

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Міністерство освіти і науки України

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЗІНЧЕНКО ДМИТРО СЕРГІЙОВИЧ

УДК 338.246-049.5.658]: [316.22:004]](043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В
УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

051 «Економіка»
05 «Соціальні та поведінкові науки»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ /Д.С. Зінченко/

Науковий керівник

Тульчинська Світлана Олександрівна
доктор економічних наук, професор

Київ 2023

АНОТАЦІЯ

Зінченко Д.С. Забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка». – Дисертацію виконано у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» МОН України. Захист відбудеться у разовій Спеціальній раді у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» МОН України, Київ, 2023.

Дисертаційну роботу присвячено дослідженню та удосконаленню теоретико- методологічних основ, розробці методичних положень і практичних рекомендацій, пов'язаних з вирішенням наукових завдань щодо удосконалення та наукового обґрунтування методології забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки.

На основі аналізування наукових підходів до формалізації поняття «інформаційна економіка» актуалізовано необхідність урахування впливів інформаційної економіки на економічний розвиток та економічну безпеку підприємств.

Актуалізовано підходи до визначення мети сприяння становленню інформаційного суспільства (виокремлюючи як базові економічні його складники), а також мети сприяння становленню інформаційної економіки.

Запропоновано авторське бачення визначення сутності категорії «інформаційна економіка». Визначено, що інформаційна економіка – це економічна категорія, що представляє собою збалансовану систему суспільно-економічних відносин, які за допомогою найоптимальнішого застосування всіх видів ресурсів інформаційного, інноваційного та інтелектуально-креативного

характеру створюють матеріальний продукт або послугу з метою створення передумов зростання безпеки та якості життя населення. Запропоновано специфічну систему властивостей та характеристик інформаційної економіки. Актуалізовано концепцію сприяння становленню інформаційної економіки. Формалізовано мету сприяння становленню інформаційної економіки.

Запропоноване термінування інформації як об'єктивного і закономірного чинника становлення інформаційної економіки та формування нових типів економічного розвитку та економічної безпеки підприємства.

На основі аналізу літературних джерел запропоновано узагальнену схему підходів до концептуального визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства». З теоретико- методологічної точки зору, економічну безпеку підприємства запропоновано детермінувати як економічну категорію, що є характеристикою економічного стану підприємства з огляду на захищеність його діяльності в конкурентному ринковому середовищі. Дана економічна категорія визначає такий стан економіки підприємства, за якого під дією комплексу різновекторних екзогенних та ендогенних факторів досягається діяльність і розвиток підприємства у відповідності до обраної стратегії його конкурентного розвитку. З методично- прикладної точки зору, економічну безпеку підприємства детерміновано як складне і комплексне економічне явище, що характеризує такий стан підприємства, який: формується під впливом сукупності різноманітних екзогенних та ендогенних факторів; надає підприємству спроможність реалізовувати визначену ринкову мету свого конкурентного розвитку; є керованим (підлягає ендогенним забезпечуючим втручанням) та вимірюваним (завдяки використанню систем базових економічних критеріїв та показників).

Актуалізовано, що забезпечення високого рівня економічної безпеки підприємства має ґрунтуватись на засадах визначення її взаємозв'язку та взаємозалежності з такими субстанційними економічними явищами, як економічний потенціал підприємства та економічний розвиток підприємства.

Актуалізовано теоретико- методичні підходи до позиціювання

економічної безпеки підприємства в системі економічного розвитку підприємства. Окреслено базові особливості категорії «економічний розвиток підприємства» в умовах формування інформаційної економіки.

Запропоноване авторське визначення категорії «економічний розвиток підприємства» як економічної категорії, характеризує системостворююче комплексне явище у вигляді симбіозу результатів впливів усіх зовнішніх та внутрішніх чинників функціонування підприємства, а також зорієнтована на досягнення головних цілей його створення.

Доведено, що економічний потенціал підприємства є платформою для формування відповідного рівня економічної безпеки підприємства. Визначено сутність, структурно-логічний зв'язок та взаємозалежність категорій «економічний розвиток підприємства», «економічний потенціал підприємства» і «економічна безпека підприємства» за умов становлення інформаційної економіки.

Актуалізовано, що нагальність удосконалення забезпечення ефективного економічного розвитку підприємства на засадах формування високого рівня економічного потенціалу знаходиться в контексті загальносвітової об'єктивної тенденції розвитку інформаційного суспільства та інформаційної економіки (як базової складової такого суспільства).

Запропоновано концептуальну модель визначення складових економічної безпеки підприємства та базову схему забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах інформаційної економіки. Обґрунтовано принципи, етапи та основні процеси забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки.

Сформульовано сутність системно-цільового підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства. Запропоновано авторське бачення визначення сутності поняття «система забезпечення економічної безпеки підприємства» та обґрунтовано схему базових процесів на підприємстві, що мають вплив на забезпечення економічної безпеки підприємства.

Уточнено сутнісно-змістовне тлумачення забезпечення економічної

безпеки підприємства як економічної категорії, що характеризує постійний всебічний і комплексний процес, пов'язаний з формуванням і підтриманням такого економічного стану підприємства, за якого воно функціонує на конкурентних засадах під впливом сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників.

Визначено (в контексті запропонованих визначень) відмінності між економічними категоріями «економічна безпека підприємства» та «забезпечення економічної безпеки підприємства». Обґрунтовано що «економічна безпека підприємства» є статичною економічною категорією, а «забезпечення економічної безпеки підприємства» – динамічною економічною категорією.

Розроблено концептуальну схему забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах інформаційної економіки. Визначено ключові функціональні етапи та складові забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах формування інформаційної економіки. Обґрунтовано, що у якості базових принципів забезпечення економічної безпеки підприємства можна визначити такі як системність, багатовекторність впливів, вимірюваність, інформаційність, практичність, керованість, плановість, інноваційність, соціальність, когнітивність.

Аргументовано, що є доцільним при забезпеченні економічної безпеки підприємства орієнтуватись на процесно-функціональний підхід з огляду на позиціонування нами такого забезпечення у якості певного процесу з застосуванням комплексу відповідних специфічних функцій. Симбіоз процесного та функціонального підходів при практичному застосуванні в процесі забезпечення економічної безпеки підприємства сприятиме підвищенню результативності економічного розвитку підприємства та слугуватиме запорукою значного синергетичного ефекту.

Актуалізовано деталізацію забезпечення економічної безпеки. При цьому таке забезпечення позиціюється як процес, який складається з практичного підтримання на належному рівні таких складових, як: розвинення

адаптованості підприємства, підтримання інноваційної активності, перманентний моніторинг рівнів та динаміки прибутку та результативності та подібне. Ідентифіковано визначення поняття «системно-цільовий підхід до забезпечення економічної безпеки підприємства» як застосування певної системи принципів, методів та функцій, що мають на меті досягнення високого рівня економічної безпеки на основі підвищення рівня економічного розвитку підприємства на основі використання переваг чинників (та нівелювання деструктивних впливів) інформаційної економіки. Доведено, що система забезпечення економічної безпеки підприємства повинна базуватись на виокремленні п'яти головних підсистем (функціональної, ресурсної, інформаційної, ризиково-нівелюючої, адаптаційної) та значної кількості допоміжних підсистем.

Запропоновано архітектуру базових процесів на підприємстві, що мають вплив на забезпечення економічної безпеки підприємства, яка консолідує такі детермінанти даного забезпечення як: забезпечуючі заходи (економічні, організаційно- управлінські, соціальні), орієнтири (на розвиток цифрових навичок, підвищення рівня адаптованості підприємства, спроможність до нівелювання деструктивних чинників, корпоративна активність щодо інноваційних, когнітивних, інформатизаційних заходів), домінуючі заходи (удосконалення в організаційно-управлінській і соціальній сфері з орієнтацією на збільшення «Цифрових навичок»). Визначено ключові об'єкти в системі розвитку з метою зростання цифрових навичок персоналу в умовах інформаційної економіки.

Обґрунтовано методико-прикладні засади дослідження функціонального забезпечення економічної безпеки підприємства. Ідентифіковано функціональну підсистему системи забезпечення економічної безпеки підприємства як комплексну та всеохоплюючу систему функціональних заходів щодо формування стратегії, проведення діагностування, розробки планів, формування організаційно-економічного механізму, його впровадження, регулювання, мотивації та контролінгу процесів, що складають

економічну безпеку в межах підприємства. Розроблено базові етапи проведення функціональних заходів у системі забезпечення економічної безпеки підприємства на різних стадіях життєвого циклу підприємства в контексті економічного розвитку в умовах становлення інформаційної економіки.

Запропоновано алгоритм здійснення ключових організаційно-економічних заходів стосовно забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах інформаційної економіки. Удосконалено організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства в контексті визначення його принципів, специфічних організаційних та економічних методів забезпечення за умов становлення інформаційної економіки. Визначено, що базовою метою використання організаційно-економічного механізму є забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки є досягнення стійкого оптимального рівня економічної безпеки підприємства на основі використання високого економічного потенціалу підприємства з орієнтиром на його стабільний конкурентоспроможний економічний розвиток.

Розроблено тринарну економіко-математичну модель економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки, яка у комплексному вигляді відображає максимізацію трьох складових такої безпеки: економічного стану підприємства, якості інформаційних потоків та функціональної спроможності підприємства, а також зорієнтована на максимізацію результатуючих показників та покликана сприяти ефективності здійснення функціональних заходів щодо убезпечення економіки підприємства в сучасних умовах.

Практична значущість отриманих результатів полягає у прикладному застосуванні запропонованих методологічних, методичних положень та практичних рекомендацій стосовно забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки, які використано у діяльності ДП «Кривбасшахтозакриття», ТОВ «Станіславська інвестиційна

компанія», ПрАТ «Володарка», ТОВ «НВО«АЛТА», ТОВ «Кронмет», ПрАТ «Електромашпромсервіс», а також у навчальному процесі.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, забезпечення економічної безпеки підприємства, інформаційна економіка, становлення, економічний розвиток, інформаційно-адаптаційна складова.

ABSTRACT

Zinchenko D.S. Ensuring the economic security of the enterprise under the emerging conditions of the information economy. – Qualifying scientific work on manuscript rights .

Dissertation for obtaining the scientific degree of PhD in the field of knowledge 05 "Social and behavioral sciences" in the specialty 051 "Economics ". – The dissertation was completed at the National Technical University of Ukraine "Ihor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute" of the Ministry of Education and Science of Ukraine. The defense will be held at the one-time Special Council at the National Technical University of Ukraine "Ihor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute" of the Ministry of Education and Culture of Ukraine, Kyiv, 2023.

The dissertation work is devoted to the research and improvement of theoretical and methodological foundations, the development of methodological provisions and practical recommendations related to the solution scientific tasks regarding the improvement and scientific substantiation of the methodology of ensuring the economic security of the enterprise in the conditions of the formation of the information economy.

Based on the analysis of scientific approaches to the formalization of the concept of "information economy", the need to take into account the effects of the information economy on the economic development and economic security of enterprises has been updated.

Approaches to determining the goal of promoting the formation of an information society (with emphasis on economic factors), as well as the goal of

promoting the formation of an information economy, have been updated.

The author's vision of defining the essence of the "information economy" category is offered. It was determined that the information economy is an economic category that represents a balanced system of socio-economic relations that, with the help of the optimal use of information, innovative, intellectual and creative resources, create a material product or services with the aim of creating prerequisites for the increase of safety and quality of life of the population through: improvement of people's welfare and social justice ; improvement of environmental, economic and social security. A specific system of properties and characteristics of the information economy is proposed.

The concept of promoting the establishment of an information economy has been updated. The goal of promoting the establishment of an information economy has been formalized (optimal use of informational, innovative, intellectual and creative resources to create prerequisites for increasing the quality of life of the population.

The term information is proposed as an objective and natural factor in the formation of the information economy and the formation of new types of economic development and economic security of the enterprise. A specific system of properties and characteristics of the information economy is singled out.

Based on the analysis of literary sources, a generalized scheme of approaches to the conceptual definition of the essence of the concept of "economic security of the enterprise" is proposed.

From a theoretical and methodological point of view, it is proposed to determine the economic security of the enterprise as an economic category, which is a characteristic of the economic state of the enterprise in view of the security of its activities in a competitive market environment. That is, such an economic category, which defines such a state of the economy of the enterprise, under which, under the action of a complex of various vector exogenous and endogenous factors, the activity and development of the enterprise is achieved in accordance with the chosen strategy of its competitive development. From a methodological and applied point of

view, the economic security of an enterprise is determined as a complex and complex economic phenomenon that characterizes such a state of the enterprise, which: a) is formed under the influence of a set of various exogenous and endogenous factors; b) for which the enterprise acquires the ability to realize the defined market goal of its competitive development; c) is manageable (subject to endogenous enabling interventions) and measurable (due to the use of systems of basic economic criteria and indicators).

It has been updated that ensuring a high level of economic security of an enterprise should be based on the principles of determining its relationship and interdependence with such substantial economic phenomena as the economic potential of the enterprise and the economic development of the enterprise, which are the basis for the development of enterprises.

The theoretical and methodological approaches to defining and taking into account the economic security of the enterprise in the system of economic development of the enterprise have been updated. The proposed formulation of the basic features of the category "economic development of the enterprise" in the conditions of the formation of the information economy.

The proposed author's definition of the category "economic development of the enterprise", according to which we interpret the economic development of the enterprise as an economic category that characterizes a system-creating complex phenomenon in the form of a symbiosis of the results of the effects of all external and internal factors of the functioning of the enterprise, and is also oriented towards achieving the main goals of its creation.

It has been proven that the economic potential of the enterprise is a platform for forming the appropriate level of economic security of the enterprise.

The essence, structural-logical connection and interdependence of the categories "economic development of the enterprise", "economic potential of the enterprise" and "economic security of the enterprise" under the conditions of the formation of the information economy are determined.

It is updated that the urgency of improving the provision of effective

economic development of the enterprise on the basis of the formation of a high level of economic potential is in the context of the global objective trend of the development of the information society and the information economy (as a basic component of society).

A conceptual model for determining the components of economic security of the enterprise is proposed. A conceptual scheme for ensuring the economic security of the enterprise in the conditions of the information economy is proposed. The principles, stages and basic processes of ensuring the economic security of the enterprise in the conditions of the formation of the information economy are substantiated.

The essence of the system- targeted approach to ensuring the economic security of the enterprise is formulated.

The author's vision of the definition of the essence of the concept of "the system of ensuring the economic security of the enterprise" is proposed and the scheme of basic processes at the enterprise that have an impact on ensuring the economic security of the enterprise is substantiated.

The essential and meaningful interpretation of ensuring the economic security of the enterprise as an economic category, which characterizes a constant comprehensive and complex process related to the formation and maintenance of such an economic state of the enterprise under which it functions on a competitive basis under the influence of a set of external and internal factors, has been clarified.

The differences between the economic categories "economic security of the enterprise" and "ensuring the economic security of the enterprise "are defined (in the context of the proposed definitions). It is substantiated that "economic security of the enterprise" is a static economic category, and "ensuring the economic security of the enterprise" is a dynamic economic category. A conceptual scheme for ensuring the economic security of the enterprise in the conditions of the information economy has been developed. The key functional stages and components of ensuring the economic security of the enterprise in the conditions of the formation of the information economy are determined. It is substantiated that the basic principles of

ensuring the economic security of the enterprise can be defined as systematicity, complexity, multi-vector effects, measurability, practicality, manageability, planning, informativeness, innovativeness, sociality, cognitive.

It is argued that it is expedient to focus on the process-functional approach when ensuring the economic security of the enterprise, given our positioning of such provision as a certain process with the application of a complex of relevant specific functions. The symbiosis of these two interrelated approaches, when applied practically in the process of ensuring the economic security of the enterprise, will contribute to increasing the effectiveness of the economic development of the enterprise and will serve as a guarantee of a significant synergistic effect.

The methodological principles of detailing the provision of economic security as a process, which consists of the practical maintenance at the proper level of such components as: the system of adaptation of the enterprise, information on innovative activity, constant control of the level and dynamics of profit (as a system of indicators), all types of performance, all types of economic efficiency.

The definition of the concept of "system-targeted approach to ensuring the economic security of the enterprise" has been identified as the application of a certain system of principles, methods and functions aimed at achieving a high level of economic security based on increasing the level of economic development of the enterprise based on the use of the advantages of factors (and the leveling of destructive influences) of the information economy. It is proved that the system of ensuring the economic security of the enterprise should be based on the identification of five main subsystems (functional, resource, information, risk-leveling, adaptation subsystems) and a significant number of auxiliary (secondary) subsystems.

The architecture of the basic processes at the enterprise, which have an impact on ensuring the economic security of the enterprise, is proposed, which consolidates such determinants of this provision as: for security measures (economic, organizational-management, social), guidelines (for the development of digital skills, increasing the level of adaptability of the enterprise, the ability to the leveling

of destructive factors, corporate activity regarding innovative, cognitive, informatization measures), dominant measures (improvements in the organizational, managerial and social sphere with an orientation towards increasing "Digital skills"). The key objects in the development system with the aim of increasing the digital skills of personnel in the conditions of the information economy have been identified.

The methodological and applied principles of the study of the functional support of the economic security of the enterprise are substantiated. The functional subsystem of the system for ensuring the economic security of the enterprise has been identified as a complex and comprehensive system of functional measures for the formation of a strategy, diagnosis, development of plans, formation of an organizational and economic mechanism, its implementation, regulation, motivation and control of processes that make up economic security within the enterprise. The basic stages of carrying out functional measures in the system of ensuring the economic security of the enterprise at various stages of the enterprise's life cycle in the context of economic development in the conditions of the formation of the information economy have been developed.

The scheme of application of organizational and economic measures for leveling risks at the stage of establishment of the enterprise has been updated. An algorithm for the implementation of key organizational and economic measures to ensure the economic security of the enterprise in the conditions of the information economy is proposed. The organizational and economic mechanism for ensuring the economic security of the enterprise has been improved in the context of determining its principles, specific organizational and economic methods of ensuring it under the conditions of the formation of the information economy. Optimal level of enterprise economic security based on the use of the high economic potential of the enterprise with a focus on its stable competitive economic development.

A ternary economy was developed - a mathematical model of the economic security of the enterprise in the conditions of the formation of the information economy, which in a comprehensive form reflects the maximization of the three

components of such security: the economic state of the enterprise, the quality of information flows and the functional capacity of the enterprise, and is also oriented to the maximization of the resulting indicators and designed to promote efficiency implementation of functional measures to ensure the economy of the enterprise in modern conditions.

The practical significance of the obtained results lies in the practical application of the proposed methodological, methodical provisions and practical recommendations for ensuring the economic security of the enterprise in the conditions of the formation of the information economy, which were used in the activities of the State Enterprise "Kryvbassshahtozakrytye", LLC "Stanislavska Investment Company", PrJSC "Volodarka", LLC " NVO "ALTA", LLC "Kronmet", PJSC "Electromashpromservice", as well as in the educational process.

Key words: economic security of the enterprise, ensuring economic security of the enterprise, information economy, formation, economic development, information-adaptation component.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1 Статті у виданнях, що включені до міжнародної наукометричної бази даних SCOPUS

1. Mishchuk Ievgeniia, Zinchenko Olena, Zinchenko Dmytro, Dariusz Pawliszczy, Pohrebniak Anna. Differences in the Assessment of Economic Security of Personnel and Security of Enterprise Staff Interests. *Transactions on Environment and Development*. Volume 16. 2020. pp. 454-463. (0,45 авт. арк.). Особистий внесок здобувача – 0,04 авт. арк.: здобувачем уточнено вплив зміни інформаційної залученості та цифрових навичок працівників на показники економічного розвитку підприємств.

2. Mishchuk Ie., Rebrova S., Krush P., Zinchenko D., Astafieva K. Digitalization security as a marker of modern mechanical engineering technology implementation in the context of ensuring strategic economic security of enterprises. *Transactions on Business and Economics*. Volume 18. 2021. pp. 117-125. (0,38 авт. арк.). Особистий внесок здобувача – 0,05 авт. арк.: здобувачем уточнено вплив сучасних інформаційних технологій машинобудування на рівень захисту цифрових технологій; проаналізовано прийоми підвищення рівня використання інформаційних технологій на деяких сучасних підприємствах.

3. Mishchuk Ie., Zinchenko O., Zinchenko D., Dariusz P., Adamovska V. Information Support of Economic Security of Mining Enterprises' Competitive Status and its Assessment Taking into Account the Level of Digital Maturity. *Estudios de Economia Aplicada*. Volume 39. No 7. 2021. pp. 1-18. (0,42 авт. арк.). Особистий внесок здобувача – 0,06 авт. арк.: здобувачем сформовано підходи щодо доцільності оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з метою підвищення конкурентного статусу на основі ендегенних факторів його економічного розвитку; актуалізовано, що досягнення економічної безпеки конкурентного статусу передбачає суперництво за найбільш сприятливі умови економічної діяльності щодо інших виробників на ринку.

1.2 Статті у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

4. Зінченко О. А Зінченко Д. С. Удосконалення підходів до управління економічною безпекою промислового підприємства шляхом підвищення якості рекрутингу та розвитку персоналу. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць*. 2016. Вип. 14, Т. 1. С.124-130. (0,50 авт. арк.). Особистий внесок автора – 0,38авт. арк.: здобувачем уточнено сутнісні підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства», розроблено механізм забезпечення економічної безпеки підприємства). [Наукометрична база: Index Copernicus].

5. Зінченко О. А., Короленко Р. В., Зінченко Д. С. Економічна парадигма управління фінансово-економічним розвитком промислових підприємств.

Вісник Хмельницького національного університету. Серія: "Економічні науки" № 3. Т. 3. 2018р. С.98-101. (0,25 авт. арк.). Особистий внесок автора – 0,15 авт. арк.: здобувачем сформульовано концептуальні підходи до сутнісного трактування економічної безпеки підприємства та його економічного розвитку в контексті їх взаємопов'язаності та взаємозалежності [Наукометрична база: Index Copernicus].

6. Зінченко О. А., Павліщи Д., Зінченко Д.С. Інформаційна економіка: концепція, сутність та розвиток. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2019. № 16. С. 3-13. (0,49 авт. арк.). Особистий внесок автора – 0,38 авт. арк.: здобувачем сформульовано авторські базові підходи до визначення концепції, сутності та специфіки розвитку інформаційної економіки. [Наукометрична база: Index Copernicus, Google Scholar].

7. Зінченко Д. С. Економічний розвиток підприємства і економічна безпека підприємства: генеза, взаємний вплив та взаємозалежність. *Економічний вісник НТУУ "КПІ"*. 2021. № 18. С.80-87. (0,49 авт. арк.), [Наукометрична база: Index Copernicus].

8. Тульчинська С.О., Зінченко Д.С. Аналітичні передумови дослідження інформаційної економіки та особливостей її впливу на складники економічної безпеки підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 16. С. 30-35. (0,40 авт. арк.). Особистий внесок автора – 0,35 авт. арк.: здобувачем сформульовано авторські базові підходи до визначення впливу складників економічної безпеки підприємств на його загальну структуру. [Наукометрична база: Index Copernicus].

1.3 Стаття, яка додатково відображає результати дослідження:

9. Зінченко О. А. Зінченко Д. С. Економічний розвиток підприємства та економічні результати підприємства: взаємозв'язок, особливості оцінки та моделювання. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2016. № 18. С. 121-127. (0,50 авт. арк.). Особистий внесок автора – 0,35 авт. арк.: здобувачем актуалізовано системний підхід до визначення впливу економічного розвитку на рівень економічної безпеки підприємства та

окреслено базові принципи математичного моделювання даних економічних явищ. [Наукометричні бази: Index Copernicus, DOAJ, ELAKRI, OJS, WorldCat, Research Bible, Google Scholar, OpenAIRE.].

2. Тези доповідей в збірниках матеріалів конференцій:

10. Зінченко Д. С., Zielinska A. Фактори впливу на економічну безпеку підприємства в умовах нестабільності економічного розвитку. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: XVI міжнародна науково-практична конференція*, 21 листопада 2018 р. Київ, НТУУ «КПІ», 2018. С. 38 (0,1 авт. арк.). Особистий внесок автора – 0,05 авт. арк.: здобувачем визначено ключові фактори впливу на економічну безпеку підприємства в умовах нестабільності економічного розвитку.

11. Зінченко О. А., Зінченко Д. С., Софілканич Ю. В. Оцінка рівня фінансово-економічної безпеки підприємства в аспекті його ліквідності. *Сучасні проблеми та перспективи розвитку міжнародних економічних відносин і світового господарства: матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конференції*, 19–20 квітня 2019 р. Хмельницький: ХНУ, 2019. С. 165-167. (0,1 авт. арк.). Особистий внесок автора – 0,05 авт. арк.: здобувачем детерміновано економічні закономірності щодо формування рівня економічної безпеки підприємства.

12. Зінченко О. А. Зінченко Д. С. Інформаційне суспільство: від ноосфери до креатосфери. *Філософські засади креатосфери у контексті творчості: Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції*, 30 травня 2019 р. Київ: НТУУ «КПІ», 2019. С.60-61. (0,1 авт. арк.). Особистий внесок автора – 0,07 авт. арк.: здобувачем формалізовано базові постулати становлення інформаційного суспільства та інформаційної економіки.

13. Зінченко О.А., Зінченко Д.С. Математичне моделювання економічного розвитку підприємств. *Майбутнє – аудит: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, 17 грудня 2016 р. м. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2016. С.122-123. (0,1 авт. арк.). Особистий внесок автора – 0,08 авт. арк.: здобувачем актуалізовано базові засади моделювання

економічної безпеки підприємства для економічного розвитку підприємств.

14. Zinchenko D., Zinchenko O. Information economy in the context of enterprises' economic development: summary and specificity. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: збірник тез доповідей учасників XVIII міжнародної науково-практичної конференції, 27 листопада 2019 р. Київ, НТУУ «КПІ». С.75 (0,1 авт. арк.). Особистий внесок автора – 0,08 авт. арк.: здобувачем визначено специфічні особливості взаємозалежності таких економічних явищ, як інформаційна економіка та економічна безпека підприємства.*

15. Зінченко Д. С. Удосконалення організаційно- економічного механізму управління економічною безпекою підприємства в умовах формування інформаційної економіки. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: збірник тез доповідей учасників XIX міжнародної науково-практична конференція, 25 листопада 2020 р. Київ, НТУУ «КПІ». С. 32 (0,1 авт. арк.).*

16. Зінченко Д.С., Павлищі Д. Системно-цільовий підхід до забезпечення економічної безпеки підприємства. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: збірник тез доповідей учасників XX міжнародної науково-практична конференція, 17 листопада 2021 р. Київ: НТУУ «КПІ». С. 120. (0,1 авт. арк.). Особистий внесок автора – 0,08 авт. арк.: здобувачем сформульовано фундаментальні підходи до формування системи заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.*

17. Зінченко Д.С. Теоретичні передумови забезпечення економічної безпеки підприємства в контексті становлення інформаційної економіки. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: збірник тез доповідей учасників XX міжнародної науково-практична конференція, 17 листопада 2021 р. Київ: НТУУ «КПІ». С. 120. (0,1 авт. арк.).*

ЗМІСТ

ВСТУП	21
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ	33
1.1 Інформаційна економіка і місце в ній економічної безпеки підприємства ...	33
1.2 Теоретичні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства.....	57
1.3 Економічна безпека підприємства у системі економічного розвитку підприємства.....	71
Висновки до розділу 1	92
Список використаних джерел до розділу 1	94
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИКО-ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ	103
2.1 Системно-цільовий підхід до забезпечення економічної безпеки підприємства.....	103
2.2 Функціональні підходи до забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки	127
2.3 Особливості забезпечення економічної безпеки підприємства на різних етапах його життєвого циклу	137
2.4 Сьогоденні економічно-господарські передумови забезпечення економічної безпеки на досліджуваних підприємствах	150
Висновки до розділу 2	159
Список використаних джерел до розділу 2	161
РОЗДІЛ 3 МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ	165

3.1 Удосконалення організаційно- економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки	165
3.2 Методичні підходи до формування складників моделі економічної безпеки підприємства за умов становлення інформаційної економіки	185
3.3 Економіко-математичне моделювання в системі забезпечення економічної безпеки підприємства.....	212
Висновки до розділу 3.....	220
Список використаних джерел до розділу 3	221
ВИСНОВКИ.....	227
ДОДАТКИ.....	231

ВСТУП

Актуальність теми. Виходячи з викликів сучасного суспільства, настав час перегляду концептуальних підходів до визначення базових економічних понять, пов'язаних з впливом інформації на економічні процеси. Роль інформації в нинішніх глобалізаційних умовах неможливо переоцінити. Всі без виключення процеси, що протікають у сучасному світі мають абсолютну залежність від інформації, знань, інновацій, креативу. Ці поняття є настільки тісно пов'язаними між собою, що вчені у своїх дослідженнях постійно використовують їх у симбіозі. І в кінцевому підсумку базові засади формування конкурентоспроможності і економічної безпеки на всіх рівнях господарювання сьогодні залежать від рівня економічного потенціалу та економічного розвитку підприємств, сформованого на основі використання якісної, повної та своєчасної інформації.

В сучасних умовах світової глобалізації та інформатизації також існує необхідність перегляду базових канонів, пов'язаних з сприйняттям суспільством життєвих цінностей. Погляди світової спільноти, орієнтовані на досягнення лише фінансово-економічних цілей поступово відходять в минуле. На перші щаблі виходять категорії, пов'язані з соціалізацією, інформатизацією, екологізацією та інноваційністю. Функціональна інформаційна спроможність підприємств та якість отримуваної ними інформації поступово, наряду з базовими чинниками економічного стану, займають домінуючі позиції у процесі забезпечення високого рівня економічної безпеки підприємства.

Питання, пов'язані з предметом нашого дослідження, активно вивчаються науковцями та практиками, що належать до різних галузей науки.

Дослідження, що присвячені проблемам експансії інформаційного суспільства, становлення інформаційної економіки характеризуються базовими та формуючими орієнтирами на досягнення системного, перманентного та всеохоплюючого домінування інформаційних, інноваційних та когнітивних характеристик бідь-яких процесів. Їх висвітленню присвячені

доробки таких науковців як Т. Затонацька, Ф. Махлуп, С. Мочерний, В. Плескач, М. Порат, О. Ракітов, О. Рубанець, О. Тоффлер.

Теоретико-методологічні основи дослідження питань, пов'язаних з економічним розвитком та економічною безпекою підприємств викладено у працях провідних вітчизняних і зарубіжних учених: О. Анісімової, О. Ареф'євої, О. Барановського, І. Белоусової, Л. Вербівської, З. Верналія, Л. Гнилицької, В. Гейця, П. Глура, Б. Дергалюка, О. Жихор, С. Ілляшенка, М. Кизима, М. Кравченко, О. Лапко, В. Марченко, І. Манцурова, Т. Меліхової, І. Мойсеєнко, І. Перевозової, Н. Подольчак, О. Попело, Н. Реверчук, О. Ставицького, А. Турило, О. Трухан, Т. Ткаченко, С. Тульчинської, С. Філіппової.

Питання пов'язані з вивченням базових засад економічного розвитку підприємств є широко висвітленими в економічній літературі. Їм присвячено дослідження таких авторів як Б. Андрушків, М. Армстронг, С. Брю, С. Войтко., О. Гавриш, М. Довбенко, П. Самуельсон, К. Макконел, В. Мартиненко, І. Крейдич, Т. Логутова, С. Мочерний, Г. Савицька та ін.

На основі аналізу наукових економічних літературних джерел щодо дослідження специфічних умов діяльності підприємств під час становлення інформаційної економіки, а також забезпечення економічної безпеки підприємства визначено відсутність достатнього теоретичного поєднання дослідницьких положень щодо економічної безпеки підприємства та специфіки інформаційної економіки, а також недостатність методико – прикладного розробок, детермінованих симбіозом цих економічних понять.

Зокрема, відсутність методичної та прикладної погодженості питань дії умов становлення інформаційної економіки на масштаби економічного розвитку з питаннями вивчення такої дії на ступінь економічної безпеки підприємства як похідної його економічного розвитку.

Поза увагою дослідників-економістів лишилися загальні теоретичні та методичні складові визначення системного забезпечення економічної безпеки підприємства, яке здійснюється під впливом об'єктивних та динамічних

чинників умов становлення інформаційної економіки. Така ситуація унеможлиблює повноцінне використання переваг такої економіки у процесі забезпечення функціонування підприємств. Згадані недоліки актуалізують нагальність удосконалення теоретичних та методичних перед посилок забезпечення економічної безпеки підприємства за умов становлення інформаційної економіки, розробленого шляхом симбіозу теоретичного базису економічного розвитку, безпеки підприємства та постулатів специфіки інформаційності економіки. Вимагають удосконалення також питання системного забезпечення економічної безпеки підприємства з використанням функціональних математичних та організаційних інструментів. Наведене актуалізує вирішення базисного наукового питання щодо удосконалення теоретичних та методичних засад забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки, що зумовило обраний напрям, тематику, цілі, завдання та зміст дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі економіки і підприємництва Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» відповідно до планів наукових досліджень за темами: «Сучасні проблеми економіки та управління підприємствами і шляхи їх вирішення» (ДР № 90116U004579), де здобувачем у межах теми актуалізовано методи удосконалення системи забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки, деталізовано взаємозв'язок і взаємообумовленість рівнів економічного потенціалу, економічного розвитку та економічної безпеки підприємства з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх важелів впливу; «Управління економічною безпекою суб'єктів національного господарства» (ДР 0116U004577), де здобувачем актуалізовано методіку формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства шляхом урахування впливу інформаційної спроможності та адаптованості підприємства; розроблено засади реалізації механізму

функціональних впливів, який передбачає застосування композиції поетапних процедур нівелювання зовнішніх та внутрішніх ризиків та негативних факторів, враховуючи специфіку періоду адаптації підприємств до умов інформаційної економіки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення теоретичних положень, розроблення методичних підходів і практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки

Для досягнення поставленої мети сформульовано та вирішено такі завдання:

- досліджено теоретичні підходи і особливості формування та становлення і інформаційної економіки та місця у ній економічної безпеки підприємства;
- розглянуто і обґрунтовано теоретичні підходи до тлумачення категорій «економічна безпека підприємства» і «забезпечення економічної безпеки підприємства»;
- відображено значимість і місце економічної безпеки підприємства у системі його стратегічного і тактичного економічного розвитку;
- визначено каузальність економічних категорій «економічний розвиток підприємства», «економічний потенціал підприємства» та «економічна безпека підприємства» у аспекті їх становлення та розвитку у системі загального процесу інформатизації суспільства, і економіки зокрема;
- досліджено зміст і надано рекомендації стосовно системно-цільового підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства та його функціональних аспектів;
- визначено особливості забезпечення економічної безпеки підприємства на різних етапах його життєвого циклу та актуальність зв'язку цих етапів з процесами інформатизації діяльності підприємства;
- удосконалено організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства з урахуванням чинників ризикованості та

інформативності у процесі формування та реалізації такого механізму;

- проаналізовано можливості застосування математичного моделювання процесів забезпечення економічної безпеки підприємства і запропоновано відповідну економіко-математичну модель, особливостями якої є урахування базових, обґрунтованих сучасними прикладними дослідженнями, чинників.

Об'єкт дослідження – процес забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах становлення інформаційної економіки.

Предмет дослідження – теоретико- методологічні засади та методико-прикладні підходи щодо забезпечення економічної безпеки підприємств в умовах становлення інформаційної економіки.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною базою дисертаційної роботи слугували постулати теорій економічного розвитку, інформаційного суспільства та інформаційної економіки. Було застосовано діалектичну теорію у співставленні з теорією економічних систем, методологію забезпечення економічної безпеки підприємства. Використано засади методології функціональності економічного розвитку підприємств, методології моделювання забезпечення економічних процесів в умовах становлення інформаційної економіки, наукові доробки економістів, пов'язані з питаннями забезпечення економічної безпеки підприємств.

Досягнення поставленої мети та вирішення завдань забезпечило використання наукових підходів, загальнонаукових і спеціальних методів: *аспектного підходу, монографічного методу, абстрактно-логічного, логічних узагальнень* – для розвитку понятійно-термінологічного апарату та теоретичних узагальнень (розділ 1–2), наукового обґрунтування концептуального підходу до визначення взаємозв'язку економічної безпеки підприємства та його економічного розвитку (розділ 2); *діалектичного підходу, методів діалектичного пізнання і формалізації, причинно-наслідкового зв'язку*– для розроблення методологічних засад забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки (розділ 2.), методичних положень щодо удосконалення термінології, що стосується

економічної безпеки підприємства (розділ 1); *наукової абстракції, конкретизації, аналізу і синтезу* – для формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства та її економіко-математичного моделювання (розділ 2 і 3); *функціонально-параметричного підходу, методів декомпозиції, систематизації* – для аналізу науково-методичного інструментарію щодо забезпечення економічної безпеки підприємства (підрозділ 2.2); *системно-цільового підходу* – для розробки методики забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки (підрозділ 3.3), пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки (підрозділ 3.2), *економіко-статистичного методу* – для формування фактичних даних щодо економічного стану досліджуваних підприємств (розділи 2 та 3); *методів економічного аналізу* – для аналізу запропонованих економічних показників досліджуваних підприємств Для обрахунків та розробки моделі використано інформаційні технології: Microsoft Excel.

У якості інформаційної бази дисертаційного дослідження слугували: нормативно-правові та підзаконні акти Уряду вітчизни та інших законотворчих та виконавчих державних органів, статистичні інформаційні масиви офіційних сайтів Державних статистичних підрозділів, фактографія обов'язкової фінансової звітної інформації, оперативні цифрові масиви, статистика управлінського обліку суб'єктів господарювання, наукові літературні джерела, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна отриманих результатів. У дисертаційній роботі вирішене наукове завдання подальшого розвитку теоретичних засад та удосконалення методико-прикладного інструментарію забезпечення економічної безпеки підприємства за умов становлення інформаційної економіки. За результатами дослідницьких доробок отримані такі наукові результати теоретичного та методико-прикладного змісту:

удосконалено:

- організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки, який, на відміну від існуючих глобально та системно враховує процес становлення інформаційної економіки, стратегічні цілі економічного розвитку підприємства в аспекті стадій його життєвого циклу, комплексність і структуру всіх елементів, що ув'язані з економічним потенціалом підприємства і одночасно на оптимізацію всіх складників його економічної безпеки на засадах оцінювання, мотивації та функціональних забезпечуючих дій (*п.п.3.2*);

- методико-прикладні засади стосовно забезпечення економічної безпеки підприємства в аспекті загального економічного його розвитку, який відрізняється від наявних тим, що враховує особливості формування, реалізації, діагностування та коригування економічної безпеки підприємства на окремих стадіях його життєвого циклу, що створюють умови до системно-стадійного управління процесом безпеки на підприємстві (*п.п.2.3*);

- методичний підхід до визначення функціональних аспектів забезпечення економічної безпеки підприємства за умов становлення інформаційної економіки, який, на відміну від існуючих, включає в себе в синтезованому вигляді сукупність функцій, процесів та чинників, що пов'язані з оптимізацією ресурсів, нівелюванням ризиків та інформаційно-адаптаційним реагуванням на сукупність внутрішньо-зовнішніх впливів в розвитку підприємства, що дозволить в цілому суттєво оптимізувати процеси забезпечення економічної безпеки підприємства (*п.п.2.2, 1.1, 1.3*);

- системно-цільовий підхід до забезпечення економічної безпеки підприємства, в основу якого, на відміну від існуючих покладено: а) значимість економічної безпеки в стратегії економічного розвитку підприємства в умовах глобалізації, цифровізації та невизначеності економіки; б) суттєвість впливу інформації за її обсягами і темпами зростання на її рівень; в) єдність (та трансформацію) принципів системності й цілепокладання з процесами

адаптації та структурування економічної безпеки підприємства у відповідності до змін зовнішнього середовища (*n.n.2.1, 1.2, 3.1*);

– теоретико-методичні підходи до розкриття сутності, змістовного наповнення і особливостей становлення інформаційної економіки як об'єктивної реальності, що, на відміну від існуючих, в певному аспекті інтерпретують специфіку, імперативи і взаємозв'язок таких категорій як «інформаційна економіка», «економічний розвиток» і «економічна безпека», що забезпечує і дозволяє більш масштабно й ґрунтовно підійти до процесів формування і реалізації економічної безпеки на різних рівнях господарювання (*n.n.1.1, 1.3*);

– економіко-математичне моделювання економічної безпеки шляхом розробки тринарної економіко – математичної моделі економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки, яка у комплексному вигляді відображає максимізацію трьох складових такої безпеки: економічного стану підприємства, якості інформаційних потоків та функціональної спроможності підприємства, а також зорієнтована на максимізацію результуючих показників, покликана сприяти ефективності здійснення функціональних заходів щодо убезпечення економіки підприємства в сучасних умовах (*n.n.1.1, 1.3*).

Набуло подальшого розвитку:

– тлумачення сутності понять «економічна безпека підприємства» і «забезпечення економічної безпеки підприємства» які, на відміну від існуючих, розглядаються відповідно за змістом і аспектом розкриття зі статичних та динамічних позицій (економічна безпека – як певний економічний стан, забезпечення економічної безпеки – певний економічний процес), визначаються без прив'язки до рівня економічної ефективності діяльності підприємства або інших економічних параметрів і враховують сукупний зовнішньо-внутрішній чинник впливу і орієнтуються на критерій забезпечення конкурентності підприємства, що в цілому дозволяє розширити розуміння сутності даних дефініцій та визначити економічну сферу їх

використання в науковій, навчальній і практичній площині.

Практичну значимість отриманих результатів можна вбачати у прикладному застосуванні запропонованих методологічних, методичних положень та практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки у діяльності підприємств та закладу вищої освіти.

На ПрАТ «Електромашпромсервіс» використано методичний інструментарій щодо адаптації до господарсько-економічної діяльності багатовекторної моделі забезпечення економічної безпеки підприємства, що базується на просторовій координації сукупностей впливових чинників (інформаційних чинників, економічного стану підприємства та інформаційної спроможності підприємства); прикладних рекомендацій щодо визначення складових формування цифрових навичок персоналу як базової складової інтегрального показника оцінки визначення інформаційного впливу на загальний рівень економічної безпеки підприємства (акт впровадження № 57 від 10.09.2021 р.). На ДП «Кривбасшахтозакриття» апробовано та впроваджено методико-прикладні підходи до формування інформаційної складової забезпечення економічної безпеки підприємства в частині алгоритму формування цифрових навичок персоналу; функціональну методику визначення інформаційних чинників впливу на рівень економічної безпеки підприємства у контексті цифрових навичок персоналу (акт про впровадження № 34 від 25.01.2022р.). На ТОВ «НВО«АЛТА» – впроваджено методичні рекомендації щодо забезпечення економічної безпеки підприємства на основі удосконалення організаційно-економічного механізму нівелювання впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на рівень економічного розвитку підприємства; системи запропонованих підходів щодо вимірювання рівня економічної безпеки підприємства та діагностування його подальшої динаміки з урахуванням відповідних тенденцій в умовах становлення інформаційної економіки (акт про впровадження № 23 від 15.10.2021 р.). На ПрАТ «Володарка» впроваджено методико-прикладні розробки щодо

удосконалення процесу використання інформаційних ресурсів (екзогенного характеру) в контексті досягнення більш високого рівня економічної безпеки підприємства та практичні інструментарію розробки організаційної складової механізму забезпечення економічної безпеки підприємства на основі визначення у її взаємозв'язку з рівнем економічного розвитку та з урахуванням рівня економічного потенціалу підприємства (акт про впровадження № 348 від 10.09.2021 р.). На ТОВ «Кронмет» застосовано пропозиції щодо алгоритмів забезпечення економічної безпеки підприємства на основі урахування впливу його економічного потенціалу на різних стадіях життєвого циклу (ураховано більш детально алгоритм такого забезпечення для такої стадії життєвого циклу як зрілість). Також прийнято до уваги методику економіко-математичного моделювання базових процесів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства (акт впровадження № 6 від 15.03.2023 р.). На ТОВ «Станіславська інвестиційна компанія» – методика діагностування стану економічної безпеки підприємства у її взаємозв'язку з рівнем економічного розвитку та з наявним економічним потенціалом підприємства; рекомендації щодо інформатизації виробничо-господарського середовища підприємства з апробацією додаткових функцій економічних, маркетингових, виробничих та збутових функціональних підрозділів з питань підвищення інноваційності, інформаційності та когнітивності заходів в контексті формування високого рівня економічної безпеки підприємства. (акт впровадження № 37 від 02.08.2021 р.). Теоретичні положення дисертації використано у навчальному процесі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» під час підготовки та викладання дисциплін: «Економіка підприємства», «Економіка розвитку», «Економічні ризики та методи їх вимірювання» (акт впровадження № 3112-34 від 21.08.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати, висновки та практичні розробки належать особисто автору. З наукових праць,

опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті положення та ідеї, які є результатом власних досліджень здобувача. Особистий внесок у спільно опублікованих працях конкретизовано в переліку наукових праць.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційної роботи обговорено на наукових семінарах кафедри економіки і підприємництва КПП ім. Ігоря Сікорського та оприлюднено на 6 міжнародних науково-практичних конференціях: XVI Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки» (Київ, 2018 р.); XV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми та перспективи розвитку міжнародних економічних відносин і світового господарства» (Хмельницький–Сатанів, 2019 р.); XV Міжнародній науково-практичній конференції «Філософські засади креатосфери у контексті творчості» (Київ, 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Майбутнє – аудит» (Кривий Ріг, 2016 р.); XVIII Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки» (Київ, 2019 р.); XIX Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки» (Київ, 2020 р.); XX Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки» (Київ, 2021 р.).

Публікації. Основні положення і наукові результати дисертаційної роботи висвітлено в 17 наукових працях: 3 статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних SCOPUS та Web of Science, 5 статей у наукових фахових виданнях України категорії Б, які включені до міжнародних наукометричних баз даних, 1 стаття у науковому нефарховому виданні України, яке включене до міжнародних наукометричних баз даних, 8 – у збірниках матеріалів наукових конференцій. З загального обсягу публікацій – 4,68 авт. арк. належить автору – 2,83 авт. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списків використаних джерел до кожного розділу, а також

додатків. Загальний обсяг роботи складає 242 сторінок, з них основного тексту – 197 сторінок. Робота містить 20 таблиць, 38 рисунків та 8 додатків. Списки використаних джерел по першому, другому та третьому розділам роботи представлені відповідно 69, 30 та 51 джерелами.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1 Інформаційна економіка і місце в ній економічної безпеки підприємства

Перехід вітчизняної економіки на нові концептуальні щаблі висуває нові виклики до формалізації базових постулатів його економічного процесу. Акценти при цьому переносяться на перегляд основних положень економічної теорії, які регламентують взаємний зв'язок та взаємний вплив інформаційних та економічних процесів. Умови глобалізації, всесвітньої економічної та інноваційної інтеграції викликали до життя нові економічні дефініції, що корелюють з інформатизацією у суспільстві та економіці.

Сучасні глобалізаційні доміанти виводять на першочергові ролі інформацію у всіх її виглядах. Безпосередню або опосередковану залежність від знань та інновацій мають абсолютно всі сучасні конституції та процеси. Інформація, знання та інновації найтіснішим чином є взаємопов'язаними та досліджуються, як правило, у симбіозі.

З економічної точки зору, першочерговим завданням при забезпеченні конкурентоспроможності та формуванні економічної безпеки є прийняття економічних рішень на засадах якісного, повного та своєчасного вжитку необхідної інформації.

В сьогоденних реаліях, пов'язаних з міжнародною глобалізацією та інформатизацією, є необхідним перегляд ключових концепцій, що віддзеркалюють суспільні орієнтири та канони цінності. Сформовані протягом тисячоліть орієнтири на максимізацію фінансових та економічних результатів поступово втрачають свою актуальність. У якості першочергових та ключових завдань сучасного суспільства постають соціалізація, інформатизація, екологізація та інноватизація.

В теперішній час умови економічного та соціального розвитку підприємства є однозначно непростими. Вони є симбіозом деструктивних та конструктивних впливів екзо/ендогенних явищ на підприємства та їх елементи. Вони, крім того, ускладнені геополітичним становищем нашої країни, необхідністю прийняття рішень у форс-мажорних умовах функціонування. Ці умови також характеризуються переходом на інформаційно-інноваційні шаблі діяльності, євроінтеграцією, геополітичною нестабільністю, соціально-економічною турбулентністю та величезної кількості економічних проблем на всіх рівнях і у всіх сферах господарювання.

Питання, які ми плануємо розглядати у процесі пропонованого дослідження, і які є його предметом, у загальному контексті знаходяться на межі багатьох наукових течій. Вони постійно та глибинно вивчаються науковцями, а крім того представляють собою значний інтерес для практиків. Питання, яких ми торкатимемось, належать без винятку до різних галузей науки, не обмежуючись колом економічних інтересів.

Зокрема, лейтмотиви, що пов'язані з такою теорією, як «розумний розвиток людства» ми зустрічали на протязі нашої роботи достатньо часто. При цьому у якості ключової його ідеї ми вбачаємо розгляд такого розвитку у трактуванні концепції енвіроніки, актуалізованої автором монографії [1]. У даному контексті науковець доводить наявність у теперішній час у нашому суспільстві нового квантового етапу розвитку суспільства в цілому та економіко-політичних відносин зокрема. За твердженням автора даної роботи, продуктивні сили в усьому світі розвиваються більш швидкими темпами, ніж відповідні їм відносини у суспільстві та виробництві. Причина цього визначається у нагальності здійснення змін напрямів усіх суспільно-економічних процесів як у глобалізаційному вимірі, так і в контексті окремих країн. Базисом при цьому повинна виступати, на думку цитованого нами автора роботи [1], у першу чергу, досягнення гармонізації та безпечного рівномірного розвитку економічних процесів. Найважливішим у даному контексті є нерозривний взаємозв'язок всіх суспільно-економічних процесів, у

тому числі і інноваційних, інформаційних, екологічних, соціальних та ін.

Процитовані нами вище наукові положення автора монографії [1] представляють собою квінтесенцію загальносвітових тенденцій концептуального погляду щодо розвитку економік світу, щодо зміни її мети на вектор не лише економічного, екологічного, інформаційного, інноваційного збалансованого розвинення.

Таким самим лейтмотивом визначаються також і фабули ООН, які процитовано у праці [2], присвяченій сучасному періоду еволюції людства, який детермінується як зелена економіка. Цей лейтмотив характеризується також основним гаслом зеленої економіки, а саме такої економічної формації, яка має сприяти постійному підвищенню рівня життя людей і соціальної справедливості населення планети, за умов кардинальної мінімізації усіх видів безпеки, у тому числі екологічної, економічної, соціальної тощо. Головним гаслом даної концепції є зберігання усіх видів ресурсів, інформаційність, інноваційність та соціальна інклюзія. Базовим акцентом у зеленій економіці є покладення в основу зростання рівня життя, доходів та зайнятості населення будь-якої країни таких ключових заходів як збільшення приватних та державних інвестицій у ресурсозберігаючі, інноваційні та інформаційні технології [2]. Ми стверджуємо, що вищенаведені постулати мають бути покладені у базис розроблення усіх фабул розвитку економіки та суспільства в цілому.

На початку даного дослідження доцільним є детермінування таких дефініцій, як інформаційне суспільство, інформаційна економіка, а також розвинення концепції сприяння становленню інформаційної економіки із зміною орієнтирів на важливість дотримання напрямку розвинення, який орієнтований на такі цілі, як інформаційність, інтелектуалізація, інноваційність, креатив, екологічність, а також досягнення на цій основі зростання безпеки та якості життя людей.

Для того, щоб перейти до вичерпного розгляду фабули інформаційності сучасної економіки доцільно передусім зупинитись на трактуванні такої

категорії як інформаційне суспільство. Ця категорія є пов'язаною та взаємозалежною з таким поняттям, як інформаційна економіка. Виникнення та розвинення інформаційної економіки вимагає того, щоб, насамперед, суспільство було інформаційним.

Дослідники вивчають інформаційне суспільство детально. Наприклад, автори роботи [3] акцентують увагу на тому, що наразі у новій цивілізації, що є інформаційно орієнтованою, існують кардинальні протилежності індустріальному закладу суспільства, що прийнято вважати традиційним та визначають специфіку нового стилю еволюційного розвитку, що зветься третьою хвилею (нові методи, інституції, домінування ресурсозберігаючих технологій та інформаційності) [3].

Науковці у роботі [4] детермінують інформаційне суспільство як таке, у якому усі основні засоби, пов'язані з інформатизацією зорієнтовані на підвищення загальнодоступної інформації. До таких засобів автори відносять не лише оргтехніку та програми, але і безліч різновидів інтегрованих комп'ютерних систем, усі види зв'язку від кабельного до супутникового. Крім того до таких засобів автори відносять і наукові дослідження інформаційної спрямованості [4].

Науковці у дослідженні [5] визначають особливості та труднощі формування іміджевого сприйняття перетворення українського суспільства на інформаційне. Складнощі викликані суспільно- політичною нестабільністю у нашій країні, недостатньою ідеологічною підготовленістю суспільної думки до нововведень, оскільки інформатизація суспільства, та і економіки, зокрема, сприймається практично більшістю респондентів лише в контексті технічної та технологічної детермінант. І практично не сприймається у якості нової суспільної концепції [5].

Не дивлячись а певні розбіжності у поглядах або методологічне наповнення досліджень, практично

Ми спостерігали певну тенденцію, що більшість дослідників лейтмотивом своїх доробок вбачають факт, що не у майбутньому, а вже у

теперішній час існує в реальності епоха становлення інформаційного суспільства. Найвагомішою задачею, яка покладається зараз на кожного суб'єкта такого суспільства, постає необхідність якісного синергетичного наповнення інформаційного компонента творчими, інноваційними та людино-орієнтованими властивостями, які будуть покладені в засади створення квантового механізму перетворення суспільства на інформаційне. І у результаті перетворення буде створена передумова вищої безпеки та якості життя членів суспільної спільноти.

Згідно положень, визначених «Женевською Декларацією принципів», «Женевським Планом дій», «Туніським зобов'язанням» та «Туніською програмою для інформаційного суспільства» після проведення Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства [13], становлення інформаційного суспільства у всьому світі є перспективним напрямком його людино-орієнтованого загальнодоступного розвитку.

В Україні активізувались законотворчі та виконавчі державні заходи щодо підтримання становлення інформаційної економіки. Посилаючись на базові положення Закону нашої країни, який регламентує базові засади Національної програми, яка спрямована на активізацію інформаційного розвитку [14] в останній (актуальній) його редакції вітчизняне суспільство розвиватиметься з урахуванням Національної загальнодержавної регламентованої законодавством програми інформатизації. Як видно із доповідної записки про подальший розвиток вітчизняної інформаційної економіки, яка висвітлена на офіційному сайті Національної комісії, до базових функцій якої входить держрегулювання інформаційного розвитку [13], до такої програми вітчизняної інформатизації можна віднести такі складові: «концепція такої інформатизації; розроблені керівництвом країни комплексні заходи з інформатизації; пропозиції щодо інформаційного розвитку на рівні галузей та областей; відповідні пропозиції та розробки з даного напрямку, розроблені на мікрорівні. Крім того зазначено, що в нашій країні програма прискорення інформаційного розвитку зорієнтована на вирішення нагальних

проблемних питань щодо задоволення диференційованих вимог до інформатизації розвитку всіх видів діяльності, зокрема, у таких сферах, як економічна, екологічна, соціальна, інноваційна тощо» [13].

Згідно даних Аналітичного звіту Консалтингової міжнародної фірми «KEARNEY» щодо появи нової зміненої хвилі світової моделі надання послуг, що з'явилась з поширенням глобальної мережі цифрових центрів (у якому наведено індекси The Global Services Location Index (GSLI), що щорічно оприлюднюються на сайті даної компанії) Україна у 2019 р посіла чорок четверте місце у ТОП-60 рейтингу за індексом «Digital resonance»-«Цифровий резонанс» (що є важливою характеристикою GSLI).

На рис 1.1 наведено фрагмент аналітичних даних KEARNEY щодо величини індексу «Цифровий резонанс» (в контексті GSLI) [10].

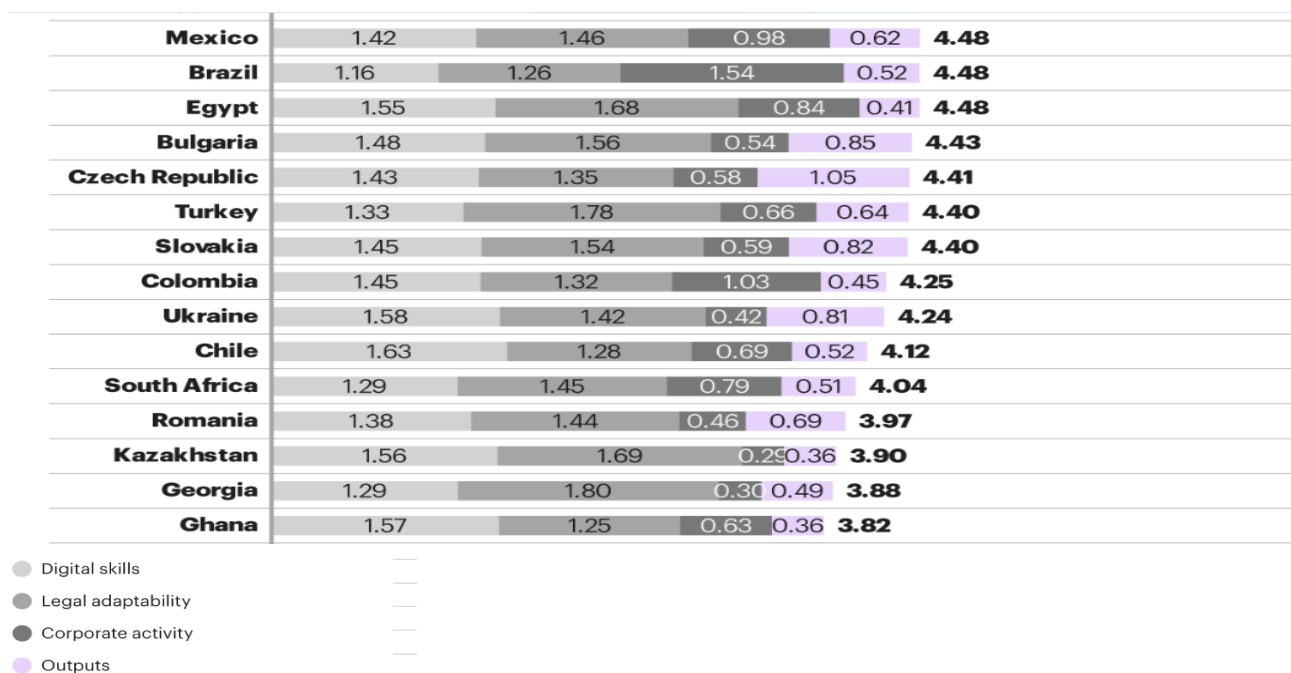

Рисунок 1.1 Фрагмент рейтингу ТОП – шестидесяти країн світу (з 36-ї до 50-ї позиції) за величиною показника «цифрового резонансу» в контексті індексу The GSLI, з указанням стану України (згідно [10])

Індекс GSLI, є комплексним розрахунковим показником, який характеризує на макроекономічному рівні економічний розвиток послуг. Одним із елементів такого аналізу є показник «Цифровий резонанс» - рівень

спроможності країн світу до розповсюдження (поширення, впровадження) цифровізації (інформатизації, цифровізації). Формулювання, переклад та трактування поняття «Цифровий резонанс» є дещо відмінним для різних суспільств та економік певних країн світу. Однак, беззаперечним є те, що «Digital resonance» об'єктивно стосується кожної країни і, безумовно, формує синергетичну єдність для світової спільноти. Як уже зазначалось нами, більшість науковців схиляються до трактування такої єдності як інформатизації кожного суспільства (рідше – як цифровізації суспільства). Аксиоматичним твердженням є те, що така інформатизація є абсолютно глобальним (без виключення) явищем. Різниться вона у межах певних регіонів, геополітичних структур або культур лише своїми проявами, структурою, наповненням та комплексністю впливів на життєдіяльність суспільства, його структур та суб'єктів.

Індекс «цифрового резонансу» в контексті індексу The GSLI , розрахований для України становить 4,24 (1.58; 1.42; 0.42; 0.81).

Як видно із рис 1.1, приблизно однакові з Україною за станом інформатизації згідно Індексу «цифрового резонансу» в контексті індексу The GSLI є показники країн:

- Чеської Республіки (40 місце в рейтингу) – 4,41 (1,43; 1,35; 0,58; 1,05);
- Словаччини (42 місце в рейтингу) – 4,40 (1,45; 1,54; 0,59; 0,82);
- Казахстану (48 місце в рейтингу) – 3,90 (1,56; 1,69; 0,294 0,36);
- Грузії (49 місце в рейтингу) – 3,88 (1,29; 1,80; 0,30; 0,49).

Для формування уяви про позицію України відносно провідних країн за станом цифровізації наведемо найбільші показники (за Індексом «цифрового резонансу» в контексті індексу The GSLI) (рис.1.2):

- на першому місці позиціюються США (даний показник та його складові відповідно склали 7, 67 (1,90; 2,17, 2,29; 1,31);
- на другому місці- Швеція – 7,39 (1,87; 1,92; 2,21; 1,39);
- на третьому – Великобританія – 7,37 (1,78; 2,04; 2,22; 1,34).

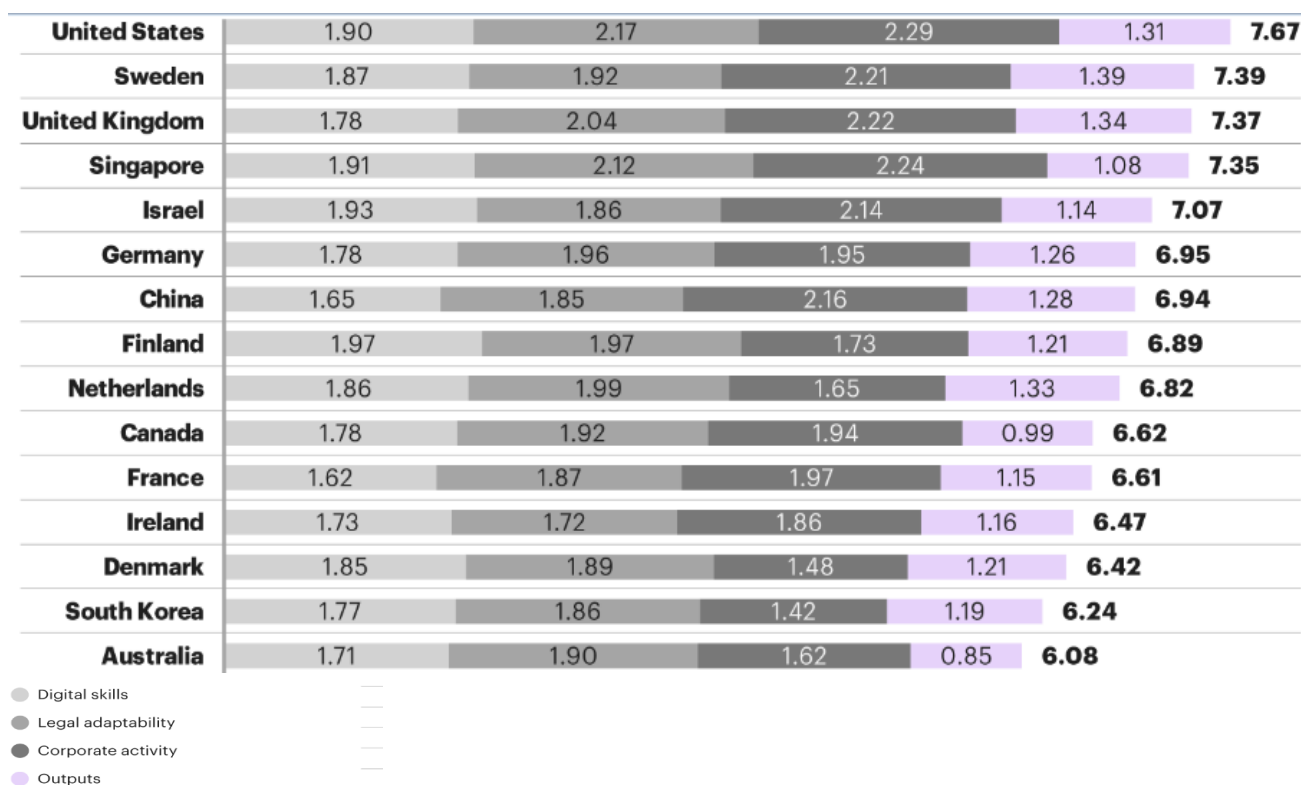

Рисунок 1.2 Фрагмент рейтингу ТОП – 60 країн світу (з 1-ї до 15-ї позиції) за величиною за величиною показника «цифрового резонансу» в контексті індексу The GSII, (згідно [10])

Наведений фрагмент одного із найобґрунтованіших світових економічних рейтингів свідчить про те, що позиція України у рейтингу ТОП – 60 країн світу за величиною за величиною показника «Digital resonance» в контексті індексу GRDI згідно Аналітичних даних KEARNEY, виглядає наступним чином (табл. 1.1).

Даний індекс «цифрового резонансу» розроблено спеціалістами компанії KEARNEY як новий вимір в Індексі «Глобальний індекс локалізації послуг» (GSLI) для оцінювання рівня країн світу «за цифровими навичками робочої сили, цифровими результатами, обсягом корпоративної діяльності, правовим захистом інтелектуальної власності та іншими елементами. ділової активності. Ці фактори, ймовірно, стануть ще більш визначальними протягом решти цього десятиліття, оскільки стратегії розташування будуть керуватися «високо мережевими» цифровими центрами» [10].

Таблиця 1.1 – Місце України у економвчному та маркетинговому рейтингу
ТОП – 60 країн світу за величиною за величиною індексу «цифрового
резонансу» (Сформульовано автором згідно систематизації відомостей
Аналітичного Звіту KERNEY [10])

Місце в рейтин- гу	Країна	Значення індексу «цифрового резонансу»	Складові індексу			
			Digital skills	Legal adaptability	Corporate activity	Outputs
1	США	7,67	1,90	2,17	2,29	1,31
2	Швеція	7,39	1,87	1,92	2,21	1,39
3	Великобританія	7,37	1,78	2,04	2,22	1,34
...						
42	Словаччина	4,40	1,45	1,54	0,59	0,82
43	Колумбія	4,25	1,45	1,32	1,03	0,45
44	Україна	4,24	1,58	1,42	0,42	0,81
...						
48	Казахстан	3,90	1,56	1,69	0,29	0,36
49	Грузія	3,88	1,29	1,80	0,30	0,49

Ключовими складовими факторами формування базових складових у показнику «Digital resonance» слугували такі фактори, що є проявами становлення інформаційної економіки (далі тут цитуємо Звіт [10]): «зростаючий попит на цифровізацію в умовах підвищення швидкості прийняття управлінських рішень, поява ідентифікованих цифрових центрів, які обслуговують цей зростаючий попит, із активізацією стартапів, державним втручанням і великим значенням інтелектуального капіталу; прогнозоване перспективне зміщення в рейтингу найвигідніших місць на основі переорієнтування на користь бізнес-рішень до цифрового резонансу з відходом від більш традиційних орієнтирів на зниження витрат» [10].

Аналітики KEARNEY наводять при характеристиці стану розвитку інформатизації наступні специфічні особливості України. Визначають Україну (наряду з Італією та Росією) як вельми перспективного споживача телекомунікаційних та інших «цифрових» («Digital») послуг майбутнього (The telecom consumer of the future). (Ми б в контексті нашої термінології назвали ці послуги – послуги інформаційного характеру.)

При характеристиці підключення нових споживачів (The connected

consumer) відзначають Україну наряду з значною кількістю передових світових країн як таку, у якій явище пандемії відобразилось на підключенні нових споживачів інформаційних технологій та послуг як позитивно, так і негативно (збільшився попит на цифрові технології у виробничих та торгівельних сферах, однак знизилась темпи зростання попиту на це у роздрібній торгівлі). І самим критичним для України є ситуація відображена в даному Аналітичному звіті [10], пов'язана з ризикованістю ведення бізнесу: Україна, наряду з Іраком, Єгиптом, Іраном, Венесуелою та ще десятком країн не пройшла глобальний тест на ризик, що проводився KEARNEY і тому не внесений до рейтингу інвестиційно привабливих країн. Пониження ризикованості різних процесів є резервом зростання можливостей сприяння становленню інформаційної вітчизняної економіки. Окреслені конструктивні та деструктивні чинники формування необхідної бази конструювання інформаційної вітчизняної економіки повинні послугувати важливою складовою проведення нами подальшого розгляду та формулювання відповідних практичних рекомендацій.

Таким чином, виходячи із тезисного аналізу поглядів науковців, які актуалізують питання виникнення, становлення та розвитку інформаційного суспільства, нами детерміновано важливість орієнтування нашого дослідження на системне урахування умов становлення інформаційної економіки в Україні.

Вітчизняною економічною наукою виникнення поняття «інформаційна економіка» сприймається як аксіоматичне уже декілька десятиліть [6, 7, 8 і т. ін.]. На теперішній час усі без виключення країни у певному ступені представляють собою суб'єктів інформаційної економіки. Це явище є об'єктивним фактом і не залежить від ставлення до нього будь-якої країни або суб'єкта. Залежить воно, як таке, від глобалізаційних процесів, що постають зараз у вигляді розвиненої масштабної багатовекторної конституції, у якій впливовою є інформаційна компонента. Так, згідно Звіту Конференції ООН, присвяченому інформаційній економіці [9] інформаційна економіка наразі перетворилась на одне із базових понять сучасної економіки. І саме її

розвинення сприяло загальноприйнятому визначенню знань як товару, промислової діяльності, а потім вже – визначенню інформації як конкурентною повноцінною технологією [9]. Там же детерміновано інформаційну економіку, не у якості теоретичного конструкту, суто абстрактного поняття, сфера якої обмежувалась колом фундаментальної науки, а – навпаки- у явище об'єктивного, загальносвітового характеру. Крім того, описуване нами явище еволюціонує та поширюється дуже швидко [9]. Отже, об'єктивно неможливо вважати неіснуючим таке явище, як інформаційна економіка.

Слід відзначити, що підходи до термінування такої якості кожної економічної системи як інформаційність, мають кардинальні відмінності як у різних країнах, так і у розрізі певних галузей науково- виробничого спрямування.

Крім того, формулювання цілей, предмету діяльності та засобів досягнення інформаційного розвитку інколи мають абсолютно різноспрямовані підходи та вектори.

Незважаючи на відповідні неузгодженості та протиріччя, останнім часом спостерігається тенденція формулювання певних загальних підходів до актуалізації інформатизації в межах доволі значних географічних регіонів та економічно-соціальних формувань. У таких підходах можна виокремити наступні загальні елементи: термінологічне трактування поняття «інформаційна економіка», формулювання принципів її становлення та розвитку, виокремлення цільових її векторів, стратегічне окреслення механізмів її становлення.

Історично вважається батьком даного питання вважати Фріца Махлупа. Саме йому відводять авторство симбіозу понять «економіка» та «знання», або «індустрія» та «знання». Він був піонером у теорії щодо наявності інформаційної економіки та сформулював власні висновки про її об'єкти в роботі [6]. Не відкидаючи теорію промислового виробництва він, тим не менш сформулював групи розподілу та виробництво інформації (аналізуючи

статистичні дані Сполучених штатів Америки). Серед них класифікував науково-практичні доробки, теоретичні праці, освітянський процес (включаючи вищу школу). У якості наступних об'єктів ввів розподіл: інформаційна техніка або інформаційна послуга. Отже, інформаційна послуга ним було визначена вже у якості відповідного товару, у якості об'єкта для продажу.

Крім того Фріц Махлуп розробив значну кількість теоретичних тверджень щодо формулювання терміну «інформаційна економіка». Акцентуємо увагу на базовому з них, де автор визначає її як «такий тип економіки, при якому максимальна частина ВВП формується шляхом діяльності суспільства, яка пов'язана з продукуванням, обробленням, збереженням та наступним передаванням будь-якої інформації та знань [6].

Поважаючи точку зору метра економіки, зауважимо, що вважаємо недоцільним використовувати таку категоричність щодо методології трактування поняття «знання». Так, Фріц Махлуп пропонував велику частину обслуговуючого виробництва та промислово-соціальної інфраструктури відносити до продукту знань, з чим ми дозволимо собі не погодитись. Оскільки, дійсно, ці об'єкти приймають безпосередню або опосередковану участь у виробничо-технологічних процесах будь-якої економіки.

Ми вважаємо, що більш об'єктивним є позиціонування інформаційної економіки, яке запропоноване Беллом Д. у дослідженні [7] у якості інформації та знань. Ці поняття він виводив у якості базових у його концепції постіндустріального суспільства, яку він оприлюднив під час розгляду соціальних питань того часу. Його позиція не корелює з лейтмотивами Ф.Махлупа у тому, що Белл Д. запровадив як базу теорії вартості такі поняття, як знання й інформація, адаптувавши їх до умов свого часу. Учений довів, що системні знання покладені в основу будь-яких інновацій та будь-якої нової вартості.

Сучасні реалії також підтверджують такі положення Махлупа Ф. [6], згідно яких: 1) починають існувати елементи, базовою функцією яких є

продукування знань як таких, 2) активно впроваджується в сучасне життя поняття економіки знань або іншими словами - нової економіки, 3) почало своє стрімке втілення як в практичну термінологію, так і в наукові постулати таке явище і поняття як «інформаційна економіка»).

Виходячи з думки положень [8] Майкла Порета, що збагатив теорію економіки знань значними дослідженнями в частині теорії і методології управління нею та її вимірювання та аналізування, базовим в новій економіці є інформаційна діяльність суб'єктів суспільства. Він вивів в своїх дослідженнях поняття інформації, як первинного елемента такої економіки. Як основу цього поняття він трактував здебільшого такі організовані дані, що рухаються між конструктами економічного суспільства. Трактуювання інформаційної функції М. Поретом базується на включенні у неї ресурсної складової, застосовуваної у процесі продукування, видозміни або використання товару (та/або послуги), що мають інформаційність.

Дискусійним є твердження М. Порета [8] щодо того, що інформаційна економіка (як первинного сектору, так і вторинного сектору) є складовою економік країн, які, так само сформовані з безлічі видів інформації». Ми, навпаки, вважаємо, що інформаційна економіка ніяким чином не є складовою абстрактної загальної економіки. Інформаційною є економіка всієї держави, тобто загальнонаціональна економіка має в своїй основі як базову характеристику інноваційність. І саме виходячи із такого трактування інформаційної економіки будуть трактуватись всі положення нашого подальшого дослідження щодо системного формування економічної безпеки підприємства з огляду на домінування інформаційності у сучасних економіках країн.

Після Ф. Махлупа та М. Порета у кінці минулого сторіччя Н.Бузова Н. [9] визначила поняття народногосподарського інформаційного комплексу та сформулювала авторське бачення на класифікацію відповідних сфер наступним чином: ті, що покликані забезпечувати загальноекономічний інформаційний масив основним фондами, їх підтримання; ті, що повинні

розробляти і впроваджувати автоматичні системи; ті, що випускають кінцеву продукцію народногосподарського інформаційного комплексу [20]. З огляду на певну застарілість термінології, даний підхід, звичайно, потребує відповідних уточнень та коригувань, однак, на пострадянському просторі він є однією з перших, піонерських, спроб виокремлення інформаційних галузей у економіці після введення Глушковым В.М. поняття індустрії переробки інформації [9] (та пропонував виокремити інформаційну галузь у вигляді певного відомства, що має власні характеристики та умови діяльності, та не є виробником електронної обчислювальної техніки або АСУВ [9]). Також одним із піонерів дослідження інформаційної сфери економіки можна вважати Г.Р.Громова [11], який, власне і надав визначення даному поняттю. Він запропонував також використовувати поняття «інформаційний сектор суспільного виробництва» та його складові, такі як «інформаційна сфера». Дослідник підкреслював важливість даних явищ як для комплексного функціонування економіки, так і для функціонування його окремих складових, таких, наприклад, як підприємства Г.Р. Громов при цьому розробив підходи до систематизації та виокремлення певних інформаційних галузей економіки. Він наполягав на актуальності питання щодо активізації виробництва комп'ютерної та обчислювальної техніки, а також розробки та адаптації відповідного програмного забезпечення для неї, популярне і зрозуміле користувачам (особливо на рівні підприємств). Також вчений визначив у якості базових сфер інформаційного сектору будь якої економсистеми такі як виробництво промислової електроніки, обладнання для забезпечення зв'язку та відповідні наукомісткі послуги тощо.

На розглянутих нами вище теоріях базувались практично усі подальші фабули інформаційної економіки у минулому сторіччі. Ці фабули беззаперечно у теорії та за допомогою фактів підтвердили об'єктивність цих двох концепцій, а також розвинули та посилили їх.

У теперішній час детермінування економістами інформаційної економіки є у дечому специфічним. Здебільшого у своїй базі вони полягають у

важливості та першочерговості інтелекту, інформаційних масивів, творчості і новаторства. Доволі широкоживаними в даних роботах є погляди авторів щодо визначення інформатизації, (інформаційного поля або галузі тощо) не у якості базової характеристики (економіки інформації), а лише як її певної складової, важливої складової. Інколи така складова виокремлюється за функціональним значенням, інколи- за визначенням продукуваних об'єктів, однак практично більшістю авторів така складова виокремлюється за ознакою інформаційності основних фондів (або технологій). Часто авторами виокремлюються у економічному суспільстві певні сери, пов'язані з інформацією, її науковою складовою та відповідним розробленням документації.

Автор дослідження [12] вважає, що інформаційна економіка постає у якості характеристики теперішнього економічного стану з огляду на його речовий зміст. У такій економіці здійснюється розповсюдження інформації та сучасних технологій у різних сферах виробництв (як матеріальних, так і нематеріальних), а також у ній інформація перетворюється на найвпливовіший фактор суспільного прогресу.

Як визначається у джерелі [14] економіка визнається як інформаційна, якщо у ній у якості ключового ресурсу та джерела цінностей постають знання як такі. Там же наведено основні характеристики такої економіки:

- 1) інтеграція та симбіоз технологічних здобутків (також обробка масивів інформації у комплексних інформаційних технологіях);
- 2) експансія інформацій та прогресивних технологій у економічні сфери: зростання частки інформаційного ресурсу в економіці, збільшення кількості працівників у цій сфері;
- 3) поширення використання інформаційних технологій в економічних структурах.

Кембриджський бізнес-словник [15] детермінує інформаційну економіку як економіку, у котрій цінність знань, інформації та послуг виступає більшою, аніж цінність виробництва. У цьому джерелі відзначено про прискорення

переходу прогресивних індустріальних країн від економіки, що базується на виробничій складовій до інформаційної економіки (економіки, у якій домінують послуги).

У декількох сферах науки постійно ідуть дебати дослідників про концепти спільного існування двох компонент економіки: по-перше, того її сектору, де на вході та виході маємо матеріальний продукт, по-друге, того її сектору, де домінують знання (інформація). Отож, деякі автори категорично протиставляють виробничий сектор економіки (створення матеріального продукту) інформаційному сектору економіки, стверджуючи, що інформаційний компонент за умов інформаційної економіки повинен базуватись на створенні тільки інформаційних продуктів, лише на виробництві знань).

Однак, ми дотримуємося думки, що такі категоричні твердження щодо концептуальних засад інформаційної економіки, згідно яких повністю виключається існування виробничої сфери (як такої), є дійсно утрируемими. Аксиоматичним фактом є необхідність виробництва матеріальних благ взагалі для існування суспільства. Себто, матеріальне виробництво, беззаперечно буде існувати доти, доки існують люди. Матеріальні блага завжди будуть необхідні людям у всіх їх проявах. І завжди – на кожному витку розвитку людства- (згідно непорушної фабули Маслоу) – виникатимуть і задовольнятимуться креативні потреби людей (потреби знань, інформації, творчості) лише після повного задоволення потреб людини у матеріальних благах. Разом з тим, дійсно, можна визнати, що компонування інфраструктур матеріальних виробництв безупинно наблизатимуться до ідеалів інформаційності та інноваційності, а також беззаперечно, базуватимуться на знаннях і залежатимуть від них.

Ми стверджуємо, що формалізувати концептуальні основи інформаційної економіки та засади її становлення можна лише на засадах інформаційної збалансованості, соціальної спрямованості та економічної ефективності у їх поєднанні і синергії. При цьому у таких концепціях,

виходячи із контексту нашої роботи, потрібно вбачати у можливостях досягнення таких цілей: формування інформаційного суспільства, гармонійного збалансованого суспільно-економічного розвитку та всіх видів безпеки (рис. 1.3).

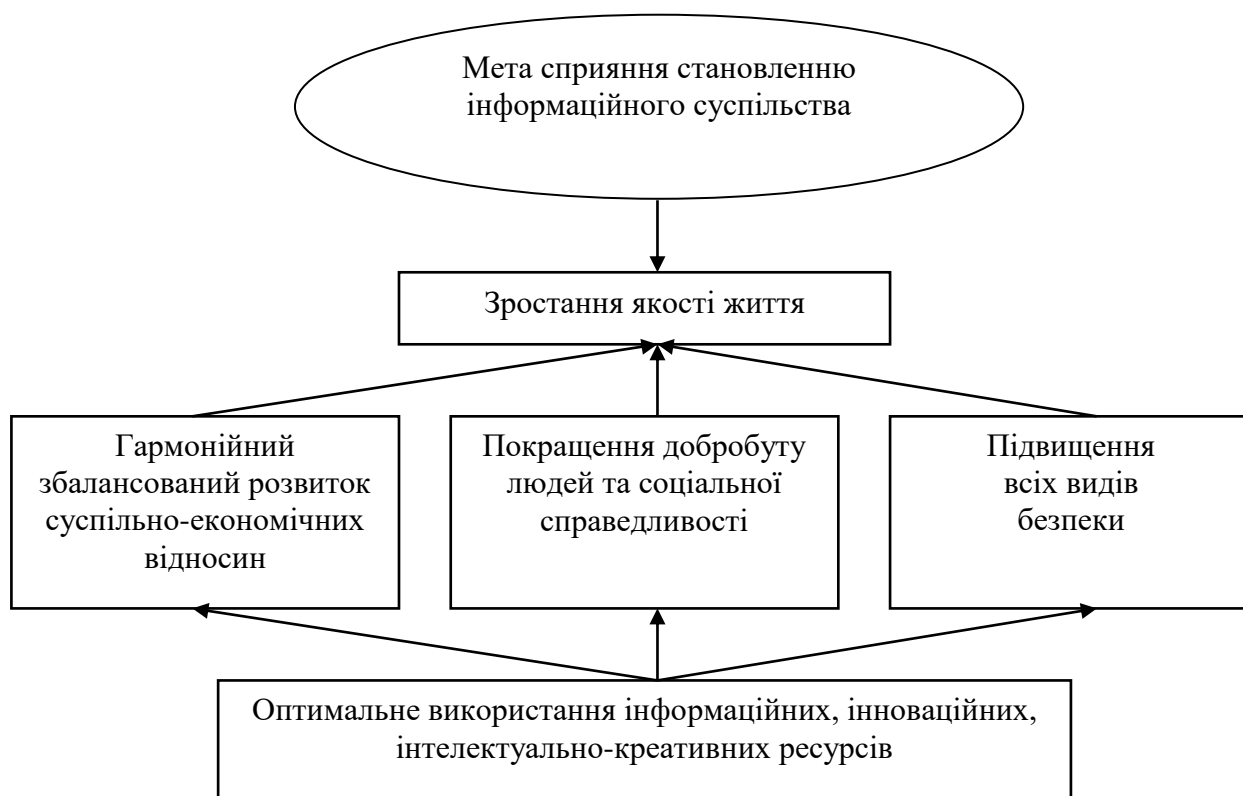

Рисунок 1.3 - Мета сприяння становленню інформаційного суспільства
(запропоновано автором)

Такі складові фактори виведені нами для формулювання триєдиної цілі, присвяченої становленню інформаційного суспільства, оскільки у теперішніх нестабільних умовах швидкість здійснення усіх світових процесів постійно зростає, при цьому сприяють такому пришвидшенню становлення інформаційного суспільства та інформаційної економіки. А отже, майбутнє світового суспільства залежить від обраного сьогодні вектору екологічного, економічного та соціального розвитку. Навіть можливість існування людства як такого буде залежати від обраного сьогодні світовим суспільством вектору свого розвитку.

Тому у теперішній час є актуальним шляхом використання усього доступного нам інструментарію, що має інформаційне суспільство, створювати шаблі для перспективного підвищення безпеки та якості життя людей.

На світовому рівні наявність таких категорій як інформаційне суспільство та інформаційна економіка вже більше половини століття є аксіоматичним.

Об'єктивна глобальність інформаційного суспільства також не потребує доказів. Воно представляє собою вищий щабель, у якому формується інформаційна економіка як повноцінна й значима його складова поряд з іншими сферами інформаційного суспільства (наприклад, з політичною сферою, соціальною сферою, екологічною сферою тощо). Економіка є основою для розвитку всіх інших сфер суспільства, оскільки саме в ній створюються інвестиції для всіх інших сфер. Економіка є тим генератором, що створює фінансові ресурси для здійснення практично всіх процесів, що існують у кожному суспільстві.

Наразі спостерігається серйозне зростання значимості інформації у суспільстві. У тому числі і у економіці. Завдяки цьому вітчизняна економіка практично з кожним днем все більше і більше набуває таких характеристик, які надають можливість стверджувати, що ми знаходимось у періоді, який можна назвати періодом становлення інформаційної економіки у нашій країні.

У доповідній записці про розвинення вітчизняної інформаційної економіки [17] підкреслюється також, що у багатьох країнах поширення та удосконалення інформації на шляху до формування інформаційного суспільства виступає у якості базового національного орієнтиру. Таке поширення уряди країн здебільшого розглядають у якості загальнонаціональної фабули. Інформація та високі технології формують базис прогресивної економічної динаміки і визначається як важливий чинник майбутнього розвинення. І Україна є у цьому контексті наряду з іншими країнами.

Інформаційна економіка суттєво підвищує ефективність народного господарства у цілому.

Тому інформаційна економіка є одночасно і складовою інформаційного суспільства і умовою його розвитку.

Виходячи із мети розвинення інформаційності суспільства (див. рис. 1.3), можна відобразити відповідні засади до окреслення цілей сприяння становленню інформаційної економіки (з економічної точки зору) (рис. 1.4).

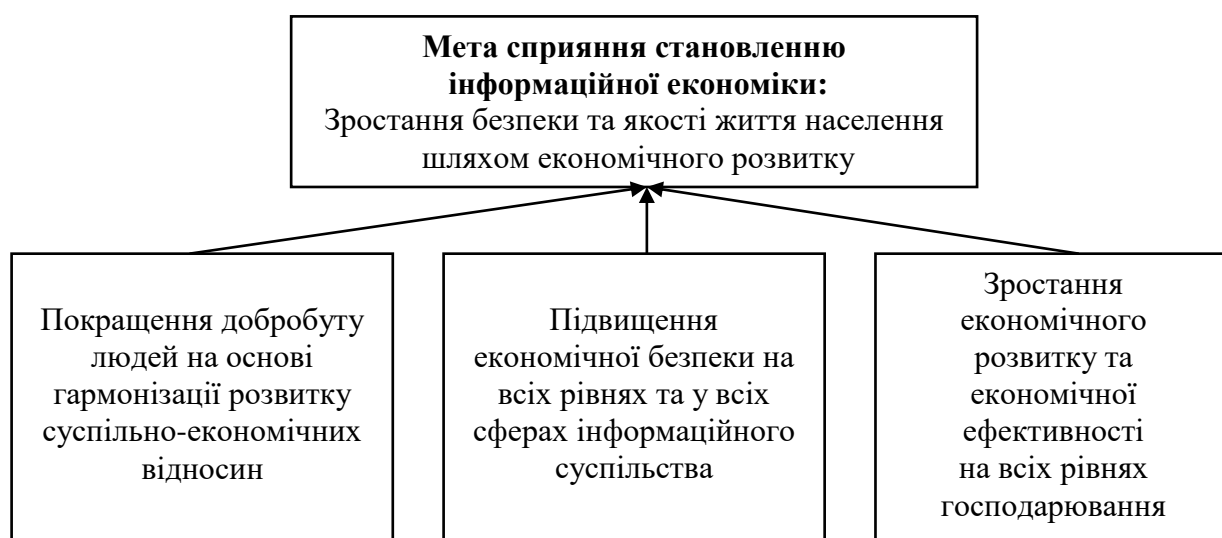

Рисунок 1.4 – Мета сприяння становленню інформаційної економіки
(розроблено автором на базі авторських досліджень)

Ми визнаємо підпорядкованість інформаційної економіки рівню інформаційного сталого суспільства як часткову від загальної. А значить, як стверджувалося нами попередньо, існування інформаційної економіки поза межами інформаційного сталого суспільства, ми вважаємо неможливим.

Крім того ми вважаємо, що розповсюджені наразі терміни «діджиталізація суспільства» та «діджиталізація економіки» є значно вужчими дефініцій «інформаційне суспільство» та «інформаційна економіка». Останні, окрім комп'ютерно-цифрової складової включають у себе багато інших сфер людського існування, які у симбіозі і виводять суспільство та економіку на якісно новий рівень. У якості таких сфер ми вбачаємо, наприклад, соціальну сферу, екологічну сферу, інноваційно-інтелектуальну сферу тощо.

Не виключаючи важливість наукових підходів більшості науковців до визначення інформаційної економіки як: «науки, що досліджує економічні процеси шляхом інформаційності», або як «економіки, предметом діяльності якої є знання», або як «економіки знань» тощо, ми стверджуємо, що в теперішній час виробничих відносини обов'язково та беззаперечно спрямовані на виробництво певного матеріального продукту або послуги на основі теорії вартості за допомогою використання інновацій та систематизованих знань.

Виходячи з цього можна запропонувати авторський погляд на трактування категорії «інформаційна економіка».

З нашої точки зору, інформаційна економіка є економічною категорією, що представляє собою збалансовану систему економічних відносин, які за допомогою якісного застосування ресурсів інформаційного, інноваційного, інтелектуального, креативного характеру створюють матеріальний продукт або послуги задля формування передумов підвищення безпекових та якісних характеристик життя людей через: а) підвищення соціальної справедливості та добробуту людей; б) досягнення екологічних, економічних та соціальних видів безпеки.

Інформаційна економіка, на нашу думку, має специфічну, притаманну лише їй систему властивостей та характеристик:

1. Об'єктивність економічних явищ за умов інформаційності економіки - обґрунтовується майже абсолютним виключенням суб'єктивного фактору. В її умовах алгоритмізація, діджиталізація та взаємообумовленість соціальних, політичних та економічних процесів виключає можливість активного втручання стимулюючих або демотивуючих чинників.

2. Системність – проявляється в тому, що інформаційна економіка є складною, розгалуженою системою, що складається зі значної кількості підсистем, складових чинників та складних взаємозв'язків між ними.

3. Саморозвиток – найважливіша характеристика інформаційної економіки, яка обумовлена найбільш універсальними системними організаційними властивостями, що зорієнтовані на незалежне від будь-яких

обставин урахування загальносвітових інноваційних тенденцій та еволюційний або революційний розвиток.

4. Адаптивність (самоадаптивність, екзоадаптивність, квазіадаптивність) - проявляється у якості здатності пристосування до змін – представляє собою таку характеристику інформаційної економіки як унікальна спроможність до перманентної, моментальної та гармонійної адаптації (пристосування до зміни ендогенних та екзогенних чинників), у тому числі загальносвітового, зовнішньоекономічного масштабу.

5. Домінування креативно-інтелектуальної складової - є беззаперечним, оскільки лише за умов творчого та високоінтелектуального підходу інформаційна економіка зможе прийняти вектор, зорієнтований на позитивні суспільно- економічні результати.

6. Діджиталація - є лише однією із частин інформаційної економіки. Вона є найважливішою та специфічною її детермінантою. Але ніяким чином діджиталізація не є синонімом інформаційної економіки. Оскільки саме поняття інформаційної економіки, як ми доводили вище, є більш глобальною загальносуспільною категорією.

7. Екологічність і таке інше.

Ми вважаємо, що на розробку концепції сприяння становленню інформаційної економіки впливає значний спектр різноманітних компонент (рис. 1.5).

Таким чином, підсумовуючи вищенаведений аналіз, можна запропонувати власне бачення та визначити мету сприяння інформаційній економіці. Ми вважаємо, що у якості мети сприяння становленню інформаційної економіки доцільно позиціювати найефективніше застосування ресурсів інформаційного, інноваційного, інтелектуального та креативного характеру задля формування передумов підвищення безпекових та якісних характеристик життя людей через: а) підвищення соціальної справедливості та добробуту людей; б) досягнення екологічних, економічних та соціальних видів безпеки.

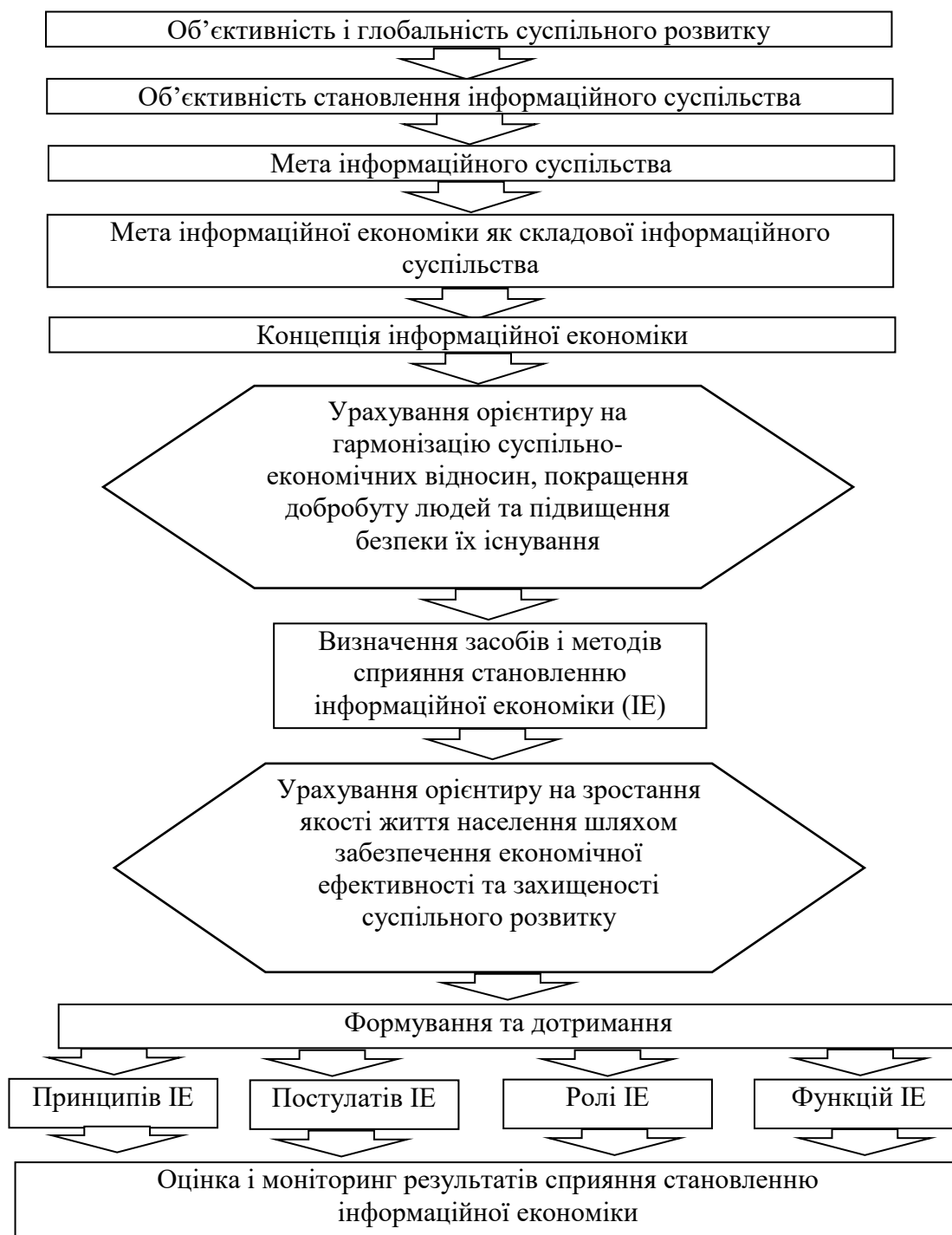

Рисунок 1.5 – Візуалізація концептуальних компонент сприяння становленню інформаційної економіки (*розроблено автором*)

Державні структури України [16] впроваджують у вітчизняні реалії значну кількість проектів щодо цифровізації та інформатизації суспільства та економіки на всіх рівнях, у тому числі на рівні підприємств.

Одним із найважливіших суб'єктів будь-якої економіки (у тому числі

інформаційної) є підприємства, які виступають основними генераторами інвестиційних ресурсів для розвитку будь-якого суспільства. А тому доцільно базові процеси розглянути саме на рівні підприємств. При цьому слід відзначити, що вітчизняні підприємства у теперішній час знаходяться у неоднозначному положенні у процесі визначення стратегічних напрямків розвитку з огляду на активну та стрімку активізацію інформатизації та діджиталізації економіки. Така активізація є не проявом поодиноких явищ, вона представляє собою ознаменування сучасного періоду розвитку економіки – інформаційного.

Розвиток вітчизняних підприємств наразі ускладнюється безліччю проблем непререборного характеру. Більшість із них є наслідком геополітичних проблем, форс-мажорних ситуацій. Станом абсолютної непередбачуваності та ризикованості бізнесу. Стверджувати про можливість стовідсоткової убезпеченості майбутнього будь-якого бізнесу наразі керівництво та адміністрація жодного підприємства неспроможна, оскільки визначальну роль у цьому процесі урешті-решт відіграватимуть зовніші впливи та явища. Однак, формування внутрішніх резервів для створення сприятливих перспектив розвитку економіки підприємств в сучасних умовах є запорукою сучасного та майбутнього процвітання.

В сучасних умовах інформація за змістом, обсягом і швидкістю суттєво впливає на економічний розвиток підприємств та їх економічної безпеки. Характерні умови, що впливають на діяльність підприємств протягом періоду формування інформаційної економіки є вельми специфічними, мінливими і різновекторними. І саме вони визначають специфіку економічного розвитку і економічного убезпечення вітчизняних підприємств (рис. 1.6).

Як видно з рисунку 1.6, та базуючись на об'єктивності виникнення на тенетах України новітніх інформаційно-економічних відносин, вважатимемо за доцільне сформулювати наступні положення: умови інформаційності економіки є базовими передумовами формування певних рівнів економічного розвитку підприємств (під дією безлічі різновекторних явищ, у тому числі

інформаційного чинника), який, в свою чергу, є основою забезпечення економічної діяльності підприємств (при цьому інформація виступає у якості важливого забезпечуючого чинника).

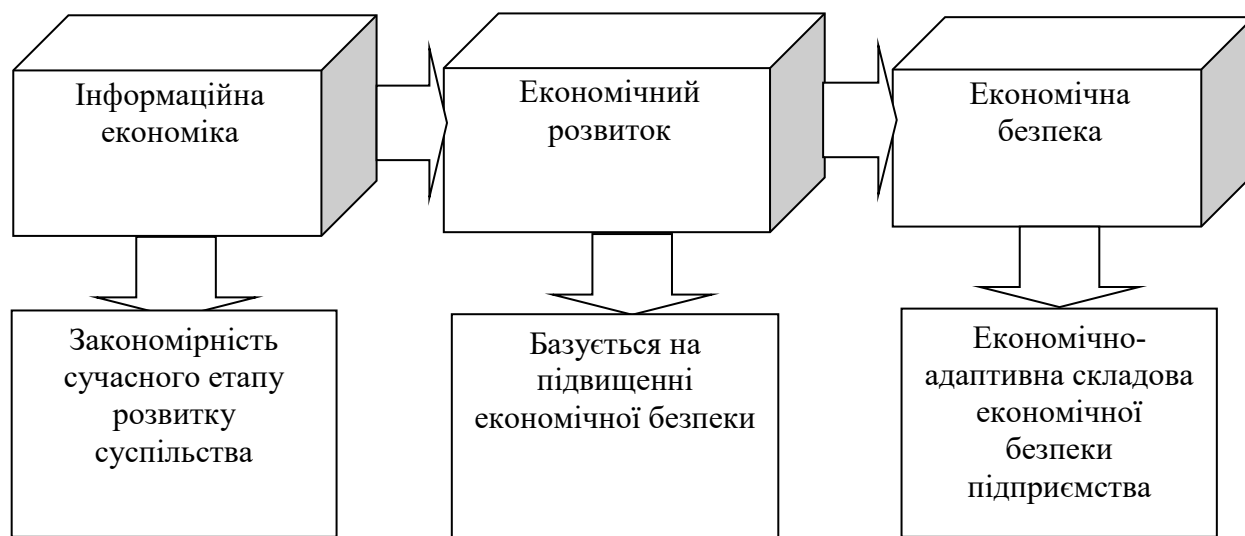

Рисунок 1.6 – Інформація у чкості об’єктивного складника інформаційної економіки та виникнення новітніх типів економічного розвитку та економічної безпеки підприємства, *розроблено автором*)

В інформаційній економіці інформація (а точніше-інформаційне забезпечення, технологічні новації, інформаційні технології і подібне) безумовно за змістом, обсягом та швидкістю суттєво впливає на наповнення економічного забезпечення підприємств, є її складовою та визначає її особливість на даному етапі розвитку ринкової моделі економіки, яким властиві характеризуються зростанням конкуренції, глобалізацією, інформаційністю тощо.

Отже, у даному підрозділі роботи консолідовано висновки по розглянутим доробкам науковців щодо сутнісного наповнення та трактування категорій інформаційного суспільств та іінформаційної економіки, а також доведено актуальність їх вивчення. Розроблено уточнені трактування сутнісного змісту інформаційної економіки з її цілеполяганням на забезпечення та підвищення рівня життя людини опосередком прискорення

економічних процесів розвитку та економічної безпеки на базі симбіозу ресурсів інформаційного, інтелектуального, креативного та інноваційного характеру. Детерміновано визнання інформації як об'єктивного і закономірного чинника виникнення сучасних типів економічного розвитку та економічного забезпечення підприємств. Аргументовано формалізовані концепти становлення інформаційних суспільств, у тому числі на тенетах України. Сформульовано авторські концептуальні підходи стосовно сприяння становленню інформаційності вітчизняної економіки, яка детермінує актуалізацію вивчення проекції її явищ на забезпечення економік підприємств. Актуалізовано, що інформація за складом, обсягом та швидкістю має вплив на найважливіші компоненти ефективного здійснення економічних заходів та економічного забезпечення підприємств.

1.2 Теоретичні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства

У нашій країні діяльність підприємств наразі фактично є квінтесенцією домінування проблем і складних задач щодо виживання бізнесу. Щоденне дотримання умов щодо забезпечення сьогодні стало є нагальною потребою будь-якого підприємства та важливою запорукою його подальшого сталого та конкурентоспроможного розвитку. Об'єктивні закономірності реалій сьогодення для господарюючих суб'єктів в Україні актуалізують нагальність нівелювання цілого комплексу ризикових чинників.

Питання вивчення сутнісно-змістовних аспектів категорії «економічна безпека» є актуальним завжди. Однак, наразі підходи до його висвітлення повинні бути зміненими та удосконаленими з огляду на зміну парадигмальних поглядів на економіку України, які детерміновані стрімкими темпами становлення інформаційної економіки на вітчизняних тенетах. Ускладнюється ситуація також і мережею довготермінових кризових явищ

макроекономічного, геополітичного, пандемічного характеру. Існування підприємств в шаблях інформаційної економіки є вже питанням якнайближчого майбутнього. Значні прояви інформатизації економіки ми маємо спостерігати вже зараз. А отже, темпи змін у економічній діяльності підприємств з плином часу стають більш стрімкими. Перелічене вище унеможлиблює ефективне убезпечення бізнесу за відсутності коригування вектору цього процесу на підвищення його інформаційності, інноваційності, когнітивності та адаптованості. Перелічені характеристики повинні виходити на перший план провадження будь-яких економічних заходів та бути гранично оперативними. І в першу чергу це стосується заходів, присвячених убезпеченню бізнес- процесів. Тому проблема розробки наукової методики досягнення найвищого конкурентоспроможного безпекового рівня для економіки підприємств, який був би адаптований до особливостей формування інформаційної економіки є актуальною та важливою сьогодні.

Для створення теоретичного каркасу висвітлення предмету нашої роботи доцільно визначитись з сутнісно- змістовним його наповненням. Питання детермінації сутнісного наповнення економічної безпеки підприємства вивчають багато дослідників (і науковці, і бізнес- аналітики, і представники найвищого менеджменту підприємств). Теоретиками економістами пропонуються власні підходи до вирішення цього питання у багатьох роботах [19-55 та ін.]. Незважаючи на різновекторність погляди авторів як на трактування самої суті економічної безпеки, так і на такі її важливі складові як класифікація, діагностування, оцінка, управління, пропозиції шляхів підвищення її рівня тощо, всі сходяться на думці, що роль даної категорії є надзвичайно важливою в економічних процесах кожного суб'єкта діяльності. Так, у роботах [19-50 та ін.] науковці пропонують авторські погляди на інтерпретацію термінів «економічна безпека», «економічна безпека підприємства», а також пропонують методичний інструментарій їх оцінювання, планування, аналізування, класифікування тощо.

Прихильники ресурсного спрямування інтерпретації економічної безпеки в своїх дослідженнях актуалізують досягнення максимальної ефективності при використанні корпоративних ресурсів. При чому у якості таких аналізованих та вимірюваних ресурсів здебільшого виступають активи, капітал, інтелект, інформація, інновації, техніко-технологічні складові активів. Рідше позиціонуються в даному контексті нематеріальні ресурси, ноу-хау, репутаційні ресурси тощо.

Так, у дослідженні [20] економічна безпека розглядається з економічних позицій її генези, при чому аналізуються погляди різних наукових шкіл на її визначення, а також наводиться авторське власне трактування даної дефініції з акцентами на її системність та об'єктивність (на основі ресурсного підходу) з урахуванням таких її рівнів як індивідуальний, підприємницьких структур, регіональний, національний. У роботі [21] дана категорія розглядається здебільшого як система, зорієнтована на ефективне використання ресурсів з метою зростання конкурентоспроможного економічного рівня розвитку, у роботі [22] – інтерпретується як постійний безперебійний процес сприяння максимальній продуктивності застосування інвестицій для кожного бізнесу (з метою попередження різних видів загроз та ризиків) з цілеполяганням на стабільність структурного розвитку підприємства. У дослідженні [23] дана категорія досліджується здебільшого в контексті ресурсного підходу, детермінованого підвищенням ефективного залучення інвестицій, у роботі [24] – з огляду на зростання прибутковості активів та інвестицій підприємств, у дослідженні [25] з акцентами на найефективнішому витрачанні матеріальних компонент (насамперед, енергоресурсів). В дослідженні [26] акценти переносяться на формулювання корелюючих впливів небезпек та убезпечення, при чому авторами визначається домінування у характеристиці ЕБП акцентів на вимірювання рівнів найефективнішого управління ресурсами під час господарювання та цілеполягання на досягнення високого розміру таких ключових груп з показниками, як прибутковість, фін стійкість, ліквідність, платоспроможність тощо (на основі запропонованої авторами класифікації

загроз (що має багаторівневу та багатофункціональну комплексну складну архітектоніку)).

Отже, у наведених підходах дослідників акцент при трактуванні ЕБП робиться на найефективнішому способі застосування ресурсної бази. Однак, незважаючи на системну роль результативності для стрімкого розвинення економіки підприємств, цей момент ми вважатимемо лише однією компонентою економічного убезпечення підприємств. Наполягаємо перенести акценти у актуалізації формулювання сутнісних інгредієнтів економічної безпеки підприємства на більш значимі для нього та вищі за архітектонікою економічні категорії- у вигляді економічного стану підприємства, конкурентності та економічного розвитку.

На захищеності бізнесу від небезпек, усіх видів небезпеки та негативного впливу, деструктивних факторів, на систематизації видів загроз та пропозиціях щодо їх усунення та/або нівелювання акцентовано наголос у багатьох дослідженнях, що вивчають питання убезпеченості бізнесу.

Так у монографії [27] під час розгляду ієрархічних конструктів економічної безпеки підприємства чільне місце займають питання, які корелюють з дотриманням високого рівня убезпеченості від різних небезпек (у якості витоків небезпек виокремлюються ендогенні/екзогенні джерела, реальні/потенційні, приховані/явні; а також наводиться зміст та ранжування організаційних управлінських дій, спрямованих на їх нівелювання), у дослідженні [28] досліджувану нами категорія детермінують як спроможність бізнесу застосовувати комплекс дій, орієнтованих на нівелювання ендогенних/екзогенних деструктивних факторів в процесі свого економічного розвитку за допомогою сукупності фінансових взаємопов'язаних дій (зокрема, діагностування, контролінгу тощо), а у роботі [29] досліджуване нами поняття інтерпретується як базова складова характеристики певної економічної системи підприємства, яка спроможна формувати можливість такої системи забезпечувати повноцінну діяльність підприємства та його розвиток, що детермінований дотриманням базової мети бізнесу. У роботах [30, 31]

авторами також визначено у якості базової функції забезпечення економіки такі як попередження, нівелювання та мінімізацію перспективних/ймовірних/наявних викликів, зокрема в тих сферах як економічна безпека малого підприємства або в частині її силової складової. Автори статті [32] також в основу свого вивчення керованого забезпечення економіки покладають орієнтири на ліквідацію негативного впливу ризикових чинників на господарську діяльність на мікрорівні (з цією метою дослідники актуалізують необхідність удосконалення системи економічного забезпечення за рахунок підвищення її комунікативних та адаптивних якостей, а також економічної стійкості та спроможності швидкого реагування на всі види змін). У роботах [33-35] також увага зосереджена на нівелюванні експансивного впливу деструктивних явищ завдяки удосконаленню на підприємстві керуючої системи його економічною безпекою. У статті [36] – досліджувана нами категорія розглядається в першу чергу як здатність протистояти впливу дестабілізуючих чинників (зі спрямуванням на створення необхідних умов на ефективність використання всіх видів ресурсів та ринкових можливостей задля стабільного здійснення підприємством своєї діяльності). У дослідженні [25] автор також актуалізує вплив таких характеристик економічної безпеки підприємства, як спроможність до протистояння експансії негативних чинників (при чому автор пропонує свій погляд на класифікацію таких чинників у ракурсі зовнішніх та внутрішніх впливів, з акцентом на керуючих діях щодо їх нівелювання). У роботах [37, 38] у якості кардинальної базової константи економічної безпеки підприємства рекомендовано вбачати ефективний і стабільний економічний розвиток (йдучи методами дотримання незалежного, ефективного, фінансово стійкого та конкурентоспроможного розвитку за допомогою досягнення мінімального рівня впливу деструктивних екзогенних компонент).

Основна думка автора роботи [39] полягає у тому, що економічна безпека являє собою речове вираження стану, який можна охарактеризувати як фінансово-господарська діяльність, яка захищена від деструктивних явищ та

проблем, що детерміновані впливом ендогенних факторів (крім того автори інтерпретують дане визначення також як певну оперативну спроможність нівелювання підприємством ризикових кризових факторів або адаптування до них).

Захист від загроз, небезпек та деструктивних впливів різної етимології, дійсно, є одним із базових конструктів механізму створення умов для забезпечення економічної діяльності підприємства. Він представляє собою базову дієву компоненту цього механізму забезпечення.

Однак, в процитованих нами визначеннях не враховується цілеполягання на позиціювання економічної безпеки підприємства як економічного його стану, за якого воно отримує сталі перспективи реалізовувати свої стратегічні ринкові шляхи подальшого розвитку. А також, хочемо звернути увагу, що можливість до чого-небудь є лише певною передумовою, ймовірністю або здатністю досягнення необхідного шуканого рівня економічного забезпечення. Базовим негативним фактором цього твердження є відсутність вираження поняття економічної безпеки у якості об'єкту, який представляє собою конкретне економічне поняття, що детермінує певний рівень конкурентоспроможного розвитку, його дійсну (а не ймовірну, можливу, перспективну) забезпеченість у нестійких реаліях задатків інформаційних домінант в економічній сфері, за яких базовими є вимоги у обов'язковості чіткого і термінового формування господарських дій, які зорієнтовано на компілювання високих рівнів розвитку підприємств. Зосередимось на висвітленні розглянутої проблеми нижче в нашій роботі.

Значні наукові доробки учених можна відзначити і у дослідженнях, присвячених економічній безпеці на щаблі країни у цілому.

Так, результати праці [28] детермінують значення економічної безпеки на щаблі країни у цілому як: певну можливість забезпечити стабільність розвитку, забезпечення народів та економік країн, а також їх структурних складових в різних ризикових ситуаціях (іншими словами, здатність держави до прихисту своїх надбань). Дослідження [40] актуалізує питання формування державного

механізму економічної безпеки в сучасних нестабільних умовах на підґрунтях перманентного забезпечення стабільної спроможності економіки до захисту від небезпек різної генези. У роботі [41] економічна безпека визначається у якості узагальнюючої субстанції, яка агрегує диференційовані інструменти убезпечення держави та її населення, формалізує вектори економічного та суспільного розвитку та обумовлює якість життя суспільства.

Зважаємо на актуальність розглянутих авторами процитованих робіт питань щодо формалізації економічної безпеки як відповідних типів спроможності України до забезпечення економічного розвитку та захищеності, однак вбачаємо деякі дискусійні аспекти. Запропоновані підходи, з нашої точки зору є недостатньо акцентованими на специфічних характерних особливостях економічного убезпечення, що коелюють зі специфікою становлення інформаційної економіки, що унеможлиблює кожен можливість виникнення на їх основі базових засад дослідження питання ефективного забезпечення економічної безпеки. У даному контексті проведемо власне дослідження нижче.

Наступним підходом авторів до ідентифікації досліджуваної нами категорії є позиціонування цього явища як певної дії. Дуже поширеною є наукова думка, яка трактує економічну безпеку або як спроможність до адаптації, або як міру гармонізації [42], або як збалансовану систему (або механізм)т функціональних дій [43, 44, 45]. Зокрема, у дослідженні [42] науковці, визначаючи досліджувану нами категорію на кшталт певного еталону гармонізації інтересів підприємства з ендогенними факторами, детермінують її на основі формування таких взаємних відносин з зовнішніми впливовими суб'єктами, які б були максимально збалансованими (акценти в даному трактуванні перенесені на фінансовий результат у вигляді прибутку, який саме і позиціонується як економічний інтерес).

Не заперечуючи вирішальну значимість прибутку у досліджуваних нами процесах, вважаємо за доцільне сформулювати певні зауваження до наведеного авторського трактування. По-перше, дане формулювання сутності

даної категорії не надає ясної картини про конкретність того, яким саме чином інтерпретується авторами така гармонізація, в чому виражається її міра, яким чином вона методично обраховується. По-друге, не аргументовано вибір лише зовнішніх чинників у якості об'єктів, що мають на неї значні впливи.

Автор роботи [43] трактує економічну безпеку підприємства здебільшого з теоретико- методологічних наукових позицій, виокремлюючи у загальній системі окремі найважливіші категорії, мета, методики та технологічність її забезпечення.

Підлягає також значній критиці тенденція науковців позиціювати значення економічної безпеки підприємства зокрема як явище екзогенного характеру, за якого керуючий вплив на нівелювання ризиків виражається лише у підвищенні рівня захищеності підприємства [39, 43]. Такі акценти унеможливають достатньо повно підходити до розробки комплексного керуючого механізму убезпечення від всього спектру ризиків: і зовнішніх, і внутрішніх ризиків.

Інші дослідники більш схильні вбачати у сутності даного поняття переважно таке явище, яке полягає лише у доведенні необхідності керуючих впливів на джерела небезпеки ендогенного характеру.

Нам же імпонує симбіоз цих двох підходів, оскільки лише за такого симбіозу явищ, що формують економічну безпеку стає можливим обґрунтування дієвого механізму її конституювання.

Наступним підходом щодо трактування досліджуваної нами категорії є такий. Значна кількість науковців схильні ідентифікувати економічну безпеку підприємства у якості стану підприємства, або його стійкий (сталий) розвиток.

Так, автор роботи [46] стверджує, що під економічною безпекою підприємства треба мати на увазі стійке розвинення (яке базується на удосконаленні застосування ресурсного базису в теперішньому та майбутніх періодах), у якості видів такого розвитку автори вбачають науковий, економічний, технічний, соціальний розвиток тощо (акценти в даному трактуванні робляться на розвиток як такий зі специфікою його

убезпечення). Дослідники у роботі [47] підходять до трактування економічної безпеки як системи (яка детермінується функціонуванням значної кількості елементів), яка певним чином комунікує з зовнішнім середовищем та протидіє його загрозам (на основі ґрунтовного аналізування процесів, що є складовими загального процесу економічного розвитку підприємства як в процесі його життєвого циклу, так і в функціональній декомпозиції). У роботі [48] сутнісне визначення даної категорії сформулюється з огляду на базові принципи її забезпечення у симбіозі з найважливішими чинниками побудови її системи і розглядається в першу чергу як комплексна сукупність певних функціональних впливів на економічні процеси підприємства з метою їх забезпечення від деструктивних чинників (з виокремленням ключових принципів такого процесу).

У трактовці авторів роботи [49] також спостерігаємо підхід до визначення ЕБП як певної системи (або комплексу) керівних заходів захисту від деструктивних явищ (такі заходи, з точки зору авторів цитованої роботи, повинні бути орієнтованими на постійне створення економічної ефективності підприємств як основи його економічної безпеки). У дослідженні [51] актуалізовано сутнісні характеристики досліджуваного нами поняття у якості такого розвитку (на основі використання відповідних методів та механізмів), який сприятиме забезпеченню та захищеності підприємства.

У дослідженні [43] автори констатують нагальність зміни підходів до ідентифікації досліджуваної нами категорії з огляду на такі тенденції як перехід від визначення, як результату до визначення як відповідного процесу, що її забезпечує (або попереджувальних дій в процесі використання ресурсів).

Багато науковців при дослідженні ЕБП ураховують вплив на неї діджиталізації (цифровізації, інформатизації) економіки.

Так, у дослідженні [50] при дослідженні управлінських процесів щодо забезпечення діяльності підприємства наводять ґрунтовний аналіз впливу на цей процес факторів, пов'язаних з діджиталізацією економіки.

Крім того, у своїх доробках економісти додержуються класичних поглядів на детермінування економічної безпеки підприємства, які в реальності доцільно диверсифікувати за декількома найбільш актуальними векторами: в контексті вивчення умов турбулентності, в контексті вивчення впливу умов геополітичної кризи, в контексті вивчення впливу умов становлення інформаційної економіки. Останній вектор вважаємо найбільш науково містким у зрізі нашого дослідження, оскільки він синтезується унаслідок дії значних різних керованих чинників на рівні господарюючого суб'єкта, а отже може мати складники прогнозованості, керованості, діагностичності та подібне.

З іншого боку, ми вважаємо, це визначення доречно було б доповнити наступними ключовими властивостями економічної безпеки підприємства:

- взаємовплив макросередовища та рівня економічної безпеки підприємства;
- специфічність створення стратегічного плану, котрий формує економіку підприємства у цілому, її спроможність до постійного розвинення.

Наразі, підсумовуючі наукові викладення, присвячені концептуальному сутнісному трактуванню економічної безпеки підприємства можна детермінувати сукупність базових спрямувань, що враховують такі складники (рис. 1.7).

На даному рисунку ми відобразили наші пропозиції, які стосуються розширення загальноприйнятого переліку визначень концептуальної трактовки економічної безпеки підприємства базовими компонентами: врахування особливостей інформаційності економіки, інформаційні та адаптаційні складники економічної безпеки підприємства.

Після групування проаналізованих визначень, можна констатувати, що економічна безпека підприємства не є однозначним поняттям. Вона має кореляцію з можливістю суб'єктів провадити довготермінове функціонування (і є одною із його базових цілей створення); формується під впливом ендогених складових підприємства (а як наслідок, корелює з рівнем

економічного потенціалу та розвитку економіки підприємства).

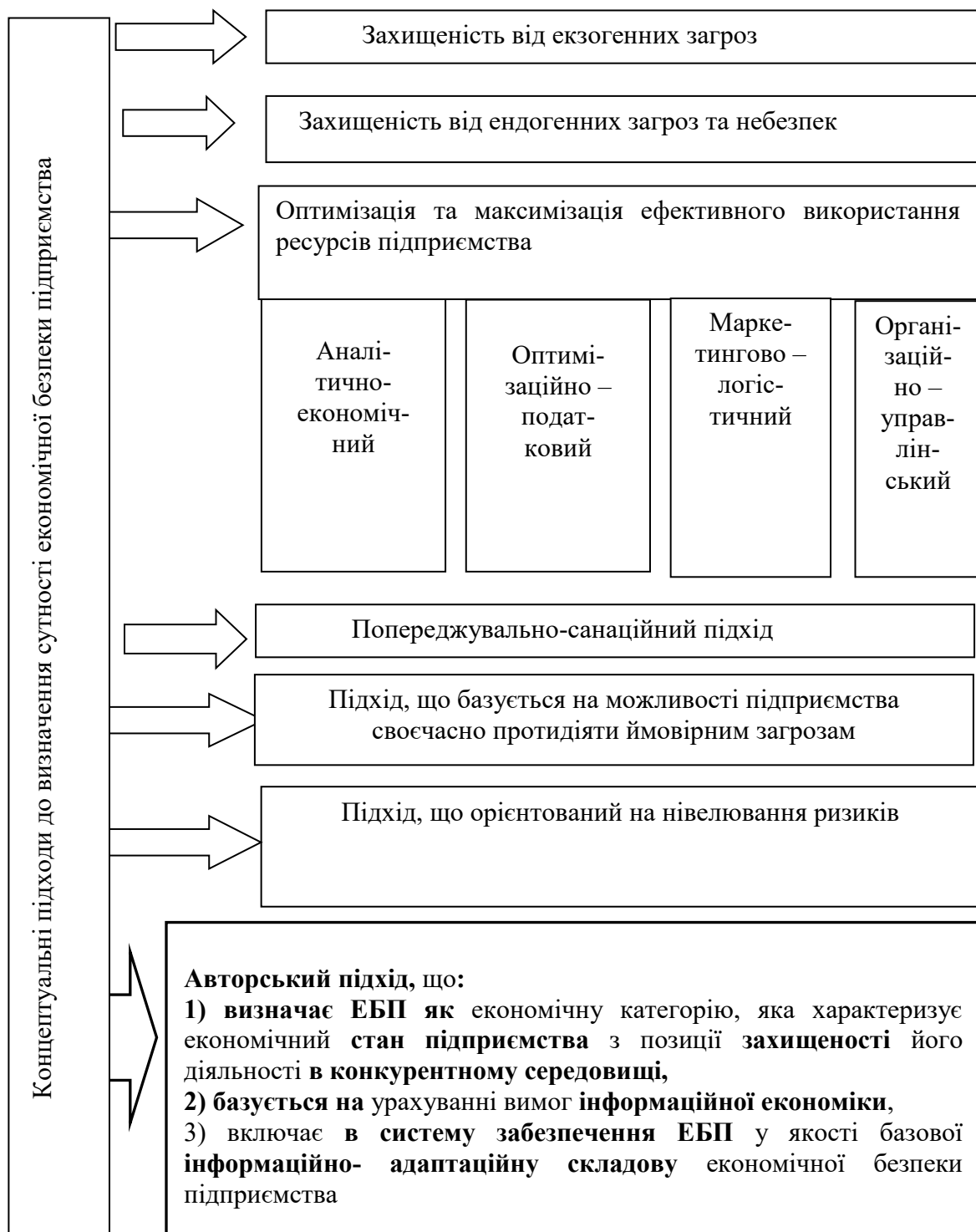

Рисунок 1.7 – Узагальнення підходів до концептуального визначення економічної безпеки підприємства (розроблено автором на базі [18-37])

Вона не є моно-категорією, вона є симбіозом значної кількості підходів, функцій та бізнес- алгоритмів, вона включає в себе безліч своїх видів, у тому

числі соціальну, виробничу, правову, зовнішньо- економічну, екологічну безпеку тощо. Дослідники виокремлюють у своїх дослідженнях безліч таких видів. Серед них і фінансові, і економічні, і інвестиційні, і репутаційні тощо. Останнім часом (особливо у практичній діяльності підприємств) часто спостерігається перенос акцентів на інноваційну, інтелектуальну, а в першу чергу- на інформаційну безпеку.

Значну частину доробок українських та світових вчених присвячено викладу диверсифікації підвидів економічної безпеки підприємства.

Ми вважаємо, що своєчасними та нагальними при забезпеченні економічних процесів підприємств, є такі її підвиди досліджуваного явища, як інформаційна, адаптаційна безпека, фінансова, економічно - фінансова, репутаційна безпека і подібне.

Слід зорієнтувати увагу на питанні удосконалення трактування таких підвидів економічної безпеки підприємства.

Наразі під час активізації у економіці інформаційних процесів безспірним є те твердження, що на підприємстві важлива позиція системи забезпечення його економіки неодмінно має належати його інформаційному складникові. Нагальність його актуалізації полягає у ролі та першочерговост наявності термінового, швидкого та якісного інформаційного потоку, а також його проєкціювання на ефективність економічного розвитку підприємства.

Часто зустрічається серед економістів також детермінування фінансової безпеки підприємства.

До літератури також дослідниками уведено таку детермінанту, як фінансово-економічна безпека, як симбіозу двох явищ, що характеризують, по-перше, фінансову, а по-друге, економічну забезпеченість функціонування суб'єкта.

Фінансово-економічною безпекою науковці у дослідженні [52] розуміють як позиція захищеності усіх видів потенціалів підприємств від впливу екзо/ендогенних явищ як у виробничій, так і інших верствах його функціонування, а також його відтворювальна, у дослідженні [53] –

розглядається як такий стан ресурсного та інших потенціалів, за якого останні є захищеними перед диверсифікованими загрозами (з урахуванням необхідності досягнення значних фінансових результатів у теперішній час та у наступних періодах), автори роботи [54] – комплекс заходів протидії на підприємстві фінансовим та економічним загрозам та викликам.

У дослідженні [55] запропоновано висвітлювати дану категорію з декількох сторін – з урахуванням результатів підприємства у статистиці та з огляду на його розвиток - у динаміці.

У даних визначеннях унеможлиблюється розподіл між сутнісними характеристиками аналізованих категорій.

Достатньо новим поняттям «репутаційна безпека» відзначена робота [26], де визначено особливості такого виду безпеки підприємства у вигляді ідеальної його репутації.

Ми переконані, що такий вид безпеки є гармонійним складником інформаційної безпеки, тому що у якості її базової характеристики автори визначили мінімальність негативних інформаційних повідомлень про таке підприємство, його діяльність та розвиток, надійність його як партнера, що сприяє підвищенню його ринкової вартості.» [26].

Виходячи з вищенаведеного огляду та аналізу поглядів учених на сутнісне наповнення такої категорії, як економічна безпека підприємства, запропонуємо авторські власні засади до її трактування.

Конкурентність є забезпечуючим фундаментом появи і розвинення економічної безпеки підприємства як явища. Тому конкурентність є базовим щаблем при розкритті сутнісного значення економічної безпеки підприємства у понятійному сенсі.

Таким чином, сформулюємо наші погляди на сутність досліджуваного поняття категорії так:

1. Теоретично-методологічний підхід. Економічна безпека підприємства, з наших позицій представляє собою це економічну категорію, що є характеристикою економічного стану підприємства з огляду на

захищеність його діяльності в конкурентному ринковому середовищі. Якщо трактувати це іншим чином, економічна безпека підприємства представляє собою таку економічну категорію, яка визначає такий стан економіки підприємства, за якого під дією комплексу різновекторних екзогенних та ендогенних факторів досягається діяльність і розвиток підприємства у відповідності до вибраної стратегії його конкурентного розвинення.

2. Методично-прикладний підхід. Економічна безпека підприємства представляє собою складне і комплексне економічне явище, що характеризує такий стан підприємства, який: а) формується під впливом сукупності різноманітних екзогенних та ендогенних факторів; б) при якому підприємство отримує спроможність реалізовувати визначену ринкову стратегічну мету свого конкурентного розвинення; в) є керованим (підлягає ендогенним забезпечуючим втручанням) та вимірюваним (завдяки використанню систем базових економічних критеріїв та показників).

У якості поняття рівня економічної безпеки підприємства ми вбачаємо представляти показник конкретизації економічної безпеки підприємства шляхом використання відповідного економічного інструментарію її вимірювання.

Рівень економічної безпеки підприємства за допомогою обрахунків чітко вимірює поточний ступінь економічної захищеності (або економічної безпеки) у конкретну одиницю часу і для чітких детермінантів життєдіяльності та розвинення підприємства за певних умов.

При вимірюванні рівня економічної безпеки (який запропоновано нами як найважливішого складника систем убезпечення підприємства), доцільно зауважити, що він має визначатись як один з базових показників у загальній системі забезпечення економічної безпеки. В період створення умов для розвинення вітчизняної інформаційної економіки з огляду на прискорення інформаційності при прийнятті менеджментом рішень у такій сфері необхідне застосування відповідних методико-прикладних підходів. Визначення таких підходів, з одного боку, ускладняється підвищенням обсягу та швидкості

надходження відповідної інформації та необхідності швидкого реагування на неї, а з іншого боку, - підвищується оперативність, інформативність та когнітивність прийняття економічних рішень на основі найновіших технологічних інформаційних розробок.

Отож, у запропонованому підрозділі роботи як квінтесенція наукового досвіду та доробок провідних економістів представлене удосконалення сутнісного визначення економічної безпеки підприємства з двох точок зору: теоретико- методологічної – як економічної категорії, що є характеристикою економічного стану підприємства з огляду на захищеність його життєдіяльності за умов конкретного ринкового середовища, а також з методично- прикладної – як складного і комплексного економічного явища, що характеризує такий стан підприємства, що: komponується за умов впливу комплексу багатоманітних екзо/ендогенних чинників; за якого підприємства стають спроможними впроваджувати розроблену власну мету ефективного розвинення; в) є керованим та вимірюваним. запропоноване авторський погляд на сутність такого поняття, як рівень економічної безпеки підприємства.

1.3 Економічна безпека підприємства у системі економічного розвитку підприємства

У основу місії кожного підприємства покладено стратегію його економічного розвитку. На етапі початку нового бізнесу, тобто на етапі відкриття підприємства кожен власник, користуючись вимогами ринкових законів, має намір у якості місії досягти відповідної мети шляхом дотримання необхідних результатів. Такі результати вимірюються за допомогою показників, таких як прибуток, ринкова вартість, прибутковість. Саме ці показники мають визначальне значення для власників бізнесу. Формування дієвого механізму економічного розвитку, а у тому числі і відповідного механізму економічного убезпечення підприємств вимагає наявності детально опрацьованого сутнісно-методологічного апарату та методичного

інструментарію забезпечення економічної безпеки підприємства на основі усіх необхідних для цього етапів.

Економічний розвиток у якості економічної категорії досліджений економістами достатньо різнобічно та комплексно. Практично немає питань, яких би не торкнулися у даному контексті науковці усіх часів. Однак, ми вважаємо, що є сенс розширити вивчення даної категорії у контексті дослідження впливу на економічний розвиток підприємства величин його економічних потенціалів у якості базису економічного забезпечення, а також у контексті урахування взаємодії окреслених категорій та розробки методики поліпшення значень цих показників за умов становлення інформаційної економіки.

Економічний розвиток, беззаперечно, є предметом економічних досліджень для науковців усіх часів і народів. Його сутність, види та особливості вивчаються у безлічі контекстів.

Акцентуємо увагу на таких працях щодо даного питання, як [55-58]. Наприклад, у роботі [48] визначення економічного розвитку подається у якості процесу кількісного та якісного змінювання у господарській діяльності, який є для підприємства передумовою підвищення результативності його діяльності. Таке підвищення базується на ефективному використанні його ресурсного базису», у дослідженні [58] – у якості економічної складової життєдіяльності кожного підприємства протягом його життєвого циклу, що має безліч форм та проявів, яка формується у залежності від екзо/ендогенних чинників та націлена на виконання завдань власників». У такому економічному дослідженні як [55] економічний розвиток трактується у вигляді незворотних закономірних змін технологій та способів у виробництві. У праці [60] акцентовано увагу на таких важливих аспектах: безпека визначає, якого типу розвиток наявний у підприємства; цей тип корелює із тим, якого виду його безпека (це видно із динаміки показників, що характеризують економіку підприємства). Різним типам розвитку відповідають різні типи безпеки.

Більшість авторів досліджень [55-58 та ін.] погоджується з такими

базовими постулатами, що в основі розвитку лежить змінювання зміна у якісному та кількісному зрізі певних конструктів будь-якої системи, механізму, явища, що базується на впливі фундаментальних діалектичних законів та функціонально-об'єктивних закономірностей, в результаті якої така система (механізм, явище) отримують нові форми та характеристики.

Ринкові закономірності і теоретико- методичні підходи до визначення і врахування економічної безпеки підприємства в системі економічного розвитку підприємства схематично можна візуалізувати таким способом (рис. 1.8).

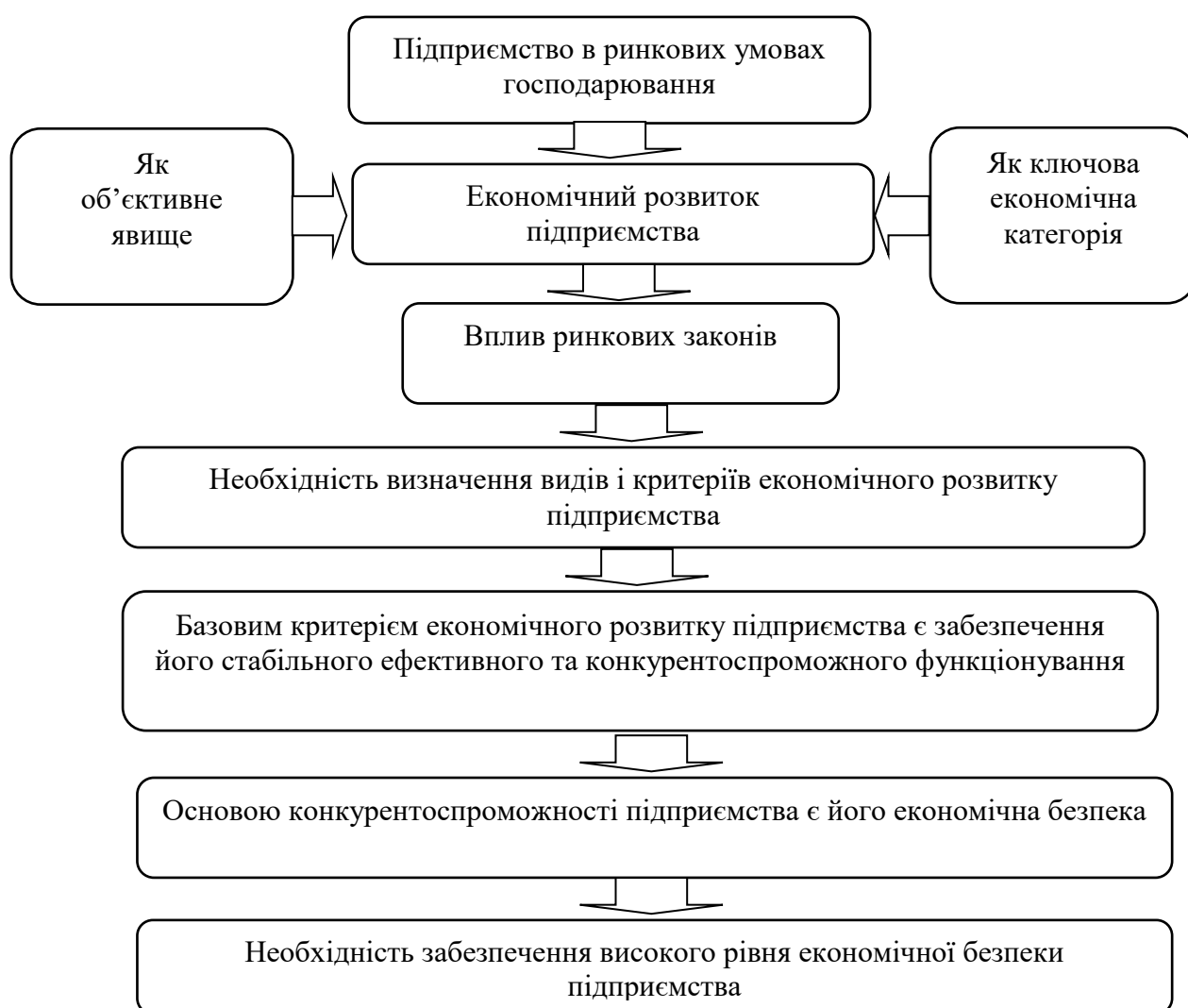

Рисунок 1.8 – Ринкові закономірності і теоретично- методичні підходи до детермінації і врахування економічної безпеки підприємства в системі економічного розвитку підприємства (запропоновано автором)

Як видно із рисунку 1.8, підприємство знаходиться під постійним впливом сукупності ринкових законів, що сформовані у суспільстві на певний період часу.

Економічний розвиток є ключовою економічною категорією в сучасних умовах і представляє собою явище об'єктивного характеру та економічного спрямування.

Виходячи з того, що базовим критерієм економічного розвитку підприємства є створення умов для здійснення ним його стійкого перманентного конкурентного господарювання, основною задачею керівництва та виконавчих служб є створення найвищого стану економічного забезпечення підприємства. Це обґрунтовується таким аксіоматичним твердженням, що основою конкурентності підприємства є його економічна безпека.

Виходитимемо у наших положеннях із твердження про домінантність економічного розвитку у ринкових умовах, де такий розвиток представляє комплексний результат усієї діяльності. Всі інші конструкти такого розвинення врешті-решт перетворюються в грошове вираження і впливають на кінцевий результат саме у економічному сенсі

У якості наступного базового твердження висуваємо таке, що у кшталті місії та першочергової мети існування усіх без винятку підприємств практично завжди виступають результати їх економічного розвитку. У свою чергу, функціонування інших складових такого розвитку: організаційно-технічної, виробничої, інноваційно-технологічної, інформаційно-креативної, правової, фінансової шляхом впливів різновекторного характеру формує, у решті решт, конкретний економічний результат.

Базуватимемось на системному узагальненні і запропонуємо власне конструювання ключових специфічних якостей такої категорії як економічний розвиток підприємства в контексті становлення інформаційної економіки:

- 1) об'єктивність економічного розвитку підприємства (ЕРП);

- 2) існування ЕРП без залежності від позитивного або негативного приросту економічних результатів підприємства;
- 3) закінченням існування ЕРП є лише дата правової ліквідації суб'єкта господарювання;
- 4) у основі формування кожного економічного явища на підприємстві, беззаперечно, лежить ЕРП;
- 5) необхідна величина ЕРП визначається власниками підприємства у період розробки стратегічних планів, розрахунку довгострокових орієнтирів для функціонування підприємства:
- 6) ЕРП вимірюється з використанням загальноновживаного комплексу оціночних одиниць, ЕРП представляє собою вимірювану категорію, має величину, може бути представлений як у статичному, так і у динамічному вигляді;
- 7) ЕРП оцінює узагальнюючий показник, який компілює у собі значну кількість оціночних показників та характеристик величин (такий показник може бути представлений або у якості інтегрального комплексного виразу, або у якості певної системи показників (або величин), критеріїв, обмежень та подібне;
- 8) величина ЕРП складається як компіляція великої кількості складників, які діють на підприємство і представляють собою синергію результатів усієї його діяльності;
- 9) показники вимірювання ЕРП повинні ураховувати усі специфічні характеристики та функції діяльності підприємства;
- 10) динамічні зрушення у рівні ЕРП можуть бути як позитивні, так і від'ємні;
- 11) ЕРП здійснює кардинальний базовий вплив на економічне забезпечення підприємства, а економічна безпека, в свою чергу, має вирішальний вплив на ЕРП.

Таким чином, полягаючись на симбіоз розглянутих нами вище специфіки та характеристик явища, що ми вивчаємо, можна надати наше

власне детермінуванні відповідно такої категорії, як економічний розвиток підприємства.

В цьому ракурсі наше трактування економічного розвитку підприємства (як поняття) вбачаємо за доречне надати викладеним нижче засобом..

Економічний розвиток підприємства представляє собою економічну категорію, що відображає системостворююче системне явище, що є симбіозом ефектів дії усіх ендогенних та екзогенних факторів, пов'язаних з діяльністю підприємства, яка ґрунтується на всебічному управлінському впливі та зорієнтована на досягненні базової мети заснування бізнесу.

Економічний розвиток підприємства практично реалізується завдяки використанню його економічного потенціалу.

В свою чергу, економічний потенціал підприємства, в принципі детермінує ймовірні розміри та наповнення економічного розвитку підприємства, а відсоток його реалізації відображає саме наявні розміри та наповнення економічного розвитку підприємства.

Без вивчення та науково обґрунтованого підходу до становлення економічного потенціалу підприємства не буде досконалим, передбачуваним і достатньо ефективним, в решті решт, і економічний розвиток підприємства. За сучасних нестабільних та нестійких економічних така господарська ситуація неодмінно є причиною загибелі бізнесу. Це ж саме можна стверджувати і щодо кореляції між економічним потенціалом, економічною безпекою підприємства та економічним розвитком підприємства.

Економічний потенціал є платформою для створення можливостей для достатнього рівня убезпечення економіки підприємства. Тобто можна окреслити аксіоматичну закономірну кореляцію: підвищення рівня економічного потенціалу підприємства (за інших незмінних факторів) сприятиме підвищенню рівня економічної безпеки підприємства.

Звідси витікає такий постулат: правильне використання можливостей значного економічного потенціалу підприємства є запорукою створення відповідних показників економічної безпеки останнього.

Графічно відобразити структуру та логічний ланцюжок взаємного зв'язку, а також визначити схему взаємних відносин таких категорій як економічний розвиток підприємства, його економічний потенціал та безпека пропонуємо у вигляді схеми (на рис. 1.9).

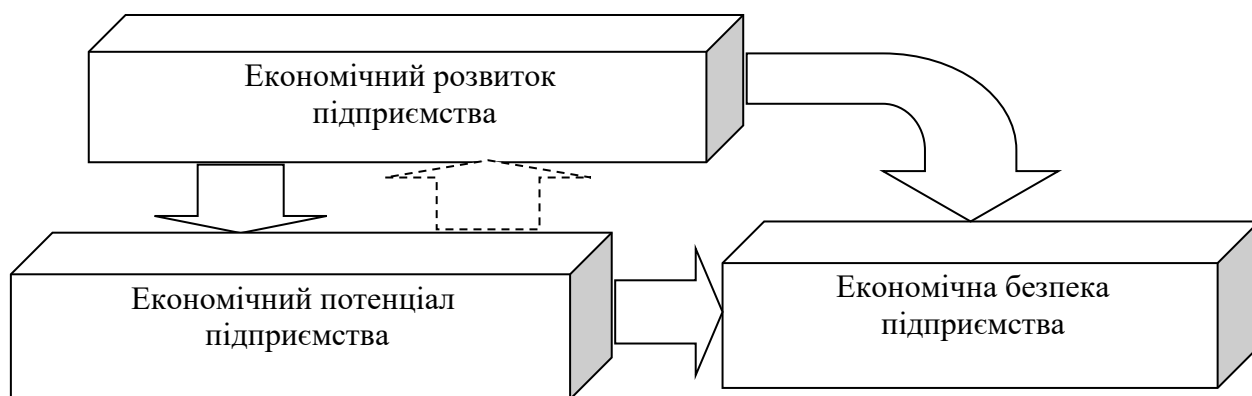

Рисунок 1.9 – Принципова схема структурно-логічних зв'язків економічного розвитку підприємства, економічного потенціалу підприємства і його економічної безпеки (узагальнено автором)

Як наглядно відображено на рис.1.9, економічний розвиток підприємства є більш узагальненою економічною детермінантом стосовно до його економічного потенціалу, бо визначає загалом наявність перспектив життєздатності суб'єкта в складних реаліях сьогодення. А, навзаєм відповідно, здобуті показники економічного розвитку підприємства базуються на закладеному економічному потенціалі.

І саме величина та ступінь використання економічного потенціалу, врешті решт, є базовою основою формування рівня економічної безпеки підприємства.

При виникненні таких особливостей та об'єктивних передумов, коли економічний потенціал зростає (зокрема, як результат успішного впровадження таких коригуючих дій, як підвищення якісних характеристик та вдалого управління засобами та предметами праці) – підприємство отримує перспективу зростання рівня свого убезпечення і в результаті отримує більш

кращі показники та стабільність економічної безпеки.

Доцільно при цьому також базуватись на наведеному нами вище об'єктивному беззаперечному положенні про постійну зміну протягом сталих періодів часу економічної безпеки підприємства, тобто – про її динамічні характеристики. Це означає таке положення, що економічна безпека усіх без виключення підприємств, маючи свої характерні особливості, перебуває у стані постійного удосконалення, видозмінювання та розвитку.

Базуючись на сформульованому нами понятті розвитку економічної безпеки підприємства, можна акцентувати, що такий розвиток:

- може мати різні вектори, спрямованість,
- може мати позитивні або негативні для підприємства наслідки,
- може здійснюватися під впливом керованих та некерованих чинників, а слідувано – бути певним чином керованим або некерованим.

Далі деталізуємо базову економічну категорію, що формує рівень економічної безпеки, а саме- економічний потенціал підприємства.

Базовим системостворюючим економічним потенціалом є цей потенціал на стадії створення. Від нього матиме початок та вектор весь стратегічний напрямок економічного розвитку підприємства. Економічний потенціал на первинному етапі життєдіяльності підприємства є основою та базою для подальшого його якісного забезпечення.

А економічна безпека є похідною величиною від ефективності використання наявного у підприємства економічного потенціалу.

При цьому негативні заходи на базовому етапі створення – у вигляді управлінських прорахунків неодмінно потягнуть за собою більш низькі показники рівнів забезпеченості підприємства не лише на цьому етапі, але і на наступних етапах його життєвого циклу.

Підсумовуючи, акцентуємо увагу на наступному. Для отримання високого рівня економічної безпеки підприємства, у першу чергу є важливим забезпечення його високого економічного потенціалу.

Призначенням та кінцевою метою економічного потенціалу ми вважаємо

формування потужних базових фундаментів, зорієнтованих на економічний розвиток підприємства. А у якості призначення і мети економічної безпеки підприємства ми вбачаємо абсолютно інші явища, а саме – створення для підприємства можливостей реалізації обраної ринкової стратегії конкурентного розвитку. Однак, ці два призначення відіграють ключову роль для процесу економічного розвитку підприємства.

Нагальність розгляду питання розробки удосконалених методичних інструментів, пов'язаних із створенням ефективного економічного механізму подальшого розвитку вітчизняних підприємств на основі досягнення стабільного стану економічного потенціалу є однією із сучасних особливостей загальносвітової тенденції інформатизації суспільства і, у тому числі, економіки.

При розгляді такого питання, як економічний потенціал підприємства, ми базуємось на визначенні, що такий потенціал є основою його економічного розвитку, і рекомендуємо враховувати такі характерні особливості:

- 1) базовим є ресурсний підхід (по-перше, тому що в сучасних умовах він є основним, по-друге – здебільшого вартість, оперативність та покращення ефективності застосування необхідних ресурсів формують економічний потенціал підприємства);
- 2) такий потенціал являє собою сукупність усіх можливостей (економічного характеру) задля відповідного зростання бізнесу;
- 3) економічні результати, а також всі підвиди економічної результативності є базовими цільовими результуючими характеристиками.

Якщо скомбінувати вищенаведені трактування у їх характерних особливостях та симбіозі пропонуємо такі теоретичні твердження щодо них.

Економічний потенціал розвитку підприємства представляє собою, з нашої точки зору, таку економічну категорію, яка відображає зміну економічного потенціалу підприємства в певних проміжках часу при зміні етапів його життєвого циклу.

Для сприяння стрімкому ефективному і конкурентоспроможному

розвитку доцільно підприємству, насамперед, сформувати необхідний рівень потенціалу своєї економіки.

Підсумуємо, що економічний потенціал підприємства не є тотожним економічному потенціалу розвитку підприємства.

Специфічними характеристиками впливу економічного потенціалу на виробничо-господарську діяльність можна вважати різнобіжності його впливів на різних етапах життєвого циклу підприємства, що найбільш наочно можна візуалізувати саме в розрізі схематичного відтворення економічного розвитку підприємства за етапами його життєвого циклу (рис. 1.10).

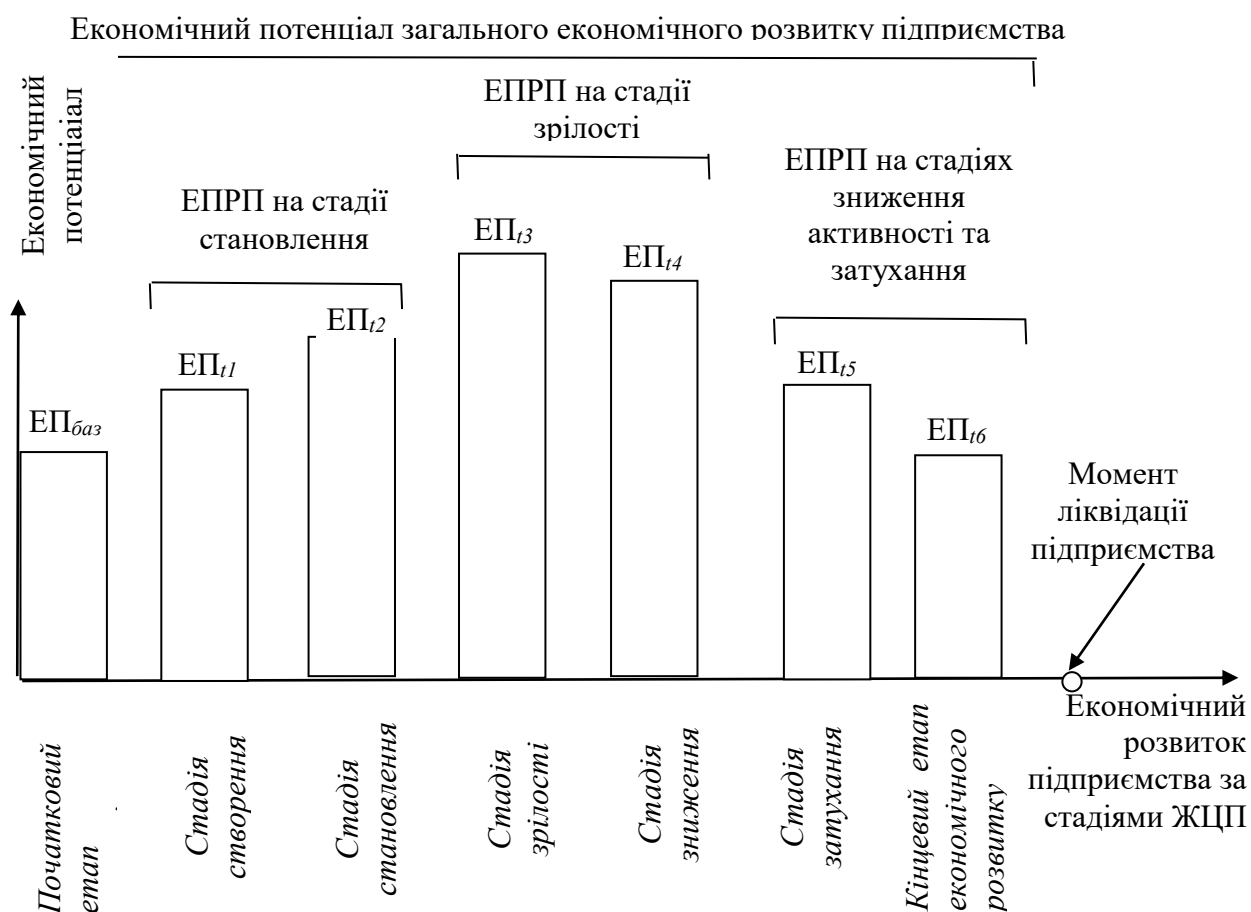

Рисунок. 1.10 Економічний потенціал підприємства та економічний потенціал розвитку підприємства як основа формування рівнів його економічного розвитку, (розроблено автором), де $ЕП_{баз}$, $ЕП_{t1}$ – $ЕП_{t6}$ – величини потенціалу на відповідних етапах

Так, при утворенні підприємства існує нагальна потреба отримання інформаційних потоків, специфічних для цього етапу - етапу його утворення- (вивчення зовнішнього оточення, маркетингові, цінові, правові, економіко-фінансові, виробничо-технологічні дані тощо). На базовому штабелі утворення підприємства найважливішими заходами забезпечення високого рівня його економічного потенціалу є маркетингові дії.

На цьому часовому відрізку у бізнес вкладаються практично всі унікальні ресурсні види, які потрібні саме на час утворення підприємства. Тобто використовуються та застосовуються як ресурси виробничого наповнення, як предмети та засоби праці, так і людські, когнітивно-креативні ресурси.

Економічний потенціал підприємства повинен бути економічно обґрунтованим у відповідності з певним рівнем його економічного розвитку згідно з обґрунтованим вивченням усіх характеристик та показників.

Забезпечення достатнього економічного потенціалу для ведення бізнесу, з точки зору менеджменту, виступатиме ключовим чинником його процвітання, це основа для всієї майбутньої його економічної безпеки .

Від того, як економічний потенціал, сформований на початку життєдіяльності бізнесу, буде використовуватись у подальшому впродовж його діяльності, також у великому ступені залежатиме ступінь його убезпеченості.

Розглядаючи специфіку економічного потенціалу у періодах максимально ефективної та продуктивної діяльності, яким характеризуються його зростання та зрілість, відзначимо, що закони конкурентності потребують перманентного підвищення значень усіх конструктивних показників. При цьому економічний потенціал, сформований на даних стадіях є фундаментом для наступних періодів його процвітання.

На етапі затухання потенціал також необхідно підтримувати на високому рівні. Оскільки це дозволить мінімізувати ймовірні збитки та забезпечити максимальну ефективність санаційних механізмів, а також інших

дій, що спрямовані на зростання ефективності або мінімізацію збитків на цьому етапі.

Інтервал економічного потенціалу підприємства – це є економічний потенціал розвитку для певної стадії життєвого циклу.

Важливо актуалізувати той факт, що нагальність у залученні високоякісних сучасних інформаційно- когнітивних ресурсних потоків для наповнення потенціалу підприємства є потребою часу.

Згідно фактографії Європейського дослідницького центру [61], сформулюємо спрямування найпріоритетніших сфер впровадження інформаційних технологій (рис. 1.11).

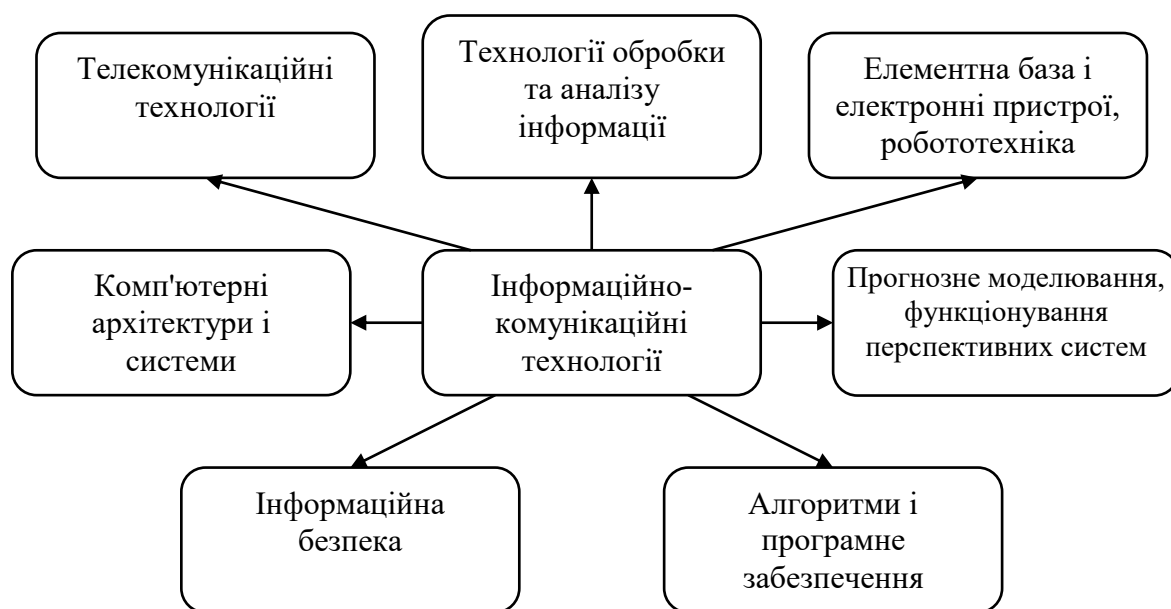

Рисунок 1.11 – Перелік базових інформаційних та комунікаційних сфер, застосування яких є прогресивним (згідно [61])

Базуючись на загальноприйнятій об'єктивній тенденції інформатизації економіки нашої країни, слід відзначити, що швидкі темпи підвищення ролі в суспільстві інформації, інформаційних ресурсів, інформаційного продукту, інформаційно- когнітивної сфери економіки призвели до зниження ролі виробничого капіталу (а отже – і орієнтирів на середню норму прибутку), поступившись в певній мірі місцем поширенню використання у якості еталона

(економічного орієнтира) норм прибутку високотехнологічних (інформаційних) структур економіки.

Отже, індустріальний тип економіки поступово витісняється економікою інформаційного типу. На підтвердження цього можна навести наступні факти:

1. В економіці спостерігаються нові якісні зміни у вигляді симбіозу інформаційно-технологічних, інноваційно-когнітивних та виробничо-економічних процесів. В результаті такого синергетичного симбіозу отримуються результати, що мають якісно нові характеристики як з точки зору ефективності, так і з інформаційно-креативної точки зору.

2. Спостерігається дуже близька, практично синхронна періодичність макроекономічних процесів в інформаційній, економічній, соціальній, енергетичній і, навіть, в екологічній сферах.

3. Інформація поступово перетворюється в ресурси, в певну цінність.

4. Інформація часто виступає у якості продукту та товару.

5. Інформація об'єктивно перетворюється в важливий рушійний важель розвитку суспільства та економіки.

6. Якість інформації, її передачі та використання впливає значним чином на соціально- економічні процеси в суспільстві тощо.

Наведений нами перелік фактів є далеко не вичерпним.

І роль інформатизації та інтелектуалізації економічних процесів на рівні функціонування підприємств наразі складно переоцінити.

В таких умовах, зокрема, рівні економічного потенціалу, економічного розвитку та економічної безпеки наряду залежать від спроможності підприємства адаптуватись до високих темпів прийняття управлінських рішень, до підвищених вимог щодо рівня інноваційно-інформаційного забезпечення, до новизни технологій, до мінливості екзогенних умов функціонування підприємства тощо.

Виходячи з теоретичних засад визначення сутності економічного розвитку підприємства, необхідно приділити увагу практичним аспектам забезпечення такого розвитку та виявленню можливих резервів його

прискорення.

Наразі існує значна кількість мікроекономічних та макроекономічних проблем, що ускладнюють функціонування механізму економічного розвитку підприємства, зокрема такі як: 1) на рівні держави такі соціально-економічні, геополітичні, інституційно-регламентуючі та виконавчо-правові фактори як нестабільність зовнішньо-політичної ситуації, відсутність можливості обґрунтовано прогнозувати законодавче регламентування фінансово-кредитної та фіскальної політики країни, низький рівень показників соціально-економічного розвитку економіки України в цілому, нерозвиненість інституту правового захисту суб'єктів підприємницької діяльності у ланцюжку «державна – контролюючі органи – підприємство», відсутність на законодавчому рівні узгоджених нормативних актів щодо сприяння економічному розвитку підприємств незалежно від виду їх діяльності, низький рівень зацікавленості держави у підвищенні рівня економічного розвитку кожного окремого підприємства, корупційні прояви на всіх щаблях управлінського апарату, невідповідність вітчизняної системи управління економічними процесами європейським та загальносвітовим стандартам, практична відсутність дієвого макроекономічного стимулювання залучення іноземних інвестицій (або наявність проблемних місць у механізмі застосування існуючих законодавчих актів, покликаних стимулювати залучення таких інвестицій); 2) безпосередньо на рівні підприємств такі економічні, фінансові, кадрові, управлінські, організаційні фактори як: недовіра топ-менеджерів підприємства політиці держави щодо захисту фінансово-економічних інтересів підприємств, низький рівень адаптованості системи управління економічним розвитком підприємства до змін екзогенного та ендогенного характеру, значний рівень конкуренції з боку підприємств-монополістів, низький рівень співпраці підприємств з організаціями та закладами, що надають освітні послуги з метою професійного розвитку персоналу, практична відсутність дій щодо залучення зарубіжного досвіду щодо підвищення якості засобів виробництва та способів виробництва, інертність керівництва у питаннях впровадження

нових знань та інновацій та подібне. На нашу думку, за теперішніх умов нестабільності та деструктивного впливу екзогенних явищ на економічний розвиток підприємств, необхідним є зосередження уваги на активізації та повноті залучень потенціалу підвищення ефективності та зростання конкурентності цього розвитку шляхом керованих ендогенних впливів. Тобто, існує необхідність розробки наукової обґрунтованої методики, що базується на підвищенні рівнів економічного розвитку на основі створення прийнятної економічної безпеки підприємства та досягнення значного високого економічного потенціалу. Крім того, мають бути виокремлені у цьому методичному інструментарії економічна та організаційна підсистеми цього механізму.

Діяльність підприємств є достатньо динамічним явищем, їй властиві перманентні або періодичні зрушення. Такі зрушення не є одновекторними. Вони також різняться по силі їх дії.

Стосовно економічного забезпечення згадані зрушення викликають явища або конструктивного, або деструктивного характеру. При цьому згадана система дій, явищ та впливів у комплексному та симбіотичному стані має визначати результуючий коефіцієнт рівня економічного розвитку підприємства та (у якості його складової та підгрунтя водночас) – визначати величину рівня його економічної безпеки та (у якості його підгрунтя) - рівень майбутнього розвитку економіки. (рис. 1.12).

Базовими основами визначення забезпечення економічної безпеки відносно існування економічного розвитку, з нашої точки зору, слугуватимуть такі: процес забезпечення економічної безпеки(як компонент) представляє собою складник процесу, присвяченого забезпеченню економічного розвитку (як загальне).

А себто саме забезпечення економічного розвитку є первинним шагом при формуванні відповідного рівня економічної безпеки загалом. Перешкодами до досягнення економічних результатів можна вбачати на фрагментарний, дискретний функціональний вплив на економічну безпеку.

Оскільки для результативного та дієвого такого впливу повинна застосовуватись складна система функцій, елементів та механізмів, необхідне досягнення найчіткішої взаємної дії великої сукупності рушійних сил, впливових суб'єктів та відповідних об'єктів.

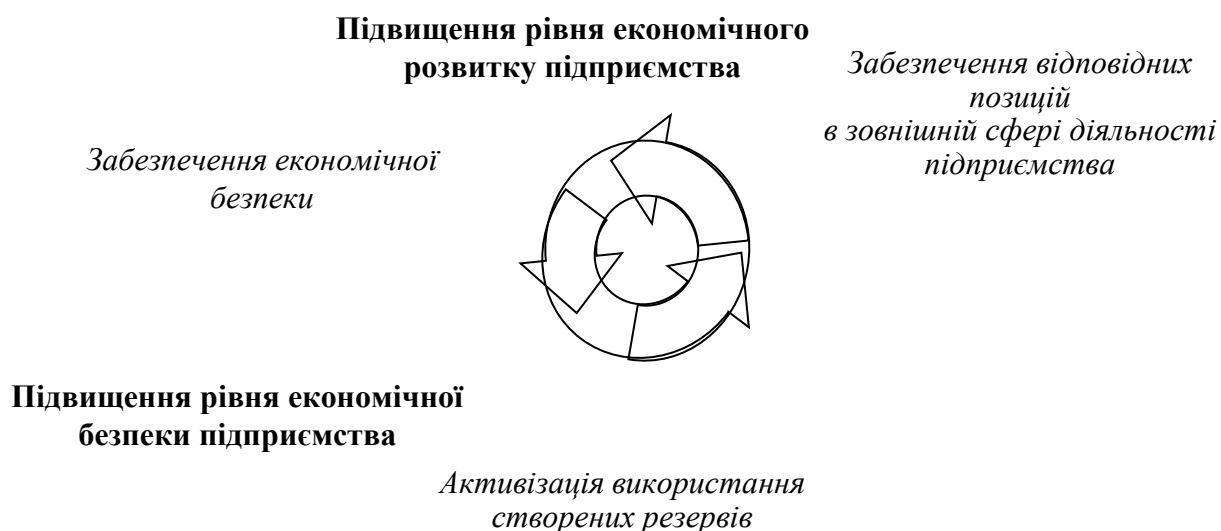

Рисунок 1.12 – Циклічність формування рівня економічного розвитку підприємства та рівня економічної безпеки: взаємозв'язок та взаємний вплив (розроблено автором)

Це бачення комбінує у собі оціночний та результуючий методичні підходи.

Отож, актуалізуючи роботу над предметом, присвяченим забезпеченню економічної безпеки підприємства, вважаємо за доречне оприлюднити такі наукові твердження: величина характеристик економічного розвитку підприємства (яка уособлює системний всіх керуючих функцій та відповідних явищ) тягне за собою, урешті решт, результуючий вплив на рівень економічної безпеки підприємства. А цей рівень формує, на свій кшталт, сприяє створенню на підприємстві механізму його конкурентоспроможної діяльності на довготермінових відрізках часу і забезпечує стабільне підвищення прибутковості, результативності, стійкого економічного стану та покращення усіх показників (рис. 1.13).

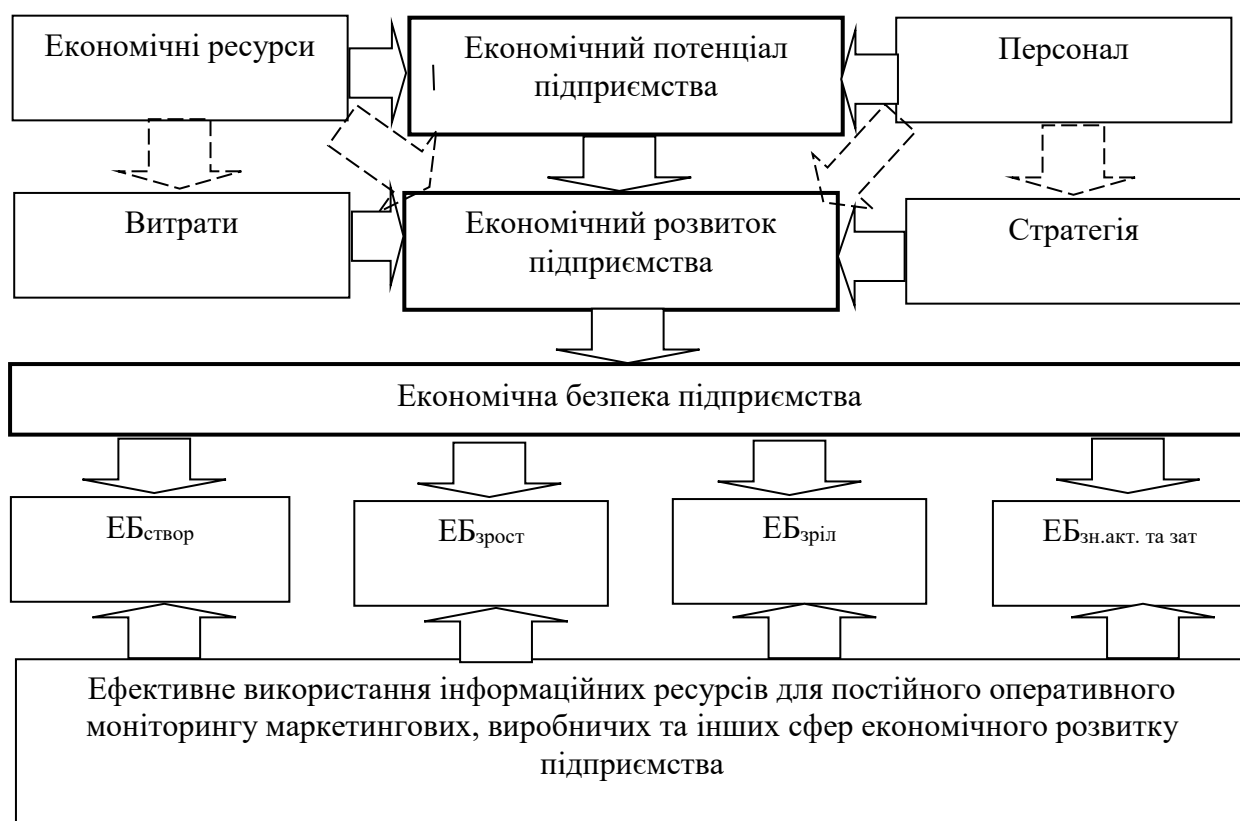

Рисунок 1.13 – Архітектура взаємозв’язку категорій «економічний потенціал підприємства», «економічний розвиток підприємства» та «економічна безпека підприємства» в умовах становлення інформаційної економіки, *(розроблено автором)* де $ЕБ_{зн.акт. та зат}$ – економічна безпека підприємства на стадії його становлення, $ЕБ_{зрост}$ – економічна безпека підприємства на стадії його зростання, $ЕБ_{зрілості}$ – економічна безпека підприємства на стадії його зрілості, $ЕБ_{зн.акт. та зат}$ – економічна безпека підприємства на стадіях зниження його активності та затухання

При визначенні базових концептуальних положень щодо взаємозв’язку та взаємозалежності економічних категорій «економічний потенціал підприємства», «економічний розвиток підприємства» та «економічна безпека підприємства» доцільно відобразити ключові аспекти такого взаємозв’язку (рис. 1.14).

Поєднуючи усі коригуючі дії економічної служби підприємства а також екзогенних впливових явищ, здійснюється формування певного рівня економічного розвитку підприємства. Цим чином визначаються вектори, динаміка та тенденції безпеки.

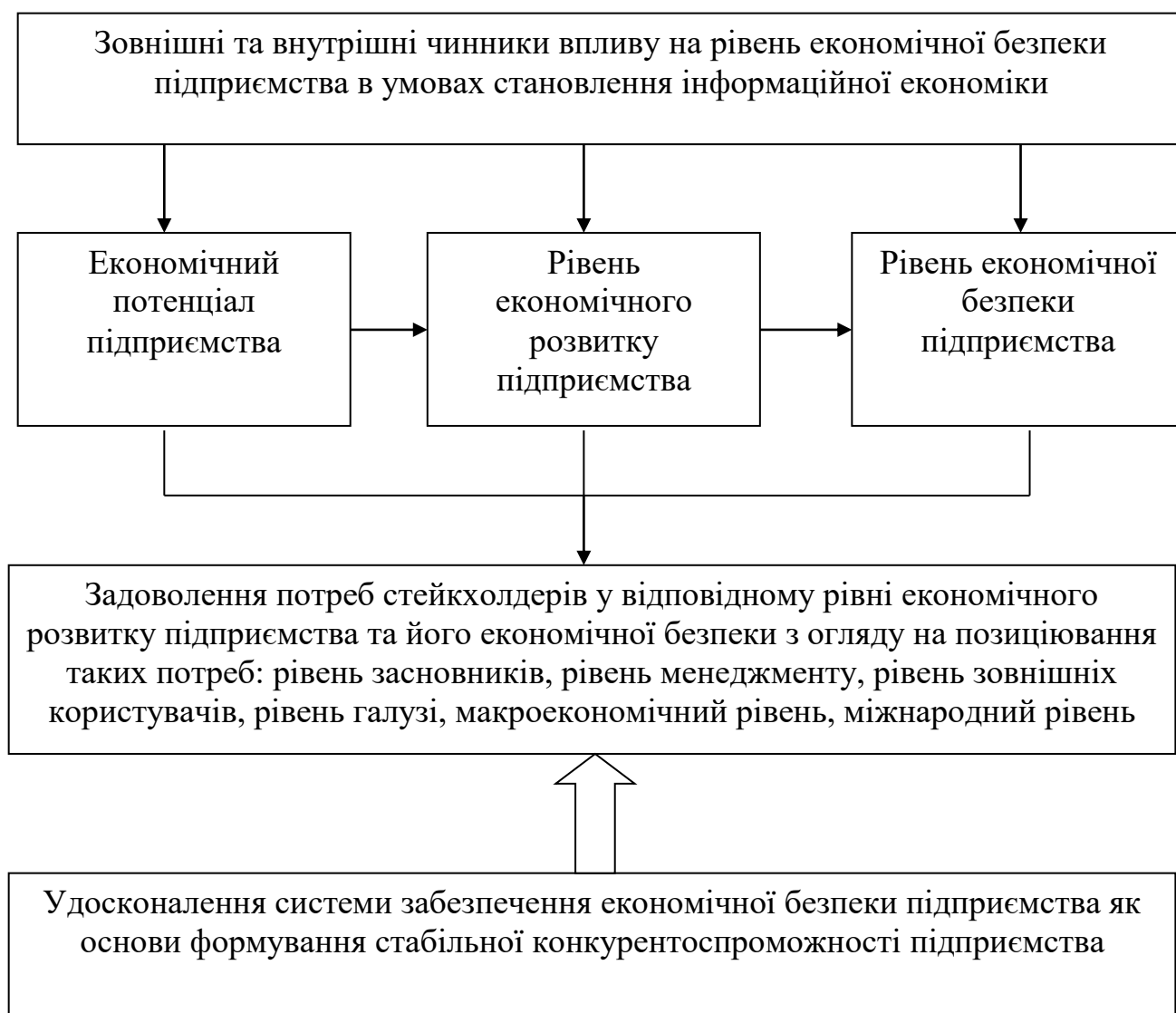

Рисунок 1.14 – Концептуальний підхід до визначення впливу рівня економічного розвитку підприємства на рівень його економічної безпеки
(розроблено автором)

Усі зміни у господарюванні, впливають, зокрема, на величину такого статичного показника як рівень економічного розвитку підприємства. Пропонуємо такий показник вимірювати у референтних точках, розподілених у часі. Першим кроком забезпечення безпеки слугує встановлення сил деструктивних явищ та їх спрямування на зниження. Задля такого вимірювання розраховують значення співставних комплексних показників. Це представляє собою первинний етап забезпечення безпековості. Важливо, крім того, перманентно визначати вектори впливів явищ на комплексні інтегративні

показники, покликані вимірювати економічну безпеку підприємств і рівень економічного розвитку. Рівень економічної безпеки підприємства є похідною величиною від векторів та сил впливу екзо/ендогенних явищ. Наступною функцією забезпечення є аналізування (шляхом індукції – на базі вимірювання та діагностування зрушень усіх типів). Такі зрушення представляють собою перманентний процес. Дані характеристики повинні ураховувати повну картину, яка стосується таких компонент: 1) стан та динаміка елементів системи розвитку підприємства, 2) взаємний зв'язок та вплив цих елементів на всіх щаблях господарчої структури, 3) позиціювання суб'єкта у екзосфері.

Конституювання економічної безпеки на підприємстві формується протягом здійснення таких господарських дій як:

а) набуття, вибуття, зміна кількості, зміна вартості нематеріальних активів (до речі, саме ці операції набувають ще більшої актуальності під час адаптування суб'єктів до умов інформаційної економіки);

б) набуття, вибуття, зміна кількості, зміна вартості нематеріальних активів та основних фондів (має максимальний обсяг інвестицій та значну вартість у валюті балансу; при чому є базовим етапом у процесі господарювання, є найбільш вагомим чинником під час обрахунку економічних показників, які є частковими відносно інтегрального показника вимірювання економічної безпеки підприємства);

в) набуття, переміщення вибуття, зміна кількості, зміна вартості оборотних активів (з нашої точки зору, є самим оперативним процесом, який потребує максимальної швидкості прийняття господарських рішень; такі процеси мають кардинальне значення при формуванні величин комплексних показників, що оцінюють економічну безпеку підприємства при урахуванні впливів таких показників, як ліквідність, ділова активність, оборотність та подібне) та подібне;

Принципова модель визначення складових економічної безпеки підприємства запропонована нами з урахуванням специфічних явищ інформаційної економіки (рис. 1.15).

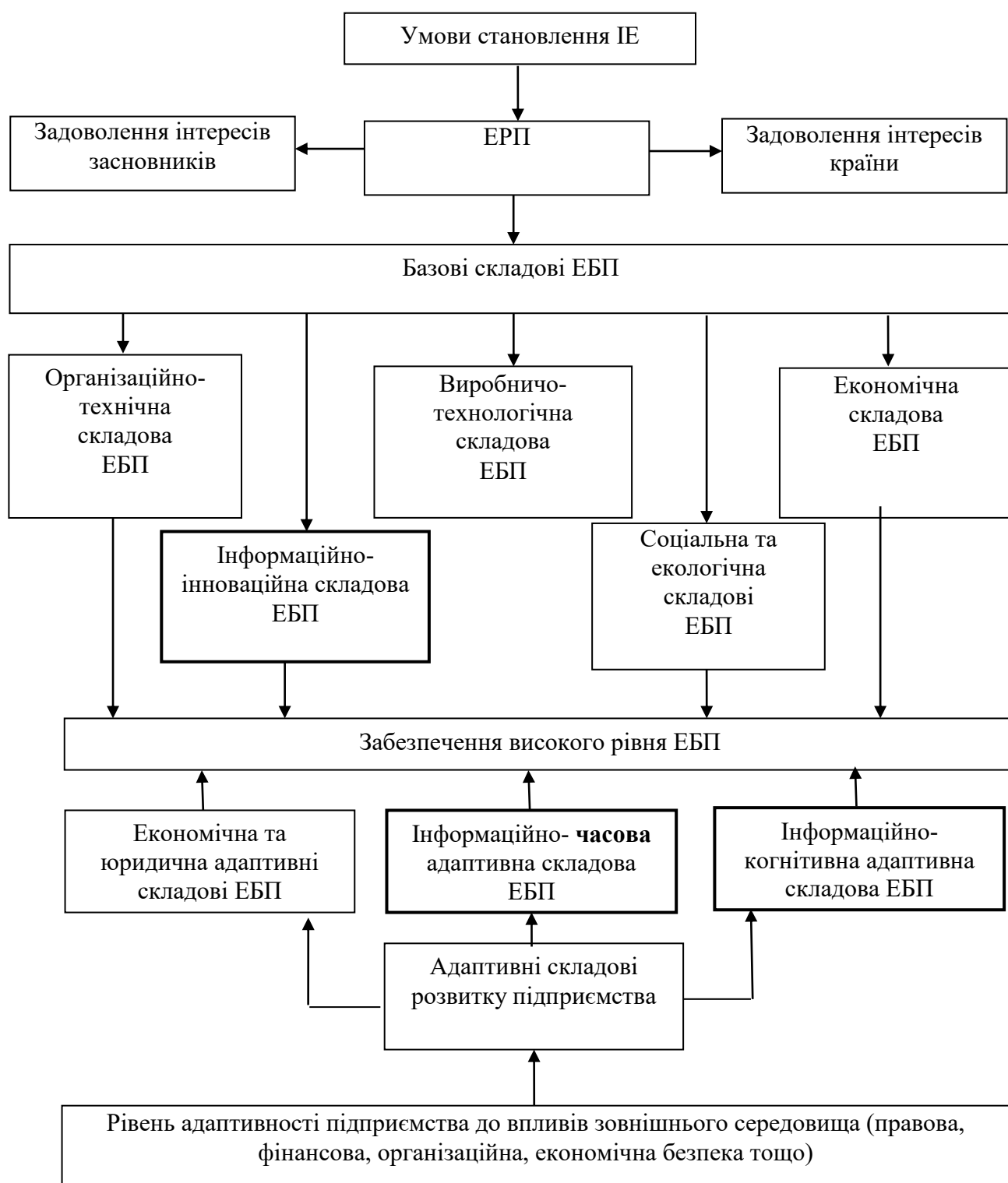

Рисунок 1.15 – Принципова модель визначення складових економічної безпеки підприємства (розроблено автором)

У якості таких явищ можна визнати доцільність зміни орієнтирів при забезпеченні економічної безпеки підприємства на такі складники як:

- інформаційно-інноваційний адаптивний складник;
- інформаційно- часовий адаптивний складник;

- інформаційно- когнітивний адаптивний складник.

Пропонуємо сформулювати і включити до запропонованої вище принципової моделі перераховані складники задля концентрування змісту таких елементів, які слід урахувати під час здійснення діяльності підприємств за умов інформаційної економіки:

- швидке і ефективне оперування інформаційними ресурсами;
- важливість інновацій;
- первинна та базова важливість фактору часу (перехід при вимірюванні часу здійснення економічних процесів від вимірювання у місяцях, декадах, добах – до вимірювання у добах, годинах, секундах), ризикованість допущення ситуацій економічного цейтноту;
- важливість когнітивної складової виражається у необхідності підвищення інтелектуального капіталу підприємства.

Також важливою відмінністю пропонованої нами принципової моделі можна вважати визначення у якості найактуальнішого складника розвитку підприємства сучасної рушійної сили такої як спроможність підприємства до адаптації (його адаптивність або величина рівня адаптивності підприємства). Для формулювання сутності адаптації в контексті нашого дослідження використане визначення її сутності, наведене в роботі [59], де вона представлена як процес змін у параметрах певних систем як результат впливу ендо/екзогенних явищ.

Адаптивність підприємства ми трактуємо як спроможність суб'єкта до вчасного та швидкого пристосування до мінливих чинників функціонування за умов дискретного впливу ендо/екзогенних факторів.

Розглянута нами адаптивність виявляється абсолютно по різному у різних ситуаціях. Важливим є те, що адаптація є базовим чинником у процесі забезпечення економіки будь-якого підприємства завдяки наступним конструктам економічної безпеки підприємства:

- економічному та юридичному адаптивним конструктам;
- інформаційному адаптивному конструкту;

- часовому адаптивному конструкту;
- інформаційно- когнітивному адаптивному конструкту.

Окрім адаптивності, звісно, на забезпеченість економіки підприємства має вплив значна кількість економічних явищ. Практично всі управлінські дії у бізнесі повинні дотримуватись критерія адаптивності, тобто бути спроможними гнучко реагувати на виклики оточуючого світу. Однак ми охарактеризували лише ті конструкти адаптивності, які найбільш повно відповідають фабулі даної роботи.

Продовжимо вивчення даного аспекту через зосередження на такій складовій виокремленої нами в такі базові конструкти розробленої схеми, як інформаційний та часовий адаптивні конструкти. Часові фактори є важливими для фінансово- економічних результатів. Однак часові фактори дотепер є недостатньо вивченими у контексті їх термінування як економічного поняття, вплив якого на економічні показники є у динамічних показниках вирішальним.

Крім того, часовий конструкт наразі практично не досліджений з огляду на інструментарій його оцінювання як економічна змінна величина, що є важливим як характеристики своєчасності та достовірності отримуваних бізнесом інформаційних масивів, які в свою чергу, формують відповідний рівень економічної забезпеченості.

Підсумовуючи, акцентуємо, що у підрозділі роботи нами досліджено специфіку економічної безпеки підприємства як базового системозабезпечуючого конструкта його економічного розвитку. Розглянуто архітектоніку взаємного зв'язку та впливу понять «економічний потенціал підприємства», «економічний розвиток підприємства» та «економічна безпека підприємства» в умовах становлення інформаційної економіки.

Висновки до розділу 1

У даному розділі роботи актуалізовано нагальність перегляду класичних канонів до термінування сутнісної характеристики понять «економічна безпека

підприємства» з перенесенням векторів на урахування в процесі її забезпечення специфічних умов становлення інформаційної економіки.

На основі дослідження генези економічної думки щодо понять «інформаційне суспільство» та «інформаційна економіка», запропоновано авторські удосконалені їх сутнісні трактування, окреслено їх базові характеристики, принципи та специфіку впливу на діяльність вітчизняних підприємств.

Запропоновано власне трактування базових цілей сприяння становленню інформаційної економіки у частині максимізації та активізації застосування ресурсів інформаційного, інноваційного, інтелектуально -креативного характеру задля формування базису підвищення економічного розвитку та економічної безпеки.

Актуалізовано нагальність розробки удосконалених наукових фабул щодо сутнісного трактування ключових економічних категорій таких як «економічний розвиток підприємства» та «економічна безпека підприємства» з огляду на активізацію взаємопроникнення та взаємного впливу інформації та економіки. Розроблено графічну візуалізацію принципової моделі встановлення ступенів впливу та структури економічного розвитку підприємства. Відображено у якості одного із найважливіших з економічної точки зору такий конструкт, як адаптивність підприємства, а саме його спроможність швидко та вчасно адаптуватись до змінювання чинників життєдіяльності під дією ендогенних/екзогенних впливових компонент середовища.

Наведене власне трактування ключових установчих елементів категорії економічний розвиток підприємства у якості частини складної системи його розвитку за умов впровадження інформаційної економіки.

Доведено, що базою наукового відображення забезпечення економічної безпеки у ракурсі економічного розвитку підприємства має бути такий постулат: система забезпечення економічної безпеки підпорядковується загальній системі економічного розвитку підприємства. Позитивні результати

убезпечення підприємства можливо досягнути лише за умов розробки та впровадження цілої системи перманентних та взаємопов'язаних дій. Така система покликана стати відображенням важливої суми компонент організаційних та економічних дій у взаємному зв'язку з великою кількістю додаткових чинників, конституцій та об'єктів.

Запропоновано графічну візуалізацію циклічності дій щодо взаємозв'язку та взаємного впливу економічного розвитку підприємства та його економічної безпеки, чка підкреслює важливість системного вивчення даних економічних категорій у їх постійному русі, взаємозв'язку та з урахуванням певних інформаційних складників економічного характеру.

Викладено авторське трактування щодо того, що рівень економічної безпеки підприємства є закономірною та об'єктивною проекцією рівня економічного розвитку підприємства. І, як наслідок, тим самим цей рівень формує майбутній рівень економічного розвитку.

Окреслено специфіку економічної безпеки підприємства у якості конструкту його економічного розвитку, до функцій якого відноситься формування системності та комплексності такого розвитку.

Удосконалено архітектуру взаємозв'язку економічного потенціалу підприємства, його економічного розвитку та економічної безпеки в контексті специфіки розширення інформаційності вітчизняної економіки.

Результати наукових досліджень, наведені в розділі 1, адаптовано у діяльність таких вітчизняних підприємств, як ДП «Кривбасшахтозакриття», ТОВ «Станіславська інвестиційна компанія», ТОВ «Кронмет».

Базові наукові положення та доробки за розділом 1 опубліковано автором у працях [62-69].

Список використаних джерел до розділу 1

Белопольський М. Г. Енвіроніка – наука майбутнього розвитку людства. Донецьк, НАН України. Ін-т економіки пром-сті, 2011. 436 с.

Evolution and the Green Economy in the Age of the Anthropocene URL: <https://www.unenvironment.org/news-and-stories/news/evolution-and-green-economy-age-anthropocene> (дата звернення 18.01.2022).

1. Тоффлер О. Третя хвиля. США – економіка, політика, ідеологія. 1982. № 3. 234 с.
2. Ракітов А. І. Інформація, наука, технологія у глобальних історичних вимірах. К.: Знання, 2006. 104 с.
3. Рубанець О. М. Інформаційне суспільство: когнітивний креатин постнекласичних досліджень: монографія. Київ, ПАРАПАН, 2006. 420 с.
4. Machlup Fritz The Production and Distribution of Knowledge in the United States): Прогрес, 1962. 436 p.
5. Bell Daniel. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting Paperback. 1976. 616 p.
6. Porat M., Rubin M. The Information Economy: Development and Measurement. Wash., 1978. 317 p.
7. Глушков В. М. Введення до кібернетики. Київ, Вид-во АН УРСР. 1964. 552 с.
8. The Global Services Location Index (GSLI). До глобальної мережі цифрових центрів. URL: <https://www.kearney.com/digital/article/?/a/the-2021-kearney-global-services-location-index> (дата звернення 18.01.2022).
9. Громов Г. Р. Национальные информационные ресурсы: проблемы промышленной эксплуатации. Київ, Вид-во АН УРСР, 1984. 237 с.
10. Економічна енциклопедія. Т. 1. Редкол. С. В. Мочерний та ін. Київ, Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.
11. Information Economy Report (Series). *United nations conference on trade and development*. URL: <https://unctad.org/en/Pages/Publications/InformationEconomyReportSeries.aspx> (дата звернення 18.01.2022).
12. The information economy. URL: [доступу:www.businessdictionary.com](http://www.businessdictionary.com) (дата звернення 18.01.2022).

13. Cambridge Business English Dictionary Cambridge University Press.
URL: <https://dictionary.cambridge.org>. (дата звернення 30.02.2019).

14. Головна сторінка Державного агентства з питань електронного урядування України. URL: <https://www.e.gov.ua/ua>. (дата звернення 12.01.2019).

15. Інформаційна економіка. Офіційний веб – портал Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації.
URL: <http://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=1&language=uk>. (дата звернення 19.02.2019).

16. Про Національну програму інформатизації: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 27-28, ст. 181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 19.12.2020).

17. ІТ-індустрія: тренди та прогнози розвитку. Звіт Європейського інформаційно-дослідницького центру. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29337.pdf>. (дата звернення 03.10.2020).

18. Ткаченко Т. Генезис розвитку теорії економічної безпеки та системний підхід до її трактування. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2021. № 19. С. 20-25.

19. James P. Magee L., Scerri A., Steger M. Urban Sustainability in Theory and Practice: Circles of Sustainability. London and New York: Routledge, 2015. 250 p.

20. Petrunenko, Ia., Khmarska, I., Tkachenko, T., Koptieva, H., Komandrovskaya, V. (2021). The Importance of Small and Medium Enterprises in the Economic Development of Eastern Europe. WSEAS Transactions on Environment and Development, vol. 17, pp. 898-910, 2021.

21. Тульчинська С. О., Чорній Б. П., Салоїд С. В. Механізм оцінювання залучення інвестиційних ресурсів як засіб забезпечення економічної безпеки промислових підприємств: монографія. Київ, Вид-во ФОП Кожуковський І.І.,

2018. 170 с.

22. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Актуальні проблеми підвищення прибутковості комунальних підприємств як фактору економічної безпеки. *Агросвіт*. 2019. № 22. С. 54-59.

23. Салоїд С. В. Механізм управління економічною безпекою підприємства: теоретичний аспект електропостачання. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2017. Вип. 14. С. 250–255.

24. Манцуров І. Г., Нусінова О. В. Побудова ієрархічної структури складових економічної безпеки підприємств. *Ефективна економіка*. 2011. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=680> (дата звернення 15.10.2020).

25. Франчук В. І. Особливості організації системи економічної безпеки вітчизняних акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки: монографія. Львів. ЛДУВС. 2010. 440 с.

26. Popelo, O., Shaposhnykov, K., Popelo, O., Hrubliak, O., Malysh, V., Lysenko, Z. (2023). The influence of digitalization on the innovative strategy of the industrial enterprises development in the context of ensuring economic security. *International Journal of Safety and Security Engineering*, Vol. 13, No. 1, pp. 39-49.

27. Мойсеєнко І. П., Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник. Львів, 2011. 380 с.

28. Тульчинська С. О., Ткаченко Т. П., Гращенко М. В. Загрози економічної безпеки малого підприємництва. *Інвестиції: пратика та досвід*. 2017. № 23. С. 31-33.

29. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Теоретичні та прикладні аспекти організації рейдерської діяльності як ключова загроза забезпеченню силової економічної безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. Вип. 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8392>. (дата звернення 22.04.2022).

30. Маслак О. І., Гришко Н. Є. Управління економічною безпекою підприємства на принципах забезпечення її раціонального рівня. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 1. С. 198-208.

31. Ковальчук А. М. Чинники стратегічного управління економічною безпекою підприємства в умовах змін. *Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут"*. 2021. Вип. 18. С. 88-93.

32. Шуміло О. С. Чинники та загрози економічній безпеці торговельних підприємств. *Бізнес Інформ*. 2015. № 11. С. 240–245.

33. Яременко О. Ф. Механізм управління економічною безпекою машинобудівного підприємства : дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н.; спец. 08.00.04 економіка та управління підприємствами (машинобудування). Хмельницький : ХНУ, 2009. 224 с

34. Логутова Т. Г., Нагаєвський Д. І. Економічна безпека підприємства: сутність, завдання та методи забезпечення. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2011. Т. 2. С. 204-207.

35. Живко З. Б. Механізм управління системою економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2014. Вип. 3 (44). С. 37-42.

36. Живко З. Б. Системний підхід до управлінського процесу підприємства: інформаційні технології та взаємодія підсистем безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Економіка*. 2013. Вип. 1. С. 230-237.

37. Pohrebniak, A., Tkachenko, T., Arefieva, O., Karpenko, O., Chub, A. (2021). Formation of a Competitive Paradigm of Ensuring Economic Security of Industrial Enterprises in the Conditions of Formation of Circular Economy. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 21(9), 118-124.

38. Лисяк О. Економічна безпека держави в умовах її становлення. *Економічний аналіз. зб.наук праць*. 2021. Т.31. Вип. 1. С.47-53.

39. Ставицький О. В. Формування моделі економічної безпеки. *Міжнародна економіка: інтеграція науки та практики : збірник наукових праць*. 2017. Вип. 7. С.71-77.

40. Попело О., Самойлович О. Механізм адаптивного управління

розвитком промислових підприємств у контексті забезпечення економічної безпеки в епоху цифровізації національної економіки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 1(33). С. 75-84.

41. Гнилицька Л. Основи економічної безпеки підприємства. *Науково-практичний журнал «Бухгалтерський облік і аудит»*. 2013. № 7. С.41-48.

42. Ілляшенко О. В. Механізми системи економічної безпеки підприємства : монографія. Харків, Мачулін, 2016. 504 с.

43. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. Київ, НІСД, 2015. 348 с.

44. **Verbivska L.**, Lagodiienko V., Filyppova S., Papaika O., Malin O., Neustroiev Y. Regulatory Policy of the Entrepreneurship Development as a Dominant of Economic Security of the National Economy. *International Journal of Safety and Security Engineering*. 2022, 12(5), pp. 543-552..

45. Андрушків Б. М., Малюта Л. Я., Погайдак О. Б. Адаптивна структурно-компонентна модель забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 25/2. С. 42-50.

46. Ібрагімов Е. Е. Принципи побудови системи економічної безпеки підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 6. С. 330-333.

47. Arefieva O. V., Miahkykh I. M., Shkoda, M. S. Diagnostics of external environment effects upon enterprise competitive positions in the context of its economic security. *Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: Economic sciences*. 2019. № 135(3). С. 8-17.

48. Тульчинська С., Солосіч О., Чорній В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. Вип. 9. С. 54-58.

49. Нікітіна А. В., Горовий Д. А., Бабич Д. В. Управління економічною безпекою автотранспортних підприємств в глобальному середовищі : монографія. Харків : ХНАДУ, 2015. 210 с.

50. Дергалюк Б.В., Кожемяченко О.О. Методичні засади розвитку

системи економічної безпеки промислових підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 3 (318). С. 397-400.

51. Столбов В. Ф., Шаповал Г. М. Особливості управління системою фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств. *Комунальне господарство міст*. 2013. № 111. С. 103-108.

52. Іващенко О. В., Четверіков П. М. Система управління фінансово-економічної безпеки підприємства. *Scientific researches and their practical application modern state and ways of development*. 2012. URL: <http://www.sword.com.index/2012>. (дата звертання 09.02.2022 р).

53. Марченко В.М. Капіталізація в системі економічної безпеки підприємства. *Збірник наукових праць Економіка та підприємництво*. 2020. № 44. с.130-142.

54. Danilova, Elvira I., and Marchenko Valentyna M. 2019. Methodology of Structural and Functional Approach to Management of the Enterprise Economic Safety, *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, Volume X, Spring, 2(40): 488 – 496.

55.)Elvira I. Danilova Valentyna M. Marchenko , Yuliia O. Kovalenko Oksana P. Ovsak, Veronika Ye. Komandrovskaya (2021) Prospects for methodological support of procedures for managing the economic security of enterprise activities. Vol. 39 No. 6 (2021): Special Issue: Innovative Development and Economic Growth in the CIS Countries Monograph

56. Турило А. М., Турило А. А, Романченко Н. В., Святенко С. В. Економічний розвиток структурних підрозділів підприємства: оцінка, механізм, мотивація : монографія. Київ, ЦУЛ. 2009. 303 с.

57. Mishchuk Ie., Dergaliuk B., Ilchenko V., Polishchuk I., Rtyshchev S. The mechanism of ensuring economic security of strategic interests of machine-building enterprises of Ukraine. *WSEAS. Transactions on Environment and Development, Volume 17*, 2021. Pp. 145-154.

58. Ярова Ю. О. Артеменко Л. П. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи. *Економічний вісник Національного*

технічного університету України "Київський політехнічний інститут". 2016. № 13. С. 257-263.

59. IT-індустрія: тренди та прогнози розвитку. Аналітична записка Європейського інформаційно-дослідницького центру. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29337.pdf> (дата звернення 05.07.2022).

60. Тульчинська С. О., Зінченко Д. С. Аналітичні передумови дослідження інформаційної економіки та особливостей її впливу на складники економічної безпеки підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 16. С. 30-35.

61. Зінченко О. А., Павліщі Д, Зінченко Д.С. Інформаційна економіка: концепція, сутність та розвиток. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2019. № 16. С. 3-13.

62. Зінченко Д. С. Економічний розвиток підприємства і економічна безпека підприємства: генеза, взаємний вплив та взаємозалежність. *Економічний вісник НТУУ "КПІ"*. 2021. № 18. С. 80-87.

63. Зінченко О. А., Короленко Р. В., Зінченко Д. С. Економічна парадигма управління фінансово-економічним розвитком промислових підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*". 2018. № 3. Т .3. С. 98-101.

64. Зінченко О. А. Зінченко Д. С. Інформаційне суспільство: від ноосфери до креатосфери. *Філософські засади креатосфери у контексті творчості*: Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, 30 травня 2019 р. Київ, НТУУ «КПІ», 2019. С.60-61.

65. Зінченко О. А. Зінченко Д. С. Зінченко О. А., Зінченко Д. С. Математичне моделювання економічного розвитку підприємств. *Майбутнє – аудит*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17 грудня 2016 р. Кривий Ріг, Вид. Р. А. Козлов, 2016. С. 122-123.

66. Zinchenko D., Zinchenko O. Information economy in the context of enterprises' economic development: summary and specificity. *Розвиток*

підприємництва як фактор росту національної економіки: збірник тез доповідей учасників XVIII міжнародної науково-практичної конференції, 21 листопада 2018 р. Київ, НТУУ «КПІ». С. 75.

67. Зінченко Д.С. Теоретичні передумови забезпечення економічної безпеки підприємства в контексті становлення інформаційної економіки. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: збірник тез доповідей учасників XX міжнародної науково-практична конференція*, 17 листопада 2021 р. Київ, НТУУ «КПІ». С. 120.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКО-ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

2.1 Системно-цільовий підхід до забезпечення економічної безпеки підприємства

Виходячи із нагальності вирішення питання дотримання умов стрімкого розвинення суспільства, турбулентності та інформатизації економічних процесів в Україні, керівництву кожного підприємства потрібно мати обґрунтовану та системну схему функціональних заходів, спрямованих на досягнення економічної безпеки, яка, в кінцевому підсумку, стане запорукою подальшого економічного розвитку підприємства на засадах позитивних економічних результатів, конкурентності та сталого розвитку.

Такі заходи повинні здійснюватися, виходячи з того, що метою функціонування кожного підприємства є дотримання відповідної цілі, а саме максимізація прибутку та капіталізації підприємства за мінімізації ризиків та стабільного убезпечення бізнесу. Для цього, зокрема, доцільно мати науково обґрунтовані методологічно-методичні розробки задля забезпечення економічної безпеки у всіх її вимірах як бази найефективнішого конкурентоспроможного економічного розвитку підприємства. Особливо важливим ця необхідність виникає зараз, у період відліку становлення інформаційної економіки.

Дослідженню важливих положень, що висвітлюють проблеми удосконалення системи забезпечення економічної безпеки підприємства науковці присвятили свої роботи [1-8 та ін.].

Практична більшість дослідників відзначає важливість та нагальність теоретично- методичного детермінування та практичних розробок, присвячених забезпеченню економічної безпеки підприємства.

Однак, загальноприйнятого трактування терміну «забезпечення

економічної безпеки» практично не має. В основному, вчені мають загальну думку, що це поняття являє собою процес, що є зорієнтований на дотримання найвищих показників результативності та конкурентності на базі убезпечення бізнесу.

Так, науковець у роботі [1] стверджує, що основою та головною базою забезпечення економічної безпеки підприємства слугує його спроможність протистояти певним та ймовірним загрозам та ризикам [1].

У роботі [2] забезпечення економічної безпеки підприємства визначається як перманентний процес, що має у своєму складі підготовку, обґрунтування, прийняття, контроль, реалізацію та оцінку продуктивності керуючих дій, які зорієнтовані на дотримання постійної захищеності шляхом економії ресурсів та застосування потенційного потенціалу [2].

У джерелі [3] надається наступне трактування: забезпечення економічної безпеки є цілеспрямовані, постійні здійснювані дії (господарські, нормотворчі, аналітичні, організаційні, оперативні, розшукові та інші) для убезпечення бізнесу [3].

Автори роботи [4] доводять, що забезпечення економічної безпеки представляє собою певну систему. Обґрунтовують вони свій підхід тим, що така система дотримується базових критеріїв загальної теорії систем таких як цілісність, наявність специфічних властивостей, що згрупована із компонент з власними властивостями, наявність відповідних меж, ймовірність виокремлення частин цілого, динамічність, циклічність, можливість трансформуватись у підсистему (або об'єкт) системи-надбудови (іншої системи) [4].

У дослідженні [5] доводиться, що «забезпечення економічної безпеки підприємства» доцільно трактувати як впровадження всіх складових економічної безпеки для передбачення можливих збитків та дотримання найбільшого убезпечення як у певний час, так і на майбутнє» [5].

У дослідженні [6] стверджується, що дане поняття можна детермінувати як процес щодо формування засновків убезпеченості підприємства шляхом

посилення протидії загрозам. При чому виокремлюються їх базування на орієнтуванні на зростання конкурентності та ефективності, а також впровадження інновацій, як основах забезпеченості [6].

У роботі [7] забезпечення економічної безпеки підприємства представляє собою сукупність певних керуючих заходів щодо забезпечення підприємства, відповідний процес. При цьому керуючі заходи спрямовуються на дотримання найефективнішого використання усіх видів ресурсів з метою захищення власності від руйнівних факторів. [7].

Слідовно, процитовані підходи авторів до визначення та сутнісного трактування забезпечення економічної безпеки підприємства представляють собою твердження, що є логічними та обґрунтованими, однак, з нашої точки зору не враховують специфіки інформаційної економіки, де досягнення можливостей конкурентоспроможного ринкового розвитку підприємств виходить на перші щаблі ціле полягання.

В контексті наших положень, які вивчають засади сутності та специфічних конструктів економічної безпеки підприємства пропонуємо розподілити наше подальше викладення предмету нашого наукового дослідження на кілька масивів: по- перше, з безлічі наукових фабул про змістовне трактування забезпечення економічної безпеки підприємства виділити найбільш комплексні, системні та такі, що відповідають більшості специфічних особливостей економічних процесів саме в інформаційному суспільстві і на цих засадах надати свою пропозицію сутнісного наповнення досліджуваної категорії, по-друге, необхідно розглянути методику розробки процесу її забезпечення через призму умов, які висуває інформаційна економіка.

Базуючись на детальному аналізі доробок авторів щодо сутнісного трактування забезпечення економічної безпеки підприємства, можна запропонувати авторські доробки щодо їх удосконалення. При цьому базуватимемось на запропонованому нами вище власному трактуванні економічної безпеки підприємства як економічної категорії, що характеризує

економічний стан підприємства з позиції захищеності його діяльності в конкурентному середовищі (див.п.п.1.2 даної роботи).

Виходячи з цього, забезпечення економічної безпеки підприємства, згідно наших доробок, представляє собою економічну категорію, що відображає постійний всебічний і комплексний процес, пов'язаний з формуванням і підтриманням такого економічного стану підприємства, при якому воно функціонує на конкурентних засадах під дією комплексу екзогенних/ендогенних факторів. Таке убезпечення є системною дією, спрямованою на дотримання економічної безпеки з метою сприяння економічному розвитку та конкретності підприємств. Іншими словами, забезпечення економічної безпеки це собою процес, який комбінує у собі відповідну систему дій та керуючих впливів з цілеполяганням на убезпечення підприємства від екзо/ендогенних загроз та стабільність його подальшого економічного розвитку.

Між даними поняттями («економічна безпека підприємства» та «забезпечення економічної безпеки підприємства») в аспекті наданих нами сутнісних трактувань можна відзначити такі відмінності: економічна безпека підприємства представляє собою певний стан, результат дій (статичне економічне поняття); а під забезпеченням економічної безпеки підприємства ми розуміємо процес, рух, впливи, (динамічне економічне поняття).

У цих запропонованих нами сутнісних трактувань двох економічних понять у відповідному змістовному наповненні існує взаємозв'язок (об'єднуючий стержень) за змістом та сутністю.

Наведені нами авторські сутнісні термінування економічних понять економічної безпеки підприємства та забезпечення його економічної безпеки містять таку кореляцію між ними. У запропонованих нами їх трактуваннях спостерігається спільна з'єднуюча основа за такими елементами:

- 1) в обох категоріях базовим є категорія «економічний стан підприємства»;
- 2) в обох категоріях необхідною умовою є дотримання конкурентності;

3) в обох категоріях повинні бути враховані ендогенні та екзогенні впливові фактори.

Отож, можна підсумувати наведені фабули так: розглянуті нами дефініції показують наступне:

- 1) економічна безпека підприємства показана як початок та процес;
- 2) економічна безпека підприємства містить у собі переведення зі статичної у динамічну, у розвинення;
- 3) економічна безпека підприємства та її забезпечення як економічні явища не можуть існувати окремо один без одного.

З методико-прикладної позиції забезпечення економічної безпеки підприємства можна трактувати, як створення на базі теоретико-методологічних розробок практичних засад для введення в дію системних етапів задля максимального убезпечення підприємства у контексті орієнтування на мету його бізнесу.

Базовою передумовою досягнення найстабільнішого та найнадійнішого убезпечення підприємства покликаний стати механізм застосування оптимального комплексу впливових дій з притаманними їм принципами, методами та суб'єктно-об'єктної орієнтації з їх взаємним впливом та явищами їх синергії, які створюють узагальнену систему економічного розвитку підприємства.

Базову візуалізацію забезпечення економічної безпеки підприємства за умов інформаційної економіки представлено на рис. 2.1.

Таке забезпечення, на нашу думку, повине ґрунтуватись на перерахованих функціональних етапах:

- 1) сутнісне детермінування забезпечення економічної безпеки підприємства
- 2) пропозиції щодо розроблення типових принципів її забезпечення;
- 3) актуалізація її функціонального наповнення;
- 4) детермінація методів її забезпечення за умов інформаційної економіки;

5) ідентифікація доцільного інструментарію та компонент управлінських впливів;

6) конструювання системних нівелювань факторів зовнішнього тиску на убезпеченість підприємства;

7) практичні фабули.

Рисунок 2.1 – Базова візуалізація забезпечення економічної безпеки підприємства за умов інформаційної економіки (запропоновано здобувачем)

Як базові принципи забезпечення економічної безпеки підприємства можна запропонувати наступні: системність, комплексність, багатовекторність впливів, вимірюваність, практичність, керованість, плановість, інформаційність, інноваційність, соціальність, когнітивність і подібне (рис. 2.2).

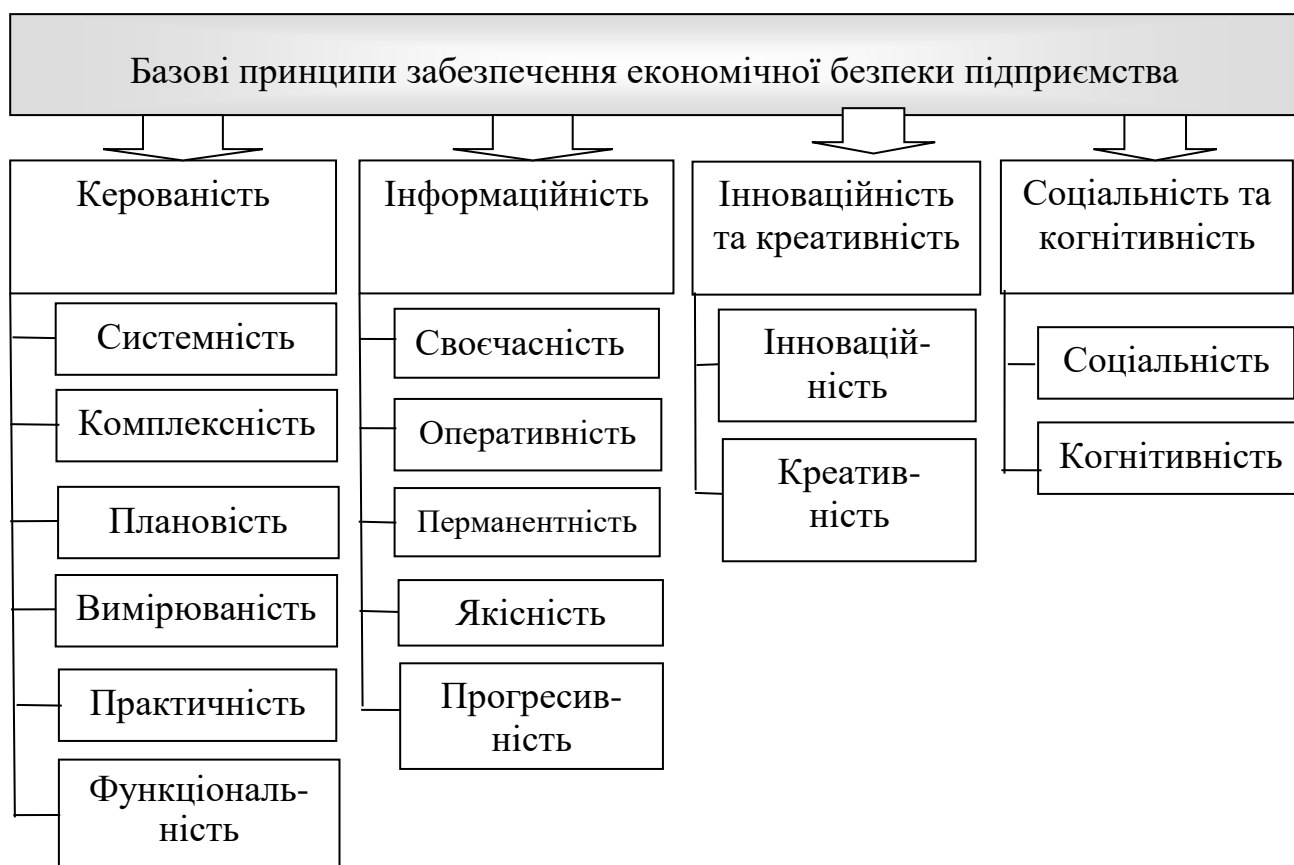

Рисунок 2.2 – Базові принципи забезпечення економічної безпеки підприємства за умов становлення інформаційної економіки (запропоновано дисертантом)

Наступним впливовим компонентом системного убезпечення підприємства пропонуємо детермінувати наступну конституцію функціональних особливостей та їх ключових характерних ознак. У переліку наведених функцій згідно класичної їх класифікації можна виокремити такі як аналізування та оцінка масивів інформації, планування, організація, мотивація і контроль в розрізі ключових компонент убезпечення бізнесу.

Зокрема, доцільно необхідно окреслити авторські виклади поглядів на методики створення на підприємствах комплексу такого убезпечення.

З нашої позиції, вивчення забезпечення економічної безпеки підприємства як системи, необхідно окреслити, беззаперечно, у рамках принципів комплексності, системності, цілеорієнтування, процесності та функціональності. Фабула системності є однозначною та безапеляційною

запорукою ефективного забезпечення економіки підприємства.

Фундуючі складники забезпечення економічної безпеки підприємства візуалізовано нами нижче (рис. 2.3).

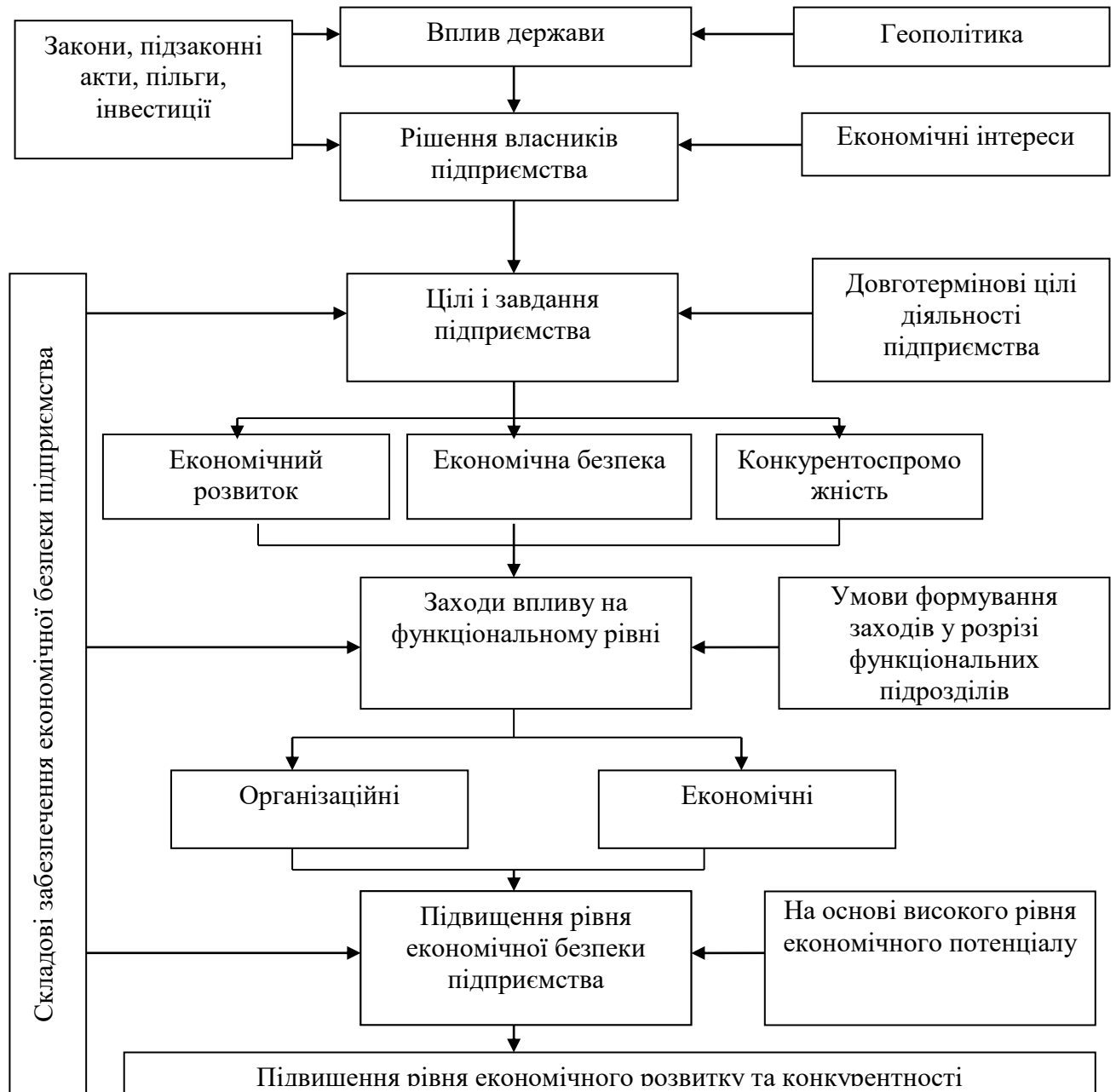

Рисунок 2.3 – Фундуючі складники забезпечення економічної безпеки підприємства (актуалізовано автором)

Базовим лейтмотивом вивчення питання на базі процесно-функціонального підходу є детермінація забезпечення економічної безпеки підприємства у якості процесного явища та сукупності певних унікальних

функцій (буде розглянуто нами у наступному підрозділі), а також як динамічної вимірюваної категорії. Симбіоз цих двох підходів, що є взаємопов'язаними, при практичному застосуванні при убезпеченні підприємства сприятиме зростанню економічних показників та матиме синергетичний ефект. Унаслідок застосування наведеної вище системної фабули забезпечення економічної безпеки підприємства може бути сформульована передумова якісного її аналізування, аргументування, планування та ефективного забезпечення (у повному спектрі етапів управління нею – у найбільш детальному висвітленні). Ключова ідея застосування системного підходу до актуалізації фабули наших наробок, з нашої позиції, є в тому, що насамперед, безумовно, мають забезпечуватись перманентні класичні рутини, які зорієнтовані на продуктивний конкурентний економічний розвиток. Такі рутини складаються з практичного підтримання на належному рівні таких складових, як: устрою адаптації бізнесу, його інноваційної активності, постійного контролю рівня та динаміки прибутку (як системи показників), всіх видів результативності, всіх видів ефективності (більш докладно дані аспекти відображено у роботі [8]), іміджестворююча сукупність (робота над щаблем корпоративної репутації, репутаційного нагромадження, неймінг і таке інше (більш докладно дані аспекти відображено у роботі [9])), перманентне запровадження дій, спрямованих на поліпшення усього механізму, що зорієнтований на позитивну капіталізацію підприємства на основі використання усіх можливостей економічного характеру.

Вважаємо за доречне стверджувати, що реалізація системних забезпечуючих економічну безпеку підприємства факторів має тісно корелювати з сукупністю інших управлінських заходів, які також тим чи іншим зорієнтовані на її підвищення.

Підсумовуючи наведені положення, пропонуємо детермінувати наш погляд на забезпечення системності та цілеорієнтування при убезпеченні підприємства, відповідно якого вся досліджувана нами система беззаперечно є бути конкурентоспроможною та зорієнтована на базові цілі підприємства.

Підсумовуючи, вважаємо у якості системно-цільового підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства процес використання відповідної системи, яка включає принципи, методи та функції, які тримають на меті дотримання значної величини економічної безпеки на базі зростання рівнів економічного розвитку підприємства (як результату активізації позитивних факторів та нівелювання негативних інформаційної економіки). З цією метою на підприємствах створюється певне системне формування, що функціонує в межах орієнтації на його економічне убезпечення.

Аксіоматичним також є той науковий загально признаний постулат, що забезпечення економічної безпеки на всіх сферах економіки, в контексті певних сфер економіки, підрозділів, підрозділів, суб'єктів економічної діяльності, і у тому числі – на рівні підприємств матиме практичну результативність у вигляді всебічного покращення економічних результатів, економічного розвитку та конкурентоспроможності підприємства лише за умов системності, перманентності та економічного обґрунтування функціональних заходів.

Ці заходи в контексті формування інформаційної економіки повинні мати спрямування на інформаційно-інноваційну та інтелектуально-когнітивну складові функціонування підприємства. Екстенсивні, традиційні, низько інтелектуальні підходи до організації економічних процесів на підприємстві наразі не спроможні забезпечити відповідної мобільності прийняття необхідних рішень. Вони, як наслідок, в стані нестачі часу тягнуть за собою погіршення убезпеченості підприємства, викликають деструктивні явища, перешкоджають підвищенню економічної спроможності підприємства та погіршують їх конкурентоспроможність.

При цьому є доцільним сформулювати відповідний функціональний інструментарій та управлінський механізм, спрямований на ефективність функціональної системи економічного убезпечення підприємства, що слугуватиме засадами викладення методології нашого дослідження.

Система забезпечення економічної безпеки підприємства повинна, як ми

вважаємо, базуватись на виокремленні декількох базових підсистем (таких як функціональна, ресурсна, інформаційна, ризиково-нівелююча, адаптаційна підсистема) та безлічі другорядних підсистем. Схематично спрощено систему забезпечення економічної безпеки підприємства можна візуалізувати наступним чином (рис. 2.4).

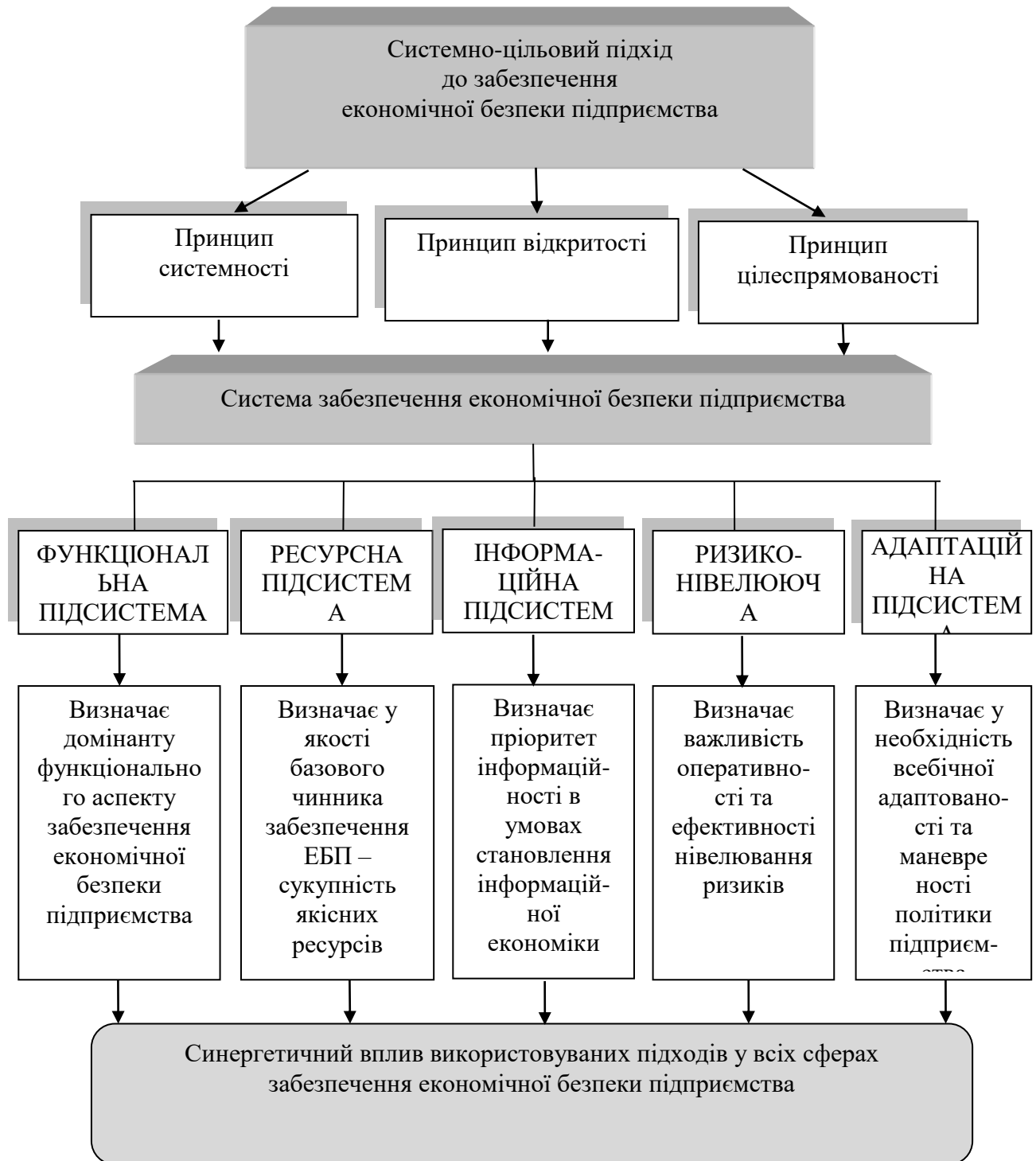

Рисунок 2.4 – Фундуючі аспекти створення системи забезпечення економічної безпеки підприємства (систематизовано автором)

Система забезпечення економічної безпеки підприємства, на нашу думку, має об'єднувати в собі декілька ключових (з огляду на специфіку становлення інформаційної економіки) підсистем. Ми стверджуємо, що доцільно серед них виокремити в базовий масив такої системи наступні підсистеми: функціональна, ресурсна, інформаційна, ризико-нівелююча, адаптаційна.

І кожен з цих підсистем, в свою чергу, можна деталізувати, розподіливши на відповідні підсистеми другого рівня.

Наприклад, її функціональну підсистему підприємства можна додатково деталізувати наступним чином. Вона включає в себе три важливих функціональні підсистеми другого рівня:

- економіко-облікова підсистема (до її функцій входить повний та перманентний процес обліку операцій та процесів на підприємстві, що формують його економічне забезпечення);
- економічно-діагностична підсистема (до її преференцій включаємо процес розрахунку аналітичних економічних показників та детермінант, що застосовуються для діагностування економічної безпеки підприємства, визначення її слабких місць та резервів її підвищення);
- економіко-організаційна підсистема (до її преференцій включаємо такі шаблі забезпечення підприємства як організаційні засади економічного забезпечення підприємства: наробки та впровадження відповідних дій; розробка контролінгових заходів у частині формування рівня економічної безпеки тощо).

Значення та актуальність цієї функціональної підсистеми є ключовими та первинними, тому що забезпечення економічної безпеки підприємства як таке і являє собою сукупність безпосередніх процесно- функціональних дій. Її детальному вивченню буде присвячено наступний підрозділ нашої роботи.

Ризико-нівелюючу підсистему забезпечення економічної безпеки підприємства також можна додатково деталізувати у розрізі таких підсистем

другого порядку як:

- підсистема нівелювання зовнішніх ризиків;
- підсистема нівелювання внутрішніх ризиків.

Ризико-нівелююча при цьому, як загальновідомо, корелює з проблемами установа, передбачення та усунення ризикових подій в економіці підприємств. Вона є дуже значущою тому, що ступінь її якості і ефективності формує якість та ефективність практично всіх щаблів економічної безпеки підприємства.

Ресурсну ж підсистему такого забезпечення також можна ще більш детально деконструювати на підсистеми другого рівня, що характеризуватимуть забезпеченість: засобами та предметами праці, трудовими та інформаційними ресурсами тощо.

Важливість детермінованої нами ресурсної підсистеми актуалізується як надання спроможності найбільш точного оцінювання потреби у ресурсах на всіх щабелях функціонування підприємств. Вона сприяє оптимальності виявлення та формування поточних та перспективних кількісно-якісних потреб підприємств у ресурсах. Особливо це актуальне на первинних етапах розвитку підприємства з цілеполяганням на створення великого його економічного потенціалу.

Адаптаційну підсистему забезпечення економічної безпеки підприємства ми запропонували деталізувати на такі підсистеми другого рівня як:

- підсистема реагуючої адаптивності (ми пропонуємо її детермінувати як адаптивність, що активується при виникненні із зовнішніх та внутрішніх ризикових явищ);
- підсистема попереджувальної адаптивності (ми пропонуємо її розуміти як адаптивність, що попереджає виникнення будь яких видів ризикових явищ у разі підвищення їх ймовірності);
- підсистема активної адаптивності (ми пропонуємо її розуміти як адаптивність, що має місце постійно незалежно від ймовірності виникнення будь яких видів ризикових явищ).

I, нарешті, інформаційній підсистемі забезпечення економічної безпеки підприємства приділимо в засадах наших доробок більш детальну зосередженість. Її також можна додатково деталізувати на такі підсистеми другого рівня як:

- зовнішня;
- внутрішня.

Актуалізація такої інформаційної підсистеми, насамперед, базується на тому, що вона сприяє своєчасному виявленню певних ризиків та формуванню системи доцільних рушійних дій задля економічного убезпечення підприємств. Наразі під впливом відповідних чинників дана інформаційна підсистема має ключове значення у економічному розвитку підприємств. Для дотримання вимог конкурентоспроможності підприємство, безпосередньо повинне мати реальну, своєчасну та конкретну інформацію як стосовно зовнішнього оточення підприємства (у тому числі про стан конкурентів, стейкхолдерів, економіко- політичних умов тощо), так і про стан внутрішньої екосистеми самого підприємства (з метою своєчасного та оперативного попередження негативних явищ). Це є закономірними умовами періоду становлення інформаційної економіки. В цьому сенсі інформаційна підсистема економічного убезпечення підприємства спрямована орієнтуватись на важливі показники конкурентності, у тому числі- порівняльні показники для проведення порівняльного аналізу як з підприємствами- конкурентами, так і підприємствами, які мають лідируючі позиції по галузі, регіону або країні. Така аналітика є важливою з огляду на ціле полягання щодо дотримання високого щаблю економічного розвитку.

Виходячи із розглянутих нами науково – методологічних положень і аргументуючись необхідністю дотримання системності при убезпеченні підприємств, нами актуалізована нижченаведена схематична візуалізація впливів певних процесів на забезпечення економічної безпеки підприємства (рис. 2.5).

Як видно з розробленої нами детермінації таких впливів, поліпшення

інструментарію економічної діяльності у виробничій, організаційно-технічній, фінансовій та інформаційній галузях є неможливим без застосування найновіших засобів адаптаційних процесів на підприємствах з огляду на вимоги інформаційної економіки. Інформаційна економіка наразі не є теоретичним постулатом. Вона є об'єктивним реальним всеохоплюючим економічним середовищем.

Рисунок 2.5 – Схема ключових явищ підприємства, які впливають на забезпечення економічної безпеки підприємства (сформульовано автором).

Це твердження не потребує доказів. Найвідоміші та найпрогресивніші консалтингово-економічні компанії світу переносять акценти у своїх дослідженнях щодо перспектив розвитку економіки саме у площину діджиталізації економіки, обрахунків впливів, перспектив та економічних прогнозів щодо інформаційної економіки.

Актуальність та економічна доцільність діджиталізаційної складової загальносвітових економічних процесів на всіх щаблях є беззаперечною, оскільки саме у цій галузі провідні аналітики вбачають базові резерви зростання економіки. Наприклад у звіті Маккензі розглядаються у якості двох варіантів такого економічного зростання оптимістичний та реалістичний (рис. 2.6).

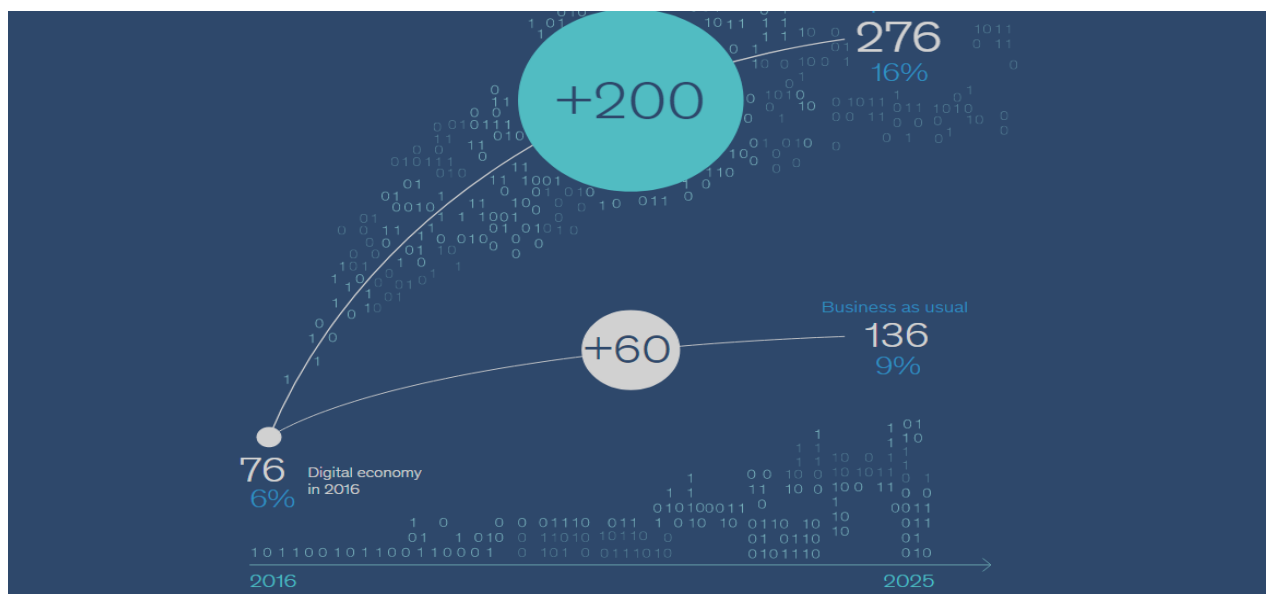

Рисунок 2.6 – Перспективи підвищення рівня валового внутрішнього продукту шляхом діджиталізації за даними компанії МакКензі (у розрізі держав, розташованих у Центральній та Східній Європі), (згідно[26])

Примітка. По горизонтальній осі- роки. По вертикальній осі – темним кольором відображено відсотки зростання ВВП, білим кольором – фактичний та прогнозований обсяги ВВП досліджуваних країн за оптимістичного (унизу) та оптимістичного прогнозів (зверху), млрд. грн.

Як видно із рис 2.6, згідно оптимістичного прогнозу компанії МакКензі у 2025 році ВВП Європейських країн може зрости на 200 мільярдів євро, при чому доходи від діджиталізації сягнуть до 16% у загальному рівні ВВП. Згідно їх реалістичного прогнозу – відповідно – 60 мільярдів євро та 9%.

Важливою складовою забезпечення економічної безпеки підприємства є удосконалення робітників, оскільки в умовах інформаційної економіки цей чинник є таким, на якому базується рівень інформаційності підприємства.

Нагальність цього питання можна підтвердити даними, наведеними в Аналітичному Звіті міжнародної консалтингової фірми «Керні» визначено важливість розвитку персоналу наступним чином: «Оскільки цифрова трансформація постійно змінює спосіб нашої роботи, виник розрив між попитом на професіоналів, які володіють цифровими знаннями, і кадровим резервом, який створюється (табл.2.1).

Таблиця 2.1 – Аргументи розрахунку показників підвищення рівня валового внутрішнього продукту шляхом діджиталізації та цифрової економіки за даними компанії МакКензі (у розрізі держав, розташованих у Центральній та Східній Європі), (згідно[26]).

Припущення	Обґрунтування
Факти	На частку перспективних провідних діджиталізаційних країн припадає 6,5 відсотка ВВП. Хоча їх діджиталізація майже відповідає даним Великої п'ятірки ЄС ринках (6,9 відсотка), вона відстає від європейського Цифрового лідера, такі як Швеція (9,0%)
Прогнози	Перспективні провідні діджиталізаційні країни можуть спиратися на історичне зростання їхньої цифрової економіки (6,2% на рік з 2012 по 2016), який випередив обох цифрових лідерів (5,9%) і Велику п'ятірку ЄС (3,1 відсотка)
Перспективи	Розвиток цифрової економіки в Центральній та Східній Європі має значний економічний вплив на зростання економіки регіону.
Оптимістичний прогноз	Цифрові претенденти можуть навіть скоротити відставання від Digital Frontrunners, збільшуючи цифрову економіку регіону на цілих 200 мільярдів євро, щоб вона становила 16,2 відсотка ВВП. Це потенційно може дати до 30 відсотків додаткового зростання ВВП, еквівалент додаткового зростання ВВП на один відсотковий пункт щороку до 2025 року

Необхідно розвивати навички персоналу, нівелюючи розриви у кваліфікації, розширювати в даному контексті державно-приватну співпрацю, відкриваючи шляхи міжнародної мобільності. Паралельно провідним ІТ-організаціям необхідно почати зосереджуватися на програмах розвитку навичок, щоб відповідати вимогам цифрової ери.

Базуватимемось на тому, що існування економічної безпеки підприємств має у своїй основі впровадження економічних, організаційних та інформаційно-інноваційних дій, спрямованих на розвинення персоналу. Домінуючим у таких процесах виступають системні поліпшення організаційної та економічної сфер з орієнтацією на збільшення «Цифрових навичок» (Digital skills), тому що саме якісне забезпечення роботи даного сектору інформаційного потенціалу детермінує узагальнені результати інформатизації підприємств. Покращення навичок особового складу працівників є тим фактором, що принесе у майбутньому часі позитивний результат, який впливатиме на економічний результат у нових витках розвитку у геометрично прогресивному вимірі, тому що підвищення якісних характеристик працівників є базисом оптимального господарювання. Аксиоматичним фактом є твердження, що якісно та оптимально сформований та керований колектив, який складається з професіоналів, спроможних до чіткого виконання інформаційних дій, готових у перспективі розвиватись та професійно зростати має бути засадами до створення інтелектуально орієнтованого та інноваційного дієвого механізму забезпечення економічної безпеки.

Це можна підтвердити також і цифрами: У Індексі «Цифровий резонанс» розробленому спеціалістами компанії Керні (у якості нового виміру в Індексі Global_Services_Location_Index (G.S.L.I)) на першому місці серед його складових стоїть показник «Цифрові_навики» (Digital. skills) та саме із адаптивністю (Legal_adaptability.) та активністю діяльності підприємства (Corporate activity).

Серед проаналізованих нами у першому дослідження роботи країн значення показника «Цифрові_навички» (Digital_skills) є достатньо високим (табл. 2.2), що свідчить про велику увагу підприємств у цих країнах до розвитку працюючих у відповідному напрямку.

У Аналітиці МакКензі визначено величини розриву у цифрових навичках працюючих провідних країн та інших країн (рис. 2.7).

У якості розвитку працівників автори дослідження роботи [11], вбачають перманентний процес професійного навчання, зорієнтованого на здійснення нових виробничих функціональних обов'язків та задля формування керівного резерву.

Зміст роботи [12] детермінує такий розвиток у якості певних на даний момент вже сформованих умінь окремих працівників та усього колективу у цілому до ефективного сприйняття інновацій.

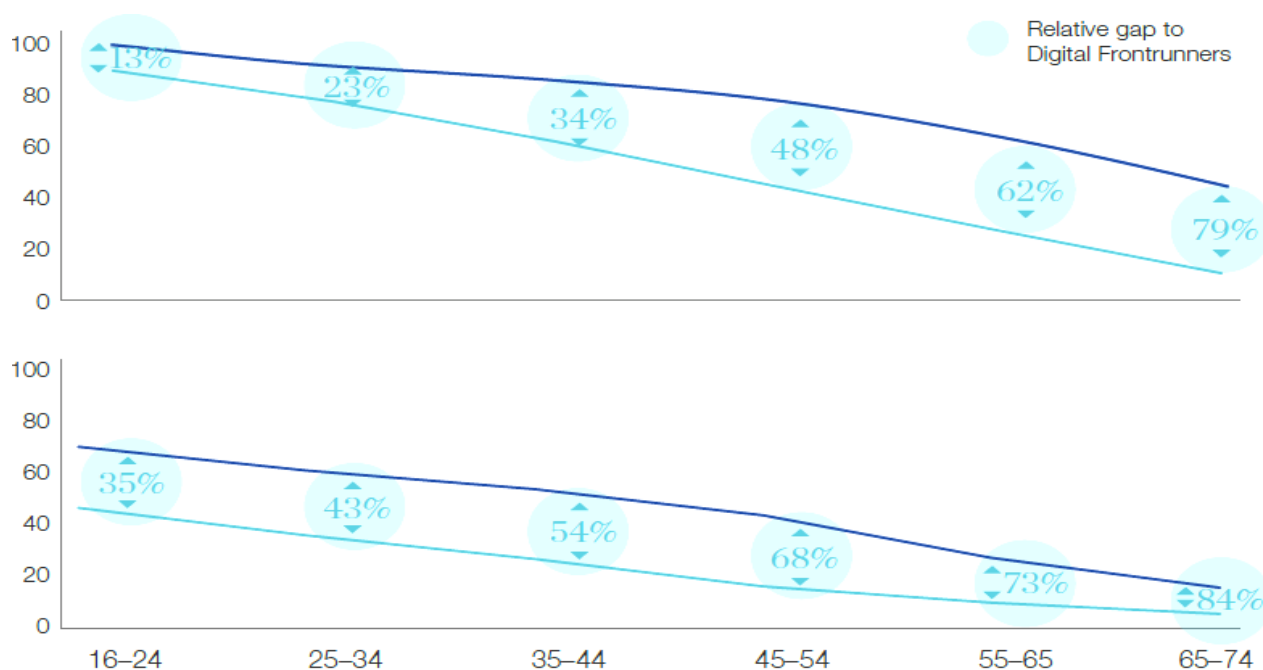

Рисунок 2.7. – Величини розриву у цифрових навичках персоналу різних вікових груп персоналу у країнах Центрально_Східної_Європи у інформаційній економіці за даними компанії МакКензі (згідно[26])

Примітка. По горизонтальній осі- вікові групи, роки. По вертикальній осі – відсотки. Цифрові навички персоналу відображені у відсотках до величини вікової групи,%. Темним кольором відображені провідні показники (у%), світлим кольором- аутсайтери у

віковій групі (у %). На Верхньому малюнку наведені дані щодо базових цифрового досвіду звичок, на нижньому – щодо прогресивних та інноваційних цифрового досвіду..

З точки зору авторів дослідження [13] поняття розвитку персоналу детермінується як комплекс дій організаційного та економічного характеру, такі дії є прерогативою служби управління кадрами підприємства [13], автор роботи [11] вбачає сутність такого розвитку у певній сукупності взаємозв'язаного психологічного, педагогічного, соціального і економічного впливу» [11].

Ми маємо погляди, близькі до наведених у дослідженні [14] щодо трактування розвитку персоналу у якості поняття, яке представляє собою процес, що організовано у вигляді системи перманентного бізнес- навчання, зростання та підготовки кадрів до здійснення виробничого процесу, до кадрового зростання та до створення керівних резервів. Розвиток працівників з огляду на інформаційність суспільства повинний здійснюватися шляхом адаптування працівників та атестування кадрового ресурсу на кшталт адаптаційної спроможності працівників усіх верств підприємства. На меті при цьому необхідно мати оперативне та якісне виконання працівниками посадових обов'язків за умов викликів інформаційної економіки.

Найважливішими при цьому є шляхи розвитку інформаційної спроможності персоналу, що виступає на перші щаблі професійних характеристик у сучасних засадах.

Нагальність здатності працівників до розвитку інноваційно орієнтованих цифрових навичок ми є беззаперечною, являє собою найбільш важливу їх характеристику та потребує додаткового стимулювання. Мотивація, що є первинним чинником формування зацікавленості працівників у прибутку підприємства.

Для будь-якого суб'єкта господарювання під час становлення інформаційної економіки існує необхідність орієнтування керівників на дотримання інноваційності управління працівниками, а для цього потрібно мати мету та стратегію цього управління.

Таблиця 2.2 – Значення показника “Digital_skills” (Цифрового досвіду або навичок) вибірки країн учасників рейтингу ТОП – 60 країн світу за величиною за величиною індексу «Digital_resonance» (Сформульовано автором на згідно [10])

Місце країни в рейтингу за значенням індексу «Digital_resonance»	Країна	Значення показника цифрових навичок	Значення індексу «Digital_resonance» довідково
1	США	1,90	7,67
2	Швеція	1,87	7,39
3...	Великобританія	1,78	7,37
42	Словаччина	1,45	4,40
43	Колумбія	1,45	4,25
44...	Україна	1,58	4,24
48	Казахстан	1,56	3,90
49	Грузія	1,29	3,88

Важливо при цьому враховувати ресурсне забезпечення підприємства, його економічний стан та ринкову позицію, а також враховувати його політику стосовно інформаційності та інтелектуалізації персоналу, формування ділових якостей, які спроможні економічно убезпечити підприємство. Згадані дії покликані слугувати зазвичай базовим компонентом економічної стратегії у контексті адаптування до потреб інформаційного суспільства щодо інформаційної освіти персоналу, його цифрових навичок та знання іноземних мов. А такі навички є вельми важливими, оскільки, наприклад, згідно [10], «такі країни, як Японія (яка посідає 18-е місце за цифровим резонансом) і Таїланд (32-е місце за цифровим резонансом), відстають через відсутність цифрових навичок, до цього дефіциту додають мовні бар'єри. Щоб підготуватися до більш автоматизованого майбутнього та конкурувати в цифрову епоху, необхідно, щоб усі рівні компанії були забезпечені навчальними навичками та

інноваціями щодо передових цифрових технологій та передового досвіду» [10].

Основною метою дій стосовно інформаційного розвитку працівників є запровадження новітніх засобів у процес управління цифровим розвитком працівників.

Вважаємо за доречне запропонувати у якості важелів впливу на працівників підприємств відповідні економічні стимули конкретного спрямування в залежності від ступеню оволодіння ними засобами інформатизації, знанням іноземних мов та адаптаційних якостей за умов, що такі якості кожного конкретного працівника спрямовані на досягнення вищих показників економічного розвитку та економічної безпеки підприємства.

Учасники процесу інформаційного розвитку працівників та їх мотиваційних засобів являють собою доволі складну підсистему, що має певну структуру, унікальну для кожної організації і залежить від структури, правил і стереотипів самого підприємства. У ній, здебільшого, можна виокремити такий елемент, як керуючий орган. Мотиваційно- стимулюючі заходи доцільно координувати з таким органом. На практиці дані аспекти реалізуються за допомогою відповідного економічного механізму. Об'єкти такого механізму у системі розвитку з метою зростання цифрових навичок працівників за специфіки інформаційності економіки представлені на рис. 2.8.

Як візуалізовано на рис. 2.8 важливість для зростання цифрових навичок працівників представляють величина та якісні характеристики трудового забезпечення, мотиваційно-стимулююча складова системи розвитку працівників, а також їх перманентного інтелектуально-креативного піднесення з орієнтирами на поліпшення безпекової ситуації у економіці підприємства.

Вважаємо за доречне під час розробки економічного інструментарію дослідження впливу вищенаведеної сукупності елементів на економічну безпеку підприємства акцентувати увагу зокрема на специфіці організаційно- економічного устрою окремого підприємства, особливостях виробничих процесів та торгівельно-закупівельної діяльності тощо. Під час

провадження певних процесів на підприємстві мають місце дії факторів, що мають різновекторний характер, з неоднаковою силою відбиваються на функціоналі господарювання, мають певну динаміку.

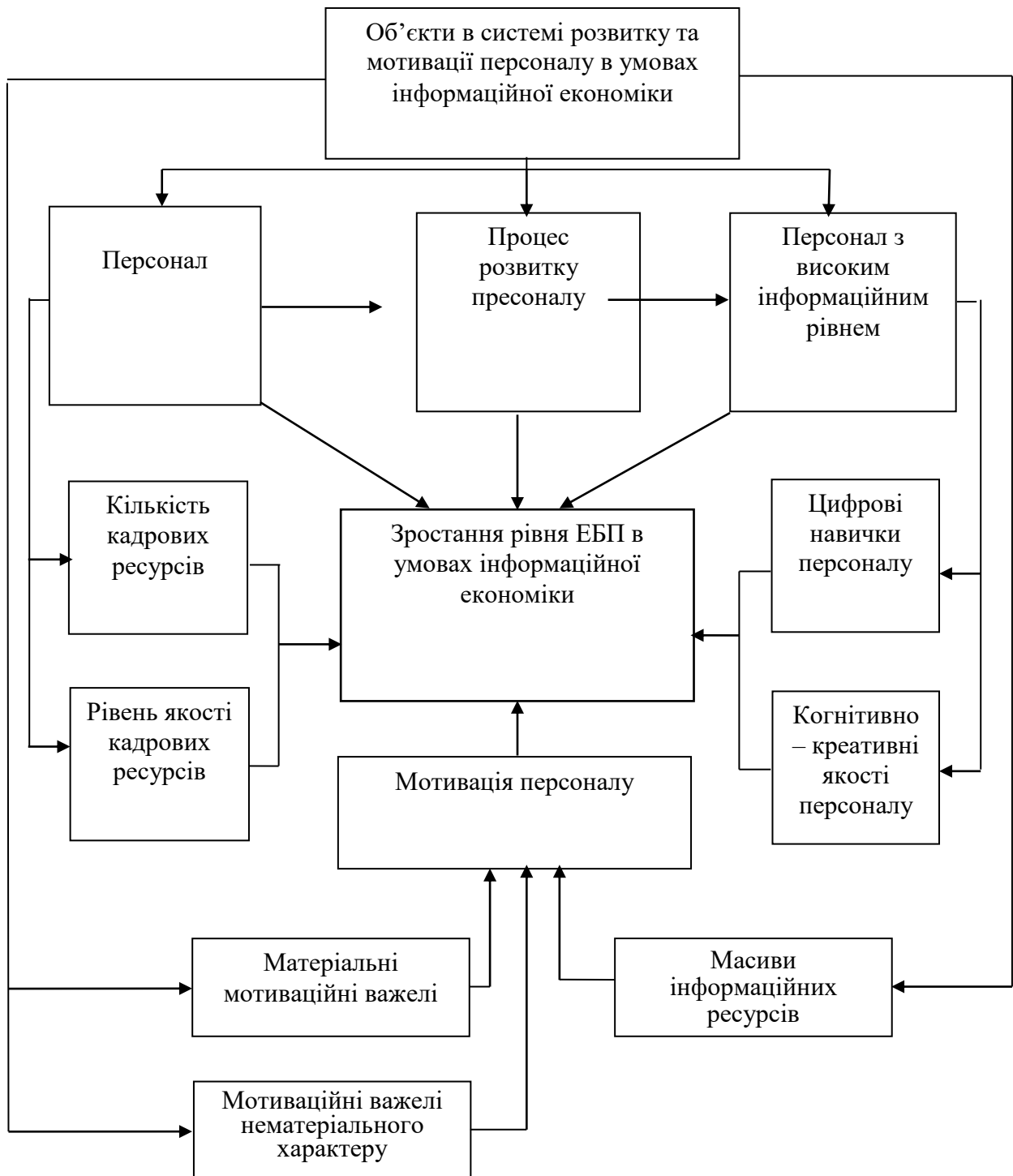

Рисунок 2.8 – Об'єкти в системі розвитку з метою зростання цифрових навичок працівників за специфіки інформаційності економіки

(запропоновано автором)

І в той час, коли будуть дійсно запроваджені (з певним лагом у часі) необхідні впливові дії, які розроблено на базі аналізування економічної безпеки задля її розросту, на підприємстві ймовірно вже будуть зовсім інші фактори його функціонування. Отже, спроможність зростання швидкості прийняття рішень, здійснення виробничих процесів, проведення торговельних операцій лежить в основі успіху підприємства за умов інформаційності економіки.

Щодо різноспрямованості дії безлічі економічних процесів підприємства на коливання загальних рівнів економічної безпеки можна стверджувати наступне. Певні фактори позначаються на такій безпеці позитивно, інші – негативно; деякі події є постійними, інші виникають лише періодично. Крім того існує безліч інертних факторів та процесів, що (з огляду на їх сутність і принципи здійснення) є нейтральними і ніяким чином не змінюють величину економічної безпеки підприємства. Ці відмінності (в спрямуванні вектору, в силі впливу тощо) і є тими характеристиками, що формують економічні результати підприємства (зокрема економічну ефективність, економічну безпеку тощо). У кількісному вимірюванні вплив всього комплексу змін на підприємстві в кінцевому підсумку формує відповідні величини показників, що характеризують економічний розвиток підприємства та визначають його довготермінову конкурентоспроможність. При чому, оцінюватись повинні і такі характеристики підприємства, як його спроможність у довготерміновому періоді підтримувати позитивну динаміку продуктивності, виробничої ефективності, високого економічного ефекту, перманентної оптимальної економічної ефективності, адаптованості до всіх коливань екзогенної ситуації (адаптивності), оперативності, якості інформації, якісного використання інформаційних ресурсів, компонент інформаційного позиціювання товару та/або знаку для товарів та послуг, неймінгу підприємства, подання товарів або послуг і подібне.

Себто, нами в підрозділі розроблені удосконалені методичні новації пов'язані з системою забезпечення економічної безпеки підприємства.

Посилаючись на аналіз лейтмотивів економістів, присвячених трактуванню категорії «забезпечення економічної безпеки підприємства», викладене його удосконалене визначення як економічної категорії, що висвітлює постійний всебічний і системний процес, який корелює з формуванням і підтриманням досягнутого економічного стану підприємства, за якого воно функціонує на засадах конкуренції під впливом комплексу екзо/ендогенних чинників. Актуалізовано принципову фабулу забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах інформаційної економіки. Відображені удосконалені автором принципи, які висвітлюють забезпечення економічної безпеки підприємства у кшталті особливостей становлення інформаційної економіки. Викладено погляди дисертанта на детермінування дефініцій, як системно-цільовий методу та система забезпечення економічної безпеки підприємства.

2.2 Функціональні підходи до забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки

З огляду на важливість та актуальність забезпечення економічної безпеки підприємства вважаємо за доречне приділити більш пильну увагу методико-прикладним аспектам функціональної компоненти такого забезпечення.

Функціональні аспекти убезпечення підприємств є доволі популярним предметом досліджень науковців. Більшість таких досліджень присвячено функціональним конструктам самого поняття безпеки, зосереджено увагу також і на інструментарії її функціонального забезпечення на кшталт процесного явища як такого.

Відповідно, у дослідженні [15] відображено погляди на вивчення економічного процесу, згідно яких виявлені практичні константи досліджуваних господарюючих суб'єктів за сприяння самих поширених методів економічного моделювання відповідно до п'яти фаз Міжнародного

стандартування обліку (ІМАР 1). Автори даної роботи стверджують, що в межах даної економічної парадигми «для розвитку підприємств незалежно від їх розміру або економічного сектору можна запропонувати такі заходи: 1. поліпшення спілкування та співпраці з зацікавленими сторонами підприємства; 2. посилення здатності до створення довгострокових результатів для акціонерів та інших стейкхолдерів; 3. на основі аналізування сильних/слабких місць – зростання ендogenous потенціалу суб'єкта і діагностування сфер, які представляють нові перспективи або погрози / ризики; 4. зростання операційного ефекту та зменшення деструктивної дії на екзосередовище; 5. розвиток суб'єкта згідно концепції сталого розвитку; 6. оцінювання та аналіз діяльності у сфері сталого розвитку » [15].

У роботі [16] цілком слушно (з функціонально- управлінської точки зору) стверджується, що «Економічну безпеку слід розглядати як управлінську систему, яка знаходиться під постійним впливом таких чинників, як організаційні, економічні, фінансові, правові. При виникненні дії таких факторів система створюватиме можливість нівелювати загрози/ризики шляхом їх перетворення у інші чинники, за яких їх шкода послаблюватиметься до низького щаблю у короткий термін. Така система стабілізуватиме також і діяльність суб'єктів у зовнішньоекономічному просторі; сприятиме злагодженості процесів ендogenous та екзogenous характеру.

Ми повністю поділяємо даний підхід і пропонуємо акцентувати увагу саме на функціонально-управлінському щаблі забезпечення для підприємства економічної безпеки.

За умов формування інформаційної економіки саме на функціональному рівні необхідно здійснювати координування та організацію всіх економічних заходів підприємства, спрямовуючи їх на оптимально можливий ступінь інформаційності, діджилітації, швидкості провадження дієвих організаційних завдань задля досягнення мети підприємства – убезпечення його економіки.

Пропонуємо наступну архітектоніку вивчення функціонального складника економічного убезпечення підприємств (рис. 2.9).

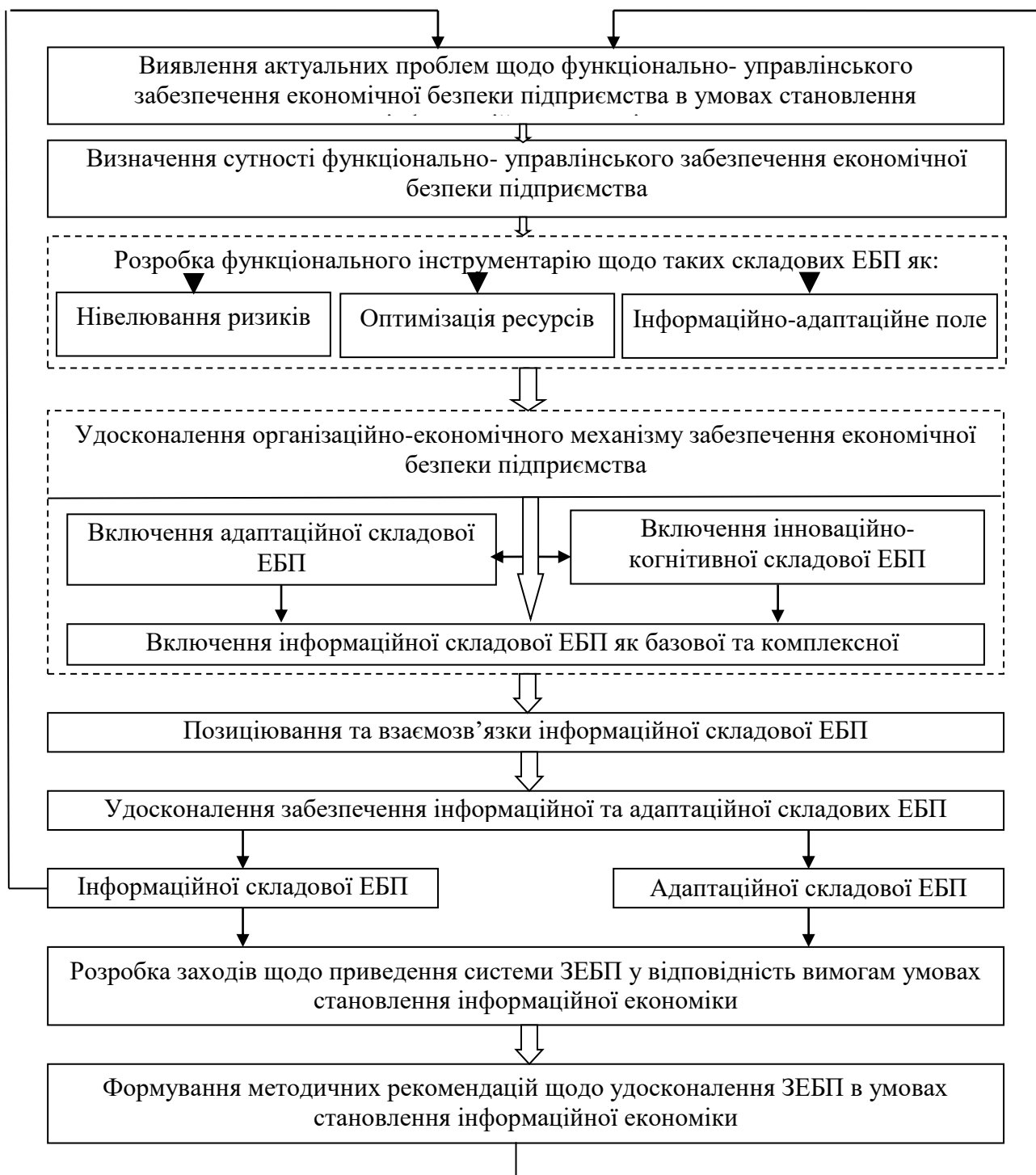

Рисунок 2.9 – Архітектура вивчення функціонального складника економічного убезпечення підприємств (запропоновано автором)

Вважаємо за доречне зупинитись на трактуванні сутності терміну «функціональна підсистема забезпечення економічної безпеки підприємства».

Ми стверджуємо, що значення поняття функціональної підсистеми

системи забезпечення економічної безпеки підприємства варто трактувати так.

Функціональна підсистема системи забезпечення економічної безпеки підприємства – є комплексною та всеохоплюючою системою певних функцій, які базуються на формуванні стратегічних планів, проведенні діагностувань, розробці різних видів планів, формуванні організаційного механізму, його впровадженні, регулюванні, мотивації та контролю процесів, що складають економічну безпеку в межах підприємства.

Функціональною підсистемою системи забезпечення економічної безпеки підприємства на практиці можна вважати таку науково обґрунтовану систему практичного конструктивного впровадження всіх функцій, що складають відповідний планам рівень економічної безпеки підприємства і, як наслідок, формують високий рівень його економічного розвитку.

За умов формування такої підсистеми доцільно враховувати постачальницьку, виробничу, технологічну, технічну, організаційну, економічну, фінансову, інтелектуальну, маркетингову, інформаційно-когнітивну та інші

Ми вважаємо, що найефективнішим для забезпечення економічної безпеки підприємства постає функціонально-управлінський підхід до нього. Проаналізуємо такий підхід більш докладно.

Задля дотримання оптимального економічного убезпечення доцільно мати ретельно сформульовані мету та задачі підприємства, а також приділити увагу якості інструментарію їх впровадження та розроблені функціональні алгоритми (як для стратегічного щаблю, так і для поточного). Такі, функціональні алгоритми, схеми та механізми убезпечення конкретних окремо узятих підприємств є проекцією господарюючого їх механізму, є специфічними, неповторними та мають базові передумови здійснення. Використання як методологічної бази функціонального підходу до конструювання засад економічного убезпечення підприємства пропонуємо виокремити такі стадії здійснення забезпечуючих функцій (рис. 2.10).

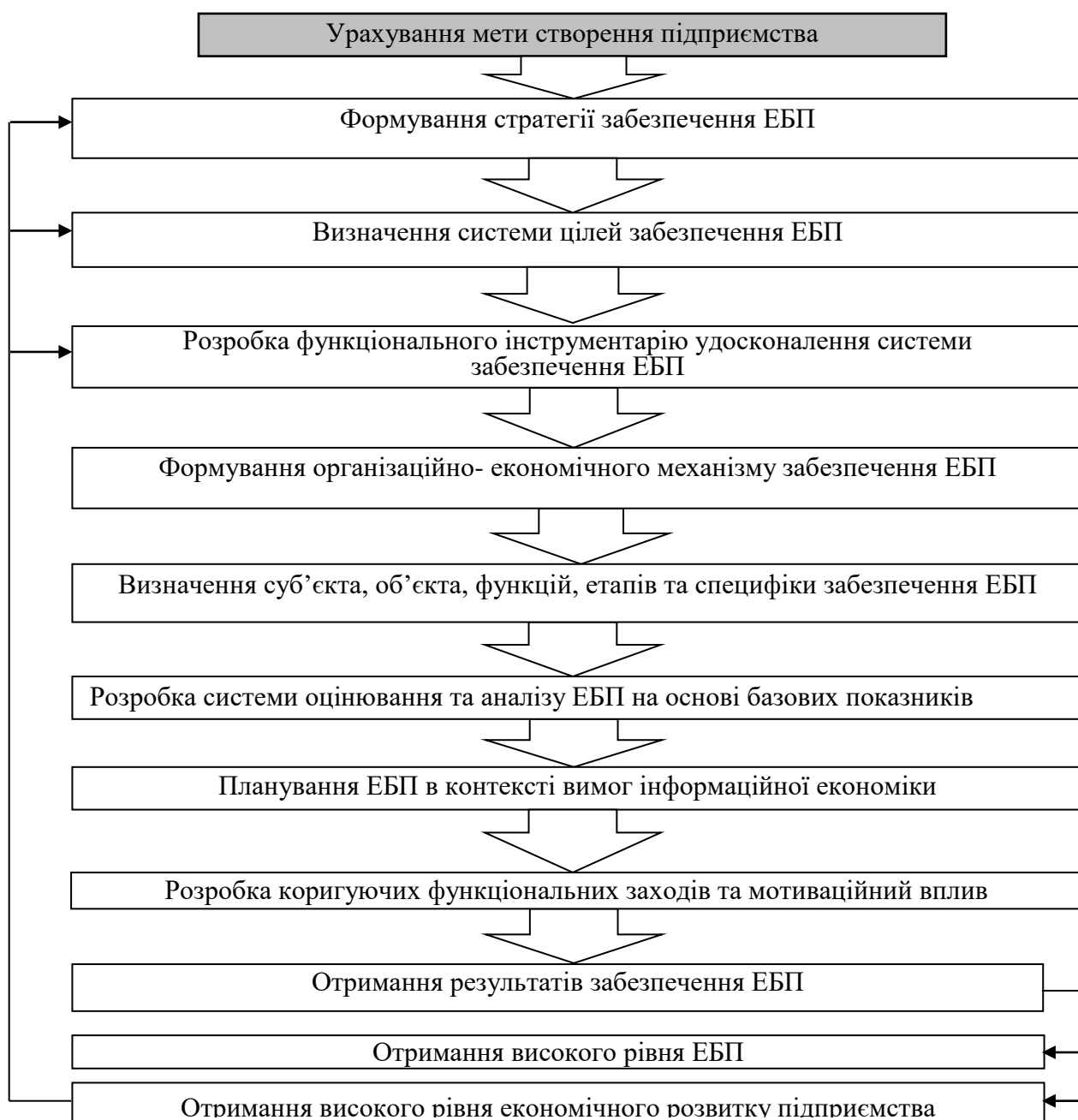

Рисунок 2.10 – Стадії втілення функцій забезпечення ЕБП (удосконалено автором)

Розглядаючи управлінські сторони процесів забезпечення економічної безпеки підприємства пропонуємо приділити увагу таким його функціональним конструктам:

- 1) оцінці, аналізу і діагностуванню рівнів та динамічних змін економічної безпеки;
- 2) плануванню (стратегічному, поточному і оперативному) процесного

забезпечення економічної безпеки;

3) розробці організаційно-технічних заходів (організаційного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства), забезпеченню матеріальних, фінансових, трудових, інформаційних ресурсів та подібне), а також деталізації та маршрутизації економічних заходів, розробці детального інформаційного ресурсу;

4) впровадженню попередньо обґрунтованих елементів;

5) економічній оцінці та контролю;

6) застосуванню мотиваційних компонент (фінансовому та матеріальному заохоченню працівників у досягненні найліпшого результату впровадження певних заходів, орієнтованих на окреслення конкретних функціональних зобов'язань конкретних працівників у в межах розробленого алгоритму, перманентному формуванню позитивного мікроклімату і настрою у колективі тощо).

Отже, функціонально-управлінський процес є фундаментом забезпечення економічної безпеки підприємства. Задля більш детального висвітлення предмету нашого дослідження слід розглянути вищенаведені функції цього процесу з наведенням їх необхідних характеристик.

1. Аналіз. Даний крок є первинним в кожній мережі організаційно-економічних управлінських дій, він є основою розробки обґрунтованих планів. Діагностика економічної безпеки підприємства не є тотожним здійсненню оцінювання та аналізування. Виходячи з необхідності досягнення підприємством мети його створення (а саме – ефективного стабільного конкурентоспроможного його економічного розвитку та забезпечення економічної ефективності на рівні підприємства, на рівні власників і на рівні держави) підприємству необхідно розробити дієву систему діагностування рівня економічної безпеки як основи формування майбутнього рівня економічного розвитку підприємства. Користуючись загальноприйнятою схемою класифікування базових функцій, серед яких зазвичай виокремлюють такі як оцінювання відповідних показників розвитку за минулий період за

референтною вибіркою, аналіз відповідних оціночних показників (який в теперішній час вийшов далеко за межі класичного поняття аналізу та наближається за змістовним наповненням здебільшого до контролінгу, а в інших випадках – до діагностування), можна визначити, що діагностування є дещо іншим поняттям, ніж системний аналізування показників розвитку. Діагностування є, навіть, ближчим до поняття контролінгу (лише за виключенням його організаційних та контролюючих функцій). Наприклад, в роботі [17] діагностика підприємства визначається у якості процесу розпізнавань відхилення, дисфункції тощо, а також вимірювання та аналізування економічних аспектів та галузевої специфіки господарюючих суб'єктів, що складаються із цілеспрямованого аналізу виробничої сфери.

Ми ж, у свою чергу, стверджуємо, що діагностування є більш широким та дієвим, ніж аналіз, оскільки охоплює окрім збору, оцінки та аналізування даних, ще і такі функції, як визначення проблемних елементів та факторів, вимірювання відхилень, обрахунк показників, необхідних для здійснення коригуючих дій і встановлення вектору таких дій.

Найважливішою методологічною базою діагностування є розробка відповідного показника, або системи показників, для вимірювання рівня та динаміки економічної безпеки підприємства. Тому підприємству насамперед важливо визначитись з вибором методичного інструментарію щодо діагностування рівня економічної безпеки підприємства. При цьому повинні враховуватись вимоги як економічного, бухгалтерського, так і оперативного вимірювання відповідних показників.

2. Планування на всіх рівнях (включаючи стратегічне, поточне, оперативне тощо) є наступною важливою функцією забезпечення економічної безпеки підприємства. Воно представляє собою складну взаємопов'язану схему обчислень, метою якої є виявлення оптимальних варіантів економічного розвитку підприємства та їх детальний обрахунок. На основі таких розрахунків формуються відповідні рішення зорієнтовані на досягнення мети, а саме - високого рівня економічної безпеки підприємства. Планування визначає

конкретну мету, розробляє стратегічні перспективні схеми діяльності, корелює з системою раннього розпізнавання кризових явищ та ризиків, формує основу для прийняття економічних рішень.

3. Організація (фактично є базовою, вирішальною, утворюючою ефекти функцією забезпечення економічної безпеки підприємства) – буде детально висвітлена в наступному розділі роботи.

4. Впровадження розроблених заходів є однією із вирішальних функцій забезпечення економічної безпеки підприємства. Ця функція базується на розроблених планах стратегічних, поточних та оперативних дій, на результатах оцінки та діагностування економічних показників. Саме на цьому етапі є важливим фактор часу, а також об'єктивність та точність прийнятих функціональних рішень щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.

5. Економічна оцінка заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства, а також застосування системи заходів щодо контролю і коригування необхідних дій є найскладнішими функціями забезпечення економічної безпеки підприємства, тому детально будуть розглянуті при розробці організаційно- економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства у наступному розділі роботи.

6. Мотивація працівників є дуже непростю з соціальної та фінансової сторони функцією. Розглянемо її детально, оскільки кадрово- когнітивна складова є вирішальною в інформаційній підсистемі забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки.

Роль персоналу у забезпеченні економічної безпеки підприємства є визначальною.

Велике значення для підвищення рівня інформаційної спроможності персоналу, його цифрових навичок, а отже, і для зростання рівня економічного розвитку підприємства має використання інноваційних підходів організаційно- управлінського спрямування, у тому числі щодо розвитку персоналу, щодо його вмотивованості. Заходи щодо інновацій, пов'язаних з удосконаленням стимулювання і розвитку персоналу, а також із підвищенням на підприємстві

соціальних стандартів є загальноприйнятим відносити до найбільш прогресивних та стратегічно важливих. Пов'язане це з тим, що інвестиції у такі заходи у основній своїй масі мають доволі довгий термін окупності, а отже і економічну ефективність відповідного рівня в короткотерміновому періоді не завжди вдається сформувати. Ті стратегічні конкурентні переваги, які принесуть заходи такого спрямування, матимуть значний економічний ефект для підприємства. Базовим для підприємств є орієнтир на формування персоналу такого рівня, який сприятиме максимально ефективному використанню всіх наявних у підприємства інформаційних ресурсів з метою забезпечення його економічної безпеки. Розвиток цифрових навичок персоналу представляє собою фундамент успішної адаптації підприємства до умов інформаційної економіки, він створює підґрунтя інформаційно – когнітивного потенціалу персоналу та його подальшого підвищення з метою забезпечення економічної безпеки підприємства.

Управління персоналом в умовах економіки знань ґрунтовно досліджене в роботі [18], де запропоновано значну кількість методичних рекомендацій щодо удосконалення підходів до його розвитку, у тому числі мотиваційні підходи. Ми вважаємо, що мотивація у системі інноваційного управління персоналом підприємства, дійсно, є ключовим етапом. Цей етап є вельми значимим і впливовим. Саме завдяки йому закладаються основи базових процесів на підприємстві.

На даний момент стимулювання розвитку персоналу в контексті зростання його цифрових навичок більшості підприємств є несистемним, в процесі його планування відсутня науково обґрунтована методика. Основою такої методики та важливим її елементом є орієнтир на підвищення соціальних стандартів шляхом матеріального стимулювання розвитку персоналу. Ми вважаємо, що мотивування персоналу є декілька ключових особливостей: воно повинно відповідати інтересам власників підприємства, враховувати інвестиційні можливості перспективного і поточного розвитку підприємства, а також і забезпечувати необхідне зростання соціальної захищеності і

економічної ефективності в контексті поставленої мети і завдань економічного розвитку підприємства (у нашому випадку – забезпечення економічної безпеки підприємства). Система матеріального стимулювання є ключовим елементом економічного механізму інноваційного управління персоналом. Кожному підприємству доцільно розробити власний уніфікований механізм матеріального стимулювання персоналу. Головна мета матеріального стимулювання інформаційно-інноваційного розвитку персоналу полягає в забезпеченні високого рівня економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки і, як наслідок – конкурентоспроможності і ефективності економічного розвитку підприємств.

При цьому слід враховувати, що кожному прогресивному інформаційно – інноваційно розвиненому працівнику в умовах інформаційної економіки необхідно усвідомити, що всі розвинені країни світу наразі переходять на продукування додаткової вартості в інформаційному руслі розвитку. На початку цього шляху знаходяться підприємства нашої держави щодо розробки методичного інструментарію для прагматичної моделі формування інформаційно-інноваційно-економічного симбіозу розвитку персоналу, що в свою чергу продовжує активно розповсюджуватися на обширні сфери впливи інформаційних технологій у інформаційному суспільстві. Наукові розробки щодо завдань цілеспрямованого розвитку цифрових навичок персоналу підприємств є основною доктриною ефективного сприяння інформатизації та адаптації вітчизняних підприємств до умов становлення інформаційної економіки та є безпосереднім ґрунтом формування заходів щодо пристосування підприємств до специфічного економічного середовища, відповідної правової бази та інших особливостей цифрової економіки. Важливим є мотивування у працівників досягнення високого рівня інформаційної активності, креативності, інформаційності та цифрових навичок в епоху швидкого і суперечливого становлення інформаційного суспільства в контексті економічного розвитку підприємств.

Таким чином, у даному підрозділі актуалізовано функціональні аспекти

забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки; доведено, що саме на функціональному рівні необхідно здійснювати координування та організацію всіх економічних процесів на підприємстві, спрямовуючи їх на максимально можливий рівень інформаційності, діджилітації, швидкості прийняття ефективних господарських рішень з метою забезпечення економічної безпеки підприємства. Окреслено архітектоніку методико-прикладних засад дослідження функціонально- управлінського забезпечення економічної безпеки підприємства, визначено етапи проведення функціональних заходів у системі забезпечення економічної безпеки підприємства.

2.3 Особливості забезпечення економічної безпеки підприємства на різних етапах його життєвого циклу

Економічна безпека підприємства є тим предметом, що присвячують свої доробки економісти на протязі значного часу.

Особливої актуальності питання отримало останнім часом, коли прояви економіко-політичної турбулентності отримали значних масштабів. Наразі ці прояви з розмірів міжособистісних, місцевих або локальних конфліктів або інших негативних явищ вийшли на макрорівень і, навіть, на рівень міжнародних відносин.

Для вітчизняної практики доволі складно адаптуватись до таких умов.

Територіально Україна (як в складі СРСР, так і за умов незалежного розвитку) мала майже сімдесят років як географічно- політичну цілісність, так і стан миру, стабільності та соціальних гарантій. Крім того, з точки зору якості життя населення довгі роки за більшістю критеріїв – ця характеристика була достатньою. Однак, наразі практично всі показники, що характеризують якість життя у країні знаходяться на критично низькому рівні. Запорукою знаходження шляху виходу із ситуації, що склалась, повинні стати зміни в

економічному, політичному, інформаційному та соціальному середовищі. Необхідним є впровадження заходів, спрямованих на зростання економічної безпеки від макrorівня до рівня підприємств. При цьому доволі проблемною є розробка цих заходів у ситуації перманентного форс-мажору та підвищеного ризику.

В сучасних умовах ведення бізнесу невизначеність виступає визначальним фактором, який формує рівень економічної безпеки і, в кінцевому підсумку, визначає стан конкурентоспроможності підприємств в цілому.

Невизначеність в більшому чи меншому розмірі є характеристикою будь-якого процесу ведення підприємницької діяльності у будь-якій економіці. А в умовах ринкової циклічної економіки з елементами переходу на щаблі інформаційної економіки- невизначеність є об'єктивним фактором існування підприємств. Невизначеність і складає основну сутність, особливість і ризик підприємництва як такого. Згідно підходів сучасного Економікс, в основі отримання прибутку і лежать дії підприємств в умовах невизначеності.

Отже, складно однозначно стверджувати, чи є природа невизначеності позитивним чи негативним фактором. Безсумнівним є те, що невизначеність є економічним поняттям, що характеризує об'єктивне явище, яке має в своїй основі економічні, політичні, суспільні, природні, техногенні та інші формуючі чинники.

І у якості наступного щаблю невизначеність визначає, урешті решт, величину економічної безпеки підприємства та формує рівень результуючих характеристик діяльності підприємства, наприклад, як: прибуток, економічна ефективність, приріст прибутку, приростання ринкової вартості підприємства та конкурентність. А себто, і на стан економічного розвитку підприємства у цілому. З огляду на це, є доцільним розглянути концепцію досягнення конкурентності підприємства з огляду на ступінь невизначеності з контексту забезпечення економічної безпеки та економічного розвитку підприємства.

Втілення в життя українського суспільства інформаційної економіки є

сприятливим для збільшення конкурентності вітчизняних підприємств в сфері виробництва продукції мирового попиту, відповідає вимогам розширення інформаційних знань, інформаційного обладнання та базових технологій. Підвищується спеціалізація і синергія виробництва, використання тих чи інших видів логістичного розподілу праці, механізму господарювання підприємств в умовах новітньої інформаційної економіки.

Сукупність факторів та складових, що характеризують стан та динаміку економічної безпеки підприємства (як складової його розвитку) здійснюється як симбіоз впливів великої кількості макроекономічних, геополітичних, кон'юктурних, інформаційних, інноваційно-технологічних, галузевих, виробничих, технологічних та безлічі інших чинників.

Наявність відповідного рівня інформаційності, інноваційної креативності та адаптованості наразі виступає однією з визначальних умов забезпечення економічної безпеки, а також конкурентності бізнесу як на вітчизняній, так і на міжнародній аренах, відкриває нові можливості для господарювання.

Важливим підґрунтям дослідження специфіки забезпечуючих процесів економічної безпеки підприємства є те, що діяльність суб'єктів господарювання в ринковій економіці, що є відкритою системою, представляє собою, в свою чергу, складний комплекс компонент, які є тісно пов'язані між собою. Крім того, такий суб'єкт підкорюється впливу загальноєкономічних законів, які є єдиними для всіх суб'єктів господарювання. І підприємства при цьому не є виключенням.

Загальновідомим підходом при вивченні економічної безпеки та ризиків є також і урахування впливу життєвого циклу підприємства на його ймовірні ризики, а отже і безпосередньо на рівень економічної безпеки. У якості ключових управлінських заходів при цьому прийнято визначати дії з ідентифікації, оцінки, аналізу та нівелювання критичних ризиків на певних етапах життєвого циклу [19, 24 та ін.].

Якщо адаптувати даний підхід до умов турбулентного та надзвичайно

стрімкого розвитку підприємств в умовах інформаційної економіки, можна запропонувати певну систему схематично окреслених матриць застосування управлінських дій, присвячених нівелюванню ризикових компонент з метою підвищення економічної безпеки в ув'язці з етапами життєвих циклів підприємств.

Практичні умови господарювання, звичайно, дещо розмивають рамки запропонованих етапів життєвих циклів підприємства, а також ймовірних ризиків, притаманним специфіці ведення підприємствами господарсько-економічної діяльності в відповідних умовах. Однак, ключові характеристики зазвичай є незмінними.

Для сутнісного визначення методико-прикладних компонент нашої роботи важливо окреслити ключові етапи забезпечення економічної безпеки підприємства, адаптовані до різних стадій життєвих циклів підприємства (ЖЦП) та усього комплексу системного економічного розвитку в умовах становлення інформаційної економіки (рис. 2.11).

Себто, ключові компоненти процесного погляду на забезпечення економічної безпеки підприємства (за умов, коли формується інформаційна економіка) має сенс вивчати відокремлено для окремих етапів ЖЦП. При цьому доцільно орієнтуватись на відповідність принципам його системи економічного розвитку, оскільки вони на кожній такій стадії матимуть певні специфічні особливості та закономірності.

Запропонуємо авторський погляд на специфіку застосування організаційних та економічних дій, спрямованих на зниження ризикових впливів на різних щаблях ЖЦП. На рис. 2.12 нами подано згадану матрицю для першого етапу ЖЦП – періоду його створення.

Особливостями цього періоду в контексті характеристики ймовірних ризикових явищ є їх значна повторюваність і значні розміри. Отже організаційно-економічних заходи щодо їх нівелювання повинні бути якнайактивнішими. Як видно із даного рисунку, найчастішим явищем є недостатність інвестиційних коштів підприємства

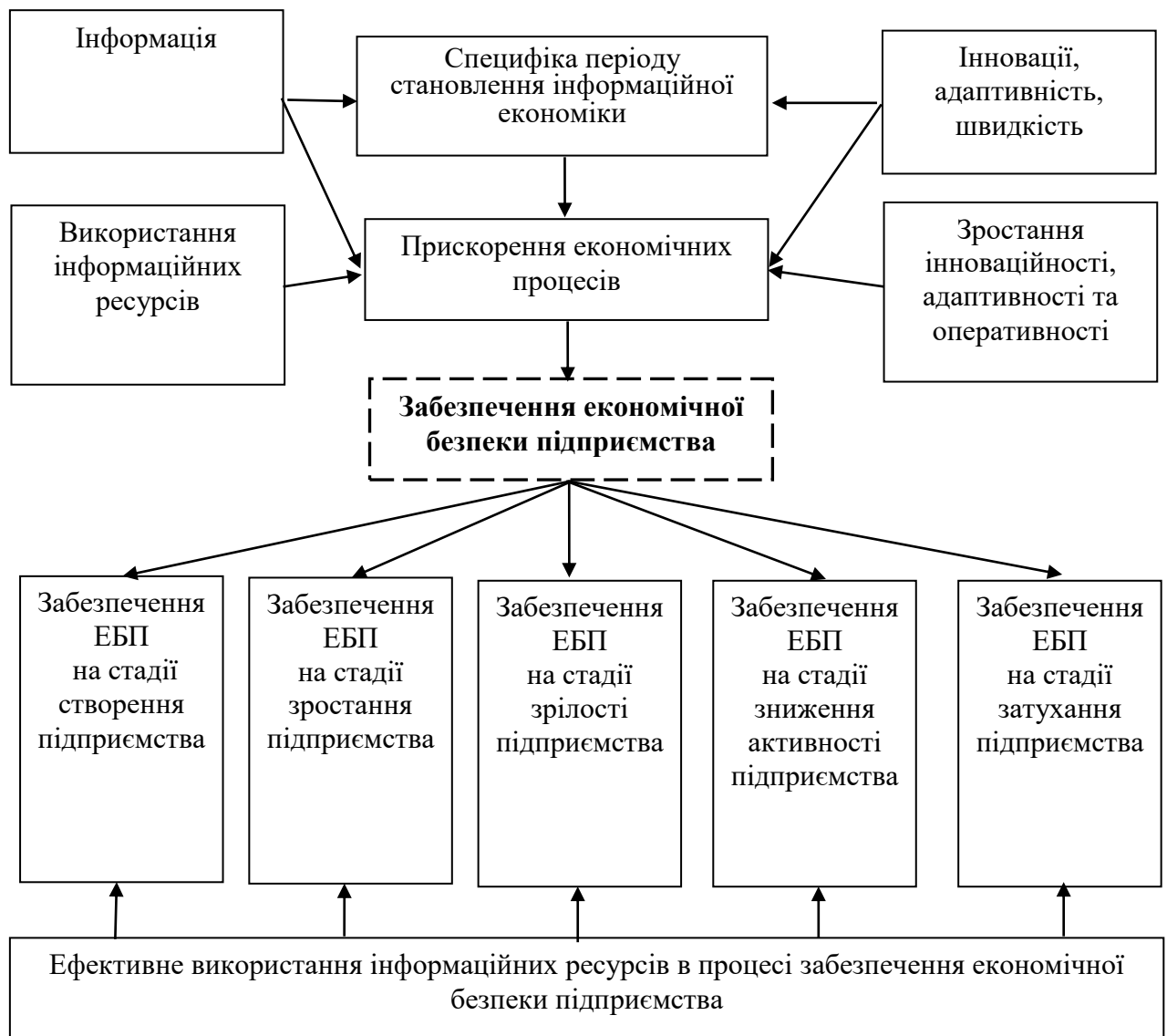

Рисунок 2.11 – Ключові етапи забезпечення економічної безпеки підприємства (в контексті ЖЦП) за умов становлення інформаційної економіки (розроблені автором)

. Саме на цьому етапі будь-які фінансові вкладення апріорі є ризикованими. Тому оптимальним варіантом дій, спрямованих на забезпечення економічного убезпечення, слугуватиме симбіоз активної політики залучення інвестування та агресивної стратегії маркетингу. Але обидві ці дій будуть, урешті решт, зведені до нуля без абсолютного застосування якісних та своєчасних інформаційних потоків з адаптуванням до екзогенних факторів, що формують інформаційне середовище.

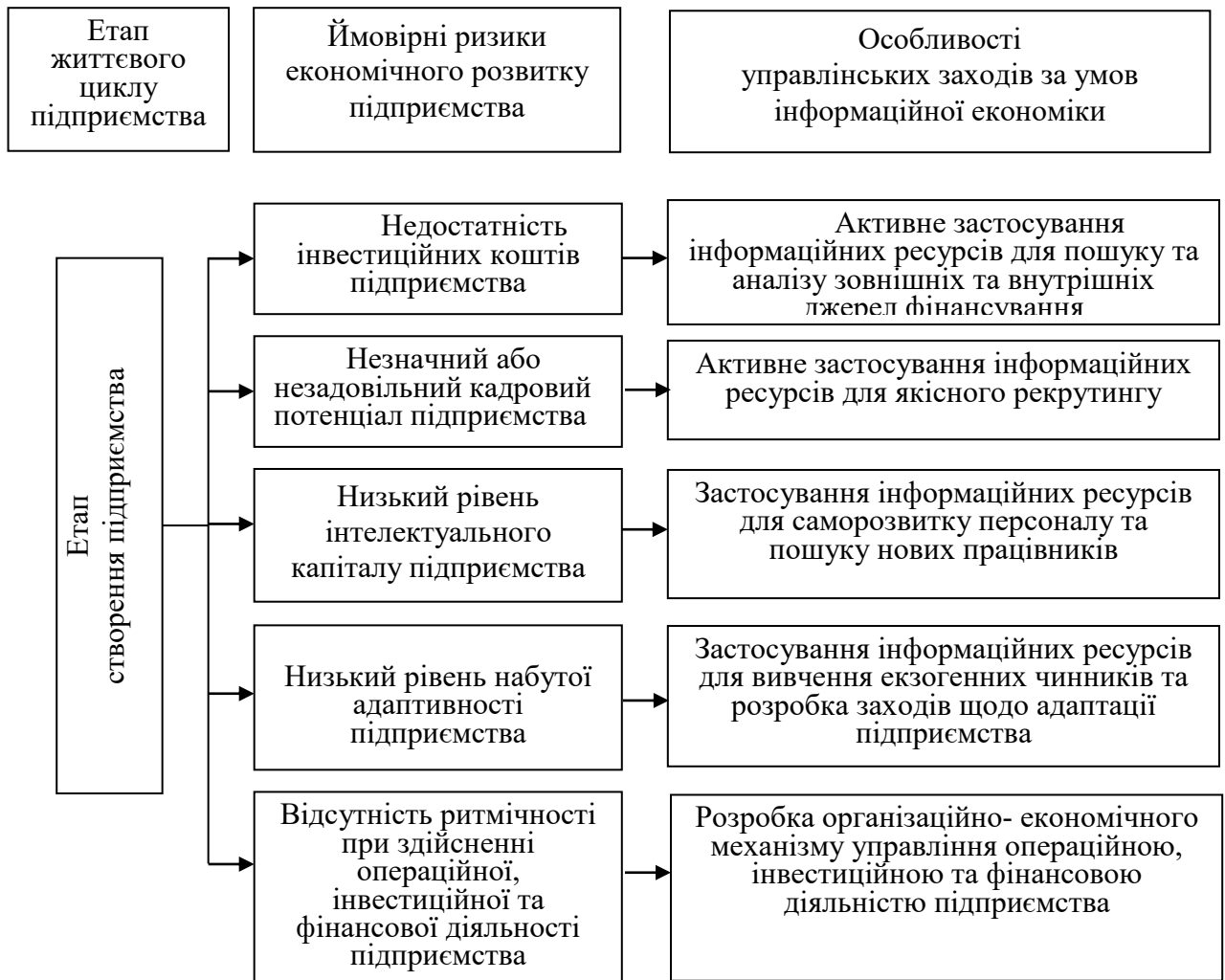

Рисунок 2.12 – Застосування організаційних та економічних дій, по зниженню ризикових впливів при утворенні підприємств (систематизовано автором)

Прикладом вдалого адаптування до явищ інформаційного середовища може бути стратегія АТ Універсал Банк, орієнтована на упровадження продукту monobank'у [20]. «Monobank» є роздрібним продуктом який створено як результат ефективного співробітництва з персоналом структури Fintech Band. В межах продукту monobank'у здійснюється випуск кредитних карток для клієнтів, надаються пропозиції клієнтам щодо депозитних та кредитних операцій та отриманням інших послуг. Такий новий продукт сприятиме забезпеченню клієнтського простору прогресивними інструментами такими як персональний банкінг та кредитно-депозитне обслуговування, на вигідних і конкурентоспроможних засадах.

Одночасно на етапі створення кожне підприємство зіштовхнеться з такими об'єктивними ризиками, як незначний або незадовільний кадровий потенціал підприємства та низький рівень його інтелектуального потенціалу. За умов інформаційності економіки оперативність розв'язання цих проблем має вирішальний характер, оскільки досягнення всіх наступних характеристик – таких як адаптованість, інноваційність, операційність, інформаційність, уміння протидіяти економічному цейтноту – напряду залежать від когнітивно-креативного рівня кадрів підприємства (особливо, управлінських кадрів).

Низький рівень набутої адаптивності підприємства та відсутність ритмічності при веденні підприємством діяльності операційного, інвестиційного та фінансового спрямування є також вирішальними чинниками на першому шаблі кожного ЖЦП. (рис. 2.13).

Рисунок 2.13 – Застосування економічних заходів по зниженню ризикових впливів при зростанні підприємства (розроблені автором)

Продовжуючи розроблення матриць здійснення заходів організаційного та економічного характеру, які зорієнтовані на мінімізацію ризикових впливів залежно від шаблів ЖЦП, далі запропонуємо таку матрицю для другого шабля ЖЦП- його зростання

Як відомо, шабель зростання є найбільш довготривалим та значимим у розвитку підприємств. Економічна безпека на цьому етапі напряду залежить від рівнів економічних потенціалів та економічного розвитку на момент започаткування бізнесу. Весь сформований на етапі започаткування підприємств економічний потенціал у вигляді найновітніших, самих технологічних та найефективніших основних фондів та оборотних фондів, людського, інформаційного та інноваційного потенціалів втілюється в процесі господарювання підприємств в його високі рівні економічної безпеки на шаблях зростань.

Отож, аксіоматичним є те, що економічна безпека на шаблі зростання підприємства пропорційно корелює зі ступенем його інформаційності, адаптованості та інноваційності не лише на цьому шаблі, але і на шаблі його застування. І, в свою чергу, високі економічний потенціал та економічний розвиток, які досягнуті на шаблі зростання слугуватимуть запорукою здобуття стабільної економічної безпеки на етапах: зрілості та зниження активності суб'єкта господарювання.

Саме на цьому часовому відрізку найважливішим чинником, що забезпечує підвищення таких характеристик, як економічна безпека, є позитивність капіталізації підприємства. Це можна обґрунтовати такими положеннями.

Кожне підприємство створюється засновниками з метою збільшення вкладеного в нього засновниками капіталу. Тут очевидно є класична формула: «Гроші – Товар – Гроші » або «Гроші – Товар – (Гроші + дельта Грошей)». Отже, ще у позаминулому сторіччі метром економіки вже була визначені ключові цілі, які полягають перед створенням підприємств-

зростання капіталу засновників, або дельта Γ – приріст грошей (або приріст капіталу засновників [23,24]. Безліч економічних концепцій доповнили цей постулат, визначаючи необхідність досягнення, крім економічного, ще і соціального, екологічного, технологічного та інших видів ефектів. Необхідність досягнення цих видів ефектів є очевидною і беззаперечною. Однак, не потребує доказів те, що за сучасних умов, як і раніше, більшість підприємств у концепції свого розвитку ставить за мету зростання дельта Грошей – приросту капіталу засновників, що був вкладений ними у підприємство.

Іншою модифікацією даної формули – як збільшити для засновників дельта Грошей – є досягнення позитивного руху капіталізаційних результатів підприємств на основі зростання рівня його економічного убезпечення.

При цьому слід відзначити, що саме поняття капіталізації є складним, комплексним та системним, а система показників його вимірювання є вельми неоднозначною та недосконалою. Однак, безспірним залишається те, що результати капіталізації у якості прирощення такого показника як ринкова вартість підприємства (опосередковано) є специфічним проявом збільшення дельта Грошей – нарощення капіталу, вкладеного власниками при його заснуванні.

У дослідженні [23] наведено концепцію того, що капіталізація є «економічною категорією, що відображає системність певних економічних процесів та відносин, які пов'язаних з забезпеченням нарощення ринкової вартості підприємств шляхом коригувань і впровадження необхідних заходів. Капіталізація є величиною динамічною. Вона акумулює результати усіх господарських дій підприємства протягом періоду його функціонування. Нам є близьким даний підхід автора.

Базуючись на такому підході, а також на положеннях щодо генези і сутності капіталізації, оприлюднених в таких роботах науковців, як [24, 25 та ін.] пропонуємо власне бачення сутнісних положень щодо взаємного зв'язку таких дефініцій як капіталізація та економічна безпека підприємств.

Ми стверджуємо, що капіталізація представляє собою систему економіко-правових відносин на підприємстві, учасниками яких є безпосередньо підприємство як юридична особа і його засновники; такі відносини пов'язані безпосередньо з процесом створення, розподілу і подальшого інвестування його капіталу (у тому числі, з його нарощенням, незмінністю або зменшенням). Капіталізація підприємства як економічна категорія має властивість динамічності.

Далі пропонуємо навести наші погляди на взаємний зв'язок рівнів економічної безпеки, конкурентоспроможності та капіталізації певного підприємства.

Запропонуємо такі постулати формулювання синергетичного взаємного зв'язку по-між рівнями економічної безпеки підприємства, його конкурентоспроможністю та капіталізацією.

1. Існування таких економічних явищ як економічна безпека, конкурентоспроможність та капіталізація підприємств є об'єктивним.

2. Економічна безпека, конкурентоспроможність та капіталізація підприємства є динамічними економічними явищами.

3. Вектори формування економічної безпеки, конкурентоспроможності та капіталізації підприємства мають єдину спрямованість.

4. Вектори впливу економічної безпеки, конкурентоспроможності та капіталізації на рівень економічного розвитку підприємства є позитивними.

5. Показники вимірювання рівнів економічної безпеки, конкурентоспроможності, результатів капіталізації, а також показники, що характеризують економічний розвиток підприємства є адитивними та компліментарними.

6. Існує можливість визначення кореляції показників вимірювання рівнів економічної безпеки, конкурентоспроможності, результатів капіталізації, а також показників, що характеризують економічний розвиток підприємства.

7. Існує тісний системний взаємний зв'язок між економічною безпекою, конкурентоспроможністю, результатами капіталізації, а також рівнем економічного розвитку підприємства.

Базуючись на запропонованих постулатах, для забезпечення необхідної економічної безпеки на щаблях зрілості та пониження активності можна запропонувати впровадження наступних організаційних та економічних дій, спрямованих на мінімізацію ризиків, притаманних цим щаблям ЖЦП (рис. 2.14).

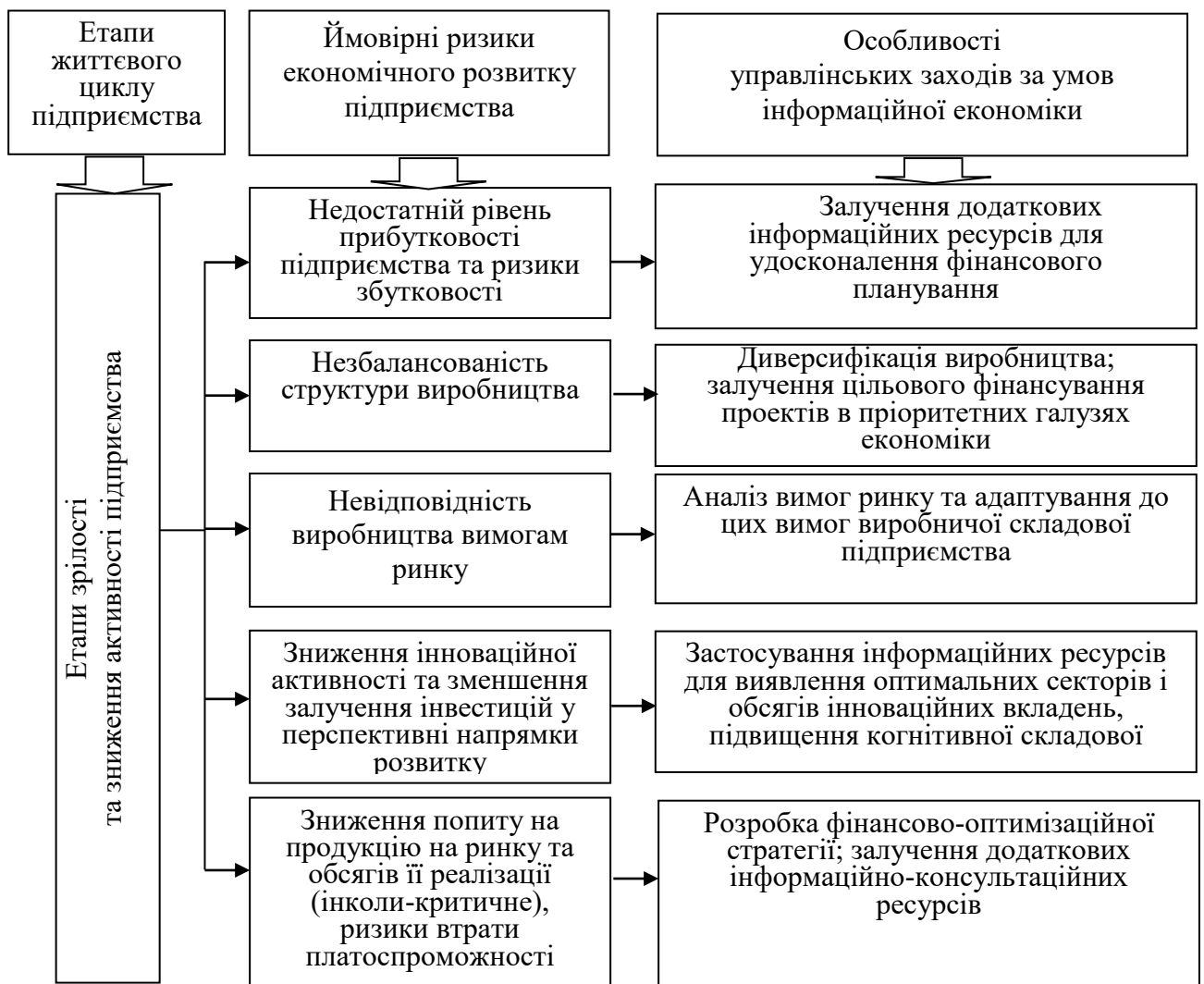

Рисунок 2.14 – Застосування організаційних та економічних дій, спрямованих на мінімізацію ризиків на етапах зрілості та пониження активності підприємств (розроблено автором)

Впровадження заходів, спрямованих на мінімізацію ризикових явищ на

етапах зрілості та зниження активності підприємства здебільшого характеризуються такими особливостями, як зниження позитивної капіталізації. Впровадження заходів, спрямованих на мінімізацію ризикових явищ на етапах зрілості та зниження активності підприємства зорієнтовані на збереження досягнутих підприємством показників позитивної капіталізації.

При цьому застосовуються такі методи та інструментарій, які спроможні сприяти виробничій, економічній, соціальній, екологічній, інформаційній та іншим підвидам діяльності підприємства. Стан економічного розвитку та економічної безпеки на цих щаблях ЖЦП є достатньо ефективним.

На стадії затухання вектор економічного розвитку поступово знижується (рис. 2.15).

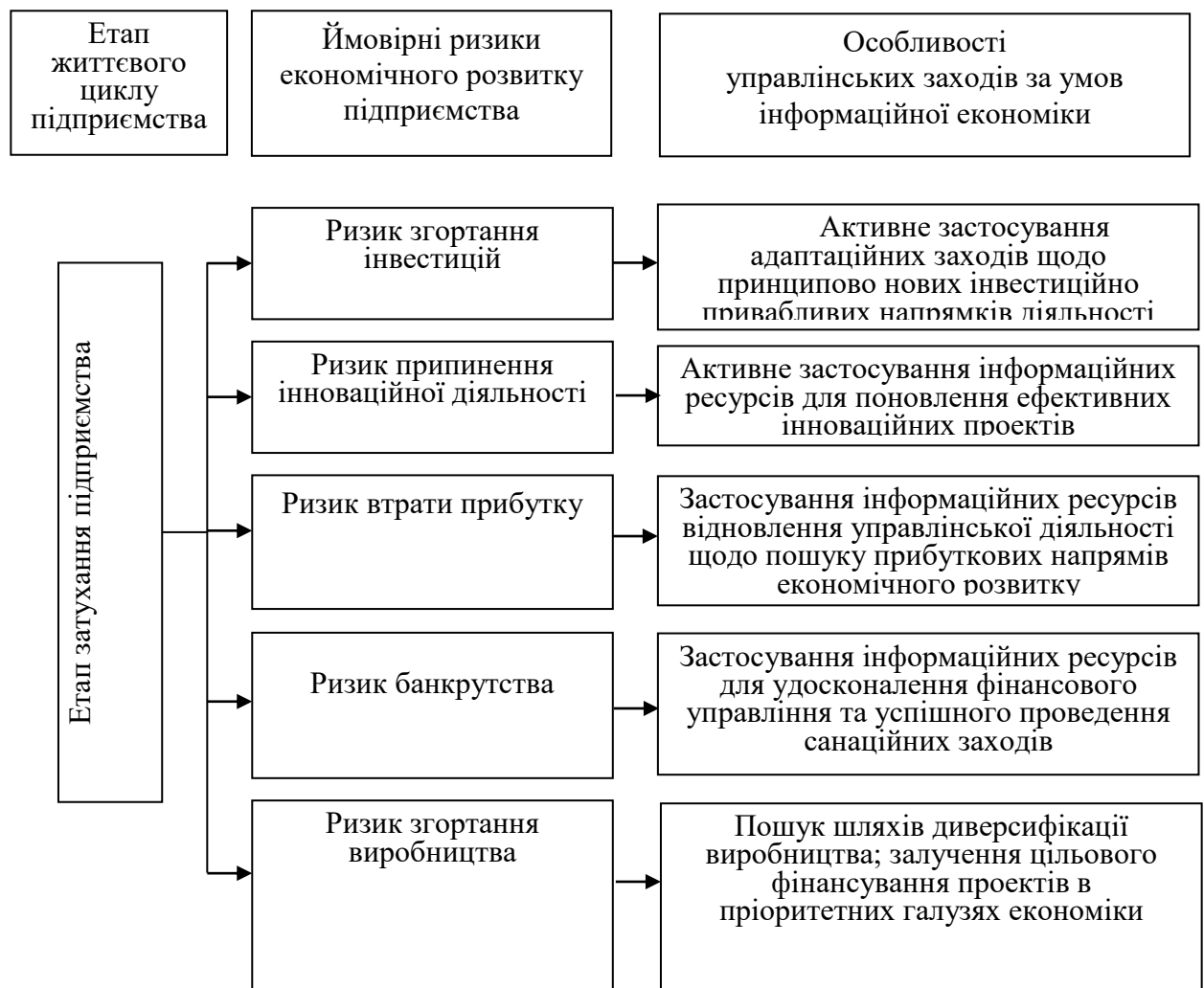

Рисунок 2.15 – Застосування організаційних та економічних дій, спрямованих на мінімізацію ризиків на етапі затухання (розроблено автором)

Алгоритму застосування дій, зорієнтованих на запобігання ризикам на такому етапі життєвого циклу підприємства, як етап затухання, притаманні риси специфічного характеру.

Від цілеполягання на зростання прибутковості або позитивної капіталізації підприємства економічні служби повинні переорієнтуватись на такі цілі як мінімізація збитків, зниження соціально- психологічних негативних наслідків, переорієнтування виробничих дій на згортання та подібне.

На даній стадії ЖЦП функціонування економічного апарату, до повноважень якого належить створення умов для економічної безпеки у багатьох своїх характеристиках схожа на санаційну роботу на підприємстві, яке знаходиться в аналогічному стані. Здебільшого присутнє застосування аналогічного інструментарію та юридично- методичного супроводження процесів, як при згортанні господарсько- економічної діяльності санаційним шляхом.

Отже, нами в підрозділі розглянута специфіка забезпечення економічної безпеки підприємства з урахуванням особливостей кожного етапу його життєвого циклу. Окреслено комплекс чинників та складників, які формують стан та динаміку економічного розвитку, а також економічної безпеки підприємства. Запропоновано методико- прикладний інструментарій, необхідний для розроблення дій, орієнтованих на нівелювання ризиків у відповідності до кожного з етапів життєвого циклу підприємства: його створення, зростання, зрілість, зниження активності та затухання. У якості вирішального забезпечуючого чинника, який формує економічну безпеку визначено позитивну капіталізацію підприємства. Актуалізовано постулати формування взаємного зв'язку між такими економічними явищами, як рівень економічної безпеки підприємства, його конкурентоспроможність та капіталізація.

2.4 Сьогоденні економічно-господарські передумови забезпечення економічної безпеки на досліджуваних підприємствах

Важливим етапом дослідницької роботи є аналізування передумов, які формують предме дослідження. У сучасному економічному середовищі існують безліч чинників, які мають відповідні проекції на функціонування підприємств. Стан формування економічної безпеки на підприємствах безпосередньо та опосередковано ґрунтується на результатах їх впливу. У даному дослідженні для апробування його результатів та практично-цифрової інтерпретації пропонованих методико – прикладних рекомендацій обрано декілька провідних гірничо-збагачувальних комбінатів України, а саме ПрАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат», м.Кривий Ріг, (надалі в роботі – ПрАТ «ІнГЗК»), АТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат», м.Кривий Ріг, (надалі в роботі – АТ «ПівдГЗК»), ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат», (надалі в роботі – АТ «ЦГЗК»), ПрАТ «Північний гірничо-збагачувальний комбінат», (надалі в роботі – АТ «ПівнГЗК»). Основною продукцією даних підприємств є залізорудний концентрат. (Практично 100% від загального обсягу реалізації).

ПрАТ «ІнГЗК» є одним із трьох гірничо-збагачувальних комбінатів в структурі групи «Метінвест» в Україні. Найбільш інноваційно орієнтованим та прогресивним є ПрАТ «ІнГЗК», оскільки керівництвом комбінату дотримуються орієнтири на підвищення інформаційності, новаторства та інтелектуалізацію процесів на підприємстві. Він є єдиним в групі «Метінвест» підприємством, де розроблена та ефективно використовується інноваційна (на момент впровадження) технологія магнітно-флотаційного доведення концентрату. Підприємство завжди є передовим в питаннях впровадження новітніх розробок організаційного, управлінського, економічного та техніко-технологічного спрямування. Першим впроваджує новітні системи менеджменту якості ISO. За обсягом виробництва серед комбінатів Криворізького басейну ПрАТ «ІнГЗК» не є лідером у порівнянні, наприклад, з АТ «ПівдГЗК». (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Обсяг виробництва та реалізації продукції ПрАТ «ІнГЗК» та АТ «ПівдГЗК» за 9 місяців 2021р, (сформовано автором згідно даних звітів емітентів досліджуваних підприємств).

№ з/п	Основний вид продукції	Обсяг виробництва			Обсяг реалізованої продукції		
		у натуральній формі (тис.т)	у грошовій формі (тис.грн.)	у відсотках до виробленої продукції	у натуральній формі (тис.тон)	у грошовій формі (тис. грн.)	у відсотках до реалізованої продукції
ІНГЗК	Концентрат залізорудний	8877,3	36377538.9	100	8673,2	35856374.8	100
ПівдГЗК	Концентрат Марки КЗ	7812,1	39156456	80,2	7731,4	38953824	80,5
	Концентрат марки КЗВ	1073,2	9628208	19,8	1883,2	9349405	19,5

Більш значущими за обсягами є ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», АТ «ПівдГЗК». Дані підприємства є могутніми гігантами вітчизняної важкої промисловості, є основою сировинного комплексу для найпотужніших металургійних комбінатів та формують значні обсяги валового внутрішнього продукту країни.

Структуру балансу ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», АТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК» наведено у табл. 2.4.

Наведені у таблиці 2.4 дані про структуру балансу ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», АТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК», в контексті логіки нашого дослідження покликані слугувати фактографічною базою для здійснення подальших розрахунків даної роботи. На жаль, з об'єктивних причин, на даний момент найактуальнішими даними щодо досліджуваних підприємств є лише дані на 01.01.2021 р. Однак, зважаючи на певну методологічність авторських доробок, для дослідження системного забезпечення економічної безпеки підприємства актуальність наявних даних є вельми задовільною.

Таблиця 2.4 – Структура балансу ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», АТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК» на 01.01. 2021р (сформовано автором згідно даних фінансової звітності досліджуваних підприємств)

Показник	ПрАТ «ПівнГЗК»		ПрАТ «ЦГЗК»		АТ «ПівдГЗК»		ПрАТ «ІнГЗК»	
	Сума, тис.грн	ПВВБ , %	Сума, тис.грн	ПВВБ , %	Сума, тис.грн	ПВВБ , %	Сума, тис.грн	ПВВБ , %
Необоротні активи	21162437	34,48	9 327997	51,83	14 725999	39,28	15 617722	30,69
Оборотні активи	40214 832	25,34	8 670269	48,17	22763884	60,72	35 276530	69,31
Активи всього (валюта балансу)	61 37769	100,00	17998266	100,00	37 489883	100,00	50 894252	100,00
Власний капітал	37 159042	60,54	7 268193	40,38	3 1240714	83,33	15113 534	29,70
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	4 027 718	6,56	2 035 142	11,31	2 612 602	6,97	4 676 726	9,19
Поточні зобов'язання і забезпечення	20 190509	32,90	8 694 931	48,31	3 636 567	9,70	31103 992	61,11
Пасиви всього (валюта балансу)	61377 269	100,00	17 998266	100,00	37 489883	100,00	50 894252	100,00

де ПВВБ – питома вага показника у валюті балансу, що є базовою структурною характеристика складового (часткового показника) вимірювання активу і пасиву балансу

Для урахування специфіки досліджуваних нами комбінатів слід відзначити надзвичайно велику питому вагу необоротних активів у структурі активів балансу, оскільки вони мають у себе на балансі все, що пов'язане з видобутком та збагаченням залізородної сировини. Для наочності такі дані відображено на прикладі ПрАТ «ПівнГЗК» (рис. 2.16). Даний комбінат станом на початок 2021 року мав велетенські обсяги активів: його необоротні активи склали 21162437 тис.грн., а оборотні активи – 15553542 тис.грн. При цьому необоротні активи перевищують оборотні в складі активів балансу на 4%.

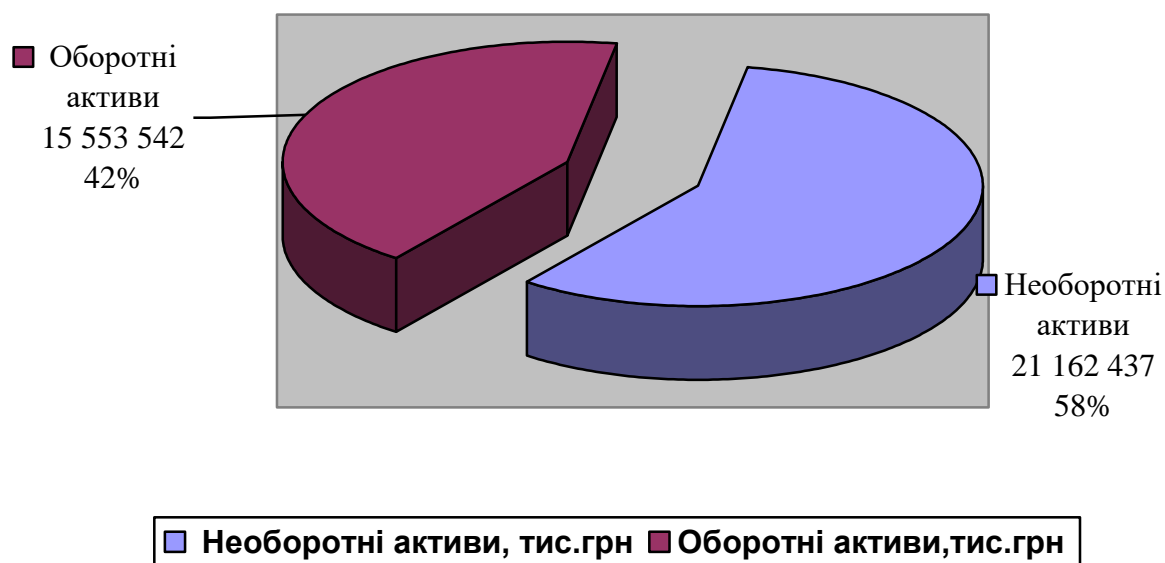

Рисунок 2.16 – Структура активу балансу ПрАТ «ПівнГЗК» станом на 01.01.2021 р (сформовано автором згідно фінансової звітності досліджуваного підприємства)

Зважаючи на гігантські розміри даних комбінатів та значні обсяги їх активів, можна зробити висновки, що навіть незначні зміни в економіці даних підприємств мають значний резонанс в економіці регіону і економіці країни.

Певним чином потенційну спроможність до інтегрування у інформаційну економіку можна (поряд з іншими чинниками) інтерпретувати через обсяги нематеріальних активів, а також через їх питому вагу у необоротних активах та у загальних активах (рис. 2.17). Можна обґрунтовано стверджувати, що підприємства з більшими значеннями даних показників мають більший потенціал для початку своєї адаптації до стрімких діджиталізаційних економічних процесів, ніж підприємство, що відстає за даними показниками. Саме нематеріальні активи за своєю сутністю та наповненням максимальним чином є наближеними до фінансової та економічної характеристики інформаційних ресурсів, оскільки маючи нематеріальний характер найчастіше саме і покликані характеризувати та вимірювати наявність певної структурованої інформації.

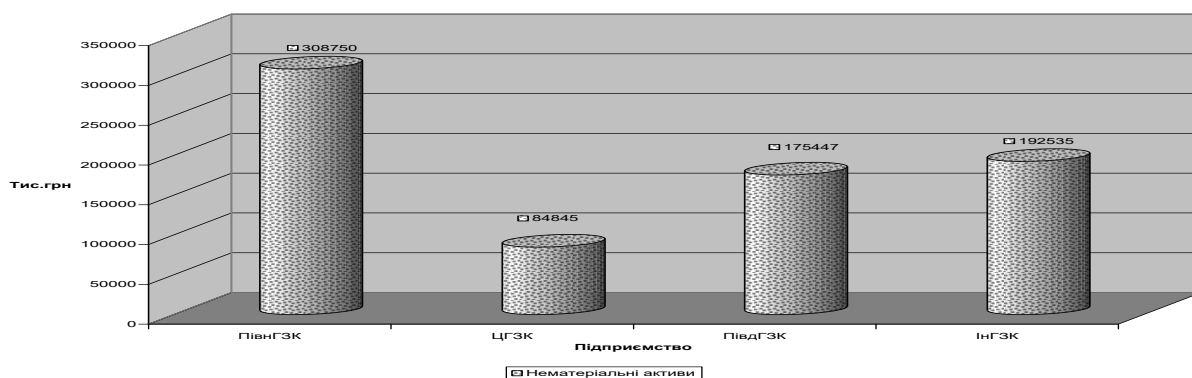

Рисунок 2.17 – Вартість нематеріальних активів ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», ПрАТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК» станом на 01.01. 2021р (сформовано автором згідно фінансової звітності)

Як видно із рисунку 2.17, вартість нематеріальних активів ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», ПрАТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК» представляє собою значні за обсягом суми (детальніше – у таблиці 2.5).

Таблиця 2.5 – Стан нематеріальних активів, основних засобів у складі необоротних активів ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», ПрАТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК» на 01.01. 2021р (сформовано автором згідно фінансової звітності)

Показник	Од.виміру	ПрАТ «ПівнГЗК»	ПрАТ «ЦГЗК»	ПрАТ «ПівдГЗК»	ПрАТ «ІнГЗК»
Нематеріальні активи	Тис. грн..	308 750	84 845	175 447	192 535
Основні засоби	Тис. грн..	15 553 542	8 287 612	11 564 897	13 377 185
Необоротні активи	Тис. грн..	21 162 437	9 327 997	14 725 999	15 617 722
Активи всього (валюта балансу)	Тис. грн..	61 377 269	17 998 266	37 489 883	50 894 252
Співвідношення вартості нематеріальних активів та основних засобів	%	1,985	1,024	1,517	1,439
Питома вага вартості нематеріальних активів у вартості необоротних активів	%	1,459	0,910	1,191	1,233
Питома вага вартості нематеріальних активів у вартості активів	%	0,503	0,471	0,468	0,378

Важливим результатом (та ключовою характеристикою) економічної діяльності підприємств є чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). У досліджуваних нами підприємств практично 100 % такого доходу формується від реалізації залізорудної сировини для металургійного виробництва. Цей показник має високі значення (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Чистий дохід від реалізації продукції ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», АТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК» за 2020 рр. (сформовано автором згідно фінансової звітності досліджуваних підприємств)

Показник	Підприємства			
	ПрАТ «ПівнГЗК»	ПрАТ «ЦГЗК»	АТ «ПівдГЗК»	ПрАТ «ІнГЗК»
Величина чистого доходу від реалізації продукції, тис.грн	20 853 687	9 243 152	14 550 552	15 425 187

Проведений порівняльний аналіз розмірів чистого доходу від реалізації продукції ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», АТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК» за даний період (рис.2.18) свідчить про те, що серед досліджуваних підприємств найбільші значення даного показника мають:

ПрАТ «ІнГЗК» у 2020р – 335991922 тис.грн.,

ПрАТ «ЦГЗК» у 2019р – 28472960 тис.грн.,

ПрАТ «ПівнГЗК» у 2018р – 26102600 тис.грн.

Отже, спостерігаємо економічну тенденцію, що розмір чистого доходу розглянутих комбінатів далеко не завжди корелює з їх розмірами та з обсягами активів. Наприклад, розмір чистого доходу ПрАТ «ІнГЗК» у 2020р мав найбільше значення, ніж інші розглянуті комбінати, не зважаючи на відносно менші розміри, зокрема, за рахунок більшої інформаційно- інноваційної активності, оскільки на даному підприємстві на найвищому рівні сформовано механізм мотивації працівників до саморозвитку та сприяння інформаційно-інноваційному розвитку підприємства (на всіх щаблях- включаючи керівників найвищого ступеню).

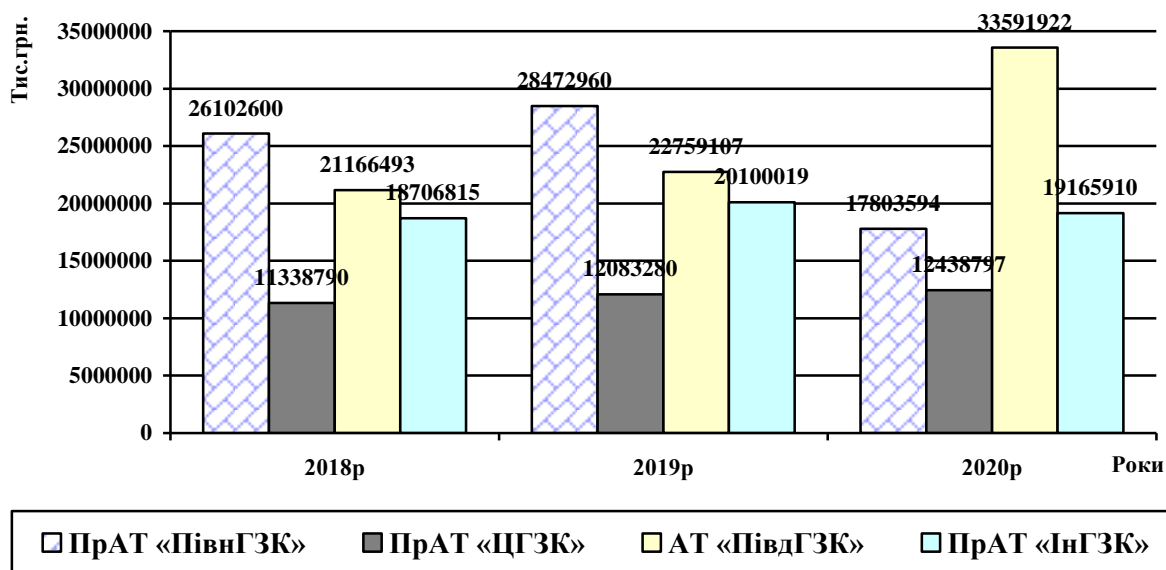

Рисунок 2.18 – Чистий дохід від реалізації продукції ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», АТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК» за 2018 - 2020 рр (сформовано автором згідно даних фінансової звітності досліджуваних підприємств)

Всі підприємства створюються власниками для отримання прибутку. Ключовим економічним результатом діяльності підприємств виступає чистий прибуток (чистий фінансовий результат підприємства) (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Чистий фінансовий результат: прибуток ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», АТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК» за 2018 - 2020 рр (сформовано автором згідно даних фінансової звітності досліджуваних підприємств)

Чистий фінансовий результат: прибуток	2018р		2019р		2020р	
	Сума, тис.грн	Приріст відносно минулого року, %	Сума, тис.грн	Приріст відносно минулого року, %	Сума, тис.грн	Приріст відносно минулого року, %
ПрАТ «ПівнГЗК»	8 211 036	5,4	7 994 978	-2,6	2 949 626	-63,1
ПрАТ «ЦГЗК»	2 254 188	-16,8	1 473 313	-34,6	1 601 066	8,7
АТ «ПівдГЗК»	7 136 056	Немає даних	8 961 002	25,6	18 237 328	103,5
ПрАТ «ІнГЗК»	5 029 369	-11,9	6 077 221	20,8	1 500 053	-75,3

Досліджувані підприємства є різними за обсягом активів, за величинами чистого доходу та чистого прибутку.

Однак, їх об'єднує окрім географічного розташування та продукції найважливіша характеристика – всі ці підприємства є могутніми стратегічними об'єктами вітчизняної економіки. А отже, навіть незначні зміни у їх діяльності, що впливають на їх продуктивність або ефективність, в кінцевому підсумку призведуть до значних економічних, соціальних, інформаційних, інноваційно-технологічних результатів. І чуттєвими ці результати будуть не лише на рівні міста, області, але і на рівні галузі, і навіть, на рівні країни.

Саме тут поняття цифрового (інформаційного) резонансу в економіці є найвиразнішим та таким, що матиме найбільший економічний ефект та всі інші види ефектів.

З цього випливає актуальність розгляду питання розробки інструментарію забезпечення економічної безпеки підприємств за умов становлення інформаційної економіки, базуючись на прикладних інформаційних масивах, пов'язаним з діяльністю ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», АТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК».

Важливим компонентом такого інструментарію є формулювання алгоритмічного бачення такого забезпечення.

Виходячи із запропонованого нами вище теоретико-методологічного твердження щодо визначення економічної безпеки підприємства у якості стану, формалізуємо практичні підходи щодо вимірювання забезпечення економічної безпеки підприємства як відповідного масиву показників, які пов'язані з економічним станом та враховуватимемо при цьому якість інформаційних потоків та функціональну інформаційну спроможність підприємства.

Почнемо з першого-базового масиву, який характеризує економічний стан підприємства. Підготуємо методичну базу для дослідження цього масиву (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Складові компоненти X (економічний стан) інтегрального показника економічної безпеки підприємства, (систематизовано автором)

Частковий показник	Позначення показника у моделі	Формула розрахунку	Літ-ра
1. Майновий стан:	X_1	X	x
Коефіцієнт зносу		$\frac{\phi 1p. 1012}{\phi 1p. 1011}$	[1] [3]
Коефіцієнт вибуття		$\frac{\phi 5p. 260(гр. 8)}{\phi 1p. 1011}$	[1]
Коефіцієнт оновлення		$\frac{\phi 5p. 260(гр. 5)}{\phi 1p. 1011}$	[1]
Частка оборотних фондів в оборотних активах		$\frac{\phi 1p. 1101 + p. 1102}{\phi 1p. 1195}$	
Частка основних засобів в активах		$\frac{\phi 1p. 1010}{\phi 1p. 1300}$	
2. Фінансова стійкість:	X_2	x	x
Коефіцієнт автономії		$\frac{\phi 1p. 1495}{\phi 1p. 1900}$	[1] [2] [3]
Коефіцієнт фінансування		$\frac{\phi 1(p. 1595 + p. 1695 + p. 1700 + p. 1800)}{\phi 1p. 1495}$	[1]
Коефіцієнт забезпеченості власними обор. засобами		$\frac{\phi 1(p. 1195 - p. 1695)}{\phi 1p. 1195}$	[1] [2] [3]
3. Ділова активність:	X_3	x	x
Коефіцієнт оборотності активів		$\frac{\phi 2p. 2000}{\phi 1(p. 1300(гр. 3) + p. 1300(гр. 4)) / 2}$	[1] [2]
Коефіцієнт оборотності			
4 Економічна ефективність:	X_4	x	x
Рентабельність активів		$\frac{\phi 2p. 2350 \text{ або } p. 2355}{\phi 1(p. 1300(гр. 3) + p. 1300(гр. 4)) / 2}$	[1] [2] [3]
Рентабельність власного капіталу		$\frac{\phi 2p. 2350 \text{ або } p. 2355}{\phi 1(p. 1495(гр. 3) + p. 1495(гр. 4)) / 2}$	[1] [2] [3]
Рентабельність продаж		$\frac{\phi 2p. 2350 \text{ або } p. 2355}{\phi 2p. 2000}$	[1]
Рентабельність продукції		$\frac{\phi 2p. 2090}{\phi 2p. 2050}$	[2]
5. Ліквідність:	X_5	x	x
Коефіцієнт покриття		$\frac{\phi 1p. 1195}{\phi 1p. 1695}$	[1] [2] [3]
Коефіцієнт швидкої ліквідності		χ	[1] [2]
Коефіцієнт абсолютної ліквідності		$\frac{\phi 1(p. 1160 + p. 1165)}{\phi 1p. 1695}$	[1] [2] [3]

Практично кожний наведений у даній таблиці коефіцієнт має важливе сутнісне навантаження в контексті формування часткових значень системи показників, що є складовими загального інструментарію забезпечення економічної безпеки підприємства з метою його убезпечення та підвищення його конкурентності.

Таким чином, наведені у даному підрозділі роботи фактичні дані про економічні показники ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», АТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК» слугуватимуть фактографічною основою для проведення подальших розрахунків даної роботи.

Висновки до розділу 2

Розглянуті у даному розділі методико-прикладні основи забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки базуються на поглибленні та удосконаленні його методичного інструментарію. З цією метою у 2 розділі наведено результати досліджень стосовно таких положень.

Запропоновано методичні рекомендації щодо удосконалення системно-цільового підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства. Такі підходи слугуватимуть запорукою подальшого конкурентоспроможного розвитку.

Запропоновано удосконалене визначення поняття «забезпечення економічної безпеки підприємства» як економічної категорії, що характеризує постійний всебічний і комплексний процес, пов'язаний з формуванням і підтриманням такого економічного стану підприємства, за якого воно функціонує на конкурентних засадах під впливом сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників.

Розроблено схему забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах інформаційної економіки та принципи такого забезпечення.

Актуалізовано функціональні аспекти забезпечення економічної безпеки

підприємства в умовах становлення інформаційної економіки; доведено, що саме на функціональному рівні необхідно здійснювати координування та організацію всіх економічних процесів на підприємстві, спрямовуючи їх на максимально можливий рівень інформаційності, діджилітації, швидкості прийняття ефективних господарських рішень з метою забезпечення економічної безпеки підприємства. Окреслено архітектоніку методико-прикладних засад дослідження функціонально- управлінського забезпечення економічної безпеки підприємства, визначено етапи проведення функціональних заходів у системі забезпечення економічної безпеки підприємства.

Розглянуто особливості забезпечення економічної безпеки підприємства на всіх етапах його життєвого циклу. Окреслено сукупність факторів та складових, що характеризують стан та динаміку економічного розвитку та економічної безпеки підприємства. Визначено, що у якості оптимального варіанту дій, спрямованих на забезпечення економічного убезпечення, покликаний слугувати симбіоз активної політики залучення інвестування та агресивної стратегії маркетингу за умови абсолютного застосування якісних та своєчасних інформаційних потоків з адаптуванням до екзогенних факторів, що формують інформаційне середовище.

Запропоновано методико-прикладний інструментарій щодо розробки заходів щодо нівелювання ризиків в залежності від таких етапів життєвого циклу підприємства, як його створення, зростання, зрілість, зниження активності та затухання. У якості важливого забезпечуючого чинника економічної безпеки визначено позитивну капіталізацію підприємства.

Актуалізовано постулати визначення взаємозв'язку між рівнем економічної безпеки підприємства, його конкурентоспроможністю та капіталізацією, серед яких підкреслено об'єктивність таких економічних явищ як економічна безпека, конкурентоспроможність та капіталізація підприємств, доведено динамічність цих економічних явищ, визначено єдину спрямованість та позитивність векторів формування економічної безпеки,

конкурентоспроможності та капіталізації підприємства. Детерміновано адитивність та компліментарність показників вимірювання рівнів економічної безпеки, конкурентоспроможності, результатів капіталізації, а також показників, що характеризують економічний розвиток підприємства, а також тісний системний взаємний зв'язок між ними та можливість визначення кореляції між ними.

Систематизовано фактичні дані про економічні показники діяльності ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», АТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК» з метою забезпечення фактографічної основи для проведення подальших розрахунків даної роботи.

Результати наукових досліджень, наведені в розділі 2, використано у діяльності таких вітчизняних підприємств: ПрАТ «Володарка», ПрАТ «Електромашпромсервіс», ДП «Кривбасшахтозакриття».

Основні положення та результати дослідження за розділом 2 опубліковано автором у працях [27-30].

Список використаних джерел до розділу 2

1. Корчевська Л. О. Система принципів забезпечення економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 38. С. 44-49.
2. Лісняк В. В. Управлінські рішення у системі забезпечення економічної безпеки організації. *Проблеми сучасної економіки*. 2018. № 1 (65). С. 43-47.
3. Ставицький О. В. Формування моделі економічної безпеки. *Міжнародна економіка: інтеграція науки та практики : збірник наукових праць / КПІ ім. Ігоря Сікорського, кафедра міжнародної економіки*. К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2017. Вип. 7. С. 71-77.
4. Андрушків Б. М., Малюта Л. Я., Погайдак О. Б. Адаптивна структурно-компонентна модель забезпечення економічної безпеки

підприємства. *Економічний аналіз: зб. наук. праць: Тернопільський національний економічний університет*. 2016. Том 25. № 2. С. 42-50.

5. Грибіненко О. М. Шагоян С. М. Сутність та шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економічний простір. Серія Економічні науки*. 2017. Вип. 22. Ч. 1. С. 98-100.

6. Фісуненко П. А., Забезпечення економічної безпеки підприємства: сутність, принципи, функції, методи, засоби. *Економічний простір. Зб.наук. праць*. 2019. № 152. С. 176-203.

7. Копитко М. І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємства (на матеріалах підприємств транспортного машинобудування) : дис. ... д-ра екон. наук ; 21.04.02. ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК». Київ, 2015. 478 с.

8. Турило А. М., Турило А. А. Оцінка результативності ефективності продуктивності і збитковості підприємства: монографія. Кривий Ріг, Етюд Сервіс, 2010. 196 с.

9. Рош Джуліан. Вартість компанії. Від бажаного до дійсного. 2008. Грєвцов Паблішер. 352 с.

10. The Global Services Location Index (GSLI). До глобальної мережі цифрових центрів. URL: <https://www.kearney.com/digital/article/?/a/the-2021-kearney-global-services-location-index> (дата звернення 14.03.2022).

11. Данюк В. М. Петюх В.М. Менеджмент персоналу. Київ, КНЕУ. 2006. 397 с.

12. Завіновська Г. Т. Економіка праці. URL: <http://studentbooks.com.ua/content/view/319/39/1/2/> (дата звернення 16.12.2021).

13. Економіка підприємства. URL: http://studme.com.ua/1584072013202/ekonomika/ekonomika_predpriyatiya.htm. (дата звернення 04.01.2022).

14. Попело О. В., Малиш В. В. Адаптивне управління інноваційно-інвестиційним розвитком промислових підприємств як фактор забезпечення економічної безпеки. *Economic Synergy*. 2023. № 1. С. 48–56.

15. Fábio Frezatti. "The "economic paradigm" in management accounting: Return on equity and the use of various management accounting artifacts in a Brazilian context", *Managerial Auditing Journal*. 2014. Vol. 22. Issue: 5, pp. 514-532.

16. Elvira I. Danilova Valentyna M. Marchenko , Yuliia O. Kovalenko Oksana P. Ovsak, Veronika Ye. Komandrovskaya (2021) Prospects for methodological support of procedures for managing the economic security of enterprise activities. Vol. 39 No. 6 (2021): Special Issue: *Innovative Development and Economic Growth in the CIS Countries*

17. Popelo, O., Shaposhnykov, K., Popelo, O., Hrubliak, O., Malysh, V., Lysenko, Z. (2023). The influence of digitalization on the innovative strategy of the industrial enterprises development in the context of ensuring economic security. *International Journal of Safety and Security Engineering*, Vol. 13, No. 1, pp. 39-49.

18. Семів Л. К. Управління персоналом в умовах економіки знань. К.: УБС НБУ. 2011. 406 с.

19. Плонська Ю. О. Аналіз стадії життєвого циклу підприємства як інструмент оцінки ризику . *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011, № 6, Т. 2. С. 272-275.

20. Monobank. Про банк URL: https://www.monobank.com.ua/about?gclid=Cj0KCQjwv5uKBhD6ARIsAGv9a-y9DsHPX63ON8taDmfwQJdPRE3XTX90wq3JSt6mF2ucrGpH6ZCBKzMaAtiQEALw_wcB. (дата звернення 12.12.2021).

21. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії. Том 1. Книга 1. Процес виробництва капіталу, Харків, 1956. 907 с.

22. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії. Том 2. Книга 1. Процес обернення капіталу, Харків, 1956. 648 с.

23. Турило А. А. Особливості капіталізації на різних рівнях господарювання. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2013. № 776. С. 184-189.

24. Булєєв І.П. Брюховецька Н.Е. Капіталізація підприємств: теорія та практика: моногр. НАН України, Ін-т економіки пром-сти; ДонУЕП. Донецьк, 2011. 328 с.

25. Багацька К. В. Капіталізація підприємства як ключова категорія вартісно-орієнтованого управління. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 3. С. 10-13.

26. The rise of Digital Challengers How digitization can become the next growth engine for Central and Eastern Europe. Mc Kinsey. URL: <https://digitalchallengers.mckinsey.com/> (дата звернення 01.07.2021).

27. Mishchuk Ievgeniia, Zinchenko Olena, Zinchenko Dmytro, Dariusz Pawliszczy, Pohrebniak Anna. Differences in the Assessment of Economic Security of Personnel and Security of Enterprise Staff Interests. *Transactions on Environment and Development*. Volume 16. 2020. pp. 454-463.

28. Mishchuk Ie., Rebrova S., Krush P., Zinchenko D., Astafieva K. Digitalization security as a marker of modern mechanical engineering technology implementation in the context of ensuring strategic economic security of enterprises. *Transactions on Business and Economics*. Volume 18. 2021. pp. 117-125.

29. Mishchuk Ie., Zinchenko O., Zinchenko D., Dariusz P., Adamovska V. Information Support of Economic Security of Mining Enterprises' Competitive Status and its Assessment Taking into Account the Level of Digital Maturity. *Estudios de Economia Aplicada*. Volume 39. No 7. 2021. pp. 1-18.

30. Зінченко О.А Зінченко Д.С. Удосконалення підходів до управління економічною безпекою промислового підприємства шляхом підвищення якості рекрутингу та розвитку персоналу. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць*. Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2016. Вип. 14, Т. 1. С.126-133.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

3.1 Удосконалення організаційно- економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки

Базуючись на тому, що науковий, інтелектуальний капітал та інформаційно-когнітивний потенціал України вважається як один із найвищих у світі, питання переходу вітчизняної економіки на щаблі інформаційної економіки є достатньо актуальним. При чому світові процеси цифровізації та інформаційності суспільств та економік знаходяться в стадії активного формування. На цьому етапі розвитку нашої країни її економіка з огляду на специфіку ринкових та інформаційних процесів має бути найважливішим пріоритетним сектором розвитку, оскільки саме економічні чинники будуть знаходитись в основі забезпечення зростання інформаційно-інтелектуального, креативного та інформаційно-когнітивного потенціалу, що в свою чергу повинне сприяти прискоренню розвитку і підвищення ефективної діяльності і інших секторів вітчизняного суспільства. Так, міжнародні консалтингові компанії у своїй аналітиці наводять при характеристиці стану розвитку інформатизації наступні специфічні особливості України та визначають Україну (наряду з Італією та Росією) як вельми перспективного споживача інформаційних послуг майбутнього. При характеристиці поширення споживання інформаційних технологій спеціалісти відзначають Україну наряду з більшістю розвинених країн світу як таку, у якій явище пандемії відобразилось на підключенні нових споживачів інформаційних технологій більш позитивно, ніж негативно.

Однак, стверджують що наразі політичні та соціально-економічні проблеми затримують в Україні розвиток виробництва та торгівлі (зокрема в

царині високих технологій). І самим критичним для України є ситуація яку відзначає світова спільнота, пов'язана з ризикованістю ведення бізнесу. Україна, наряду з Іраком, Єгиптом, Іраном, Венесуелою та ще десятком країн не пройшла глобальний тест на ризик, що проводився KEARNEY [1] і тому не внесена до рейтингу інвестиційно привабливих країн. Отже, зниження ризикованості економічних процесів є резервом зростання можливостей економічного розвитку.

Важливим складником зростання інвестиційного пріоритету привабливості вітчизняних підприємств більшість закордонних дослідників вбачають у зниженні ризикованості ведення бізнесу та підвищенні функціональної спроможності підприємств до сприйняття, переробки та генерування інформаційних ресурсів.

Так у звіті [2] визначено, що інформаційна спроможність підприємств, що базується на цифрових навичках є ключовим чинником: локалізація працівників з високим рівнем «цифрових знань» наразі постає найпотужнішою конкурентною відмінністю підприємств (і навіть, регіонів та економік країн в цілому).

При цьому підприємствам необхідно використовувати переваги інформаційної економіки та враховувати такі специфічні її особливості, як: зростання попиту на цифрові навички персоналу, швидкість адаптації до зміни ринкових умов (на зміну потреб споживачів), здатність утворити необхідні комунікативні зв'язки із новими цифровими центрами, спроможність до постійної активізації стартапів, спроможність адаптувати до утручань держави, спроможність створення, мотивування та розвинення інформаційного потенціалу працівників, зміна функціонально-цільових векторів економічного розвинення (у бізнесу) з урахуванням цифрового резонансу.

Забезпечення економічної безпеки підприємства за умов специфічних викликів інформаційної економіки можна визначити у якості певного механізму, що покликаний функціонувати адаптовано до таких умов. Такий

механізм характеризується як система цілей і функцій прогнозованого і непрогнозованого характеру, який спрямований на досягнення підприємством необхідного рівня економічної безпеки і, як наслідок, – на формування передумов для стійкого і безперервного конкурентоспроможного розвитку підприємств.

Засади формувань ефективно працюючого та конкурентоспроможного організаційно-економічного механізму забезпечення будь-якого процесу у економіці на підприємствах є базовими методико-прикладними питаннями, які входять до функції економічних апаратів усіх підприємств. Не дивлячись на достатньо широке наукове методологічне висвітлення суті, функцій та характерних специфік організаційно-економічного механізму у якості поняття (як на рівні наукових досліджень, так і в розрізі практичної діяльності різних підприємств), наразі залишилася значна кількість невисвітлених його аспектів. Перше, існують проблеми неоднозначного детермінування організаційно-економічного механізму безпосередньо як поняття. Друге, існує необхідність удосконалення підходів, орієнтованих на структуру організаційно-економічного механізму саме для процесів по забезпеченню економічної безпеки підприємства.

Тому в даному підрозділі будуть вивчені аспекти удосконалення організаційно-економічного механізму, який має на меті забезпечення економічної безпеки підприємства за умов формування інформаційної економіки.

Загальновідомо, що сутність категорії механізму апріорі визначають певні послідовності загально поєднаних та впливаючих одне на одного стану та явищ процесного характеру, що характеризують у своїй сутності будь-які події або функції. У словнику [3] сутність механізму визначено у якості конкретної внутрішньої будови, системи, сукупності стану та процесних дій, з котрих формуються певні явища.

Згідно джерела [4] механізм трактується у вигляді системи прямого та опосередкованого взаємних зв'язків поміж економічних явищ та процесів,

особливо поміж протилежних сторін таких процесів, або у межах конкретних економічних підсистем або елементів таких систем. Себто механізм представляє собою сукупність певних кінцевих різних елементів, а також конкретні взаємозв'язки між такими елементами, які проводяться шляхом використання дієвих системних важелів регулювання. У роботі [5] механізм з економічної точки зору (як економічне поняття) детерміновано у якості: 1) сукупності цілеорієнтованих дій; 2) взаємного зв'язку та взаємної дії комплексу чинників; 3) сукупності покрокових впливів; 4) сукупності певних зв'язків та взаємовідносин. Ми вважаємо, що саме на останнє трактування треба спиратись, обираючи інструментарій для викладення власного бачення конституціонування організаційно-економічного механізму, орієнтованого на економічну безпеку підприємства за розглянутих нами вище умов.

Що стосується трактування суті категорії економічного механізму в вітчизняних економічних джерелах погляди не є однозначними. Найбільш часто зустрічаються положення, у яких наведені детермінування економічних та організаційно- економічних механізмів [6-16].

У працях [6-9, 13-16 та подібне] оприлюднено фабули трактування специфіки та суті економічних механізмів.

Специфіку організаційно-економічного механізму досліджено авторами робіт економічного спрямування таких, наприклад, як [10, 11, 12 та подібне].

У таких доробках вчених, як [6-79] у якості економічного механізму представлена певна проекція складових та етапів економічної роботи підприємств (суб'єктів) або певних економічних явищ. У дослідженні [6] у складі таких механізмів окреслено, насамперед, функціональність підсистем (здебільшого приділяється увага плануванню, прогнозуванню, ціноутворенню, аналізу, обліку та подібне), підсистем різних видів забезпечень (правового, інформаційного, регулятивного, нормативного та внутрішнього), економічних важелів (цін, тарифів, відсоткових кредитних та депозитних ставок, різних видів економічних стимулювань, штрафів та пільг).

З точки зору автора економічного наробку [7] у пропозиції детермінування поняття економічний механізм виявляються відповідні комплекси упливів організаційного, нормативного та правового характеру, що спрямовані на оптимальність взаємодії між економікою та навколишнім середовищем відносно людей. У дослідженні [8] сформульовано сутнісне наповнення поняття економічний механізм у якості появи і розвинення економічних явищ, які тягнуть поза собою сукупність багатоманітних явищ, що не потребують додаткових імпульсів, впливають один за одним у чіткій черговості та тягнуть за собою деякі конкретні результати. У праці [9] такий механізм визначається у якості теоретичної бази, яка формулює комплекс властивостей, які є загальними для різних методичних інструментаріїв.

Отож, домінуючою фабулою більшості вчених є таке твердження, що економічний механізм є схематичним відображенням сукупності форм, засобів, методик економічного характеру та інструментарію здійснення будь-яких економічних процесів, а також те, що у кшталті компонент економічних механізмів треба досліджувати його фінансові, операційні, інвестиційні компоненти, і не виключати при цьому також і його організаційні компоненти.

Організаційна складова будь-якого процесу є важливою передумовою його успішного функціонування.

Це пояснюється тим, що яким би високим не був економічний потенціал підприємства, які б самі інноваційні та самі якісні основні фонди, оборотні активи та людський капітал не використовувались, без правильної та ефективної організації не є можливим досягнення необхідних результатів.

Організаційно-економічний механізм, з точки зору автора дослідження [10] представлений у якості певного комплексу, який komponує методи, засоби та прийоми, що покликані слугувати інструментами здійснення управління діяльністю. Визначено, що такі комплекси взаємоузгоджені та взаємопов'язані, та повинні бути спрямованими на мету координації функціонування всіх складників підприємства та сприяти забезпеченню прийнятної рівнярезультативності. Авторами дослідження [11] у якості організаційно-

економічного механізму детермінуються комплекс конкретних робіт, який спрямований на комбінування взаємної дії складників певної системності та цілі з орієнтацією на дотримання прерогативи економічного інтересу.

У роботі [12] відзначено те, що у сучасних наукових дослідженнях економічного спрямування наразі єдостатньо поширеною фабулою, що організаційно-економічний механізм (в економіці) виражається як певні сукупності дій, функцій та методології (з повним описом інструментаріїв впливу на явища), що використовують з орієнтацією на дотримання визначеної мети.

В основному погоджуючись з наведеними трактуваннями визначень таких як економічний механізм та організаційно-економічний механізм, а також виходячи з необхідності удосконалень систем формування економічної безпеки підприємства, нами в роботі буде застосовано для цього у вигляді інструментарію, зокрема також і організаційно- економічний механізм, тому що явища економічного характеру будуть розглядатись саме в контексті необхідності їх обґрунтованої організації.

Виходячи з вищенаведеного вважаємо за необхідне зосередитись на розгляді питань удосконалення організаційно-економічного механізму, який орієнтовано на процеси забезпечення економічної безпеки підприємства за умов становлення української інформаційної економіки.

Стала конкурентність розвинення будь-яких суб'єктів бізнесу в існуючих умовах має базуватись на дієвій ефективно спланованій роботі організаційно-економічного механізму, який має за ціль забезпечення економічної безпеки таких суб'єктів.

Хочемо запропонувати власне трактування суті такого механізму.

Організаційно- економічний механізм забезпечення економічної безпеки, на нашу думку, є складною системою, яка пов'язує об'єкти та суб'єкти у їх функціональному та ієрархічному поєднанні і базується на забезпеченні безперебійного провадження необхідних заходів на всіх об'єктах, що входять до екосистеми відповідного підприємства (з виокремленням методів,

інструментарію дії та ключових складників як у функціональному кшталті, так і у контексті його структурної побудови) з орієнтиром на економічне убезпечення підприємств.

З огляду на наведене нами визначення поняття «механізм забезпечення економічної безпеки підприємства» рекомендуємо акцентувати увагу на таких особливостях формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства:

- 1) складові даного механізму різняться за рівнем структурування на підприємстві (а як наслідок – і різними поняттями, що їх характеризують),
- 2) складові даного механізму різняться за величинами, функціями та методичними основами вимірювання відповідних показників,
- 3) даний механізм повинен враховувати всі види ризиків, з якими зіштовхується підприємство;
- 4) даний механізм повинен відображати всі функціональні особливості процесу нівелювання ймовірних ризиків;
- 5) даний механізм повинен включати дієвий інструментарій для забезпечення оптимального рівня економічної безпеки підприємства;
- 6) даний механізм повинен представляти собою систему з відповідними архітектонічними взаємозв'язками його складових.

Базовий алгоритм формування організаційних заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах інформаційної економіки в скороченому схематичному вигляді можна представити наступним чином (рис. 3.1).

Головною умовою використання запропонованих заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства є їх системність та цілеспрямованість.

Як візуалізує рисунок 3.1, базовими провадженнями, які є складниками організаційно- економічного механізму, зорієнтованого на економічне убезпечення підприємства (за умов, які створені в період переходу економіки на інформаційні щаблі можна виокремити такі:

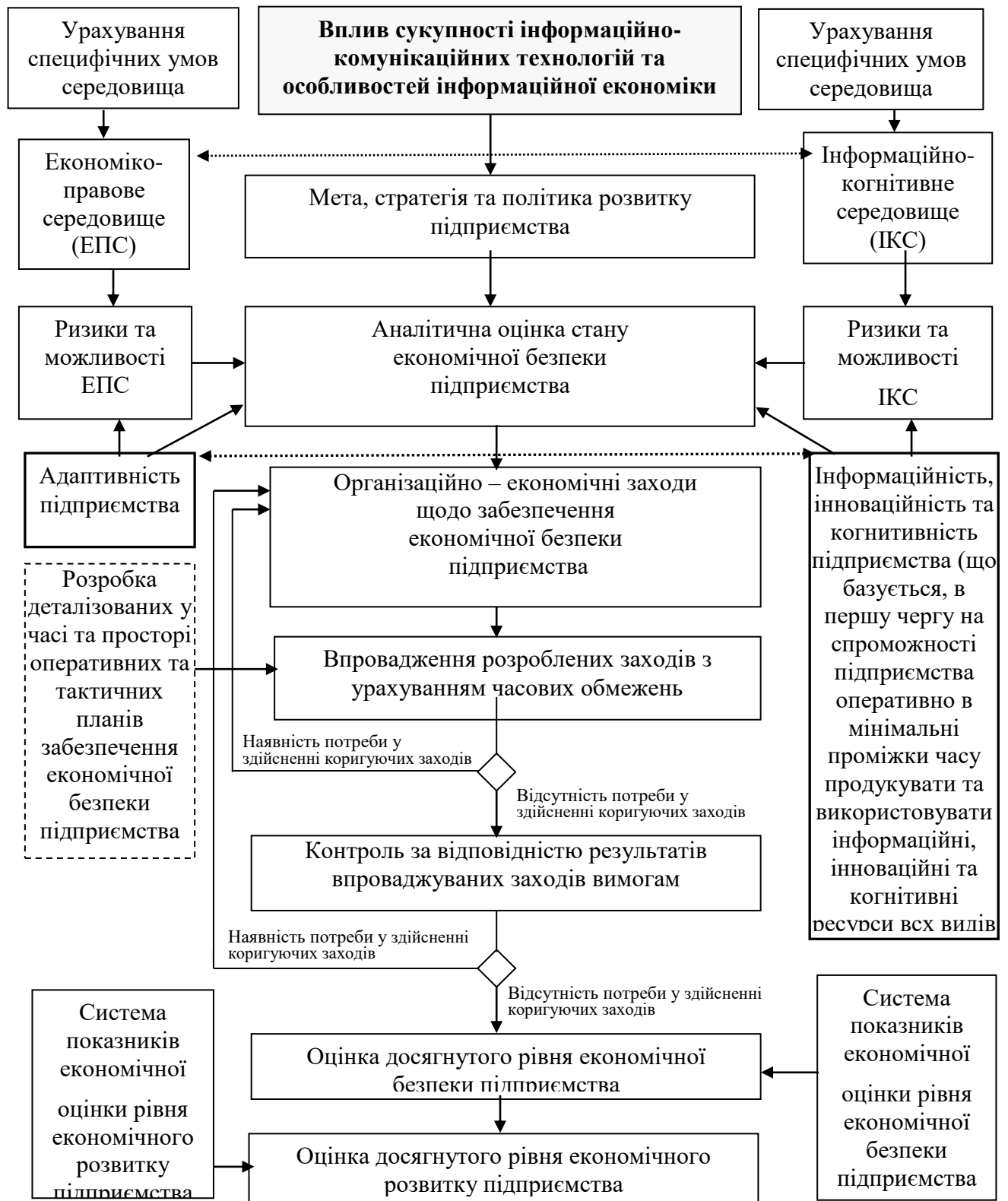

Рисунок 3.1 – Алгоритм організаційно-економічних заходів, які зорієнтовані на економічне убезпечення підприємства (за умов, які створені в період переходу економіки на інформаційні шаблі *(запропоновано автором)*)

1) орієнтир на дотримання ключових впливів, які висуває інформаційна економіка (в ракурсі наших досліджень мають враховуватись такі константи, як інформаційність, інноваційність, креативність, адаптованість, оперативність у часі, екологічність (у широких змістах даних понять));

2) урахування мети, стратегій та політичних орієнтирів розвитку підприємств (на даному щаблі проводиться адаптування та взаємне змінення стратегій та політичних аспектів перспектив в залежності від наявного інформаційного ресурсу);

3) урахування специфічних зовнішніх потреб суспільства (у тому кшталті наразі є найбільш впливовими на економічну безпеку такі його сфери: економіко- правові та інформаційно- когнітивні);

4) вимірювання величин, динамічних даних та трендів розвитку таких трьох взаємно пов'язаних явищ, як економічний потенціал підприємства, його економічний розвиток та (як квінтесенція перелічених вище процесів) – його економічна безпека (що базуються на установленні кореляції, визначенні векторів розвитку та динамічних зрушень таких економіко-господарських явищ за урахування перманентного швидкого оброблення конкретної інформаційної бази);

5) формулювання деталізованих у часових вимірах та просторових координатах планів оперативного та тактичного характеру, які спрямовані на забезпечення економічної безпеки підприємства (є найскладнішим та найвідповідальнішим щаблем всієї процедури, зорієнтованої на забезпечення економічної безпеки підприємства, тому що навіть мінімальні помилки у наявній інформаційній базі або обрахунках на цьому щаблі можуть потягти за собою критичне зменшення рівнів економічної безпеки та економічного розвитку підприємства навіть за існування значних економічних потенціалів, задіяних у процесах);

6) організаційно орієнтовані процедури задля створення бажаних величин таких характеристик, як економічний потенціал підприємства, його

економічний розвиток, економічне забезпечення (базуватись цей етап повинен на мотиваційних та стимулюючих процесах);

7) запровадження розроблених механізмів з урахуванням часових обмежень (часові обмеження є вирішальними на цьому щаблі, оскільки за умов, які характерні періоду формування інформаційності у економіці швидкість інформаційно-когнітивних потоків приймає надзвичайного прискорення – певне управлінське розпорядження або захід може втратити свою актуальність буквально за кілька годин);

8) контроль за відповідністю результативності заходів;

9) втілення у життя заходів, спрямованих на коригування досягнутих результатів.

Задля подальшого удосконалення методичних складників досягнення бізнесом його стратегічного запланованого розвитку в частині забезпечення економічних процесів вважаємо за доцільне презентувати такий організаційно – економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства (рис. 3.2).

Саме за допомогою такого універсального інструменту як розробка схеми механізму матимемо змогу якомога ефективніше провадити здійснення планів економічного розвитку підприємства. Запорукою успішної процедури таких заходів є застосування симбіозу комплементарних організаційних, економічних та інформаційних методів їх забезпечень.

В базових засадах створення та функціонування будь якого механізму є урахування базових цілей і головних задач та принципів, визначених на період заснування підприємств.

Головною ціллю при використанні механізму організаційного та економічного характеру має слугувати створення стабільного безпечного поля для підприємств (базуючись на можливостях, які створюються в щаблях інформаційної економіки на базі застосування високих економічних показників потенціалу підприємств з орієнтиром на його стале конкурентне розвиток).

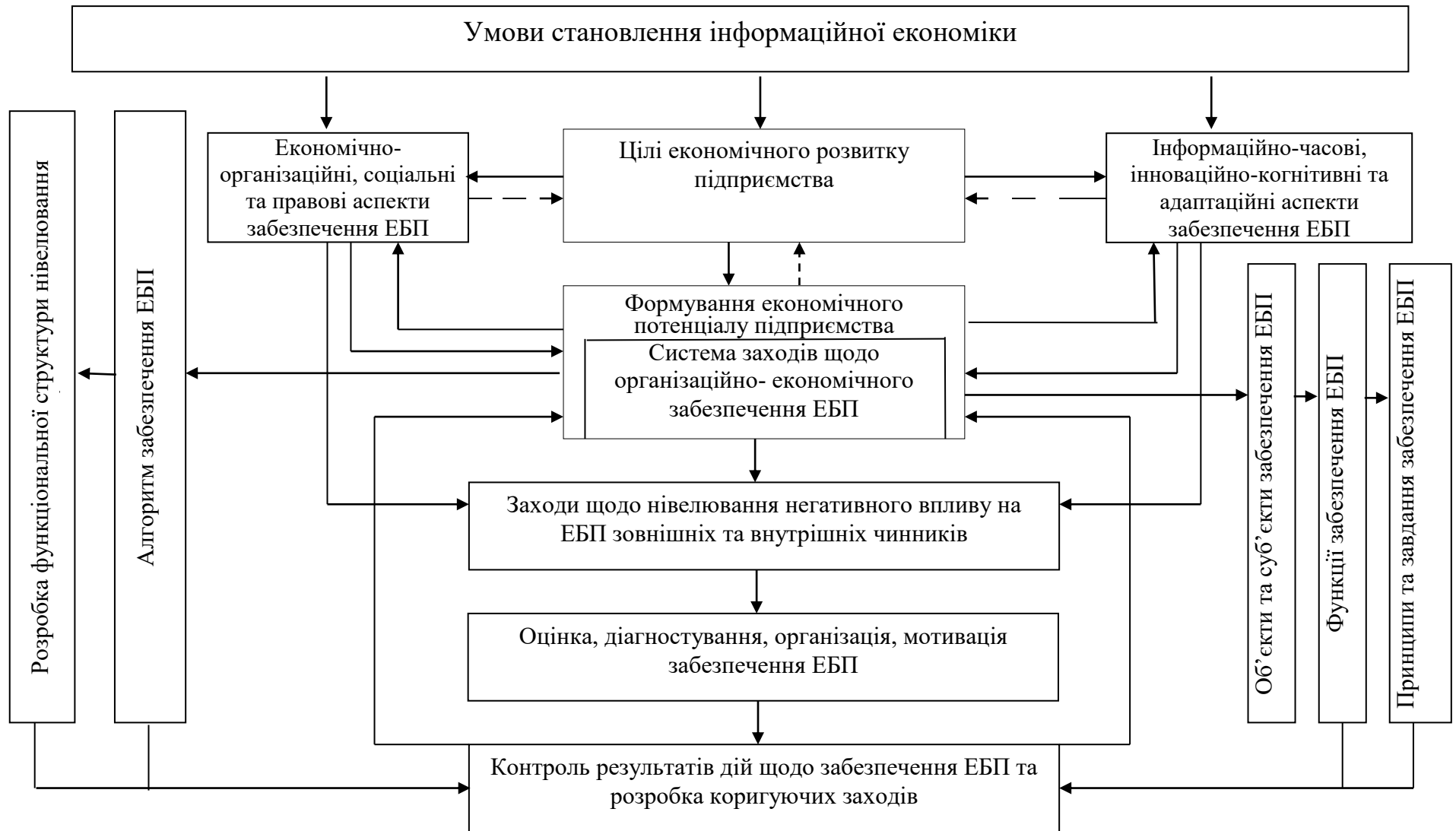

Рисунок 3.2 – Організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки (розроблено автором)

У вигляді ключових принципів, якими характеризуватиметься процес економічного забезпечення підприємства в умов інформаційності економік можна запропонувати такі: перманентність, системна орієнтованість, інформаційність, інноваційність, адаптованість, креативність, оперативність, цілеспрямованість, ефективність (рис. 3.3).

Далі пропонуємо визначитись з базовими завданнями, які постають перед процесом забезпечення економічної безпеки підприємства. Задля прикладу, відзначимо, що у дослідженні [13] виокремлено у якості базових завдань цього забезпечення такі як: моніторингові дії відносно внутрішньої/зовнішньої сфер, виявлення ймовірних перешкод, їх мінімізація та подібне.

Візуалізацію запропонованих нами підходів до окреслення завдань забезпечення економічної безпеки підприємства подано на рисунку 3.3.

Рисунок 3.3 – Ключові принципи та завдання, які постають перед процесом забезпечення економічної безпеки підприємства (з огляду на умови інформаційної економіки) *(удосконалено автором)*

Предметом пропонованого нами механізму доцільно окреслити

практично-функціональні економічні та організаційні явища, пов'язані із ЗЕБП.

Суб'єкти у вищенаведеному механізмі – це керівники підприємств, засновники, конкретні стейкхолдери, підрозділи економічних та фінансових служб, спеціально створені структури цих служб, до компетенцій яких включено досягнення системності економічного забезпечення підприємств.

Об'єкти у вищенаведеному механізмі – можуть бути представлені абсолютно усіма матеріальними і нематеріальними явищами, особами, предмети та подібне, які тим чи іншим чином є пов'язаними з формуванням конкретних рівнів економічної безпеки.

Наступний блок нашого механізму представляє собою нівелювання обставин впливу на економічну забезпеченість підприємства, його доцільно розглянути більш детально.

За сучасних умов нестабільний економічний розвиток підприємств, на жаль, є постійним явищем. На їх економічну безпеку також наразі має вплив великий масив екзогенних та ендогенних подій. І нівелювати такий вплив заради дотримання економічних цілей розвитку підприємств покликані у першу чергу їх економічні служби.

Орієнтуючись на трактування поняття економічний розвиток підприємств у якості комплексу змін в його функціонуванні, доцільно виокремити явища різновекторної дії на економічне забезпечення.

Отож, можна справедливо стверджувати, що саме фаза виявлення чинників, які впливають на економічну безпеку виступає вирішальним із базових етапів презентування моделі забезпечення економічної безпеки для будь якого підприємства (особливо, в контекстах виокремлення відповідностей економічних векторів його розвитку, з орієнтирами на формування стратегічної мети його заснування). На цих засадах визначаються основні характеристики таких чинників, формуються параметричні дані та критерії їх оцінки та аналізу, і – на цій основі – формуються прогнозні та планові трендові показники, враховуються певні елементи ризиків та

турбулентності. Після цього формуються конкретні нівелюючі заходи, розробляється відповідний алгоритм формування для підприємства його економічної безпеки. Такий алгоритм безпосередньо формується на науково обґрунтованих розрахунках та апробованих на практиці методиках та моделюванні.

Функціональна структура нівелювання явищ, які здійснюють екзо/ендогенний вплив на економічну безпеку підприємства (рис. 3.4) урешті решт незмінно прийматиме вигляд певної проекції ключових складників та динаміки середовища, у якому воно функціонує, проявляє його специфічні риси та певним чином віддзеркалює силу та вектори певних явищ.

Рисунок 3.4 – Функціональні структури нівелювання зовнішніх та внутрішніх впливів на економічну безпеку підприємства (запропоновані автором)

Як видно з рис. 3.4, візуалізовані нами базові сучасні екзо/ендогенні елементи, які здебільшого формують економічне убезпечення підприємств в

умовах нестабільності економічного розвитку потребують відповідних коригуючи впливів з метою досягнення стабільного конкурентоспроможного економічного розвитку у довготерміновій стратегічній перспективі.

Коригуючі впливи можуть бути представлені у якості виконання таких економічних функцій:

- 1) аналіз рівня, динаміки та трендів (тут далі – АРДтТ), а також коригування фінансово- економічного складника;
- 2) АРДтТ, а також коригування виробничо- технічного, технологічного та організаційного складників;
- 3) АРДтТ податкового складника;
- 4) АРДтТ інноваційного складника;
- 5) АРДтТ енергетично-екологічного складника;
- 6) АРДтТ кадрового та соціально- психологічного складника;
- 7) АРДтТ юридично-силового складника;
- 8) АРДтТ маркетингового складника;
- 9) АРДтТ інформаційно- інтелектуального, адаптаційного та когнітивно-креативного складників та подібне.

Для здійснення необхідних операцій функціонального характеру в контексті пропонованого нами механізму забезпечення вбачаємо доцільність застосування системи показників (наприклад, показників оцінки економічної безпеки підприємства), проведення моніторингу, контролінгу та періодичних коригувань даних процесів.

Важливим складником організаційно-економічних механізмів, які на підприємстві сприяють забезпеченню його економічної безпеки, як актуалізовано нами перед цим, є його інноваційні структури та функціонал. Виходимо з того, що економічна безпека підприємства у значній мірі має у підґрунті інновації, а точніше, – необхідність запровадження комплексу необхідних інноваційних процедур в його економічному розвитку (насамперед нами наголос маємо саме на інноваційних явищах підприємства економічного та організаційного спрямування, які є складниками загального механізму

забезпечення його економічної безпеки.

Актуалізуючи те, що сучасні реалії стали практично несприятливими задля здійснення економічного розвитку підприємств, прерогативним напрямком дотримання їх позитивної економічної безпеки може слугувати перманентне безперервне адаптування економічної роботи з орієнтацією на втілення новітніх знань з метою імплементації до економіки знань. Такі знання та заходи можуть бути як наукового або технічного характеру, так і організаційні, соціальні та подібні.

Ми доходимо висновку, що застосування інтелектуально-інноваційних та соціально-екологічних проваджень під час забезпечення економічної безпеки підприємств слугуватимуть підґрунтям їх перспективного розвитку. Фундаментом економічного розвитку безпосередньо є наукові та технічно-технологічні зрушення, прерогативи інформаційного етапу, інноваційного технологічного шляху господарювання. Вони наразі є єдино можливими для дотримання оптимального рівня економічної безпеки підприємств.

Ключова вимога при цьому до сучасних законів, що керують економічними явищами в інформаційній економіці, як і в ринковій економіці взагалі, є зростання їх соціальної ефективності та орієнтація на досягнення прибутковості. Однак, прибутковість сама по собі не є кінцевою метою впровадження інноваційних економічних заходів. Необхідно мати необхідний інструментарій для досягнення балансу «прибутковість – економічна безпека». Безумовно, за умов формування інформаційності економіки інноваційний апарат підприємства, який має на меті забезпечення його економічної (та інших видів) безпеки має базуватись на найновітніших досягненнях наукового прогресу, які сприятимуть зростанню рівнів конкурентності у майбутніх періодах. В нинішніх турбулентних засадах функціонування економіки підприємств ключовим чинником досягнення довготривалої конкурентності підприємств має слугувати застосування інноваційних організаційних та економічних засад та методик.

Важливість інноваційних процесів для економічного розвитку є

аксіоматичною [15-22 та ін.]. У дослідженнях [23-26] визначено взаємний зв'язок і вплив інновацій, економічної безпеки та економічного розвитку підприємства.

Базуватимемось у подальшому викладенні власних фабул на тезисах авторів роботи [18], де констатовано, що у основі економічного розвитку регіонів або галузей лежить величина рівня економічного розвитку суб'єктів господарювання у такому регіоні або галузі. У дослідженні [19] стверджується, що у якості базиса кожної інноваційної стратегії доцільно визначати орієнтири на економічне розвинення. Актуальність інноваційного шляху акцентована і у роботі [20], оскільки розвинення регіональної економіки вони детермінують дифузією інноваційного продукту. Автори дослідження [21] стверджує, що у конкурентній царині в економіці знань за інноваційного шляху розвитку на перші щаблі виходить інтелект, креатив та інформація. Автор роботи [22] актуалізує зв'язок інновацій та економічного середовища.

Як було акцентовано попередньо, активні процеси інноваційного спрямування саме на рівні підприємств покликані слугувати фундаментом зростання рівнів їх економічної безпеки та економічного розвитку за умов створення інформаційної економіки.

На наш погляд, (виходячи із турбулентності стану економічних процесів України, маючи (у якості базових) орієнтири на ринковий вектор її розвитку), є сенс перенести акценти на такі важливі умови конкурентного сталого економічного розвинення усіх підприємств.

Першою умовою вважаємо обов'язковість економічної безпеки, забезпечення для всіх суб'єктів господарювання елементарного продовження діяльності під час турбулентного, нестійкого, кризового розвитку. Боротьба за таке виживання під час турбулентного періоду здебільшого постає для найвищих керівників підприємств на найперші щаблі. Потреба убезпечення наразі здебільшого переважає над необхідністю досягнення початкової мети засновників.

Другою умовою постає необхідність досягнення тих цілей, які визначені власниками під час заснування кожного підприємства, а саме перманентність нарощення капіталізації підприємства та збільшення доходності власників, на чому роблять акценти провідні вчені у роботах [27-33 та ін.].

Аксіоматичним також є те, що у складі механізму забезпечення економічної безпеки (запропонованого для підприємств, які працюють за умов становлення інформаційної економіки) інноваційні заходи по своєму значенню стоять поруч з інформаційними та взаємно підсилюють одне одного.

Висвітлений нами удосконалений організаційно-економічний механізм, покликаний забезпечувати економічну безпеку підприємств, має на меті сприяння розробкам та впровадженню дієвих методів задля підвищення рівня економічного розвитку підприємств.

У запропонованому наробку, присвяченому формуванню механізму забезпечення економічної безпеки підприємств вирішальним компонентом останнього виступатиме конкретний орган управління економічною безпекою. Доцільність формування цього органу пояснюється тим, що на кожному вітчизняному суб'єкті господарювання ТОП-менеджмент за умов, що склалися, визначає як першочергову важливість та актуальність підтримання його економічної безпеки на оптимальному рівні.

Насамперед функції забезпечення економічної безпеки на більшості підприємства покладені на економічні та інші служби та підрозділи. На великих підприємствах існують виокремлені структури або спеціалісти, на яких покладені дані функції. У більшості випадків у даних структурах ці функції є другорядними, їх виконання не є системним та детально організованим.

Найефективніших підсумків можна надбати лише за можливості формування відповідної організаційної ланки підприємств [34]. Така ланка (підрозділ) має бути орієнтована, передусім, на створення такого комплексу принципів забезпечення економічної безпеки підприємства (тут: ЗЕБП):

- 1) дотримання високої агрегованості при ЗЕБП;
- 2) використання заходів, які характеризуються достатнім рівнем економічної ефективності при ЗЕБП;
- 3) оптимальність обраної системи заходів, методів спрямувань та стадій ЗЕБП;
- 4) інформаційність, інноваційність, креативність, адаптованість при ЗЕБП;
- 5) орієнтири на створення для підприємства максимального щаблю його економічного розвитку.

Актуалізований нами організаційний складник економічних служб повинен мати за мету обов'язковість застосування оптимального ефективного алгоритму до процесу ЗЕБП з цільовим поляганням на підвищення для підприємства перспективних рівнів його економічного розвитку та його конкурентності.

Для дотримання такої мети пропонована організаційна структура (наприклад, певний центр) має бути орієнтована на впровадження нижченаведених завдань (економічного спрямування):

- комплексне діагностування станів, векторів та динамічних характеристик економічної безпеки підприємства;
- визначення значних ризикових рушійних сил;
- визначення необхідності коригуючи впливів;
- розроблення системи коригуючи впроваджень;
- обрахунок потрібних розмірів фінансового забезпечення процесу коригуючи проваджень;
- постійне оперативне та якісне проведення моніторингу інформаційних масивів, пов'язаних із ЗЕБП;
- імплементація в загальні системи економічної роботи підприємств;
- постійні проведення удосконалюючих процесів ЗЕБП;
- якісні планові опрацювання процесів ЗЕБП;

- комплексне (специфічне) оцінювання ефективності ЗЕБП;
- моніторингові та контрольні процедури процесів ЗЕБП.

Важливо зосередити увагу на самій дієвій та багатогранній функції пропонованої структурної одиниці, а саме- на моніторинзі всіх функцій підприємства, які пов'язані з забезпеченням його економічної безпеки в кшталті всіх його елементів на всіх його щаблях. За умов усталення інформаційної економіки, коли швидкість змінювання зовнішнього та внутрішнього середовищ стає величезною, постійний моніторинг є, беззаперечно, запорукою швидкого реагування на них, і – як наслідок – швидкого здійснення коригуючих дій з метою нівелювання ймовірних ризикових явищ. Базуючись на інформації (отриманій в результаті моніторингових складників забезпечення економічної безпеки підприємства) щоденно, щогодинно мають коригуватись заходи, пов'язані зі здійсненням керуючих процедур. стосовно їх спрямування, організування, виконання, ресурсного складу, часових обмежень, витрат/результатів, економічної ефективності та подібне. Мають бути виявлені будь- які відхилення від планових параметрів підприємства, які вимірюють його економічну безпеку, встановлені величини, вектори та динаміка виявлених відхилень. Далі мають бути розроблені дії, які мають на меті впровадження коригуючих змін.

Орієнтуючись на удосконалення ключових характеристик та принципових особливостей забезпечення економічної безпеки підприємства пропонуємо такі авторські фабули.

Базовими принципами створення організаційно- економічного механізму, який матиме за орієнтир забезпечення економічної безпеки підприємства, на нашу думку, мають бути:

1) принцип збалансованого економічного, інформаційного, інноваційно-когнітивного та екологічного розвитку підприємства;

2) принцип узгодженого виробничо-технічного та соціально-економічного складників комплементарності на підприємстві його економічного розвитку та економічної безпеки;

3) принцип урахування обов'язковості швидкої адаптації до зміни викликів інформаційного середовища;

4) принцип конгруенції (конгруентності складових механізму) у сутнісному наповненні як відповідність формальних і неформальних характеристик складових даного механізму;

5) принцип безперебійності, постійності здійснення діяльності;

6) принцип адаптивності, оперативності та превентивності всіх компонент механізму;

7) принцип домінування соціального, економічного та інформаційного комплексу елементів, які складають економічну безпеку підприємства.

За умови достеменного виконання запропонованих вище принципів буде створено передумову максимізації результату впровадження презентованого нами удосконаленого організаційно- економічного механізму, який орієнтовано на забезпечення економічної безпеки підприємства.

Отже, детально обґрунтовані фабули упровадження у сучасних українських реаліях механізму (організаційного та економічного характеру, який базуватиметься на використанні переваг інформаційності економіки), зорієнтованого для підприємств на процес їх економічного убезпечення покликані сприяти дотриманню високих стандартів їх економічного розвитку та конкурентності.

3.2 Методичні підходи до формування складників моделі економічної безпеки підприємства за умов становлення інформаційної економіки

Для конкурентоспроможного сучасного розвинення вітчизняних важливих з базових економічних завдань є вибір найбільш ефективного вектору економічного розвитку, який відповідав би діджиталізаційним процесам, що відбуваються у сучасному світі і забезпечував би переорієнтацію всіх видів діяльності на базі високого рівня економічного потенціалу

підприємств у напрямку використання ресурсів, можливостей та конкурентних переваг на основі здатності до швидкої трансформації моделі здійснення економічної діяльності. З огляду на те, що в умовах інформаційної економіки одним з моментів, що збільшує конкурентні переваги підприємств (у тому числі їх економічну безпеку), виступає якість генерування, заощадження, передачі та реалізації інформації, яка наразі стала повноцінним продуктом, безперечно, що стратегічні дії на підприємстві повинні детермінуватись необхідністю дотримання єдиного спрямування з інформацією і знаннями. Підприємства у системі інформаційних координат вважаються субстанційними суб'єктами інформаційної економіки, взаємодія яких характеризується насиченістю технологічних, фінансових, суспільних та просторових параметрів.

Прояви турбулентних подій останнім часом призводять до таких умов, за яких функціонування вітчизняної економіки перманентно підлягає абсолютному ризику.

Економічні та політичні кризові процеси слугуватимуть причиною таких явищ, які знижують ефективність та конкурентоспроможність підприємств, дестабілізують їх стабільність, платоспроможність та кредитоспроможність, руйнують більшість систем зв'язків виробничого та маркетингового характеру. Більшість підприємств практично існують майже на межах процесу банкрутства.

За теперішніх господарських умов функціонування підприємств, на жаль, не завжди є стабільною. На рівень їх економічного розвитку постійно впливає сукупність значного масиву різних обставин. З урахуванням відсутності важелів коригування зовнішніх чинників, керівництву підприємства доцільно спрямувати зусилля на використання резервів внутрішнього характеру.

Далі слід приділити увагу практичним аспектам економічного розвитку та виявленню можливих резервів його прискорення.

В сучасних умовах вітчизняної економіко-політичної кризи питання

ефективності застосування інформаційного ресурсу з метою дотримання стабільної економічної безпеки підприємств є нагальним та складним водночас. Як було розглянуто вище, такі характеристики підприємств, як високий рівень розвинення високоінтелектуальних сфер їх діяльності, рівень їх цифрових навичок, адаптивності, корпоративної активності виступають критеріальними умовами розвинутості окремих суб'єктів господарювання. І, як наслідок, за цими характеристиками на основі синергетичного ефекту, зростатиме рівень країни. Ступінь інтелектуалізації та діджиталізації підприємства є міцно ув'язаним зі ступенем його економічного розвинення та економічного забезпечення.

Економічно-математична модель економічної безпеки підприємства є важливим інструментом прикладного спрямування, що сприятиме підвищенню його економічного рівня та його конкурентоспроможності.

Використовуючи основні сутнісно – змістовні та методико-прикладні характеристики базових економічних понять, які позиціонуються зовсім під іншим кутом в умовах інформаційної економіки стає зрозумілим, що підґрунтя основ емпіричних досліджень щодо розробки моделі в традиційному сприйнятті виявилось у звуженому вимірі, маючи під собою здебільшого тільки точку зору окремі основні показники вимірювання продуктивних сил, або активів, або результатів, або ефективності (тощо) і не враховує інші алгоритми та напрямки роботи економічної системи підприємства, такі як наявність достатніх майнових потоків, досконалість роботи по формуванню ринкової позиції підприємства, урахування каузальних та казуальних факторів, пов'язаних з наявними та потенційними конкурентами, появою товарів-субститутів та інших економічно-організаційних зав'язків, інформаційних і логістичних потоків взаємодії основних гравців ринку. Недостатньо також ураховуються такі важливі екзогенні чинники підприємства, які формують достатньо важливу характеристику за умов інформаційної економіки, як Діджитал Резонанс (Цифровий резонанс) (якщо цитувати дослівно загальновідомий термін), який включає, зокрема цифрові навички,

корпоративну активність та адаптованість підприємства. Якщо розглядати цифровий резонанс у певній проекції на економічний розвиток підприємства ми вбачаємо за доцільне трактувати цю категорію на щаблях підприємств як його функціональну інформаційну спроможність.

Далі вважаємо за доречне зосередити акценти на розробленні інтегральної багатоваріантної моделі, яка віддзеркалює процеси, пов'язані із забезпеченням на підприємстві процедури його економічного убезпечення.

Базуючись на положеннях органістичної фабули Г. Спенсера та стадіальної концепції К.Маркса, можна визначити, що для детермінування процесів пов'язаних із забезпеченням на підприємстві процедури його економічного убезпечення (як складника економічного розвитку) – ми матимемо наступне. По-перше, перманентне збільшення різноманітності складників економічних систем та підвищення такої їх характеристики, як різнорідність (базуючись на характеристиках розвитку, висунутих Г. Спенсером) [35]. По-друге, таке зростання здійснюватиметься за певними стадіями (базуючись на характеристиках розвитку, як стадіальної системи, запропонованих К. Марксом [36]). По-третє, розвиток системи, що розглядатиметься, враховуватиме елементи системно-процесуальної конструкції (базуючись на характеристиках розвитку, як системно-процесуальної моделі).

Крім того, необхідно враховувати, що будь-який розвиток системи може бути формалізованим за допомогою відповідних альтернативних моделей розвитку і обов'язково матиме динамічний характер і цільову спрямованість.

При цьому такий розвиток можна спрогнозувати за допомогою:

- 1) використання лінійних або нелінійних функцій (оскільки він може бути як циклічним, так і нециклічним);
- 2) врахування одновекторності або багатовекторності такого розвитку (іншими словами – чи є розвиток однофакторним чи багатфакторним);

3) розробка та впровадження заходів з метою збільшення ефективності однозначного розвитку або певного переліку альтернативних варіантів ймовірного розвитку;

4) передбачення подій та змін еволюційного або революційного характеру (з перенесенням акцентів на квантові витки розвинення);

5) урахування керованості або некерованості відповідних складових розвитку.

Для формулювання нашого погляду на економіко-математичні аспекти при моделюванні для підприємств процесів їх економічного забезпечення за шаблів постановня інформаційної економіки, базові функціональні фактори (під дією яких формується економічна безпека підприємства за таких умов) нами запропоновано концептуально представити у вигляді трьох масивів:

1) Масив економічного стану, що є надскладною системною характеристикою економіки на підприємстві та включає у себе декілька груп показників (які у свою чергу поділяються ще на декілька рівнів груп та підгруп, що включають обширний перелік економічних показників та критеріїв):

- ліквідність;
- економічна ефективність;
- ділова активність;
- фінансова стійкість;
- майновий стан;

2) Якість інформаційних потоків (які, з нашої точки зору, є більш широким поняттям, ніж інформаційний ресурс, оскільки відображають цей ресурс у динаміці), що включає:

- системність інформації;
- своєчасність інформації;
- достовірність отримуваної інформації;
- достатність отримуваної інформації;

3) Функціональна інформаційна спроможність підприємств, які

базуються на наступних показниках:

- цифрові навички (у т.ч. ступінь інформаційності, ступінь когнітивності, ступінь інноваційності персоналу; ступінь здібності до навчання та розвитку працівників);

- адаптивність;

- корпоративна активність.

Виходячи з цього, наші пропозиції щодо розробки моделі базуватимуться на компіляції трьох інтегральних критеріальних показників, які характеризують: а) економічний стан підприємства, б) його функціональну інформаційну спроможність, в) якість кожного інформаційного потоку.

При цьому ми базуватимемось на такому постулаті, що для підприємства стан його економічної безпеки за умов інформаційності економіки є похідною від його економічного стану, урахуває його функціональну інформаційну спроможність та базується на якості комплексного інформаційного потоку, що можна графічно представити у вигляді 3D моделі (рис. 3.5).

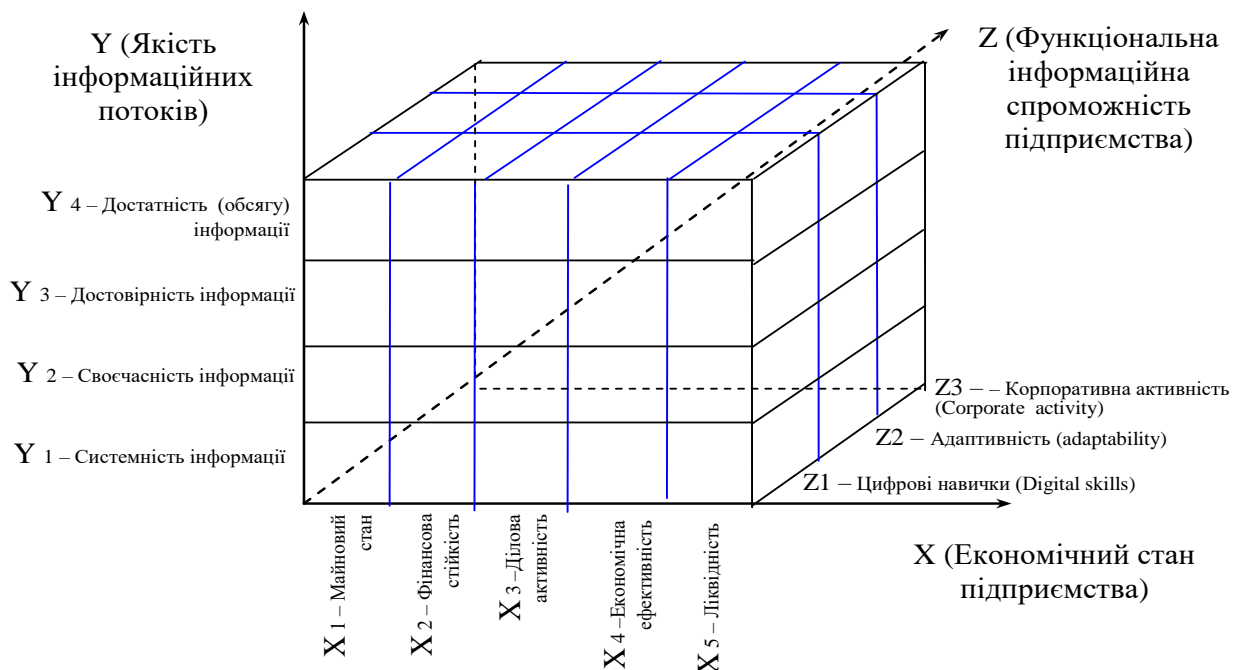

Рисунок 3.5 – Графічна 3-D модель просторової інтерпретації фабули, яка визначає специфіку забезпечення для підприємства його економічної безпеки (під впливом явищ інформаційної економіки) (сформульовано автором)

Важливою перевагою практичного втілення пропонованої нами моделі має слугувати обов'язковість детального економ діагностування для підприємства потенційних рівнів його економічної безпеки за великою кількістю формуючих складових у декількох проекціях, а також альтернативних варіантів її планових рівнів задля вибору оптимального з них за допомогою методики економічно-математичних моделей. Таке моделювання сприятиме розробці алгоритму обґрунтованого вибору функціональних дій задля забезпечення економічної безпеки підприємства.

Проекція такої моделі у двохвимірному просторі, що сформована осями X та Y представляє собою інтегровану площину, яка характеризує економічний стан підприємства за умов певної якості інформаційних потоків, сформована осями X та Z – яка характеризує економічний стан підприємства за різних умов його функціональної інформаційної спроможності, а сформована осями Y та Z – яка є компіляцією якості інформаційних потоків підприємства та його функціональної інформаційної спроможності.

Як наслідок, отримуємо три варіанта можливостей формування двовірних проекцій, які можна схематично відобразити як три парні консолідовані групи економічних характеристик підприємства:

- економічний стан та якість інформаційних потоків;
- економічний стан та функціональна інформаційна спроможність підприємства;
- якість інформаційних потоків та функціональна інформаційна спроможність підприємства.

Кожен із наведених трьох варіантів характеризується значними масивами сутнісно-понятійних характеристик, а також потребує відповідної формалізації у вигляді розробки систем критеріальних показників для вимірювання, діагностування та планування.

Таким чином, дана модель безпосередньо характеризує той вплив використання переваг цифровізації (у вигляді симбіозу якісних інформаційних потоків та функціональної інформаційної спроможності підприємства), який

спроможний за умов позитивного економічного стану для підприємств сприяти зростанню рівня їхньої економічної безпеки.

Ось Х. Для обрахунку цифрових результатів осі Х досліджуваної моделі у якості базових складників компоненти Х (Економічний стан), що входить до системи комплексного показника, покликано характеризувати рівень економічної безпеки підприємства використаємо найважливіші детальні показники, які зокрема застосовують під час оцінювання та діагностики економічного стану підприємства (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Складники компоненту Х (економічний стан) пропонованого інтегрального показника рівня економічної безпеки підприємства (з переліком ймовірних часткових його показників),(*трансформовано автором*)

Частковий показник	Позначки часткових показників у пропонованій моделі
1. Майновий стан:	X_1
Коефіцієнт зносу	
Коефіцієнт вибуття	
Коефіцієнт оновлення	
Частка оборотних виробничих фондів в оборотних активах	
Частка основних засобів в активах	
2. Фінансова стійкість:	X_2
Коефіцієнт автономії	
Коефіцієнт фінансування	
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	
3. Ділова активність:	X_3
Коефіцієнт оборотності активів	
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	
Коефіцієнт оборотності	
4 Економічна ефективність:	X_4
Рентабельність активів	
Рентабельність власного капіталу	
Рентабельність продаж	
Рентабельність продукції	
5. Ліквідність:	X_5
Коефіцієнт покриття	
Коефіцієнт швидкої ліквідності	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	

При цьому необхідно надати даним показникам характеристику, чи є кожен з них конструктивним, чи деструктивним стосовно результату узагальнюючого (комплексного) показнику. Інтегральному показникові надано значення X (Економічний стан). Він складається з п'яти часткових показників. Ми вбачаємо, що для формулювання прикладного інструментарію нашого дослідження даний комплексний показник імплементує в себе групи показників, спрямовані на характеристики: коефіцієнту майнового стану, коефіцієнту фінансової стійкості, коефіцієнту оборотності активів, коефіцієнту рентабельності активів, коефіцієнту ліквідності.

У дослідженнях [43, 44] розроблено сучасні методики моделювання економічної безпеки. У частині прикладного інструментарію даних моделей вони можуть бути корисними, зважаючи на пропозицію застосування у процесі моделювання економічної безпеки підприємства Байєівської моделі в контексті її функції спільного розподілу ймовірності. Вважаємо логічним пропозицію усунення нерелевантних неспостережуваних змінних із алгоритму розрахунку моделі. Завдяки цьому спрощується процедура обрахунку та зменшується місце зберігання інформації. Виходячи з цих положень для формування інструментарію вимірювання осі X даної модельної конституції із переліку коефіцієнтів оцінювання фінансового стану доберімо найбільш характерні для умов становлення інформаційної економіки та адитивні часткові коефіцієнти, які детермінують певні сектори оцінювання економіки підприємства (табл. 3.2).

Інтегральний комплексний показник характеристики економічного стану, з нашої точки зору, повинен мати такий узагальнений вигляд:

$$EC_n = \alpha_1 X_1 + \alpha_2 X_2 + \alpha_3 X_3 + \alpha_4 X_4 + \alpha_5 X_5, \quad (3.1)$$

де EC_n – інтегральний комплексний показник характеристики економічного стану,

Таблиця 3.2 – Часткові показники (складові осі X), які детермінують певні сектори оцінювання економічного стану найбільш характерні для вимірювання економічної безпеки (за умов інформаційної економіки),
(трансформовано автором)

Частковий коефіцієнт	Розрахунковий коефіцієнт, яким представлено даний частковий показник	Позначення часткового коефіцієнта у моделі	Формула розрахунку	Коефіцієнти вагомості часткових показників
1. Майновий стан:	Коефіцієнт оновлення	X_1	$\frac{\Phi 5p. 260(\text{гр. 5})}{\Phi 1p. 1011}$	α_1
2. Фінансова стійкість:	Коефіцієнт автономії	X_2	$\frac{\Phi 1p. 1495}{\Phi 1p. 1900}$	α_2
3. Ділова активність:	Коефіцієнт оборотності активів	X_3	$\frac{\Phi 2p. 2000}{\Phi 1(p. 1300(\text{гр. 3}) + p. 1300(\text{гр. 4}))/_2}$	α_3
4. Економічна ефективність:	Рентабельність активів	X_4	$\frac{\Phi 2p. 2350 \text{ або } p. 2355}{\Phi 1(p. 1300(\text{гр. 3}) + p. 1300(\text{гр. 4}))/_2}$	α_4
5. Ліквідність	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	X_5	$\frac{\Phi 1(p. 1160 + p. 1165)}{\Phi 1p. 1695}$	α_5

X_1 – частковий показник для характеристики майнового стану (представлений за допомогою коефіцієнту оновлення);

X_2 – частковий показник для характеристики фінансової стійкості (представлений за допомогою коефіцієнту автономії);

X_3 – частковий показник для характеристики ділової активності (представлений за допомогою коефіцієнту оборотності активів);

X_4 – частковий показник для характеристики економічної ефективності (представлений за допомогою коефіцієнту рентабельності активів);

X_5 – частковий показник для характеристики ліквідності (представлений за допомогою коефіцієнту абсолютної ліквідності);

$\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3, \alpha_4, \alpha_5$ - коригуючі коефіцієнти вагомості часткових показників, представлених значеннями змінних:

$$\alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3 + \alpha_4 + \alpha_5 = 1. \quad (3.2)$$

Для розрахунку коригуючих коефіцієнтів вагомості часткових показників, представлених значеннями змінних $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3, \alpha_4, \alpha_5$ застосуємо загальновідому методику встановлення пріоритетів таких показників (з матричним відображенням). Виходитимемо із умов економічного убезпечення господарюючих суб'єктів під впливом чинників інформаційної економіки. Ранжуємо їх наступним чином (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Ранжування часткових показників осі Х (характеристики економічного стану) у моделі економічної безпеки підприємства (за умов становлення інформаційної економіки) за коефіцієнтами вагомості,

(сформульовано автором)

Показник	Бальне визначення переваг показника у контексті інтегрального показника, (бали за шкалою від 1 до 5)
X_1 – частковий показник характеристики майнового стану (представлений коефіцієнтом оновлення);	1
X_2 – частковий показник характеристики фінансової стійкості (представлений коефіцієнтом автономії);	3
X_3 – частковий показник характеристики ділової активності (представлений коефіцієнтом оборотності активів);	2
X_4 – частковий показник характеристики економічної ефективності (представлений рентабельністю активів);	5
X_5 – частковий показник характеристики ліквідності (представлений коефіцієнтом абсолютної ліквідності).	3

Визначальне значення розрахунку пріоритетності належить економічній ефективності, оскільки саме даний показник акумулює у собі більшість значущих параметрів економічної безпеки підприємства (5 балів). Ліквідність та фінансова стійкість для підприємства є вельми важливими чинниками його

економічного забезпечення (у рейтингу – 3 бали). Порівняно нижчі позиції займають у рейтингу ділова активність та майновий стан (по 2 бали).

Отримаємо також і результати парних порівнянь, якими оцінювались переваги даних показників (застосована нормальна оцінка).

Розрахунки вектору даної матриці детермінували нижченаведені вектори пріоритетності часткових показників осі X пропонованої моделі ($\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3, \alpha_4$):

- майновий стан: $\alpha_1 = 0,08$,
- фінансова стійкість: $\alpha_2 = 0,21$;
- ділова активність: $\alpha_3 = 0,14$;
- економічна ефективність: $\alpha_4 = 0,36$;
- ліквідність: $\alpha_5 = 0,21$.

Інтегральний комплексний показник характеристики економічного стану з урахуванням вектору пріоритетності часткових показників, прийме наступну модифікацію:

$$EC_n = 0,08X_1 + 0,21X_2 + 0,14X_3 + 0,36X_4 + 0,21X_5, \quad (3.3)$$

Сформулюємо значення часткових показників X_1-X_5 , виходячи із їх загальновідомої [37-39 та ін.] економічної сутності та методики вимірювання:

$$X_1 = \frac{OZ_{\text{вв}}}{OZ_{\text{перв.п.р.}}}, \quad (3.4)$$

де $OZ_{\text{вв}}$ – вартісні характеристики уведених в експлуатацію основних фондів,

$OZ_{\text{перв. п.р.}}$ – вартісні характеристики на початок року основних фондів;

$$X_2 = \frac{BK_{\text{п}}}{ПБ_{\text{п}}}, \quad (3.5)$$

де $BK_{\text{п}}$ – величина власного капіталу,

$ПБ_{\text{п}}$ – розмір капіталу уцілому (або пасиву балансу) підприємства;

$$X_3 = \frac{ЧД_p}{\bar{A}}, \quad (3.6)$$

де $ЧД_p$ – чистий дохід від реалізації продукції підприємства,

\bar{A} – розмір активів уцілому (або активу балансу) підприємства,

$$X_4 = \frac{ЧФР_n}{\bar{A}}, \quad (3.7)$$

де $ЧФР_n$ – чистий фінансовий результат підприємства,

$$X_5 = \frac{I_{ПФ} + \Gamma_{те}}{ЗЗ_{пот}}, \quad (3.8)$$

де $I_{ПФ}$ – величина поточних фінансових інвестицій,

$\Gamma_{те}$ – розмір грошових коштів та їх еквівалентів,

$ЗЗ_{пот}$ – величина поточних зобов'язань та забезпечень.

У результаті проведених розрахунків та підстановок інтегральний комплексний показник характеристики економічного стану, з нашої точки зору, повинен мати такий вигляд:

$$EC_n = 0,08 \frac{ОЗ_{вс}}{ОЗ_{перв.п.р.}} + 0,21 \cdot \frac{ВК_n}{ПБ_n} + 0,14 \cdot \frac{ЧД_p}{\bar{A}} + 0,36 \cdot \frac{ЧФР_n}{\bar{A}} + 0,21 \cdot \frac{I_{ПФ} + \Gamma_{те}}{ЗЗ_{пот}}. \quad (3.9)$$

Для обрахунку даної моделі вважаємо за доцільне обрати ПрАТ «ІнГЗК» як найбільш інноваційний, адаптований до змін інформаційної економіки, комбінат. Саме на цьому підприємстві найоптимальніше поєднуються економічні заходи інноваційного та інформаційно орієнтованого характеру.

Таблиця 3.4 – Фактичні показники балансу ПрАТ «ІнГЗК» станом на 01.01.2021р для обрахунку осі Х (характеристики економічного стану) при моделюванні економічної безпеки (сформованої для підприємства за умов становлення інформаційності економіки), *(проаналізовано автором на базі звітності підприємств)*

Фактичні показники балансу	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
Основні фонди	15225083	17217161
Введені основні фонди		1992078
Власний капітал	19859925	15113534
Баланс Актив/Пасив	54329049	50894252
Поточні фінансові інвестиції	0	0
Гроші та їх еквіваленти	112236	669553
Поточні зобов'язання і забезпечення	32081460	31103992

Таблиця 3.5 – Фактичні дані звітності (№2), яка відображає фінансові результати «ІнГЗК» станом на 01.01.2021р для обрахунку осі Х (характеристики економічного стану) у моделі економічної безпеки підприємства (сформованої для підприємства за умов становлення інформаційності економіки), *(проаналізовано автором на базі звітності підприємств)*

Фактичні дані звітності (№2), яка відображає фінансові результати «ІнГЗК»	Значення фактичних даних у звітному періоді
Чистий дохід від реалізації продукції	19165910
Чистий фінансовий результат (позитивне значення, а саме- прибуток)	1500053

Визначимо необхідні вимірювані дані за запропонованою нами вище шкалою значень, а саме X_1 - X_5 запропонованої нами моделі для ПрАТ «ІнГЗК» станом на 01.01.2021р, виходячи із актуалізованої вище методики вимірювання:

$$X_1 = \frac{OZ_{\text{вв}}}{OZ_{\text{перв.п.р.}}} = \frac{1992078 \text{ тис.гр}}{15225083 \text{ тис.грн}} = 0,13084185$$

де $OZ_{\text{вв}}$ – вартісний вимір уведених в експлуатацію основних фондів,
 $OZ_{\text{перв. п.р.}}$ – вартість основних засобів на початок року;

$$X_2 = \frac{BK_{\text{п}}}{ПБ_{\text{п.}}}} = \frac{151135345 \text{ с.грн}}{508942520 \text{ с.грн}} = 0,29695955$$

де $BK_{\text{п}}$ – величина власного капіталу,
 $ПБ_{\text{п}}$ – розмір пасиву балансу підприємства;

$$X_3 = \frac{\overline{ЧД_p}}{\overline{A}} = \frac{19165910}{50894252} = 0,376583$$

де $ЧД_p$ – чистий дохід від реалізації продукції підприємства,
 \overline{A} – розмір пасиву балансу підприємства,

$$X_4 = \frac{ЧФР_{\text{п}}}{\overline{A}} = \frac{1500053}{50894252} = 0,02947392$$

де $ЧФР_{\text{п}}$ – чистий фінансовий результат підприємства,

$$X_5 = \frac{I_{\text{пф}} + \Gamma_{\text{те}}}{ЗЗ_{\text{пот}}} = \frac{669553}{31103992} = 0,02152627$$

де $I_{\text{пф}}$ – поточні фінансові інвестиції,
 $\Gamma_{\text{те}}$ – розмір грошових коштів та їх еквівалентів підприємства,
 $ЗЗ_{\text{пот}}$ – поточні зобов'язання та забезпечення.

Для обрахунку осі X у запропонованій намі модельній конституції на прикладі ПрАТ «ІнГЗК» станом на 01.01.2021р використаємо розроблений нами інтегральний комплексний показник характеристики економічного стану:

$$\begin{aligned}
EC_n &= 0,08 \frac{O3_{\text{вв}}}{O3_{\text{перв.п.р.}}} + 0,21 \cdot \frac{BK_n}{ПБ_n} + 0,14 \cdot \frac{ЧД_p}{A} + 0,36 \cdot \frac{ЧФР_n}{A} + 0,21 \cdot \frac{I_{ПФ} + \Gamma_{те}}{ЗЗ_{ном}} = \\
&= 0,08 * 0,13084185 + 0,21 * 0,29695955 + 0,14 * 0,376583 + 0,36 * 0,02947392 + \\
&+ 0,21 * 0,02152627 = 0,1407.
\end{aligned}$$

Ось Y . За специфіки зародження економіки інформаційного типу фактор якості інформаційних потоків є вектороформуєчим для економічного забезпечення будь-якого підприємства. Базуючись на диспансивності (у нашому розумінні – постійної ситуації зміни векторів) даного явища у економіці, навіть за існування високих вимірюваних даних про фінансовий/економічний стан підприємства, а також високих рівнів його функціональної інформаційної потенційності, ми можемо спостерігати різке зменшення рівнів економічного забезпечення як наслідок неправильного визначення спрямування економічних процесів, детермінованого негативним впливом нерелевантної інформації. Емпіричні дослідження підтверджують це значною питомою вагою таких випадків як у теперішніх реаліях, так і за межами нашої країни.

У контексті пропонованої моделі якість інформаційних потоків інтерпретується нами у прикладному інструментарії як симбіоз таких чотирьох характеристик даних потоків, як системність, своєчасність, достовірність та достатність інформації.

Тим самим, інтегральний комплексний показник характеристики показників осі Y , які формують якість інформаційних потоків, з нашої точки зору, повинен мати такий узагальнений вигляд:

$$ЯП_n = \beta_1 Y_1 + \beta_2 Y_2 + \beta_3 Y_3 + \beta_4 Y_4, \quad (3.10)$$

де $ЯП_n$ – інтегральний показник характеристики якості інформаційних потоків, якими користується підприємство,

Y_1 – частковий показник для характеристики системності інформаційних потоків (представлений за допомогою коефіцієнту системності інформаційних потоків);

Y_2 – частковий показник для характеристики своєчасності інформаційних потоків (представлений за допомогою коефіцієнту своєчасності інформаційних потоків);

Y_3 – частковий показник для характеристики достовірності інформаційних потоків (представлений за допомогою коефіцієнту достовірності інформаційних потоків);

Y_4 – частковий показник для характеристики достатності обсягу інформаційних потоків (представлений за допомогою коефіцієнту достатності інформаційних потоків);

$\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$ – відповідні коригуючі коефіцієнти вагомості пропонованих часткових коефіцієнтів, представлених значеннями змінних:

$$\beta_1 + \beta_2 + \beta_3 + \beta_4 = 1. \quad (3.11)$$

Для розрахунку коригуючих коефіцієнтів вагомості часткових показників, представлених значеннями змінних $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$ також застосуємо методику визначення пріоритетів часткових показників з попереднім їх ранжуванням, візуалізованим нами нижче (табл. 3.6).

Визначальні детермінанти наразі належать системності і своєчасності інформації, оскільки саме від них залежить вектор дотримання економічного забезпечення (5 балів). Достовірність інформації є достатньо вагомим конструктом безпеки за нинішніх умов (у рейтингу – 4 бали). Порівняно нижчі позиції займає у рейтингу достатність обсягу інформаційних масивів (2 бали), яка, однак, є також необхідною характеристикою.

Отримаємо також і результати парних порівнянь, якими оцінювались переваги даних показників (застосована нормальна оцінка).

Таблиця 3.6 – Ранжування часткових коефіцієнтів осі Y (характеристик якості інформаційних потоків) у пропонованій моделі економічної безпеки підприємства (сформованої для підприємства за умов становлення інформаційної економіки) за коефіцієнтами вагомості, (сформульовано автором)

Показник	Бальне визначення переваг показника у контексті інтегрального показника, (бали за шкалою від 1 до 5)
Y_1 – частковий показник для характеристики своєчасності інформаційних потоків (представлений за допомогою коефіцієнту своєчасності інформаційних потоків)	4
Y_2 – частковий показник для характеристики своєчасності інформаційних потоків (представлений за допомогою коефіцієнту своєчасності інформаційних потоків)	5
Y_3 – частковий показник для характеристики достовірності інформаційних потоків (представлений за допомогою коефіцієнту достовірності інформаційних потоків)	5
Y_4 – частковий показник для характеристики достатності обсягу інформаційних потоків (представлений за допомогою коефіцієнту достатності інформаційних потоків)	2

Розрахунки за методом переваг обґрунтували нижченаведені вектори пріоритетності часткових показників осі Y пропонованої моделі економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки ($\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$):

- системність інформації $\beta_1 = 0,25$;
- своєчасність інформації: $\beta_2 = 0,31$;
- достовірність інформації: $\beta_3 = 0,31$;
- достатність обсягу інформації $\beta_4 = 0,13$;

Інтегральний комплексний показник характеристики якості інформаційних потоків з урахуванням вектору пріоритетності часткових показників, прийме наступну модифікацію:

$$ЯП_n = 0,25Y_1 + 0,31Y_2 + 0,31Y_3 + 0,13Y_4, \quad (3.12)$$

Пропонуємо до впровадження наші підходи до оцінювання величин часткових коефіцієнтів Y_1 - Y_5 , виходячи із їх економічних сутностей та методики вимірювань:

$$Y_1 = \frac{OI_{Cист}}{OI_{заг}}, \quad (3.13)$$

де $OI_{Cист}$ – обсяги інформаційних потоків, отримуваних в межах розробленого комплексу інформаційних заходів,

$OI_{заг}$ – загальні обсяги наявної (отримуваної та згенерованої підприємствами) інформації,

$$Y_2 = \frac{OI_{Своєч}}{OI_{заг}}, \quad (3.14)$$

де $OI_{Своєч}$ – обсяги своєчасної інформації,

$OI_{заг}$ – загальні обсяги наявної (отримуваної та згенерованої всередині підприємства) інформації,

$$Y_3 = \frac{OI_{Достов}}{OI_{заг}}, \quad (3.15)$$

де $OI_{Достов}$ – обсяги інформації достовірного характеру,

$OI_{заг}$ – загальні обсяги існуючого (отримуваного та згенерованого підприємствами) інформаційного потоку,

$$Y_4 = \frac{OI_{Достат}}{OI_{заг}}, \quad (3.16)$$

де $OI_{Достат}$ – обсяги інформаційних потоків, потрібні для дієвого дотримання підприємствами їх економічної безпеки,

OI_{3a2} – загальні обсяги існуючого (отримуваного та згенерованого підприємствами) інформаційного потоку.

У результаті інтегральний системоутворюючий критерій для характеристики Осі Y Якість інформаційних потоків, на нашу думку, має отримати такий вигляд:

$$ЯПП_n = 0,25 \frac{OI_{Сист}}{OI_{3a2}} + 0,31 \frac{OI_{Своєч}}{OI_{3a2}} + 0,31 \frac{OI_{Достов}}{OI_{3a2}} + 0,13 \frac{OI_{Достат}}{OI_{3a2}}. \quad (3.17)$$

Ось Z. Інтегральний тринарний показник функціональної інформаційної спроможності підприємства (який є модифікацією інтегрального показника Діджитал резонанс – цифрового резонансу, розробленого Міжнародною консалтинговою компанією «Керні» та адаптованого нами у дещо скоригованому вигляді до рівня підприємства), на нашу думку, буде мати наступний вигляд:

$$\Phi IC_n = \gamma_1 Z_1 + \gamma_2 Z_2 + \gamma_3 Z_3, \quad (3.18)$$

де ΦIC_n - інтегральний тринарний показник функціональної інформаційної спроможності підприємства (ось Z) (модифікація інтегрального показника Діджитал резонанс, адаптована до рівня підприємства);

Z_1 – рівні цифрового досвіду, умінь та навичок (Діджитал скілс) працівників підприємств;

Z_2 – адаптивність підприємств;

Z_3 – корпоративно формуюча активність підприємств відносно інформатизації, інноваційності та інтелектуалізації;

$\gamma_1, \gamma_2, \gamma_3$ – величина коригуючих коефіцієнтів значущості відносно певного часткового показника, який застосовується для вимірювань: рівнів цифрових

навичок працівників підприємств; адаптивності підприємств; їх корпоративної активності стосовно інформатизації, інноваційності та інтелектуалізації.

Дані коригуючі коефіцієнти вагомості часткових показників мають таку характеристику:

$$\gamma_1 + \gamma_2 + \gamma_3 = 1. \quad (3.19)$$

Для розрахунку коригуючих коефіцієнтів вагомості часткових показників, представлених значеннями змінних γ_1 , γ_2 , γ_3 як і для двох вищенаведених комплексних показників застосуємо методику визначення пріоритетів часткових показників з попереднім їх ранжуванням, яку візуалізовано у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Ранжування часткових показників осі Z (характеристики функціональної інформаційної спроможності підприємства) у моделюванні економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки за коефіцієнтами вагомості *(сформульовано автором)*

Показник	Бальне визначення переваг показника у контексті інтегрального показника, (бали за шкалою від 1 до 5)
Z_1 – рівень цифрових навичок персоналу підприємства	5
Z_2 – адаптивність підприємства	4
Z_3 – корпоративна активність підприємства стосовно інформатизації, інноваційності та інтелектуалізації.	3

Базовим у даній частині нашої методики стало те, що останнім часом орієнтири у формуванні конкурентоспроможного середовища економічної діяльності підприємств доповнились новим явищем «Цифровий резонанс», яке можна оцінити за такими критеріями: за цифровими навичками персоналу, інформаційністю, адаптивністю, активністю корпоративної діяльності [1,2]. Ці фактори стануть ще більш визначальними найближчим часом. Отже, на перші

щаблі конкурентоспроможності підприємств (і навіть, регіонів та країн) виходить рівень володіння працівниками цифровими знаннями.

Під час розробки даного рейтингу ми виходили із емпіричних досліджень та висновків консалтингової компанії «Керні» [1,2], саме так розташовані дані часткові показники у рейтингу даної компанії при розробці інтегрального показника цифрового резонансу країн. Адаптувавши їх для пропонованої нами моделі за умов становлення інформаційної економіки ми визначили, що ключове значення у даному розрахунку належить цифровим навичкам персоналу, оскільки саме вони визначають реальний рівень використання наявної інформації для утримання високого рівня економічного стану підприємства з метою максимізації його економічної безпеки (5 балів – у рейтингу). Адаптивність підприємства до умов діджиталізації економіки, беззаперечно, є вкрай вирішальним фактором економічного убезпечення бізнесу (у рейтингу – 4 бали). Дещо нижчим є позиціювання корпоративної активності (ніяким чином не заперечуючи її важливого значення у характеристиці інформаційної спроможності підприємства (3 бали).

Отримаємо, як і в попередніх розрахунках, результати парних порівнянь, якими оцінювались переваги даних показників (на основі нормальної оцінки).

Розрахунки за методом переваг обґрунтували нижченаведені вектори пріоритетності часткових показників осі Z пропонованої моделі, яка покликана обраховувати та прогнозувати для підприємства його економічну безпеку в умовах становлення інформаційної економіки (характеристики функціонального інформаційно спроможного функціонування підприємств):

- рівень цифрових навичок персоналу на підприємствах $\gamma_1 = 0,42$,
- адаптивність підприємств $\gamma_2 = 0,33$,
- корпоративна активність підприємств стосовно інформатизації, інноваційності та інтелектуалізації $\gamma_3 = 0,25$.

Узагальнюючий (інтегрований) комплексний показник характеристики функціонально інформаційних спроможностей підприємств з урахуванням значень пріоритетності часткових показників, прийме наступну модифікацію:

$$\Phi IC_n = 0,42Z_1 + 0,33Z_2 + 0,25Z_3, \quad (3.20)$$

Сформулюємо значення часткових показників Z_1 , Z_2 , Z_3 , виходячи із їх економічної сутності та методики вимірювання.

Запропонований нами у якості складових нашої моделі показник функціональної інформаційної спроможності підприємства є комплексним і потребує методики визначення його складових: рівнів, які характеризують цифрові навички персоналу підприємства; адаптивності підприємства; корпоративної активності підприємства стосовно інформатизації, інноваційності та інтелектуалізації.

Розглянемо Z_1 – показник вимірювання рівнів цифрового досвіду та навичок персоналу.

Актуальність зростання спроможності працівників підприємства до освоєння новітніх цифрових технологій та доведення таких дій до автоматизму для активного імплементації позитивних заходів з інформатизації підприємства (з орієнтуванням на нівелювання протистояння (або інертності) персоналу щодо впроваджуваних інформаційно-інноваційних змін) є аксіоматичною. В свою чергу, рівень таких умінь та спроможностей персоналу формується під впливом значної кількості чинників; є керованим; здебільшого має ендогенну етимологію, а отже шляхом його цілеспрямованого підвищення можливо досягти вищого рівня як функціональної інформаційної спроможності підприємства, так і, як наслідок, підвищення його економічної безпеки. З огляду на це із значної кількості існуючих складових формування цифрових навиків працівників (як явища економічної етимології) пропонуємо виокремити у якості часткових показників такі: рівні інформаційності персонала, рівні інноваційності персонала, рівні здібності до навчання та розвинення персонала:

$$Z_1 = \varepsilon K_{PI} + \varepsilon K_{PII} + \varepsilon K_{PIII}, \quad (3.21)$$

де Z_1 – показник вимірювання рівня цифрових навичок персонала;

K_{PI} – рівень інформаційності персонала,

K_{PII} – рівень інноваційності персонала;

K_{PHR} – рівень здібності до навчання та розвитку персонала

$\varepsilon_1, \varepsilon_2, \varepsilon_3$ – коригуючі коефіцієнти значущості до часткових показників вимірювання (за умови $\varepsilon_1 + \varepsilon_2 + \varepsilon_3 = 1$).

Для розрахунку коригуючих коефіцієнтів вагомості часткових показників, $\varepsilon_1, \varepsilon_2, \varepsilon_3$ також застосуємо методику визначення пріоритетів часткових показників з їх ранжуванням (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 – Ранжування часткових показників Z_1 (характеристики рівня цифрових навичок персоналу) у показнику Z за коефіцієнтами вагомості ,
(сформульовано автором)

Показник	Бальне визначення переваг показника у контексті інтегрального показника, (бали за шкалою від 1 до 5)
K_{PI} - рівень інформаційності персоналу	5
K_{PII} - рівень інноваційності персоналу	3
K_{PHR} - рівень здібності до навчання та розвитку персоналу	3

Дані визначення значущості показників сформовані з відповідними значеннями $f(5:3:3)$ з огляду на домінантне значення рівня інформаційності персоналу (5 балів у рейтингу), ніяким чином не виключаючи важливості рівня інноваційності персоналу (3 бали) та рівня його здібностей до навчання та розвитку (3 бали).

Отримаємо, як і вище, результати парних порівнянь, якими оцінювались переваги даних показників (на основі нормальної оцінки).

Розрахунки за методом переваг обґрунтували значення пріоритетності складових часткового показника Z_1 пропонованої моделі):

- рівня інформаційності персоналу, ε_1 - 0,46;

- рівня інноваційності персоналу, ε_2 , - 0,27;
- рівня здібності до навчання та розвитку персоналу, ε_3 - 0,27.

У результаті показник вимірювання рівня цифрових навичок персоналу Z_1 – з урахуванням значень пріоритетності часткових показників, прийме наступну модифікацію:

$$Z_1 = 0,46K_{PI} + 0,27K_{PII} + 0,27K_{PIII}. \quad (3.22)$$

Розглянемо Z_2 – показник вимірювання адаптивності підприємства.

Методика вимірювання адаптивності підприємства є достатньо диференційованою та поширеною у науковців темою. У дослідженні [40] систематизовано такі методи її оцінювання, як експертний, рейтинговий, інтегральний, індикативний адитивного згортання тощо. У багатьох роботах [41 та ін.] методика його вимірювання практично ототожнюється оцінці фінансового стану підприємства, без урахування його специфіки. Для розрахунку часткового показника Z_1 (цифрові навички) можна використовувати різні методи емпіричних обчислень. Виходячи із необхідності швидкого прийняття функціональних рішень пропонуємо застосовувати метод з найменшими витратами часу - когнітивно-аналітичний метод. При цьому провідними спеціалістами (менеджерами, економістами, кадровиками) аналізуються значення складових даного показника за шкалою (від 0 до 1) у відповідності з його фактичним рівнем на підприємстві.

Виходячи із різноякісності складових показника адаптивності, найдоступнішою є вимірювання за допомогою рейтингового експертного методу згідно відповідної шкали (табл. 3.9).

Показник Z_3 корпоративної активності підприємства базується на таких запропонованих та доведених нами раніше положеннях, що домінантою концепції інформаційної економіки вважається імплементація специфічних проявів інформації знань для суттєвого збільшення продукування конкурентної додаткової вартості конкурентоспроможних товарів та послуг

кожним підприємством на основі корпоративної активності. А отже, ніяким чином, не виключаючи активності підприємства, зорієнтованої на матеріальне виробництво: на підвищення його результативності, ефективності та конкурентоспроможності.

Таблиця 3.9 – Шкала визначення рівня адаптивності підприємства за рейтинговим методом *(розроблено автором)*

Значення показника адаптивності підприємства за шкалою у діапазоні від 0 до 1	Рівень адаптивності за визначенням експертів-фахівців підприємства
$0 < Z_2 \leq 0,30$	Низький
$0,31 < Z_2 \leq 0,70$	Середній
$0,71 < Z_2 \leq 1$	Високий

Грунтуючись на думці, що не в обов'язковому порядку підприємства застосовують інформацію лише у вигляді інформаційного високотехнологічного продукту, їм притаманна особливість застосування також високоякісних інформаційних потоків з метою забезпечення фінансово-економічного процвітання. Безперечно, ми маємо визнати той факт, що конструкція економіки, в тому числі української, змінюється в умовах розвитку науково-технічного прогресу в світі. На підґрунті нового технологічного виміру домінантів у економіці, переважним корпоративна інформаційна активність, яка сама по собі містить досить неповторну структуру. Її основу становлять інформаційно – комунікаційні технології, які мають властивістю вибудовуватись у нові сфери розвитку дуже швидкими темпами. Використовувані аналітичні дані підтверджують той факт, що збільшення темпів становлення інформаційних технологій вимагають від економіки підприємств активізувати активність щодо цілеспрямованого використання переваг цифровізації.

Показник Z_3 корпоративної активності підприємств стосовно інформатизації, інноваційності та інтелектуалізації визначимо також за рейтинговою методикою, яку відображено у таблиці 3.10).

Таблиця 3.10 – Шкала розрахунку рівнів корпоративної активності підприємств, пов’язаної з інформатизацією, інноваційністю та інтелектуалізацією за рейтинговою методою (*запропоновано автором*)

Значення показника адаптивності підприємства за шкалою у діапазоні від 0 до 1	Рівень адаптивності за визначенням експертів- фахівців підприємства
$0 < Z_2 \leq 0,30$	Низький
$0,31 < Z_2 \leq 0,70$	Середній
$0,71 < Z_2 \leq 1$	Високий

З огляду на такі результати, вигляд комплексного показника характеристики функціональної інформаційної спроможності підприємств (Осі Z), з нашої точки зору, повинен бути таким:

$$\Phi IC_n = 0,4(\varepsilon K_{PI} + \varepsilon K_{PII} + \varepsilon K_{PIII}) + 0,33Z_2 + 0,25Z_3. \quad (3.20)$$

Отже, нами вище запропоновано методико-прикладний інструментарій для вимірювань базових складників моделі, яка присвячена забезпеченню на підприємствах (за умов розбудови інформаційної економіки) їх економічної безпеки. Такий інструментарій базується на: інтегральному комплексному показникові, який характеризує економічний стан підприємств; інтегральному комплексному показникові, який характеризує якість інформаційних потоків; інтегральному комплексному показникові функціональної інформаційної спроможності підприємств. Всі ці показники оптимальним чином покликані характеризувати виокремлені нами вектори існуючих чинників, які впливають на рівень економічного убезпечення підприємства в умовах стрімкого процесу інформатизації та глобалізації вітчизняної економіки. Виходячи із запропонованої нами методики їх оцінювання у наступному підрозділі будуть запропоновані методичні доробки моделювання економічної безпеки підприємств за умов інформаційної економіки.

3.3 Економіко-математичне моделювання в системі забезпечення економічної безпеки підприємства

Виходячи з викликів інформаційної економіки, яка представляє собою прогресивний рівень становлення постіндустріального суспільства, характеризується високим ступенем змісту унікальних інформаційних товарів та творчих ресурсів при формуванні фінансових відносин, підприємства повинні мати можливість швидкого керування інформаційними ресурсами з метою убезпечення свого економічного розвитку. Необхідно урахувати при цьому специфічну особливість інформаційної економіки – імплементація господарської діяльності у царину домінуючого впровадження технологій інформаційного та комунікаційного характеру у процесах виробництва, розподілу та застосування соціальних цінностей, а також зміни укладу соціальних процесів, які обумовлені виходу на новий рівень процесу розподілу продуктивних сил: змінами темпу праці та основних засобів виробництва.

При формулюванні економічних та математичних моделей необхідно враховувати те, що забезпечуючий економічну безпеку процес на підприємствах є вельми трудомістким і складним процесом під час якого оброблюються значні масиви інформації з певними специфічними особливостями: необхідністю термінової обробки значної кількості статистичної інформації з використанням відповідних методик діагностування та прогнозування; інформація охоплює дані про всі процеси, що здійснюються у виробничій, технічній, технологічній, організаційній, соціальній, правовій та інших сферах, інформація охоплює дані не лише про економічний стан підприємства, але і про можливості економічного розвитку, підприємству необхідний відповідний рівень якості інформації, а також спроможність робітників оперативно та ефективно користуватись нею. Наприклад, у роботі [14] також визначається актуальність завдань, які є пов'язаними із удосконаленням інструментарію обробки значних масивів інформації (за умов стрімкої трансформації суспільства в кшталт інформаційного) з

використанням економічних та математичних моделей, оскільки масиви використовуваної економічної інформації стрімко збільшуються. У дослідженнях авторів робіт [42-47] продукуються практичні методичні постулати систематизації, організації та моделювання найважливіших економічних процесів на підприємствах.

При моделюванні процесів, що впливають на забезпеченість економіки підприємств, доцільно застосовувати моделі, що спроможні адекватно описувати реальність. Економіко-математичні моделі доцільно використовувати з метою уникнення неефективних господарсько-економічних дій (на етапах як поточного, так і довготермінового без пекового забезпечення). Також моделювання покликане сприяти передбаченню та прогнозуванню майбутніх економічних подій, вони необхідні для впровадження своєчасних ґрунтовних методів. Себто, актуальність наведення оновлених засад, орієнтованих на удосконалення моделей економічної безпеки є наглядною.

Далі доречно більш детально зупинитись на удосконаленні створення економічно-математичних моделей, які присвячені забезпеченню економічної безпеки підприємств (за формування умов інформаційної економіки). Складність процесу створення таких моделей пов'язана з комплексністю функціонального наповнення даного процесу, який є динамічним, інтегрованим і залежить від впливу значної кількості взаємопов'язаних та взаємовпливових факторів.

Для розробки такої моделі доцільно скористатись класифікацією задач баз даних, запропонованих у роботі [14] для вибору найбільш релевантних з огляду на предмет нашого дослідження. Автор роботи [14] розподіляє задачі вищезгаданого моделювання на прогностичні (для класифікації або регресії даних) та описові (для кластеризації, аналізу зав'язків або аналізу відхилень). Із таких задач з метою кластеризації даних при створенні моделі забезпечення підприємства можливо застосовувати такі описові задачі як пошук послідовностей (за допомогою ряду) або групування компонент (використання

матриць); для аналізу конкретних економічних взаємозв'язків між компонентами системного формування застосуємо такий математичний інструментарій як виявлення причинно-наслідкових зв'язків (використання ряду), пошук асоціативних закономірностей (використання матриць). Також використаємо задачу щодо виділення значущих часткових показників та їх ранжування.

У даному контексті перейдемо до безпосередньої розробки та апробації декларованої нами статичної економіко-математичної моделі.

При цьому базуватимемось на наведених у попередньому підрозділі роботи методичних розробках щодо:

- 1) графічної просторової інтерпретації даної моделі;
- 2) формування трьох базових складових цільової функції даної моделі, а саме:

- інтегральному комплексному показникові характеристики економічного стану (ось X графічної моделі) з урахуванням значень пріоритетності часткових показників:

$$EC_n = 0,08 \frac{OZ_{\text{ев}}}{OZ_{\text{перв.п.р.}}} + 0,21 \cdot \frac{BK_n}{ПБ_n} + 0,14 \cdot \frac{ЧД_p}{A} + 0,36 \cdot \frac{ЧФР_n}{A} + 0,21 \cdot \frac{I_{ПФ} + \Gamma_{те}}{33_{\text{ном}}}$$

- інтегральному комплексному показникові характеристики якості інформаційних потоків (ось Y графічної моделі) з урахуванням значень пріоритетності часткових показників:

$$ЯПП_n = 0,25 \frac{OI_{\text{Сист}}}{OI_{\text{Заг}}} + 0,31 \frac{OI_{\text{Своєч}}}{OI_{\text{Заг}}} + 0,31 \frac{OI_{\text{Достов}}}{OI_{\text{Заг}}} + 0,13 \frac{OI_{\text{Достат}}}{OI_{\text{Заг}}},$$

- інтегральному комплексному показникові характеристики функціональної інформаційної спроможності підприємства (осі Z графічної моделі) з урахуванням значень пріоритетності часткових показників:

$$\Phi IC_n = 0,4(\varepsilon K_{PI} + \varepsilon K_{ПП} + \varepsilon K_{РНР}) + 0,33Z_2 + 0,25Z_3.$$

Виходячи із розробленої методики вимірювання показників Z_1 , Z_2 , Z_3 , можна сформулювати систему цільових функцій шуканої моделі.

У якості цільових функцій моделі використовуємо максимальні значення цільових показників даної системи:

Система цільових функцій моделі економічної безпеки (сформульованої для підприємств, які функціонуватимуть за умов становлення інформаційної економіки) у базовому вигляді:

$$\left. \begin{aligned} EC_n &= \alpha_1 X_1 + \alpha_2 X_2 + \alpha_3 X_3 + \alpha_4 X_4 + \alpha_5 X_5, \\ \alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3 + \alpha_4 + \alpha_5 &= 1, \\ ЯП_n &= \beta_1 Y_1 + \beta_2 Y_2 + \beta_3 Y_3 + \beta_4 Y_4, \\ \beta_1 + \beta_2 + \beta_3 + \beta_4 &= 1, \\ \Phi IC_n &= \gamma_1 Z_1 + \gamma_2 Z_2 + \gamma_3 Z_3, \\ \gamma_1 + \gamma_2 + \gamma_3 &= 1, \end{aligned} \right\}$$

де EC_n - інтегральний показник характеристики економічного стану підприємства, X_1 - частковий показник, який визначає майновий стан (запропонований коефіцієнтом оновлення); X_2 - частковий показник характеристики фінансової стійкості (наведений коефіцієнтом автономії); X_3 - частковий показник для характеристики ділової активності (наведений коефіцієнтом, що вимірює оборотність активів); X_4 - частковий коефіцієнт характеристики економічної ефективності (наведений рентабельністю активу); X_5 - частковий коефіцієнт характеристики ліквідності (наведений коефіцієнтом абсолютної ліквідності); $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3, \alpha_4, \alpha_5$ - коригуючі коефіцієнти вагомості часткових показників, $ЯП_n$ - інтегральний коефіцієнт характеристики якості інформаційних потоків підприємства, Y_1 - частковий коефіцієнт, який застосовується для характеристики системності інформаційних масивів (представлено коефіцієнтом системності інформаційних потоків); Y_2 - частковий коефіцієнт, який застосовується для характеристики своєчасності інформаційних потоків (представлено коефіцієнтом своєчасності інформаційних потоків); Y_3 - частковий коефіцієнт, який застосовується для характеристики достовірності інформаційних потоків (представлено коефіцієнтом достовірності інформаційних потоків); Y_4 - частковий коефіцієнт, який застосовується для характеристики достатності обсягів інформаційних потоків (представлено коефіцієнтом достатності інформаційних потоків); $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$ - коригуючі

коефіцієнти вагомості часткових показників, ΦIC_n - інтегральний тринарний коефіцієнт функціональної інформаційної спроможності підприємств, Z_1 - рівень цифрових навичок персоналу на підприємствах; Z_2 - адаптивність підприємств; Z_3 - корпоративна активність підприємств стосовно інформатизації, інноваційності та інтелектуалізації, $\gamma_1, \gamma_2, \gamma_3$ - коригуючі коефіцієнти вагомості часткових показників.

Система цільових функцій моделі економічної безпеки, сформульована для підприємств, які проводять свою діяльність за умов формування інформаційної економіки у деталізованому вигляді матиме наступну візуалізацію:

$$\left. \begin{aligned} EC_n &= \left(0,08 \frac{OZ_{\text{вв}}}{OZ_{\text{перв.н.р.}}} + 0,21 \cdot \frac{BK_n}{ПБ_n} + 0,14 \cdot \frac{ЧД_p}{A} + 0,36 \cdot \frac{ЧФР_n}{A} + 0,21 \cdot \frac{I_{\text{пф}} + \Gamma_{\text{те}}}{ЗЗ_{\text{ном}}} \right) \rightarrow \max \\ ЯПП_n &= \left(0,25 \frac{OI_{\text{сист}}}{OI_{\text{заг}}} + 0,31 \frac{OI_{\text{своєч}}}{OI_{\text{заг}}} + 0,31 \frac{OI_{\text{достов}}}{OI_{\text{заг}}} + 0,13 \frac{OI_{\text{достат}}}{OI_{\text{заг}}} \right) \rightarrow \max \\ \Phi IC_n &= (0,4(\varepsilon K_{PI} + \varepsilon K_{PII} + \varepsilon K_{PIII}) + 0,33Z_2 + 0,25Z_3) \rightarrow \max, \end{aligned} \right\}$$

де $OZ_{\text{вв}}$ – грошове вимірювання вартості уведених в експлуатацію основних засобів, $OZ_{\text{перв.н.р.}}$ – грошове вимірювання вартості основних засобів на початок року, BK_n – величина, яка характеризує власний капітал, $ПБ_n$ – розмір грошового виміру в цілому пасива балансу підприємств, $ЧД_p$ – величина чистого доходу для підприємства (визначеного від реалізації продукції), A (середнє) – розмір валюти балансу підприємств, $ЧФР_n$ – чисті фінансові результати діяльності на підприємстві, $I_{\text{пф}}$ – величина поточних фінансових інвестицій, $\Gamma_{\text{те}}$ – грошові кошти та їх еквіваленти підприємств, $ЗЗ_{\text{пот}}$ – величина поточних зобов'язань та забезпечення, $OI_{\text{сист}}$ – обсяги інформаційних потоків, отримуваних в межах розробленого процесного забезпечення, які організовують інформаційні заходи, $OI_{\text{заг}}$ – загальні обсяги присутньої (отримуваної та згенерованої підприємством) інформаційної маси $OI_{\text{своєч}}$ – обсяги своєчасної інформаційної маси, $OI_{\text{достов}}$ – загальні обсяги інформаційної маси з високим ступенем достовірності та коректності, необхідної для ефективного забезпечення економічної безпеки підприємства, $OI_{\text{достат}}$ – достатні обсяги інформаційної маси, необхідної для ефективного забезпечення економіки підприємств, K_{PI} – коефіцієнт, який використовується для характеристики рівня інформаційності персоналу, K_{PII} – коефіцієнт, який використовується для характеристики рівня когнітивності персоналу, K_{PIII} – коефіцієнт, який використовується для характеристики рівня інноваційності персоналу; K_{PIII} – коефіцієнт, який використовується для характеристики рівня здібностей до навчання та розвитку персоналу.

На основі запропонованого критеріального інтегрованого показника отримуємо можливість визначення виду тренду шуканої функції економічної безпеки підприємства – лінійний/нелінійний, а також формулювання

специфіки її динаміки прямолінійна/циклічна абощо. З огляду на це формалізуємо ключовий критеріальний показник, що інтерпретується у якості складної цільової лінійної функції.

Релевантність формулюванні цієї функції повинна підтверджуватись взаємним синергетичним симбіозом часткових показників, що входять до неї. Виходячи із триєдності запропонованої нами системи складових, що формують узагальнюючий показник економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки, вважаємо, що якості обмежень доцільно запропонувати необхідність перевищення мінімальних значень шуканих показників. Математично це візуалізується наступним чином.

Обмеження:

$$EC_n = 0,08 \frac{OZ_{\text{вв}}}{OZ_{\text{перв.п.р.}}} + 0,21 \cdot \frac{BK_n}{ПБ_n} + 0,14 \cdot \frac{ЧД_p}{A} + 0,36 \cdot \frac{ЧФР_n}{A} + 0,21 \cdot \frac{I_{\text{ПФ}} + \Gamma_{\text{те}}}{33_{\text{ном}}} > \min_{EC},$$

$$ЯП_n = 0,25 \frac{OI_{\text{Сист}}}{OI_{\text{Заг}}} + 0,31 \frac{OI_{\text{Своєч}}}{OI_{\text{Заг}}} + 0,31 \frac{OI_{\text{Достов}}}{OI_{\text{Заг}}} + 0,13 \frac{OI_{\text{Достат}}}{OI_{\text{Заг}}} > \min_{ЯП},$$

$$\Phi IC_n = 0,4(\varepsilon K_{PI} + \varepsilon K_{PII} + \varepsilon K_{PIII}) + 0,33Z_2 + 0,25Z_3 > \min_{\Phi IC},$$

де \min_{EC} – мінімально допустиме значення інтегрального комплексного показника характеристики економічного стану підприємства;

$\min_{ЯП}$ – мінімально допустиме значення інтегрального комплексного показника характеристики якості інформаційних потоків підприємства;

$\min_{\Phi IC}$ – мінімально допустиме значення інтегрального комплексного тринарного показника функціональної інформаційної спроможності підприємства.

У факультативному порядку крім того, у якості додаткових обчислень можна було б також запропонувати такі економічні обрахунки як:

- 1) порівняння інтегрального показника з плановими його значеннями (нормативний підхід);

- 2) порівняння інтегрального показника з його значеннями, розрахованими з використанням експертної оцінки (когнітивний підхід);
- 3) порівняння інтегрального показника з минулорічними його значеннями (динамічний підхід) тощо.

У якості додаткового удосконалення обрахунків запропонованої моделі ймовірно також формалізоване обрахування впливу на результуюче значення базових керованих чиннику з метою оптимізації такого впливу. Керованими чинниками забезпечення економічної безпеки підприємства можна вважати в першу чергу наступні:

- економічна структура підприємства;
- організаційно-функціональна структура підприємства;
- інтелектуально-кадрова структура підприємства;
- інформаційна структура підприємства;
- технічно-виробнича структура підприємства;
- технологічно-інноваційна структура підприємства;
- управлінська структура підприємства;
- фінансово-майнове становище підприємства;
- правове забезпечення;
- соціальні, екологічні, іміджеві чинники тощо.

Дані пропозиції доцільно детально дослідити у подальших дослідженнях.

За результатами безпосередніх розрахунків прогнозованого економічного ефекту від впроваджуваних нами в дослідженні методико-прикладних заходів визначено наступне.

Виходячи із результатів експертного визначення прогнозованого зниження витрат завдяки підвищенню рівня економічної безпеки за допомогою використання запропонованих нами методик, визначені значення, які коливаються у межах 0,0005% - 0,0008% чистого доходу підприємства.

Таблиця 3.11 – Прогнозовані розрахунки зниження витрат завдяки підвищенню рівня економічної безпеки за допомогою використання запропонованих методик на прикладі ПрАТ «ПівнГЗК», ПрАТ «ЦГЗК», АТ «ПівдГЗК», ПрАТ «ІнГЗК», тис.грн (розраховано автором)

Підприємство	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг станом на 01.01.2021р	Із розрахунку 0,0005% чистого доходу підприємства	Із розрахунку 0,0008% чистого доходу підприємства
ПрАТ «ПівнГЗК»	17803594	89,018	142,429
ПрАТ «ЦГЗК»	12438797	62,194	99,510
АТ «ПівдГЗК»	33591922	167,960	268,735
ПрАТ «ІнГЗК»	19165910	95,830	153,327

А отже, за сучасних економічних умов інтегрування у інформаційну економіку та з урахуванням значно великих результатів діяльності таких гігантів гірничо-добувної промисловості як Південний ГЗК, Інгuleцький ГЗК, Центральний ГЗК, Північний ГЗК існує велика ймовірність досягнення шляхом такого впровадження на цих підприємствах орієнтовно від 62,194 тис.грн до 268,735 тис.грн. економічного ефекту у залежності від впливових чинників.

Запропоновані нами у якості прогнозних величини є суто розрахунковими та використані нами з метою акцентування уваги на значимості проведення удосконалень за запропонованим нами напрямками та методиками, вони покликані підкреслювати масштабність ймовірних результатів впровадження удосконалюючих дій.

Таким чином, запропоновані у даному підрозділі роботи методичні рекомендації щодо розробки авторської економіко-математичної моделі забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах інформаційної економіки покликані сприяти підвищенню конкурентоспроможності економіки підприємств.

Висновки до розділу 3

У даному розділі нами запропоновано алгоритм здійснення ключових організаційно- економічних заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки.

Удосконалено організаційно – економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства в контексті визначення його принципів, специфічних організаційних та економічних методів забезпечення в умовах становлення інформаційної економіки.

Доведено, що базовою метою використання організаційно- економічного механізму є забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки є досягнення стійкого оптимального рівня економічної безпеки підприємства на основі використання високого економічного потенціалу підприємства з орієнтиром на його стабільний конкурентоспроможний економічний розвиток.

Запропоновано прикладний інструментарій щодо функціональної структури нівелювання зовнішнього та внутрішнього впливу на економічну безпеку підприємства.

Розроблено тринарну економіко – математичну модель економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки, яка у комплексному вигляді відображає максимізацію трьох складових такої безпеки: економічного стану підприємства, якості інформаційних потоків та функціональної спроможності підприємства. Для цього актуалізовано методичні підходи до формулювання системи інтегральних показників, що у симбіозі відображають рівень економічної безпеки. У математичному виразі система розрахунку інтегральних критеріальних показників представляє собою систему цільових критеріїв, орієнтованих на максимізацію результуючих показників, а також необхідних обмежень. Для формулювання методики розрахунку економічного стану адаптовано загальновідому систему часткових показників його оцінки (з виокремленням найсуттєвіших

з них). Для оцінки функціональної інформаційної спроможності підприємства запропоновано власні авторські розробки показників. При цьому враховано вплив інформатизації економіки, вимоги до якості інформаційних потоків, до підвищення рівня адаптованості підприємства, до можливості підприємства бути інформаційно спроможним як в межах підприємства, так і в його зовнішній екосистемі, а також окреслено певну систему обмежень, пов'язаних з використанням запропонованої методики.

Результати наукових досліджень, наведені в розділі 3, використано у діяльності таких вітчизняних підприємств: ТОВ «АЛТА», ПрАТ «Володарка», ПрАТ «Електромашпромсервіс».

Основні положення та результати дослідження за розділом 3 опубліковано автором у працях [48-51].

Список використаних джерел до розділу 3

1. До глобальної мережі цифрових центрів The Global Services Location Index (GSLI). URL: <https://www.kearney.com/digital/article/?/a/the-2021-kearney-global-services-location-index> (дата звернення 30.12.2021).
2. Звітність компанії Керні про перспективи економічних процесів. URL: <https://www.kearney.com/search?q=Ukraine&groupId=20143>. (дата звернення 04.01.2022).
3. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
4. Данилишин Б. М. Екологічна складова політики сталого розвитку: монографія. Донецьк, Юго-Восток, ЛТД, 2008. 256 с.
5. Салоїд С.В. Механізм управління економічною безпекою підприємства: теоретичний аспект. *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*, 2017. № 14. - С. 250-254.

6. Салоїд, С. В. Організаційно-економічний механізм управління економічною безпекою підприємств машинобудування : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 – економіка та управління підприємствами. Київ, 2019. 305 с.
7. Хлобистов Є. В. Фінансові механізми екологічної політики. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журн.*. К.: НАНУ, 2004. С. 744-752.
8. Кульман Анрі. Економічні механізми. К.: Прогрес-Універс, 1993. 192 с.
9. Феріанц Ян. Господарський механізм та економія часу. К. Економіка, 1987. 191 с.
10. Мазур Н. А. Організаційно-економічні засади формування економічного потенціалу підприємств продовольчого підкомплексу подільського регіону: автореф. дис. на здобуття ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». Луганськ, 2012. 44 с.
11. Літвінов О. С., Капталан С. М. Сутність та види механізмів в економіці. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 6 (11). С. 146-149.
12. Вовк О. М. Організаційно-економічний механізм розвитку системи економічної безпеки підприємства. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2018. Вип. 22.. С. 205-211.
13. Гнилицька Л. Основи економічної безпеки підприємства. *Бухгалтерський облік і аудит. Науково-практичний журнал*. 2013. № 7. С.41-48.
14. Мінц О. Ю. Методологія моделювання інноваційних інтелектуальних систем прийняття рішень в управлінні економічними об'єктами. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.11 – Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці. – Приазовський державний технічний університет МОН України, Маріуполь, 2017.

15. Амоша О. І., Антонюк В. П., Землянкін А. І. Активізація інноваційної діяльності: організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення. Донецьк. Ін-т економіки промисловості НАН України. 2007. 328 с.
16. Турило А. А. Основи управління інноваційним розвитком підприємства: монографія. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов. 2017. 307 с.
17. Логотова Т. Г. Організаційно- економічний механізм державного управління інноваційним розвитком регіону: монографія. Маріуполь: Приазов. держ. техн. ун-т, 2006. 226 с.
18. Турило А. М., Турило А. А., Романченко Н. В., Святенко С. В. Економічний розвиток структурних підрозділів підприємства: оцінка, механізм, мотивація: монографія. Кривий Ріг: Етюд-Сервіс. 2009. 156 с.
19. Янченко З. Б. Ефективне управління інноваційною діяльністю (регіональний аспект). *Інноваційна економіка* . Тернопіль. 2017. №3-4. С.100-104.
20. Іртищева І. О., Сохнич А. Я. Інноваційний розвиток сільських територій: адаптація міжнародного досвіду в національних реаліях: монографія. Миколаїв, Іліон, 2012. 176 с.
21. Брюховецька Н. Є., Булєєв І. П. Конкуренция и соревнование в условиях инновационного развития предприятий..*Вісник економічної науки України*. №1. 2017. С. 7-15.
22. Редько Л. Розробка методики управління фінансовими ресурсами для забезпечення інноваційної діяльності машинобудівних підприємств.— *Інституціональний вектор економічного розвитку*. 2009. Вип. 2. С.168-178.
23. Grynko T., Gviniashvili T. Organisational and economic mechanism of business entities' innovative development management. *Economic Annals-XXI*. 2017. № 165(5-6). P. 80-83.
24. Ezzi, F., & Jarboui, A. Does innovation strategy affect financial, social and environmental performance? *Journal of Economics, Finance and Administrative Science*, 2016. 40(21). P. 14-24.

25. Terjesen S., Patel C. P. In Search of Process Innovations: The Role of Search Depth, Search Breadth, and the Industry Environment. *Journal of Management. Working*. 2017. №43 (5). P. 1421-1446.

26. Levchenko, V., Boyko, A., Savchenko, T., Bozhenko, V., Humenna, Yu. & Pilin, R. State Regulation of the Economic Security by Applying the Innovative Approach to its Assessment. *Marketing and Management of Innovations*. 2019. Vol. 4. 364-372.

27. Брюховецька Н.Ю. Підходи до визначення капіталізації підприємств. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економіка*. Вип.31 (117). Донецьк: ДонНТУ, 2007. С.224-229.

28. Багацька К.В. Капіталізація підприємства як ключова категорія вартісно-орієнтованого управління. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015.№3. С.10-13

29. Беновська Л.Я. Капіталізація інноваційно-активних підприємств: автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08. Гроші, фінанси і кредит . Ін-т регіональних досліджень НАН України. Л., 2009. 18 с.

30. Хумарова Н.І., Лайко О.І. Теоретичні засади управління капіталізацією підприємства. *Economics: time realities*. №3(49), 2020 URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2020/No3/61.pdf> (дата звернення 01.08.2022).

31. Грибіненко О.М. Шагоян С.М. Сутність та шляхи забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економічний простір. Серія Економічні науки*. 2017. Вип. 22. Ч. 1. С. 98-100.

32. Фісуненко П. А., Забезпечення економічної безпеки підприємства: сутність, принципи, функції, методи, засоби. *Економічний простір. Зб.наук. праць*. 2019. № 152. С. 176-203.

33. Турило А. А., Турило А. М. Система критеріїв і показників оцінювання капіталізації підприємства в процесі інноваційного розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 1(151). С. 233-239.

34. Марина А. С., Єланська Н. О., Петренко М. А. Механізм забезпечення

економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 495- 500.

35. . Spencer M. The Social Organism and the Collective Mind. URL <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8022487> (дата звернення 30.01.2020)

36. Marx K. Capital - A Critique of Political Economy: Volume 1-The Process of Capitalist Production. URL <https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/pdf/Capital-Volume-I.pdf> (дата звернення 30.04.2017)

37. Фещенко О. П. Розрахунок показників фінансового стану господарських товариств з урахуванням нових форм фінансової звітності. *Бізнес Інформ*. 2015. № 2. С.229-236.

38. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ. 2016. 304 с.

39. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Фінансовий аналіз . Полтава: ПДАА. 2016. 430 с.

40. Гросул В.А. Аскеров Т.Т. Методи оцінки адаптаційного потенціалу підприємств роздрібної торгівлі. *Економіка та управління підприємствами*. 2019. Вип. 43. С.93-98.

41. Орлова К. Є. Механізм адаптації підприємств добувної промисловості до зовнішнього середовища : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 ; Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». Київ, 2016. 24 с.

42. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством в умовах економіки знань та інтелектуалізації менеджменту. *Економічний форум*. 2016. № 1. С. 161-170.

43. Levchenko, V., Boyko, A., Savchenko, T., Bozhenko, V., Humenna, Yu. & Pilin, R. State Regulation of the Economic Security by Applying the Innovative Approach to its Assessment. *Marketing and Management of Innovations*. 2019. 4. P. 364-372.

44. Zatonatskiy, D. Innovation Methods and Models of Personnel Security Management: Opportunities and Imperatives of Use at Ukrainian Enterprises.

45. Лысенко Ю.Г., Беленко Д.В., Кравченко В.Н., Берлін В.М. Імітаційне моделювання економічних систем: прикладні аспекти: кол. Монографія. Донецьк: Ноулідж. 2013. 359 с.

46. Берсуцький А. Я., Донец. нац. ун-т; Під заг. ред. Ю. Г. Лисенко Життєздатні системи у економіці.– Донецьк: Ноулідж. 2013. – 359 с.

47. Ставицький, О. В. Формування моделі економічної безпеки. *Міжнародна економіка: інтеграція науки та практики : збірник наукових праць*. 2017. Вип. 7. С. 71-77.

48. Зінченко О. А. Зінченко Д. С. Економічний розвиток підприємства та економічні результати підприємства: взаємозв'язок, особливості оцінки та моделювання. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2016. №1 8. С. 121-127.

49. Зінченко Д. С., Zielinska A. Фактори впливу на економічну безпеку підприємства в умовах нестабільності економічного розвитку. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: XVI міжнародна науково-практична конференція, 21 листопада 2018 р. Київ, НТУУ «КПІ», 2018. С. 38*

50. Зінченко О. А., Зінченко Д. С., Софілканич Ю. В. Оцінка рівня фінансово-економічної безпеки підприємства в аспекті його ліквідності. *Сучасні проблеми та перспективи розвитку міжнародних економічних відносин і світового господарства : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конференції, 19–20 квітня 2019 р. Хмельницький: ХНУ. 2019. С.165-167.*

51. Зінченко Д. С. Удосконалення організаційно- економічного механізму управління економічною безпекою підприємства в умовах формування інформаційної економіки.. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: збірник тез доповідей учасників XVIII міжнародної науково-практична конференція, 25 листопада 2020 р. Київ: НТУУ «КПІ». 2020. С. 34.*

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішене наукове завдання подальшого розвитку теоретичних засад та удосконалення методико-прикладного інструментарію забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки з метою підвищення його конкурентоспроможного економічного розвитку, що дає підстави зробити такі висновки:

1. На підставі актуалізації парадигми, згідно якої сучасний стан світового і вітчизняного розвитку економіки є результатом змін орієнтирів на пріоритетність для економіки такого ресурсу як інформація, визначено особливості становлення інформаційної економіки та окреслено місце у ній економічної безпеки підприємства. Узагальнення наукових підходів стосовно вивчення структури інформаційної економіки дозволило запропонувати авторське трактування сутності економічної категорії «інформаційна економіка» у якості збалансованої системи суспільно-економічних відносин, які за допомогою найоптимальнішого застосування всіх видів ресурсів інформаційного, інноваційного та інтелектуально-креативного характеру створюють матеріальний продукт або послугу з метою створення передумов зростання безпеки та якості життя населення. Шляхом методологічних досліджень специфічних властивостей інформаційної економіки визначено мету та концепцію сприяння становленню інформаційної економіки, що дозволило визначити її вплив на діяльність підприємств та на особливості забезпечення їх економічної безпеки.

2. На основі систематизації наукових поглядів на трактування поняття «економічна безпека підприємства» розроблено його удосконалення. Запропоновано з теоретико-методологічної точки зору, економічну безпеку підприємства детермінувати як економічну категорію, що є характеристикою економічного стану підприємства з огляду на захищеність його діяльності в конкурентному ринковому середовищі, а з методично-прикладної точки зору – як складне і комплексне економічне явище, що характеризує такий стан

підприємства, який: формується під впливом сукупності різноманітних екзогенних та ендогенних факторів; надає підприємству спроможність реалізовувати визначену ринкову мету свого конкурентного розвитку; є керованим (підлягає ендогенним забезпечуючим втручанням) та вимірюваним (завдяки використанню систем базових економічних критеріїв та показників). На цій основі забезпечення економічної безпеки підприємства визначено, як економічна категорія, що характеризує постійний всебічний і комплексний процес, пов'язаний з формуванням і підтриманням такого економічного стану підприємства, за якого воно функціонує на конкурентних засадах під впливом сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників. Удосконалення теоретичного інструментарію покладено в основу розробки методик забезпечення економічної безпеки підприємства, яка зорієнтована на покращення економічного стану підприємства, якості інформаційних потоків та функціональної спроможності підприємства, а також на підвищення результуючих показників.

3 У процесі дослідження визначено, що економічна безпека підприємства посідає ключове місце у системі його стратегічного і тактичного економічного розвитку та є тісно пов'язаною з економічним потенціалом підприємства. Запропоноване авторське визначення категорії «економічний розвиток підприємства» як економічної категорії, яка характеризує системостворююче комплексне явище у вигляді симбіозу результатів впливів усіх зовнішніх та внутрішніх чинників функціонування підприємства, а також зорієнтована на досягнення головних цілей його створення. Вивчення особливостей економічного розвитку підприємства в умовах формування інформаційної економіки покладено в основу визначення базових елементів забезпечення економічної безпеки підприємства, специфічних для щабелів інформаційної економіки.

4. На основі дослідження взаємозв'язків економічних категорій «економічний розвиток підприємства», «економічний потенціал підприємства» та «економічна безпека підприємства» доведено, що нагальність

удосконалення забезпечення ефективного економічного розвитку підприємства на засадах формування високого рівня економічного потенціалу знаходиться в контексті загальносвітової об'єктивної тенденції розвитку інформаційного суспільства та інформаційної економіки (як базової складової такого суспільства).

5. На основі удосконаленої методики створення системи забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах інформаційної економіки визначено ключові функціональні етапи та вектори такого забезпечення, які зорієнтовано, зокрема, на забезпечення функціональної інформаційної спроможності підприємства. Ключовими виокремлено п'ять головних підсистем такого забезпечення (функціональної, ресурсної, інформаційної, ризиково-нівелюючої, адаптаційної) та значної кількості підлеглих підсистем, що консолідують такі детермінанти даного забезпечення як: забезпечуючі заходи, орієнтири (на розвиток цифрових навичок, підвищення рівня адаптованості підприємства, спроможність до нівелювання деструктивних чинників, корпоративна активність щодо інноваційних, когнітивних, інформатизаційних заходів та подібне). Симбіоз процесного та функціонального підходів при практичному застосуванні в процесі забезпечення економічної безпеки підприємства сприятиме підвищенню результативності економічного розвитку підприємства та слугуватиме запорукою позитивного синергетичного ефекту.

6. Визначено особливості забезпечення економічної безпеки підприємства на різних етапах його життєвого циклу та актуальність зв'язку цих етапів з процесами інформатизації діяльності підприємства. Удосконалено методико-прикладні підходи стосовно забезпечення економічної безпеки підприємства в аспекті загального економічного його розвитку, що дало змогу для врахування особливостей формування, реалізації, діагностування та коригування економічної безпеки підприємства на різних стадіях його життєвого циклу та створення умов до системно-стадійного формування безпеки на підприємстві.

7 На основі запропонованого методичного підходу удосконалено організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства з урахуванням чинників ризикованості та інформативності. На основі визначення специфічних впливів інформаційної економіки на діяльність підприємств, удосконалено даний механізм шляхом уточнення його принципів, специфічних організаційних та економічних методів забезпечення. У якості його мети окреслене досягнення стійкого оптимального рівня економічної безпеки підприємства на основі використання високого економічного потенціалу підприємства з орієнтиром на його стабільний конкурентоспроможний економічний розвиток.

8. Завдяки аналізу можливостей застосування математичного моделювання процесів забезпечення економічної безпеки підприємства розроблено тринарну економіко-математичну модель економічної безпеки підприємства в умовах становлення інформаційної економіки, яка у комплексному вигляді відображає максимізацію трьох складових такої безпеки: економічного стану підприємства, якості інформаційних потоків та функціональної спроможності підприємства, а також зорієнтована на максимізацію результуючих показників та покликана сприяти ефективності здійснення функціональних заходів щодо убезпечення економіки підприємства в сучасних умовах. Шляхом емпіричного дослідження та практичних апробацій визначено значимість ключових компонент запропонованої моделі.

Результати дисертаційного дослідження покликані сприяти розвитку економічної науки у кшталті удосконалення методології та методики забезпечення економічної безпеки підприємств за умов становлення інформаційної економіки. Прикладні пропозиції мають можливість застосування на підприємствах різних галузей.

вихр 34 вк 25.01.2022

АКТ

вих 25.01.2022

ДОДАТОК Б

**про впровадження
методико – прикладних результатів дисертаційного дослідження
Зінченка Дмитра Сергійовича**

Даним актом про впровадження підтверджується, що на ДП «Кривбасшахтозакриття» прийнято до впровадження та апробовано наступні методико-прикладні результати наукового дослідження по дисертації Зінченка Дмитра Сергійовича.

Апробовано та впроваджено ДП «Кривбасшахтозакриття» методико-прикладні підходи до формування інформаційної складової забезпечення економічної безпеки підприємства в частині алгоритму формування цифрових навичок персоналу.

Використано в економічному плануванні та аналізуванні базову функціональну методику визначення чинників впливу на рівень економічної безпеки підприємства у контексті першого масиву таких інформаційних чинників, а саме - цифрових навичок персоналу, у т.ч. таких її складових, як: рівень інформаційності персоналу; рівень когнітивності персоналу; рівень інноваційності персоналу; рівень здібності персоналу до навчання та розвитку.

Запропоновані методики сприятимуть удосконаленню економічної роботи ДП «Кривбасшахтозакриття».

Директор

Белік В.П.

НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ ОБ'ЄДНАННЯ

«АЛТА»

“ 15 “ жовтня 2021р № 23

АКТ

про впровадження результатів дисертаційної роботи аспіранта Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Зінченка Дмитра Сергійовича

Керівництвом ТОВ «Науково- виробниче об'єднання «АЛТА» на техніко-економічному засіданні підтверджено, що результати роботи аспіранта Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Зінченка Дмитра Сергійовича було використано у діяльності економічних служб ТОВ «Науково- виробниче об'єднання «АЛТА». При цьому було здійснено:

- впровадження концепції забезпечення економічної безпеки підприємства на основі удосконалення організаційно- економічного механізму нівелювання впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на рівень економічного розвитку підприємства;
- використання в практичній діяльності ТОВ «Науково- виробниче об'єднання «АЛТА» системи запропонованих підходів щодо вимірювання рівня економічної безпеки підприємства та діагностування його подальшої динаміки з врахуванням відповідних тенденцій.

Визначено, що таке впровадження сприятиме зростанню його конкурентоспроможності в умовах становлення інформаційної економіки.

Заступник директора
з економіки

О.В. Москалик

Висл. № 348 від 10.09.2021р

АКТ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

наукових результатів дисертаційної роботи аспіранта Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Зінченка Дмитра Сергійовича

На підприємстві ПрАТ “Володарка” в ході здійснення господарсько-економічної діяльності дійсно впроваджено результати дисертаційної роботи аспіранта Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Зінченка Дмитра Сергійовича з метою удосконалення процесу забезпечення його економічної безпеки в таких його складових:

- методико-прикладні розробки щодо удосконалення процесу використання інформаційних ресурсів (екзогенного характеру) в контексті досягнення більш високого рівня економічної безпеки підприємства;
- практичні рекомендації щодо методичного інструментарію розробки організаційної складової механізму забезпечення економічної безпеки підприємства на основі визначення її взаємозв'язку з рівнем економічного розвитку та з урахуванням рівня економічного потенціалу підприємства.

Директор

Михайло КАСЬЯНЕНКО

**АКТ № 6 від 15.03.2023р.
ВПРОВАДЖЕННЯ**

наукових результатів дисертаційної роботи аспіранта Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Зінченка Дмитра Сергійовича

В ході здійснення господарсько- економічної діяльності підприємства ТОВ «КРОНМЕТ» впроваджено методико- прикладні рекомендації, розроблені в процесі написання наукового дисертаційного дослідження аспіранта Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» Зінченка Дмитра Сергійовича, зокрема:

- використано в роботі економічного сектору запропоновані автором алгоритми забезпечення економічної безпеки підприємства на основі урахування впливу його економічного потенціалу на різних стадіях життєвого циклу (ураховано більш детально алгоритм такого забезпечення для такої стадії життєвого циклу як зрілість);
- прийнято до уваги методику економіко- математичного моделювання базових процесів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.

Директор ТОВ «КРОНМЕТ»

Корсіков В.В.

Товариство з обмеженою відповідальністю
«Станіславська інвестиційна компанія»
76019 м. Івано-Франківськ вул. В.Івасюка 62

Вих. № 37 від «08» 08 2021 р.

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ
результатів дисертаційної роботи
аспіранта Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Зінченка Дмитра Сергійовича

Керівництво Товариства з обмеженою відповідальністю «Станіславська інвестиційна компанія» підтверджує, що результати дисертаційної роботи було використано при функціонуванні Товариства з обмеженою відповідальністю «Станіславська інвестиційна компанія» з метою удосконалення процесу забезпечення його економічної безпеки, а саме:

-науково- методичні рекомендації щодо діагностування стану економічної безпеки підприємства у її взаємозв'язку з рівнем економічного розвитку та з наявним економічним потенціалом підприємства;

-рекомендації щодо інформатизації виробничо- господарського середовища підприємства з апробацією додаткових функцій економічних, маркетингових, виробничих та збутових функціональних підрозділів з питань підвищення інноваційності, інформаційності та когнітивності заходів в контексті формування високого рівня економічної безпеки підприємства.

Директор
ТОВ «Станіславська
інвестиційна компанія»

Прокопик Т.І.

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
 «КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
 імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
 (КПІ ім. Ігоря Сікорського)

пр-т Берестейський, 37, м. Київ, 03056, тел. (044) 204 82 82 тел. (044) 204 94 94
<https://www.kpi.ua> e-mail: mail@kpi.ua ЄДРПОУ 02070921

21.08.2023р. № 3112-34
 на № _____ від _____

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Проректор з навчальної роботи
 Національного технічного
 університету України
 «Київський політехнічний інститут
 імені Ігоря Сікорського»
 к.філос.н., проф.
 Анатолій МЕЛЬНИЧЕНКО

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ
 результатів дисертаційної роботи
 Зінченка Дмитра Сергійовича
 у навчальний процес Національного технічного університету України
 «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Комісія у складі:

Голова – декан факультету менеджменту та маркетингу, д.е.н., професор Кравченко М.О.

Члени комісії – професор кафедри економіки та підприємництва, д.е.н., професор Гречко А.В., професор кафедри економіки та підприємництва, д.е.н., доц. Шашина М.В., доцент кафедри економіки та підприємництва, к.е.н., доц., Кавтиш О.П.

Актом засвідчують, що результати дисертаційної роботи аспіранта кафедри економіки та підприємництва Зінченка Дмитра Сергійовича використані в навчальному процесі при викладанні курсів лекцій та проведенні практичних занять з дисциплін «Економіка підприємства», «Економіка розвитку» та «Економічні ризики та методи їх вимірювання».

Голова комісії: д.е.н., професор Гречко А.В. Марина КРАВЧЕНКО

Члени комісії: д.е.н., професор Шашина М.В. Алла ГРЕЧКО
 д.е.н., доцент Кавтиш О.П. Марина ШАШИНА
 к.е.н., доцент Гречко А.В. Оксана КАВТИШ

ДОДАТОК 3

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1 Статті у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних SCOPUS та Web of Science

1. Mishchuk Ievgeniia, Zinchenko Olena, Zinchenko Dmytro, Dariusz Pawliszczy, Pohrebniak Anna. Differences in the Assessment of Economic Security of Personnel and Security of Enterprise Staff Interests. *Transactions on Environment and Development*. Volume 16. 2020. pp. 454-463. (0,45 а.арк.). Особистий внесок здобувача – 0,04 а.арк.: здобувачем уточнено вплив зміни інформаційної залученості та цифрових навичок працівників на показники економічного розвитку підприємств.

2. Mishchuk Ie., Rebrova S., Krush P., Zinchenko D., Astafieva K. Digitalization security as a marker of modern mechanical engineering technology implementation in the context of ensuring strategic economic security of enterprises. *Transactions on Business and Economics*. Volume 18. 2021. pp. 117-125. (0,38 а.арк.). Особистий внесок здобувача – 0,05 а.арк.: здобувачем уточнено вплив сучасних інформаційних технологій машинобудування на рівень захисту цифрових технологій; проаналізовано прийоми підвищення рівня використання інформаційних технологій на деяких сучасних підприємствах.

3. Mishchuk Ie., Zinchenko O., Zinchenko D., Dariusz P., Adamovska V. Information Support of Economic Security of Mining Enterprises' Competitive Status and its Assessment Taking into Account the Level of Digital Maturity. *Estudios de Economia Aplicada*. Volume 39. No 7. 2021. pp. 1-18. (0,42 а.арк.). Особистий внесок здобувача – 0,06 а.арк.: здобувачем сформовано підходи щодо доцільності оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з метою підвищення конкурентного статусу на основі ендогенних факторів

його економічного розвитку; актуалізовано, що досягнення економічної безпеки конкурентного статусу передбачає суперництво за найбільш сприятливі умови економічної діяльності щодо інших виробників на ринку.

1.2 Статті у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

4. Зінченко О.А Зінченко Д.С. Удосконалення підходів до управління економічною безпекою промислового підприємства шляхом підвищення якості рекрутингу та розвитку персоналу. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць*. Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2016. Вип. 14, Т. 1. С.124 – 130. (0,50 а. арк.). Особистий внесок автора – 0,38 а. арк.: здобувачем уточнено сутнісні підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства», розроблено механізм забезпечення економічної безпеки підприємства). [Наукометрична база: Index Copernicus].

5. Зінченко О.А., Короленко Р.В., Зінченко Д.С. Економічна парадигма управління фінансово-економічним розвитком промислових підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: "Економічні науки"* №3. т.3. 2018р. С.98-101 (0,25 а. арк.). Особистий внесок автора – 0,15 а. арк.: здобувачем сформульовано концептуальні підходи до сутнісного трактування економічної безпеки підприємства та його економічного розвитку в контексті їх взаємопов'язаності та взаємозалежності [Наукометрична база: Index Copernicus].

6. Зінченко О. А., Даріюш П, Зінченко Д.С. Інформаційна економіка: концепція, сутність та розвиток. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»: збірник наукових праць*. 2019. № 16. С. 3–13. (0,49 а. арк.). Особистий внесок автора – 0,38 а. арк.: здобувачем сформульовано авторські базові підходи до визначення концепції, сутності та специфіки розвитку інформаційної економіки. [Наукометрична база: Index Copernicus, Google Scholar].

7. Зінченко Д.С. Економічний розвиток підприємства і економічна безпека підприємства: генеза, взаємний вплив та взаємозалежність. *Економічний*

вісник НТУУ "КПІ" № 18 (2021). С.80-87 (0,49 а. арк.), [Наукометрична база: Index Copernicus].

8. Тульчинська С.О., Зінченко Д.С. Аналітичні передумови дослідження інформаційної економіки та особливостей її впливу на складники економічної безпеки підприємств. *Інвестиції: практика та досвід* №16 (2023). С.30-35. (0,40 а. арк.). Особистий внесок автора – 0,35 а. арк.: *здобувачем сформульовано авторські базові підходи до визначення впливу складників економічної безпеки підприємств на його загальну структуру.* [Наукометрична база: Index Copernicus].

1.3 Статті у наукових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

9. Зінченко О.А. Зінченко Д.С. Економічний розвиток підприємства та економічні результати підприємства: взаємозв'язок, особливості оцінки та моделювання. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. Київ: КПІ. – 2016. №18. С.121-127. (0,50 а. арк.). Особистий внесок автора – 0,35 а. арк.: *здобувачем актуалізовано системний підхід до визначення впливу економічного розвитку на рівень економічної безпеки підприємства та окреслено базові принципи математичного моделювання даних економічних явищ.* [Наукометричні бази: Index Copernicus, DOAJ, ELAKRI, OJS, WorldCat, Research Bible, Google Scholar, OpenAIRE.].

2. Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Зінченко Д.С., Anetta Zielinska Фактори впливу на економічну безпеку підприємства в умовах нестабільності економічного розвитку. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки: XVI міжнародна науково-практична конференція, 21 листопада 2018 р.* Київ: НТУУ «КПІ», 2018. С.38 (0,1 а. арк.). Особистий внесок автора – 0,05 а. арк.: *здобувачем визначено ключові фактори впливу на економічну безпеку підприємства в умовах нестабільності економічного розвитку.*

11. Зінченко О.А., Зінченко Д.С., Софілканич Ю.В. Оцінка рівня

фінансово-економічної безпеки підприємства в аспекті його ліквідності. *Сучасні проблеми та перспективи розвитку міжнародних економічних відносин і світового господарства*: матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конференції, 19–20 квітня 2019 р. Хмельницький: ХНУ, 2019. С.165-167. (0,1 а. арк.). Особистий внесок автора – 0,05 а. арк.: здобувачем детерміновано економічні закономірності щодо формування рівня економічної безпеки підприємства.

12. Зінченко О.А. Зінченко Д.С. Інформаційне суспільство: від ноосфери до креатосфери. *Філософські засади креатосфери у контексті творчості*: Матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, 30 травня 2019 р. Київ: НТУУ «КПІ», 2019. С.60-61. (0,1 а. арк.). Особистий внесок автора – 0,07 а. арк.: здобувачем формалізовано базові постулати становлення інформаційного суспільства та інформаційної економіки.

13. Зінченко О.А. Зінченко Д.С. Зінченко О.А., Зінченко Д.С. Математичне моделювання економічного розвитку підприємств. *Майбутнє – аудит*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17 грудня 2016 р. м. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2016. С.122-123. (0,1 а. арк.). Особистий внесок автора – 0,08 а. арк.: здобувачем актуалізовано базові засади моделювання економічної безпеки підприємства для економічного розвитку підприємств

14. Zinchenko D., Zinchenko O. Information economy in the context of enterprises' economic development: summary and specificity. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки*: збірник тез доповідей учасників XVIII міжнародної науково-практичної конференції, 27 листопада 2019 р. Київ: НТУУ «КПІ». С.75 (0,1 а. арк.). Особистий внесок автора – 0,08 а. арк.: здобувачем визначено специфічні особливості взаємозалежності таких економічних явищ, як інформаційна економіка та економічна безпека підприємства.

15. Зінченко Д.С. Удосконалення організаційно- економічного механізму управління економічною безпекою підприємства в умовах формування

інформаційної економіки. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки*: збірник тез доповідей учасників XIX міжнародної науково-практична конференція, 25 листопада 2020 р. Київ: НТУУ «КПІ». С.32 (0,1 а. арк.).

16. Зінченко Д.С., Павлиці Д. Системно-цільовий підхід до забезпечення економічної безпеки підприємства. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки*: збірник тез доповідей учасників XX міжнародної науково-практична конференція, 17 листопада 2021 р. Київ: НТУУ «КПІ». С.120. (0,1 а. арк.). Особистий внесок автора – 0,08 а. арк.: здобувачем сформульовано фундаментальні підходи до формування системи заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.

17. Зінченко Д.С.. Теоретичні передумови забезпечення економічної безпеки підприємства в контексті становлення інформаційної економіки. *Розвиток підприємництва як фактор росту національної економіки*: збірник тез доповідей учасників XX міжнародної науково-практична конференція, 17 листопада 2021 р. Київ: НТУУ «КПІ». С.120. (0,1 а. арк.).